T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

HÜNERNÂME I. CİLTTEKİ CÜLÛS KONULU MİNYATÜRLERİN TASARIM ÇÖZÜMLEMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ferhat AKIL

İSTANBUL 2019

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

HÜNERNÂME I. CİLTTEKİ CÜLÛS KONULU MİNYATÜRLERİN TASARIM ÇÖZÜMLEMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ferhat AKIL
130301024

Tez Danışmanı

Prof. Dr. F. BANU MAHİR

İSTANBUL 2019

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

YÜKSEK LİSANS

HÜNERNÂME I. CİLTTEKİ CÜLÛS KONULU MİNYATÜRLERİN TASARIM ÇÖZÜMLEMELERİ

Ferhat AKIL
130301024

Anasanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

Bu tez 21.06.2019 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı (Danışman)	Jüri Üyesi	Jüri Üyesi
Prof. Dr. F. Banu MAHİR	Dr. Öğr. Üyesi Şehnaz BİÇER ÖZCAN	Dr. Öğr. Üyesi Ersin Fethi ÖÇAL

BEYAN

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı (Minyatür) programında "Hünernâme I. cilt minyatürlerinde cülûs merasimleri teknik analizi" isimli yüksek lisans tezimin yazılmasında bilimsel bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başka eserlerden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin herhangi bir kısmının bu üniversitede ya da başka bir üniversitede, başka bir tez çalışması sunulmadığını beyaz ederim.

Ferhat Akıl

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin siyasi tarihi kadar kültür tarihi içerisinde de önemli yer edinen tahta çıkış merasimleri içerik ve şekil bakımından önem arz etmektedir. Bu kabilden törenleri tasvir eden minyatürler, dönemin toplumsal ve kültürel hayatını sağlıklı okuyabilmek ve anlayabilmek açısından birinci derecede önemi haiz kaynaklar arasında yer almaktadırlar. Söz konusu minyatürlerden bir kısmının Hünernâme isimli eserin I. cildinde yer alması ve bu eserin tek nüsha olması, bu durumun kıymetini geçerli kılmaktadır.

Sultan III. Murad'ın emri ile Seyyid Lokman tarafından kaleme alınan Hünernâme isimli bu eserin I. cildi, Osman Gazi'den başlayıp I. Selim devrine kadar gelen padişahların hünerlerini anlatmaktadır. Çalışmamızın ana konusu bu eser içerisinde yer alan cülûs törenlerini anlatan minyatürlerin tasarım çözümlemeleridir.

"Hünernâme I. ciltteki cülûs konulu minyatürlerin Tasarım Çözümlemeleri" isimli bu çalışmada cülûs konulu minyatürlerin sanatsal bakış açısıyla analizi amaçlanmaktadır. Bu minyatürlerin kompozisyon özellikleri ile beraber, içinde yer alan figürleri, mimari unsurları ve doğa betimlemeleri gözlemlenerek analizlerinin yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu çalışmada, incelenen minyatürlerin, gerçeğine sadık kalınarak detay replikaları da yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cülûs, Hünernâme, Şehnâme, Seyyid Lokman, Minyatür

ABSTRACT

As well as the political history of the Ottoman Empire, succession (*cülûs)* ceremonies, which have an important place in the cultural history, are important in terms of content and form. The miniatures depicting the succession ceremonies are among the most important sources in order to be able to read and understand the social and cultural life of the period.The fact that some of these miniatures are in the first volume of *Hünernâme*, and that this work is a single copy, validates the value of this situation.

The work named *Hünernâme*, written by Seyyid Lokman with the order of Sultan Murad III, tells the skills of the Ottoman sultans from Osman Gazi until Selim I. The main topic of this study is the design analysis of the miniatures which illustrate their succession (*cülûs*) ceremonies in this work.

This study called "Design Analysis of the Miniatures Depicting Succession (*Cülûs*) Ceremonies in the 1rst Volume of *Hünernâme*"aims to analyse the *cülûs* miniatures from an artistic point of view. Together with the composition features of these miniatures, the figures, architectural elements and nature descriptions have been observed, aiming to do their analysis. In addition, in this study, the reproductions of the examined miniatures have been made in accordance with their originals.

Key Words: Cülûs, Hünernâme, Şehnâme, Seyyid Lokman, Miniature

ÖNSÖZ

İlim, kültür ve sanat eserinin en fazla icra edildiği Sultan III. Murad devri, kitap sanatlarının ve dolayısıyla minyatür sanatının da altın çağı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde kaleme alınan, Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan ve tek nüsha olan "Hünernâme" isimli yazmanın I. cildinin içerisindeki cülûs konulu minyatürler, sanatsal açıdan dikkatimizi çekmiştir. Farklı sanatçılar tarafından yapılan bu minyatürlerin uygulama teknikleri bakımından mercek altına alınarak değerlendirilmesi, 16. Yüzyılın sanat algısını (tasarım, kompozisyon, renk, orantı ve boyut) anlama hususunda önemlilik arz etmektedir. Bu düşünce bizi bu minyatürleri incelemeye sevk etmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Osmanlı tarih yazımında şehnamecilik geleneğine değinilmiş, ikinci bölümde Osmanlı Padişahlarının tahta çıkış törenleri ele alınmış, Hünernâme I. cilt minyatürlerinde cülûs törenlerinin tasarım çözümlemelerine ise son bölümde yer verilmiştir.

Hoşgörüsü ve birikimiyle tezimi yönlendiren danışmanım Prof. Dr. F. Banu MAHİR hocama, güler yüzü ve sabrı ile tezim süresince hiçbir zaman desteğini esirgemeyen hocam Öğr. Gör. Betül BİLGİN'e, en yoğun zamanlarında bile kapısını rahatlıkla çalabildiğim hocam Prof. Dr. Hüsrev SUBAŞI'na ve ayrıca araştırma boyunca ilgilerini gördüğüm TSMK ve İSAM sorumlularına teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmam süresi boyunca benden desteğini ve sabrını esirgemeyen kıymetli eşim Tuğba Akıl'a teşekkürü bir borç bilirim.

Üsküdar, Mayıs 2019 Ferhat AKIL

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖNSÖZ v
KISALTMALAR vii
RESİM LİSTESİ viii
ÇİZİM LİSTESİ xiii

GİRİŞ 1
Çalışmanın Tanımı ve Kapsamı 1
Çalışmanın Amacı ve Yöntemi 1

1. OSMANLI TARİH YAZIMINDA ŞEHNAMECİLİK GELENEĞİ 3
1.1 Şehnamecilik Müessesesinin Oluşumu. 4
1.2. Şehnameci Şairler 6
1.2.1.ÂrifîFethullah Çelebi 7
1.2.2.Eflâtûn-i Şirvânî 8
1.2.3. Seyyid Lokman bin Hüseyin bin el-Aşurî el-Urmevî ve Hünernâme 9

2.OSMANLI PADİŞAHLARININ TAHTA ÇIKIŞ (CÜLÛS) TÖRENLERİ 12

3.HÜNERNAME I. CİLTTEKİ CÜLÛS KONULU MİNYATÜRLERİN TASARIM ÇÖZÜMLEMELERİ 15

3.1. Sultan Osman Gazi'nin Cülûsu, *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 49a) 15
3.2. Sultan Orhan'ın Cülûsu, *Hünernâme I,* TSMK, H.1523 (y.62a) 40
3.3. Sultan I. Murad'ın Cülûsu, *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y.75b) 68
3.4. Sultan I. Bâyezıd'ın Cülûsu, *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y.96b) 95
3.5. Sultan I. Mehmed'in Cülûsu, *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 112b) 127
3.6. Sultan II. Murad'ın Cülûsu, *Hünernâme I,* TSMK, H.1523 (y. 132b)..... 154
3.7. Sultan II. Mehmed'in Cülûsu, *Hünernâme I,* TSMK, H.1523 (y. 153b) 183
3.8. Sultan II. Bâyezıd'ın Cülûsu, *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 178a) 210
3.9. Sultan I. Selim'in Cülûsu, *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 201a) 239

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ. 266
KAYNAKÇA 269
DİZİN 272
EKLER 274
Eser Raporları 274

KISALTMALAR

a.g. madd.	Adı Geçen Madde
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
C.	Cilt
çev.	Çeviren
cm.	Santimetre
D.	Doğum
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	Editör
H.	Hazine
haz.	Hazırlayan
İSAM	İslam Araştırmaları Merkezi
mad.	Madde
Ö.	Ölüm
s.	Sayfa
S.	Sayı
TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
y.	Yaprak

RESİM LİSTESİ

Sayfa No

Resim 1. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Sultan Osman Gazi'nin cülûsu 17
Resim 2. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Padişah portresinden detay 23
Resim 3. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Padişahın kaftanından detay 24
Resim 4. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Tahttan bir detay 25
Resim 5. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Figürlerin kıyafetlerinden detay 29
Resim 6. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Figürlerden detay 30
Resim 7. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Figürlerden detay 31
Resim 8. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Hasodalılar 33
Resim 9. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Beyliğin ileri gelenlerinden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 35
Resim 10. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Sayebandan ayrıntı 37
Resim 11. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Çadır ve sayebanın genel görünümü 38
Resim 12. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Çadırın üzerinde bulunan ta'lik yazı 38
Resim 13. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Ağaç detayları 39
Resim 14. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Sultan Orhan'ın cülûsu 42
Resim 15. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Padişah portresinden detay 48
Resim 16. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Padişah ve etek öpen figürün genel görünümü 49
Resim 17. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Geometrik motifler 52
Resim 18. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Mimari yapının genel görünümü 53
Resim 19. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Ta'lik hat ile yazılmış ibareler 55
Resim 20. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Havuzun genel görünümü 56
Resim 21. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Hasodalılar 58
Resim 22. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Yeniçeriler 60
Resim 23. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Cücelerin genel görünümü 62
Resim 24. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Devler erkânına mensup figürler 63
Resim 25. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Devletin ileri gelenlerinin kıyafetlerinden detay 65
Resim 26. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Ağaçlardan detay 67
Resim 27. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Sultan I. Murad'ın cülûsu 70
Resim 28. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Padişah ve etek öpen figür 77
Resim 29. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Padişahın portresinden detay 77

Sayfa No

Resim 30. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Hasodalılar 80
Resim 31. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Devlet erkânına mensup figürler 82
Resim 32. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Yeniçeriler 84
Resim 33. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Devlet erkânına mensup figürler 86
Resim 34. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Mimari yapı üzerinde bulunan yazı geometrik desenlerden detay 90
Resim 35. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Eserdeki süs havuzu 92
Resim 36. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Eserdeki ağaçlardan detay 94
Resim 37. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Sultan I. Bâyezıd'ın cülûsu 97
Resim 38. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Padişah portresinden detay 103
Resim 39. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Padişah figürü 104
Resim 40. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Tahtın genel görünümü 106
Resim 41. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Çadırın genel görünümü ve üzerine ta'lik hat ile yazılmış ibareler 108
Resim 42. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserin sağındaki gölgelikten detay görünüm 110
Resim 43. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserin solunda bulunan gölgelik 112
Resim 44. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Figürlerin kıyafetlerinden kumaş detayları 114
Resim 45. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürler 114
Resim 46. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Yeniçerilerin genel görünümü 116
Resim 47. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Hasodalılar 118
Resim 48. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânı 120
Resim 49. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserde bulunan cüceler 122
Resim 50. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserde bunan havuz 123
Resim 51. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserde bulunan ağaç ve tepeler 125
Resim 52. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserdeki halıdan detay 126
Resim 53. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Sultan I. Mehme'in cülûsu 129
Resim 54. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Padişah portresinden detay 136
Resim 55. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın genel görünümü 136
Resim 56. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Eserdeki tahttan ayrıntı 137
Resim 57. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Mimari yapılardan detay 139
Resim 58. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Kumaş detayları 142
Resim 59. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden detay 142

Sayfa No

Resim 60. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Hasodalılar 144
Resim 61. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Yeniçerilerden detay 146
Resim 62. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Eserde gözlemlenen renk kararmaları ve renk akmaları 147
Resim 63. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Eserdeki cüceler 148
Resim 64. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Devler erkânına mensup olan figür 150
Resim 65. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Eserdeki havuz 151
Resim 66. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Eserdeki ağaçlardan detay 153
Resim 67. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Eserde yer alan yazılar 153
Resim 68. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Sultan II. Murad'ın cülûsu 156
Resim 69. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Padişah portresinden detay 162
Resim 70. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Tahtın üzerindeki geometrik işlemelerden detay 163
Resim 71. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Padişah, etek öpen figür ve tahtın genel görünümü 164
Resim 72. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Mimari yapıdan ayrıntı 166
Resim 73. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Geometrik motiflerden detay 167
Resim 74. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Eserdeki havuzun genel görünümü 169
Resim 75. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Benzer kıyafetle resmedilmiş devler erkânı 172
Resim 76. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Hasodalılar 174
Resim 77. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Yeniçeriler 176
Resim 78. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürler 178
Resim 79. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Devler erkânına mensup figürler 180
Resim 80. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Eserdeki ağaçlar 182
Resim 81. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Sultan II. Mehmed'in cülusu 185
Resim 82. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Padişah portresi 192
Resim 83. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Tahtın üzerindeki geometrik süslemelerden detay 193
Resim 84. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Mimari detay 196
Resim 85. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Mimari unsurlardaki geometrik süslemelerden detay 197
Resim 86. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Minyatürdeki ta'lik yazılar 197
Resim 87. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Hasodalıalr 200
Resim 88. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânına mensup figürler 202
Resim 89. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânına mensup figürler 204

Sayfa No

Resim 90. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Eserdeki yeniçeriler 206
Resim 91. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Halıdan detay 208
Resim 92. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Minyatürdeki süs havuzu 209
Resim 93. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Sultan II. Bâyezıd'ın cülûsu 212
Resim 94. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın genel görünümü 218
Resim 95. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Padişahın portresi 219
Resim 96. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Mimari unsurlardan detay 222
Resim 97. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Geometrik motiflerden detay 223
Resim 98. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Hasodalılar 227
Resim 99. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Figürlerdeki tahribatlar 228
Resim 100. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) yeniçeriler 230
Resim 101. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürler 232
Resim 102. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Figürlerin dış elbiselerinden detay 233
Resim 103. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Eserin orijinalinde bozulan kısımlar 233
Resim 104. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânına mensup figürler 235
Resim 105. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Figürlerin dış elbiselerinden detaylar 236
Resim 106. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Eserin orijinalinde bozulan kısımlar 236
Resim 107. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Eserdeki ağaçlardan detay 238
Resim 108. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Eserdeki ta'lik yazı 238
Resim 109. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Sultan I. Selim'in cülûsu 241
Resim 110. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Padişah, etek öpen figür ve tahtın genel görünümü 248
Resim 111. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Padişah portresi 248
Resim 112. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Padişah çadırından detay 251
Resim 113. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) gölgeliğin genel görünümü 252
Resim 114. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Minyatürdeki halıdan ayrıntı 254
Resim 115. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Hasodalılar 256
Resim 116. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânına mensup figürler 258
Resim 117. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Pembe zeminin kararması 259
Resim 118. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Minyatürdeki tahribatlar 259
Resim 119. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânı 261

Sayfa No

Resim 120. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Minyatürdeki bozulmalar.....261
Resim 121. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Yeniçerilerin genel görünümü.....263
Resim 122. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Minyatürdeki bozulmalar.....263
Resim 123. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Minyatürdeki ta'lik yazılar.....265
Resim 124. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Minyatürdeki ağaçlardan ayrıntı.....265

ÇİZİM LİSTESİ

Sayfa No

Çizim 1. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Kompozisyonun ayrıntılı çizimi 18
Çizim 2. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı 19
Çizim 3. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Kompozisyonun düzeni 20
Çizim 4. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları 21
Çizim 5. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Padişah figürünün ayrıntılı çizimi 22
Çizim 6. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Padişah figürünün replikası 22
Çizim 7. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Kompozisyondaki tahtın ayrıntılı çizimi 24
Çizim 8. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Tahtın replikası 25
Çizim 9. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Tahtın üzerindeki geometrikmotifin çözümlemesi 26
Çizim 10. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Benzer kıyafetle betimlenmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 27
Çizim 11. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Benzer kıyafetle betimlenmiş figürlerden bir tanesinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 28
Çizim 12. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Benzer kıyafetle betimlenmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 29
Çizim 13. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Benzer kıyafetle betimlenmiş figürlerden bir tanesinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 30
Çizim 14. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Hasodalıların ayrıntılı çizimi 31
Çizim 15. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Hasodalılardan ikisinin replikası 32
Çizim 16. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Beyliğin ileri gelenlerine hizmet eden figürlerin ayrıntılı çizimi 33
Çizim 17. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Beyliğin ileri gelenlerine hizmet eden figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 34
Çizim 18. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Kompozisyondaki çadırın ayrıntılı çizimi 35
Çizim 19. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Sayebanın (Gölgeliğin) ayrıntılı çizimi 36
Çizim 20. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Padişah çadırı ve sayebanın (Gölgeliğin) replikası 36
Çizim 21. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Doğa betimlemelerinden detay çizim 38
Çizim 22. Hünernâme I, H. 1523 (y49a) Doğa betimlemelerinden detay replikalar 39
Çizim 23. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Kompozisyonun ayrıntılı çizimi 43
Çizim 24. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı 44
Çizim 25. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Kompozisyon düzeni 45
Çizim 26. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları 46
Çizim 27. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Padişah ve etek öpen figürün ayrıntılı çizimi 47

Sayfa No

Çizim 28. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Padişah ve etek öpen figürün replikası 47
Çizim 29. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Mimari yapının ayrıntılı çizimi 50
Çizim 30. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Duvarın ayrıntılı çizimi 50
Çizim 31. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Mimari yapının replikası 51
Çizim 32. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Duvarın replikası 51
Çizim 33. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümlemesi 54
Çizim 34. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Havuzun ayrıntılı çizimi 55
Çizim 35. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Havuzun replikası 56
Çizim 36. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Hasodalıların ayrıntılı çizimi 56
Çizim 37. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 57
Çizim 38. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Yeniçerilerin ayrıntılı çizimi 58
Çizim 39. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı. 59
Çizim 40. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Cücelerin ayrıntılı çizimi 60
Çizim 41. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Cücelerden replikalar 61
Çizim 42. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Devlet erkânına mensup figürün ayrıntılı çizimi 62
Çizim 43. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Devlet erkânına mensup figürün replikası 63
Çizim 44. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Benzer kıyafetle betimlenmiş devlet ileri gelenlerinin ayrıntılı çizimi 64
Çizim 45. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Devlet ileri gelenlerinden bir figürün replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 64
Çizim 46. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Doğa unsurlarının ayrıntılı çizimi 65
Çizim 47. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Kompozisyonun ortasında yer alan ağacın ayrıntılı çizimi 65
Çizim 48. Hünernâme I, H. 1523 (y62a) Doğa betimlemelerinden detay replikalar 66
Çizim 49. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Kompozisyonun ayrıntılı çizimi 71
Çizim 50. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı 72
Çizim 51. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Kompozsiyonun düzeni 73
Çizim 52. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları 74
Çizim 53. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Padişah ve etek öpen figürün ayrıntılı çizimi 75
Çizim 54. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Padişah ve etek öpen figürün replikası 75
Çizim 55. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Tahtın üzerindeki geometrik desenlerin çözümlemesi 78
Çizim 56. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Hasodalıalrın ayrıntılı çizimi 79
Çizim 57. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Hasodalılardan birinin replikası 79

Sayfa No

Çizim 58. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Benzer kıyafetle betimlenmiş devlet erkânına mensup figürlerin ayrıntılı çizimi 81
Çizim 59. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 81
Çizim 60. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Yeniçerilerin ayrıntılı çizimi 83
Çizim 61. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 83
Çizim 62. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Devlet erkânına mensup figürün ayrıntılı çizimi 85
Çizim 63. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Devlet erkânına mensup figürün replikası 85
Çizim 64. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Mimari yapının ayrıntılı çizimi 87
Çizim 65. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Mimari yapının ayrıntılarından detay replikalar 88
Çizim 66. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümlemesi 89
Çizim 67. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Eserde yer alan süs havuzu 91
Çizim 68. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Süs havuzunun replikası 91
Çizim 69. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Doğa unsurlarının ayrıntılı çizimi 93
Çizim 70. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Eserdeki ağaçlardan replikalar 93
Çizim 71. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Kompozisyonun ayrıntılı çizimi 98
Çizim 72. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı 99
Çizim 73. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Kompozisyon düzeni 100
Çizim 74. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları 101
Çizim 75. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Padişah ve etek öpen figürün ayrıntılı çizimi 102
Çizim 76. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Padişah ve etek öpen figürün replikası 102
Çizim 77. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Tahtın ayrıntılı çizimi 105
Çizim 78. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Tahtın replikası 105
Çizim 79. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Çadırın ayrıntılı çizimi 107
Çizim 80. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Çadırdan detay replikalar 107
Çizim 81. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Gölgeliğin ve arkasında bulunan çadırın ayrıntılı çizimi 109
Çizim 82. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Gölgelikten ve arkasında bulunan çadırdan detay replikalar 109
Çizim 83. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserin solundaki gölgelikten detay çizim 111
Çizim 84. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserin solundaki gölgelikten detay replika 111
Çizim 85. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Benzer kıyafetle resmedilen figürlerin ayrıntılı çizimi 112
Çizim 86. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Benzer kıyafetle resmedilen figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin ayrıntılı çizimi 113
Çizim 87. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Yeniçerilerin ayrıntılı çizimi 115

Sayfa No

Çizim 88. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 115
Çizim 89. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Hasodalıların ayrıntılı çizimi 116
Çizim 90. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin replikası 117
Çizim 91. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 118
Çizim 92. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 119
Çizim 93. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Cücelerin ayrıntılı çizimi 120
Çizim 94. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Cücelerden birinin replikası ve diğerinin renk dağılımı 121
Çizim 95. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserdeki havuzun ayrıntılı çizimi 122
Çizim 96. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserdeki havuzun replikası 123
Çizim 97. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserde yer alan ağaç ve tepeden detay çizim 124
Çizim 98. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserde yer alan ağaç ve tepeden detay çizim 124
Çizim 99. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserdeki halının ayrıntılı çizimi 125
Çizim 100. Hünernâme I, H. 1523 (y178a) Eserdeki halıdan detay replika 126
Çizim 101. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Kompozisyonun ayrıntılı çizimi 130
Çizim 102. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı 131
Çizim 103. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Kompozisyonun düzeni 132
Çizim 104. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları 133
Çizim 105. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın ayrıntılı çizimi 134
Çizim 106. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın replikası 134
Çizim 107. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Mimari unsurların ayrıntılı çizimi 137
Çizim 108. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Mimari unsurlardan detay replikalar 138
Çizim 109. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümü 140
Çizim 110. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 140
Çizim 111. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 141
Çizim 112. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Hasodalıların ayrıntılı çizimi 143
Çizim 113. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 143
Çizim 114. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Yeniçerilerin ayrıntılı çizimi 145
Çizim 115. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk Nodağılımı 145
Çizim 116. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Cücelerin ayrıntılı çizimi 147

Sayfa No

Çizim 117. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Cücelerden birinin replikası 148
Çizim 118. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Devlet erkânına mensup figürün ayrıntılı çizimi 149
Çizim 119. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Devlet erkânına mensup figürün replikası 149
Çizim 120. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Eserdeki havuzun ayrıntılı çizimi 150
Çizim 121. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Eserdeki havuzun replikası 151
Çizim 122. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Ağaçların ayrıntılı çizimi 152
Çizim 123. Hünernâme I, H. 1523 (y112b) Ağaçtan ayrıntı replika 152
Çizim 124. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Kompozisyonun ayrıntılı çizimi 157
Çizim 125. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı 158
Çizim 126. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Kompozisyonun düzeni 159
Çizim 127. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları 160
Çizim 128. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Padişah figürü, eten öpen figür ve tahtın ayrıntılı çizimi 161
Çizim 129. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın replikası 161
Çizim 130. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Tahtın üzerindeki geometrik işlemenin çözümlemesi 163
Çizim 131. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Mimari yapıların ayrıntılı çizimi 165
Çizim 132. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Mimari yapılardan detay replikalar 165
Çizim 133. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Eserdeki geometrik motiflerin çözümlemeleri 168
Çizim 134. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Eserdeki havuzun ayrıntılı çizimi 169
Çizim 135. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Eserdeki havuzun replikası 169
Çizim 136. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânına mensup figürlerin ayrıntılı çizimi 170
Çizim 137. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânından birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 170
Çizim 138. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Hasodalıların ayrıntılı çizimi 173
Çizim 139. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 173
Çizim 140. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Yeniçerilerin ayrıntılı çizimi 175
Çizim 141. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 175
Çizim 142. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 177
Çizim 143. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 177
Çizim 144. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Devlet erkânına mensup figürlerin ayrıntılı çizimi 178

Sayfa No

Çizim 145. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Devlet erkânına mensup figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 179
Çizim 146. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Ağaçların ayrıntılı çizimi 180
Çizim 147. Hünernâme I, H. 1523 (y132b) Ağaçlardan detay replikalar 181
Çizim 148. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Kompozisyonun ayrıntılı çizimi 186
Çizim 149. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Kompozisyondaki unsurlarının numaralandırılışı 187
Çizim 150. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Kompozisyonun düzeni 188
Çizim 151. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları 189
Çizim 152. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Padişahın, etek öpen figürün ve tahtın ayrıntılı çizimi 190
Çizim 153. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Padişahın, etek öpen figürün ve tahtın replikası 191
Çizim 154. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Tahtın üzerindeki geometrik süslemelerin ayrıntılı çözümlemesi 193
Çizim 155. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Mimari unsurların ayrıntılı çizimi 194
Çizim 156. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Mimari unsurlardan detay replikalar 195
Çizim 157. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümlemeleri 198
Çizim 158. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümlemeleri 198
Çizim 159. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Hasodalıların ayrıntılı çizimi 199
Çizim 160. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 199
Çizim 161. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 201
Çizim 162. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 201
Çizim 163. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 203
Çizim 164. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 203
Çizim 165. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Yeniçerilerin ayrıntılı çizimi 205
Çizim 166. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 205
Çizim 167. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Kompozisyondaki halının ayrıntılı çizimi 207
Çizim 168. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Halıdan detay replika 207
Çizim 169. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Havuzun ayrıntılı çizimi 208
Çizim 170. Hünernâme I, H. 1523 (y153b) Havuzun detay replikası 208
Çizim 171. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Kompozisyonun ayrıntılı çizimi 213
Çizim 172. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı 214

Sayfa No

Çizim 173. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Kompozisyonun düzeni 215
Çizim 174. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları ...216
Çizim 175. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın ayrıntılı çizimi 217
Çizim 176. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtan detay replika 217
Çizim 177. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Mimari unsurların ayrıntılı çizimi 220
Çizim 178. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Mimari unsurlardan detay replikalar 221
Çizim 179. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Geometrik motiflerin çözümlemeleri 224
Çizim 180. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Geometrik motiflerin çözülmemesi 225
Çizim 181. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Hasodalıların ayrıntılı çizimi 226
Çizim 182. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Haodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 226
Çizim 183. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Yeniçerilerin ayrıntılı çizimi 228
Çizim 184. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 229
Çizim 185. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 231
Çizim 186. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 231
Çizim 187. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 234
Çizim 188. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 234
Çizim 189. Hünernâme I, H. 1523 (y96b) Kompozisyondaki ağaçların ayrıntılı çizimi 237
Çizim 190. Hünernâme I, H. 1523 (y96bb) Ağaçlardan detay replikalar 237
Çizim 191. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Kompozisyonun ayrıntılı çizimi 242
Çizim 192. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı 243
Çizim 193. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Kompozisyonun düzeni 244
Çizim 194. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları..245
Çizim 195. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın ayrıntılı çizimi ...246
Çizim 196. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın replikası 246
Çizim 197. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Padişah çadırı ve gölgeliğin ayrıntılı çizimi 249
Çizim 198. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Padişah çadırından detay replikalar 250
Çizim 199. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Gölgelikten detay replikalar 251
Çizim 200. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Minyatürdeki halının ayrıntılı çizimi 253
Çizim 201. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Halıdan detay replika 253
Çizim 202. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Hasodalıların ayrıntılı çizimi 255

Sayfa No

Çizim 203. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Hasodalılardan bir tanesinin replikası 255
Çizim 204. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 257
Çizim 205. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 257
Çizim 206. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi 260
Çizim 207. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası 260
Çizim 208. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Yeniçerilerin ayrıntılı çizimi 262
Çizim 209. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı 262
Çizim 210. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Minyatürdeki ağaçların ayrıntılı çizimi 264
Çizim 211. Hünernâme I, H. 1523 (y201a) Ağaçlardan birinin replikası 264
Çizim 212. Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), I. Mehmed'in cülûsu konulu minyatürün replikası 275
Çizim 213. II. Mehmed'in Cülûsu. 277

GİRİŞ

Devletlerde törenler, kültürel kimliğin en önemli unsurlarıdır ve bir çok ritüel ile gerçekleşmesi dolayısıyla da önemlilik arz ederler. Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen törenler içerisinde tahta çıkış törenlerinin önemli bir yeri vardır. Mutlak irade olan padişahın tahta oturması, bu iradenin şanına yakışır bir töreninde gerçekleşmesini gerekli kılmaktaydı. Osmanlı Sarayı'nın önemli törenleri olması dolaysıyla, cülûs konulu minyatürler, bu törenleri anlamamıza yardımcı, vesika hükmündeki görsel kaynaklardır.

Çalışmanın Tanımı ve Amacı

Topkapı Sarayı Kütüphanesi TSMK, H. 1523 envanter numarasıyla kayıtlı olan, *Hünernâme* isimli eserin, I. cildi içerisinde yer alan, tahta çıkış törenlerini (Cülûs) konu edinen 9 adet minyatürün resimsel teknik analizleri, bu çalışmanın genel tanımını ifade etmektedir. Bu çalışmanın amacı, bahsi geçen cülûs konulu minyatürleri, resimsel açıdan yorumlamak, çözümlemek ve analiz etmektir.

Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Tezin giriş kısmında, çalışmanın tanımına amacına, kapsamına ve yöntemine değinilmiştir. İlk bölümde, *Hünernâme*'nin, şehname türünde bir eser olması dolayısıyla, Osmanlı tarih yazımında şehnamecilik geleneği ele alınmıştır. Ayrıca bu bölüm kendi içerisinde iki alt başlık halinde oluşturulmuştur. Birinci başlıkta Osmanlılarda şehnamecilik müessesesinin nasıl oluştuğuna, ikinci başlıkta ise şehnâmeci şairler olan Arifî Çelebi'ye, Eflatûn-î Şirvani'ye ve Seyyid Lokman bin Hüseyin'e ve tez konumuzu içinde barındıran *Hünernâme* isimli esere ilişkin bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Osmanlı Padişahlarının tahta çıkış (Cülûs) törenleri açıklanmıştır. Bu kısımda tahtın varisi olan şehzadelerin taht mücadelelerine, kardeş katli meselesine, ölen padişahların cenaze merasimlerine ve tahta çıkış törenlerinin nasıl gerçekleştiğine dair bilgiler verilmiştir.

Tezin ilk iki bölümünü oluşturmak için, İSAM, TSMK gibi kurumlara gidilip, birçok kitaptan istifade edilmiştir. Tez çalışmamızın ana konusunu oluşturan son bölümde ise Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, H. 1523 envanter numarasına kayıtlı olan, *Hünernâme* isimli yazma eserin I. cildinde bulunan cülûs konulu minyatürlerin, tasarım çözümlemelerine yer verilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünü gerçekleştirmek için ilk olarak Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nden ilgili yazma eserin incelenmesi için talepte bulunulmuştur. Alınan randevu sonrası verilen izin ile birlikte, eserin tek nüsha olması ve cildinin hassas durumu sebebi ile eser görevliler eşliğinde incelenmiştir. Görevli tarafından giyilen eldiven yardımı ile ilgili sayfalar açılarak her bir minyatür genel olarak incelendikten sonra ayrıntılı bir

şekilde renkleri, işçilikleri ve zaman içerisinde bozulmuş olan kısımları tek tek incelenmiş ve notlar alınmıştır. Çıplak gözle seçilemeyen bazı bölümler fark edilmiş, daha sonra mercek yardımı ile bu kısımlar ayrıca incelenmiştir. Konu ile ilgili olan minyatürlerin, dijital ortama aktarılmış görselleri ilgililerden talep edilmiştir. Daha sonra görseller bir cd ye aktarılarak, tarafımıza verilmiştir.

Eserlerin her birinin gerçek ebatlarında baskısı alınarak, atölye ortamında üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. İlk olarak her eser, ayrıntılı bir şekilde eskiz kâğıtlarına çizilerek rölevesi alınmıştır. İkinci kısımda minyatürde betimlenmiş tüm unsurlar numaralandırılarak ayrıştırılmış, minyatürlerdeki insan figürleri, mimari unsurlar, doğa katmanları ve objeler olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Daha sonra eserin kompozisyon düzeni incelenip, eskiz üzerine kompozisyonun nasıl oluştuğu çizilerek belirtilmiştir. Bir sonraki aşamada minyatürde bulunan tüm insan figürlerinin hareket şekilleri ve oranları incelenip eskize çizilerek belirtilmiştir. Bu kısımların tamamlanmasından sonra incelenen minyatürlerin içinde bulunan unsurların replikaları çizilmiş ve özellikleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Eser içerisinde farklı olmayan, küme halinde bulunan insan figürlerinden sadece bir tanesi ayrıntılı olarak çizilmiş, diğerleri ise şablon olarak çizilip, üzerlerine renk dağılımları gösterilmiştir. Minyatürlerdeki mimari unsurlardan, detay replikalar yapılmış, içlerinde bulunan geometrik motifler ise ayrıca çözümlenmiş ve şekilsel olarak belirtilmiştir. Doğa unsurlarından ve objelerden de detay replikalar çizilip, bilgileri aktarılmıştır. Bu aşamalardan sonra yaptığımız çizimler tezin içerisine yerleştirilmiştir. Her eser genel olarak yorumlanmış, sonrasında eklenen görseller ile detaylı olarak anlatmaya çalışılmıştır.

1. OSMANLI TARiH YAZIMINDA ŞEHNÂMECiLiK GELENEĞİ

Osmanlı tarih yazıcılığı içerik olarak Ortadoğu devlet ve toplumlarında mevcut olan nasihatname geleneğine, köken olarak ise Arap ve Fars kroniklerine bağlanır. Mustafa Âli (Ö.1600) ve Solakzâde (Ö.1658) kaleme aldıkları nasihatnamelerle bu geleneği sürdürmüşlerdir. Bazı Osmanlı tarih yazıcılarının Avrupa kroniklerine ilgi duymaları, okumaları hatta bunları kendi dillerine çevirtmeleri Osmanlı tarih yazıcılığının farklı devlet ve kültürlerle olan bağlantısını haklı kılmaktadır. 16. yüzyıldan itibaren tarih merakını imparatorluğun dışına taşıran Peçevi (D.1574- Ö.1650) büyük ölçüde İstvanfy'nin Macarca tarihlerinden ve Almanca bazı kaynaklardan yararlanmıştır. Aşıkpaşazâde'nin (D.1400-1484) referanslarından tanıdığımız kadarıyla Osmanlı tarihçiliği Yahşi Fakih (Ö.1413'ten sonra) ile başlar. Manzum tarihlerimiz arasında *Düsturnâme-i Enveri,* tarihlendiremediğimiz anonim olan *Tevarih-i Âli Osman*'lar mevcuttur. Menkıbe ve rivayetlerin süslediği Neşri (D.1450-Ö.1520) ve Oruç Bey (1503'ten sonra) ile devam eden dönemden sonra 16. yüzyılda Kemal Paşa Zade (D.1468-Ö.1536) ve Hoca Saadettin'in (D.1536-Ö.1599) kaleme aldığı usta bir üslup içeren tarihler ortaya çıkar.[1]

Osmanlılarda ilk tarih yazımı geleneğinin ilk örneği II. Murad döneminde görülmektedir. Yıldırım Bâyezıd ile Timur'un Ankara savaşı sonrasında Timur'un hâkimiyeti Osmanlılar tarafından tanınmıştır. Timur'un ölümünden sonra oğlu Şahruh 1435 yılında Karamanoğulları'na, Dulkadiroğulları'na ve Osmanlılara elçilik heyeti göndermiş ve hâkimiyetinin tanınmasını istemiştir. Osmanlı padişahı II. Murad, Şahruh'un kendisine gönderdiği hilâtı giyerek hâkimiyetini kabul etmiştir. Bu olay ayrıca Osmanlı tarih yazıcılığının da başlangıcı olmuştur. Daha sonra II. Murad Yazıcızâde Ali'ye (15. y.y) Osmanlı soyunun tarihini yazmasını emrederek, Osmanlı tarih yazıcılığını başlatan ilk sultan olmuştur.[2]

Osmanlı Devleti Ankara savaşı yenilgisinden sonra dağılma tehlikesi geçirmiş daha sonra yeniden toparlanıp dünya çapında büyük ve güçlü bir devlet haline dönüşmüştür. Osmanlı tarih yazıcılığı 15. Yüzyıl ortalarında kendi tarih ekolünü oluşturmuştur. Fatih Sultan Mehmed Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlayarak kendi saltanat yıllarına kadar olan bir dönemi konu alan, Osmanlı hanedan tarihi yazdırmıştır. Fatih Sultan Mehmed ile ortaya çıkan Osmanlı Devleti tarihi şuuru, II. Bâyezıd zamanına kadar devam ederek gelmiştir. 1480'lerden başlayarak, 15. yüzyılın sonlarına doğru çeşitli *Tevarih-i Âli Osman* isimli çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Bu eserler Osmanlı Devleti tarihini içine dâhil etmiştir.[3]

Tarih konulu eserlerden biri de Şehnâmelerdir. Bu eserler yazıldıkları dönemin önemli olaylarını içindeki minyatürlerle destekleyip belgelemesi açısından Osmanlı el yazmaları arasında önemli bir yere sahiptir. Şehnâmeler, Osmanlı padişahlarının kendi dönemleri ile

[1] İlber Ortaylı*, Osmanlı Tarih Yazıcılığının Evrimi Üstüne Düşünceler*, Cedid Neşriyat, Ankara 2009, s. 85-86
[2] Yunus İnce, *"*Osmanlı Tarih Yazımında Seçkinlik Paradiğması ve Bu Paradiğmanın Çözülmesi*"* , *OTAM*, 2018, Sayı:59, s. 60.
[3] Hasan Albayrak, *Osmanlıdan Cumhuriyete Tarih Yazımı*, Kitapevi, İstanbul 2012, s. 24-25.

kendinden önceki dönemlerin olaylarını nazım şiir dilinde yazdırdıkları eserlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Fars dili ve edebiyatının 15. ve 16. yüzyıllarda yoğun etkisi sonucu İranlı Şair Firdevsi'nin *Şahnâmesi* çok çok ilgi görmüştür. Gerek Osmanlı sarayında gerek saray dışındaki çevrelerce "şahnemehan" adı verilen öykü anlatıcıları tarafından anlatılan şahnâme hikâyeleri dinlenilmiştir. Osmanlı padişahları kendilerini *Şahname'*de geçen İran'lı kahramanlarla özdeşleştirmiştir. Bu durum sonucunda Firdevsi'nin *Şahname*'si Osmanlı Hanedanlığının anlatıldığı ve resmedildiği yazma eserlere örnek teşkil etmiştir.[4] Osmanlı Devleti'nde padişah Allah'ın gölgesi ayrıca devletin tecessüm etmiş halidir. Padişahların kendilerini Allah'ın otoritesinin yansıması olarak görmeleri ve bunu kabul ettirmeleri tarih yazımının öznesini oluşturmuştur. Osmanlı tarih yazımında ortaya çıkmış eserlerin çoğu hanedanın adını taşır. Bunun sebebi hanedanın meşruiyet ihtiyacının etkili olmasıdır.[5]

2.1. Şehnamecilik Müessesesinin Oluşumu

Şehnameler Osmanlı Sultanlarının her seferi için yüksek bir edebi dille yazılan, içlerinde minyatürlerin olduğu, saray nakkaşhanesinde hazırlanıp, saray kitaplığında muhafaza edilen önemli sanat eserleri ve tarih yazımlarıdır.[6] Firdevsi'nin *Şahnâmesi*'nin Osmanlı tarih yazımına etkisi ve mesnevi tarzının biçim olarak, *Şahname*'nin model kabul edilmesiyle şehnâmecilik adı verilen tarih yazım ekolü ortaya çıkmıştır.[7]

Osmanlılarda belirlenmiş olan şehnâmelerin ilki Fatih Sultan Mehmed için Kâşifi tarafından kaleme alınmış olan adlı eserdir. Kâşifi'nin (15. yüzyıl) asıl adı ve nereli olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Kâşifi'nin eseri incelendiğinde, onun Firdevsi'ye yakın bir üslup taşıması ve Farsça 'ya çok hakim olması sebebiyle, İranlı olabileceği düşünülmüştür. Kâşifi bir şekilde İstanbul'a yerleştikten sonra tesadüfen Fatih devrinin Kazaskeri olan Ahmet Paşa ile tanışmıştır. Onun yönlendirmesiyle vezir olan Mehmet Paşa ile görüşmüş, Mehmet Paşa'nın vasıtası ile de Fatih Sultan Mehmed ile tanışmıştır. Vefatı ile ilgili bir bilgi olmamakla beraber, eserlerinden anlaşıldığına göre sarayda uzun bir süre kalarak, padişahın yanında bulunmuştur. II. Mehmed döneminde gelişme kaydeden şehname türü eserlerin müelliflerinin padişahın verdiği maaş ve ulüfeleriyle geçindikleri Latifi'nin (Ö.1582) tezkiresinde bahsedilmektedir. [8]

Kanuni Sultan Süleyman döneminde İran'dan gelen Fethullah Ârifi en tanınmış şehnamecidir. İran saray geleneğini Osmanlı sarayına taşıyan Fethullah Ârifi, Yavuz Sultan

[4] Banu Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, Kabalcı Yayın Evi, İstanbul 2005, s. 91.
[5] Yunus İnce, a.g.m. , s.59.
[6] Vahdettin Ergin- Mehmet Şimşek (ed.) *Türkiye'de Tarih Yazımı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s. 124.
[7] Yunus İnce, a.g.m. , s.62
[8] M. Ebrahim Mohammed Esmail, *Kâşifi'nin Gâzânâme-i Rûm adlı Farsça Eseri ve Türkçe 'ye Tercüme ve Tahlili*, Mimar Sinan üni. Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.2-3.

Selim'in gazalarını konu eden manzum şeklinde 800 beyitlik olan Firdevsi'nin *Şahnâmesi*'ni taklit eden bir şahnâme türü eser yazmıştır.[9] Kanuni Sultan Süleyman bir takım şairleri şehname tarzında çalışmalar yapmaları için görevlendirmiştir. Fethullah Ârifi'nin yazdığı ilk şiirleri beğenen Kanunî şehnameci makamını tesis ettirmiş başına ise Fethullah Ârifi'yi geçirmiştir. Ârifi *Şahnâme'yi* örnek alarak Osmanlı Hanedanının tarihini yazmayla görevlendirilmiştir.

Dört yıl boyunca şehnâme için yapılan masrafın 21.056 akçe olduğu bu masrafların katip ve nakkaşların maaşları ile kullanılacak kağıt ve boyalar için ödendiği 1555 tarihli bir belgeden anlaşılmıştır. Şehnâmeci Ârifî'nin yardımcıları için sarayda özel bir mekân tahsis edilmiş, bu bilgi ise Aşık Çelebi (D. 1520-Ö.1572) tarafından belirtilmiştir. Şehnameci Ârifî'nin vefatı üzerine yerine Eflatun-î Şirvani tayin edilmesi ile şehnamecilik devam edecek bir müessese haline gelmiştir.

Eflatun'un vefatıyla boşalan şehnamecilik makamına Seyyid Lokman geçmiştir. Gelibolulu Mustafa Âli'ye göre Seyyid Lokmanın görevinin son yılında biri Nutki adında bir Acem Türkmeni diğeri Tâlikzade Mehmet Subhi adında iki yardımcısı bulunmaktaydı. Dönemin kaynaklarda Nutki'den bahsedilmediği gibi onun adıyla hazırlanmış bir şehnamede mevcut değildir. Tâlikzade Mehmet Subhi ise divan kâtipliği görevinden sonra Seyyid Lokman'dan sonra şehnamecilik makamına getirilmiştir, Türkçe mensur tarzında şehname yazmak için görevlendirilmiştir.[10] Tâlikzade Mehmet Subhi'nin ünlü Mollâ Fenârî ailesine mensup olduğu rivayet edilir. Babası Mehmet El Fenârî'dir. Şehnameci görevindeyken Revâniyye, Tebriziyye ve Şâhname-i Humâyûn isimli üç eser kaleme almış olup 1596 yılında vefat etmiştir.[11] Tâlikzade Mehmet Subhi den sonra yerine divan katipliği yapmış Hasan Hûkmî getirilmiştir.[12]

Osmanlılarda bir kurum olan şehnameciliğin en verimli olduğu dönem II. Selim (1566-174) ve III. Murad (1574-1596) dönemleridir. Bu dönem içerisinde yaklaşık yirmi yıl şehnamecilik yapan Seyyid Lokman Farsça ve Türkçe olarak yazdığı şehnameler Nakkaş Osman ve ekibi tarafından resimlendirilmiştir. *Tarih-î Sultan Süleyman Han, Şehname-î Selim Han, Şehname-î Sultan Murad (III.Murad) ve Hünernâme* adlı eserler bu dönemin eserleridir. III. Mehmed döneminde (1595-163) Seyyid Lokman padişaha bir şehname yazmadığı için görevden alınmış yerine Tâlikzade Mehmet Subhi atanmıştı. Daha sonra Eğri seferine katılan Seyyid Lokman III. Mehmed'in emri ile İstanbul'a dönmüş, *Eğri Fetihnâmesi*'ni yazmaya başlayan Tâlikzade Mehmet Subhi'ye yardım etmiştir. *Tâlikzade Şehnamesi, Şehname-î Âl-î Osman ve Şehname-î Sultan Mehmed III.* (Eğri Fetihnamesi) isimli eserler 1598-1603 yılında tamamlanmıştır. Sultan II. Osman'ın döneminde (1618-1622) şehnamecilik makamına Nadirî mahlaslı Mehmet bin Abdulgani bin Emirşah getirilmiştir ve Sultan II. Osman'nın Hotin seferini anlatan *Şehname-î Nadir-î* adlı eseri

[9] Ed. Vahdettin Ergin- Mehmet Şimşek, a.g.e. , s. 124-125.
[10] Christine Woodhead, "Şehnâmeci" madd. , *DİA*, İstanbul 1997, c. 38, s. 456-457.
[11] Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev: Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yayınları.
[12] Christine Woodhead, a.g.madd. , s.456-457.

kaleme almıştır. Şehnameciliğin son temsilcisi olan İbrahim Mülhemi IV. Murad döneminde (623-1640) Türkçe olarak "*Şehinşehnâme*" adlı eseri kaleme almıştır. Mülhemi bu eserinde kendisi için "Vakanüvis" sıfatını kullanmıştır.[13] Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyılın ikinci yarısında geçirdiği siyasal ve sosyal değişimler ve sıkıntılar sonucu şehnamecilik makamı önemini kaybetmiştir.[14] IV. Mehmed döneminde şehnameciliğin yerini resmi devlet tarihçiliği olan Vakanüvistlik almıştır.

1.1. Şehnameci Şairler

Tarih yazımında Şehnamecilik 1550-1600 yıllar arasında varlığını devam ettirmiş bir ekoldür. Bu ekolün Firdevsi'nin *Şahnâmesi*'nden esinlenerek mesnevi tarzında padişahları yücelten eserler verdiğine değinmiştik. Erken dönem tarih yazımında tarih anlatımının şiir formunda yazıldığı görülür. Şiire sahip çıkan, koruyan ve kollayan padişah ile şair arasında beklentiye dayalı bir ilişki vardır. Padişah saltanatının gücünü sonraki kuşaklara aktarmak isterken şair ise hayatını sürdürebilmek için maddi bir destek bekler. Gelecek olan nesillere padişahın şanını ve kudretini aktaracak kişilerin şairler olabileceği kanaatinin yaygın olması sonucunda padişah ve şair arasındaki ilişki iktidar odaklı bir tarih anlatısına neden olmuştur. Şiire sahip çıkan iktidar ve iktidara yakın çevreler olduğu gibi okuyucusu da yine bu kişilerdir.[15] Bu kişilerin şairleri ve sanatkârları korumaları birçok değerli eserin oluşmasına neden olmuştur. Bu sayede saraylar ve konaklar sanatkârların ve şairlerin korundukları ve bulundukları mekânlar haline gelmiştir.

Bahsi edilen bu edebi hareketin hamileri arasında en önemli kişilerin şiir yazan padişahlar olduğunu görmekteyiz. Bu padişahlar Selimî mahlasını kullanan Yavuz Sultan Selim, Muhibbî mahlasını kullanan Kanuni Sultan Süleyman, dedesi I. Selim ile aynı mahlası kullanan II. Selim ve Muradî mahlasını kullanan III. Murad'dır. [16] Osmanlıda şairlerin bir kıymeti olduğu kadar eserlerinin de maddi bir karşılığı vardı. Şairler yazdıkları eserleri padişaha, devlet adamlarına ve âlimlere ithaf ederlerdi. Eserleri beğenildikleri takdirde kendilerine bir karşılık verilirdi. Memuriyet sahibi iseler memuriyetlerinde terfi ya da geliri daha çok olan farklı memuriyetlere atanırlardı. Tarihçi Bitlisi İdris *Hest Behişt* isimli eserini padişaha takdim etmiş karşılığında 50.000 akçe almıştır. Bu bilgi II. Bâyezıd dönemine ait olan bir înâmât defterinde görülmektedir. Kaside, gazel ve divanlarını takdim eden şairlerin ise almış oldukları câizeler dışında devletten aylık aldığı bilinmektedir. Lâtifî özel olarak şairlere hazineden her sene gelir tahsis etmenin bir adet olduğunu belirtir.[17]

[13] Banu Mahir, a.g.e. , s. 95-103, (2018 Baskısı).
[14] Zeren Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1996, s. 54.
[15] Yunus İnce, a.g.m. , s.64.
[16] Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatının Kaynakları*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2016, s. 26.
[17] Mehmet Kalpaklı, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Çavuşoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 214.

Manzum ve mensur şekilde Türkçe 'ye tercüme edilen İran hikâyeleri halkın büyük ilgisini görmüş ve Türk şairler bu hikâyeleri kendi dillerine göre şiirselleştirmişlerdir. Türkçe yazınsal eserler veren kişilerin Fars dili ve edebiyatı ile ilgilenmeye başlamaları Fars şiirinin birçok geleneğini kendi şiirlerine uyarlamalarına neden olmuştur.[18] Doğu ve Batı hükümdarlarının başucu kitabı olarak gördükleri *Şahnâme*'nin Türkçeye ilk çevirisi II. Murad devrinde gerçekleşmiştir. Bir müddet sonra Osmanlının tarih yazımında *Şahnâme* model olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle erken dönem tarih yazımında ortaya çıkan eserlerin çoğu şiir formundadır.[19]

1.1.1. Ârifî Fethullah Çelebi (ö. 1562)

Fethullah Ârifi mutasavvıf ve şair olan İbrahim Gülşeni'nin kız kardeşinin oğludur.[20] İran'dan İstanbul'a gelen mahlası Ârifî olan Fethullah Çelebi Türkçe ve Farsça 'ya hakim, bu iki dilde de şiir yazma konusunda maharetli biriydi.[21]İran'dayken şehzade Elkas Mirza'nın şehnameciliğini yapan Ârifi'nin İstanbul'da okuduğu Türkçe şiirler Kanuni Sultan Süleyman Han'ın ilgisini kazandı. Ayrıca hattatlığı ile meşhur olan Ârifi Çelebi Kanuni'nin emri ile şehnâmeci olup kendisine Osmanlı tarihini manzum olarak yazması emredildi.[22] Günlük 25 akçe ücret mukabilinde yazmaya başladığı eser Kanuni Sultan Süleyman tarafından beğenilince günlük yevmiyesi 70 akçe yükseltilmiştir.[23] Kanuni'nin babası olan Yavuz Sultan Selim'in gazalarını anlatan manzum şeklinde kaleme aldığı 800 bin beyitlik eseri bilinmektedir.

Osmanlı Tarihini yazacağı şehname eseri için Ârifi Çelebi'nin emrine kâtipler ve ressamlardan oluşan bir grup tahsis edilmiştir. Ârifi İçindeki konulara uygun minyatürlerle betimlenen 5 ciltlik bir eser hazırlamıştır. Bu eserin 1. cildi bugün İtalya'da özel bir koleksiyonda bulunan *Enbiyanâme* isimli eserdir. 2. ve 3. ciltlerin nerede olduklarına dair bir bilgi yoktur. 4.cilt ise *Osmannâme* olup bugün New York'da özel bir koleksiyonda bulunmaktadır. 5.ve son cilt ise kâtip Şirvanlı Ali'nin hattı ile yazılan Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatı boyunca gerçeklemiş önemli olayları anlatan *Süleymanname* dir. Eserin içinde, İslam resmi için kıymetli olduğu bilinen 69 adet minyatür bulunmaktadır. *Süleymannâme*'nin kolofonunda bu eserin Ârif b. Emir Şirvani tarafından 965 yılının Ramazan ayı ortasında (1558) tamamlandığı bilgisi bulunmaktadır. Bu eser bu gün Topkapı Sarayı Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir.[24] Fethullah Ârifi Çelebi ömrü vefa etmediği

[18] Muhammed Emîn Riyâh-î, *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, , Çev. Mehmet Kanar, İnsan Yayınları, İstanbul 1995, s. 234.
[19] Yunus İnce, a.g.m. s.62.
[20] Bursalı Mehmet Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, haz. İsmail Özen, İstanbul 1975, s.56.
[21] Ahmet Refik Altınay, a.g.e. , s.64.
[22] Franz Babinger*, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev: Prof. Dr. Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.97.
[23] Christine Woodhead, a.g.madd. , s.456.
[24] Vahdettin Ergin- Mehmet Şimşek*, a.g.e.* , s. 124.

için *Hünernâme* isimli eserin ancak üç veya dört sayfasını yazabilmiştir.[25] Ârifi Çelebi'nin Sadrazam Hâdim Süleyman Paşa'nın (D.1467-Ö.1574) Hindistan'a yaptığı seferi (1538) övdüğü reml vezni ile yazdığı iki bin beyitlik destanı olduğu bilinmekle beraber, bu eserin nerede olduğuna dair henüz bir bilgi bulunmamaktadır. Fethullah Ârifi Çelebi 1562 yılında Mısır'da vefat etmiştir.[26]

1.1.2. Eflâtûn Şîrvânî (ö.1569)

İlk olarak Ârifi Çelebi'nin adına tahsis edilen Şehnamecilik makamına Ârifi'nin vefatı üzerine Eflâtûn Şîrvânî geçmiştir. (1561-1562) Ahdinin tezkiresinde mevcut olan kısa bir bilgi dışında Eflâtûn hakkında geniş bir malumat bulunmamaktadır. Şehnamecilik görevindeyken hiçbir şehname çalışmasını bitiremediği bilinmektedir.[27] Şirvanlı olan Eflâtûn aslen Türkmen'dir. Elkas Mirza'nın çeşitli hizmetlerinde bulunmuş Şehzade Elkas'ın kitapdarlığını, kütüphaneciliğini ve saray şairliğini yapmıştır. Safavi devletinin kurucusu olan Şah İsmail'in oğlu şehzade Elkas şahlık davası ile ağabeyi Şah Tahmasb'a isyan edip yenilince Osmanlılar'a iltica edip Elkas Mirza[28]ile beraber İstanbul'a gelen Eflâtûn şehnamecilik görevini elde etmek için bir takım entrikalarla şahnamecilik makamında bulunan Fethullah Ârifi'yi saf dışı bırakmaya çalışsa da durum padişah tarafından fark edilmiş ve cezalandırılmıştır. Eflâtûn ancak Ârifi vefat edince şehnamecilik makamına geçebilmiştir. İleri derecede Farça ve Türkçe şiir yazan Eflâtûn Farsça yazdığı şiirlerinde "Esîrî" Türkçe yazdığı şiirlerinde ise "Hîzânî" mahlasını kullanmıştır. Eflâtûn Şîrvânî'nin 1569 yılında öldüğü düşünülmektedir.[29]

[25] Ahmet Refik Altınay, *a.g.e.* , s.64.
[26] Franz Babinger,*a.g.e.*. , s.97.
[27] Christine Woodhead, a.g.madd. , s.457.
[28] Saleh Muhammedoğlu aliev "Elkas Mirza" madd., DİA, İstanbul, c. 11, s.55.
[29] Franz Babinger, *a.g.e.* , s.97.

1.1.3. Seyyid Lokman bin Hüseyin el-Aşûrî el-Urmevî ve Hünernâme (ö.1601)

Sultan III. Murad döneminin ulema ve tarihçilerinden olan Osmanlı sarayında muallim ve şehnamecilik yapan[30] Seyyid Lokman b. Seyyid Hüseyin el Âşûrî el- Hüseynî'nin Urmiya'lı olduğu bilinmektedir.[31] Seyyid Lokman *Hünernâme* isimli eserinde kendisinden ve akrabalarından bahsetmektedir. Kendi döneminde ve sonraki dönemlerde kaleme alınan eserlerin bir kaçı dışında hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. *Hünernâme*'de kendisi ile ilgili verdiği bilgilerden ailesi ile birlikte Osmanlı topraklarına nasıl geldikleri, Kanuni'nin huzurunda tertip edilen şiir meclisine nasıl katıldığı ayrıca şehnamecilik görevine getirilişine dair bilgiler aktarmıştır.[32] Azerbaycan'ın Urumi/Urmiye kasabasından olan Seyyid Lokman Musul'a bağlı olan Harir kazasında kadılık yapmıştır. Daha sonra İstanbul'a gelerek nişancı Feridun Ahmed Bey'le (Ö.1583) görüşüp onun vasıtası ile Sokollu Mehmet Paşa (D.1505-Ö.1579) ile tanışmış, daha sonra şehnamecilik görevine atanmıştır. Bir eserinde 5 Şevval 976 (23 Mart 1569) başka bir eserinde ise Muharrem 977'de (15 Temmuz 1569) şehnamecilik görevine getirildiğini belirtmiştir. Feridun Bey'in Sigetvar seferiyle ilgili eserini nazma çekerek denemelerde bulunmuş ve bu denemeleri Şemsettin Ahmet Karâbagî'ye sunmuştur. Bu denemeler Ebüssuûd Efendi ve İdrîs-i Bitlisî'nin oğlu olan Ebülfazi Mehmed Efendi gibi âlimler tarafından beğenilmiştir. Denemelerinin temize çekip padişaha sunması noktasında aldığı emir ile Sigetvar seferi ve sonrasını nazma çekmek üzere şehnamecilik görevine atanarak, kendisine Sultan II. Selim'in dönemindeki olayları yazması vazifesi verilmiştir.[33] Seyyid Lokman'a görevi karşılığında 30.000 akçe zeâmet bağlanmıştır. Düzenli olarak artan geliri dışında bitirdiği her eser için kendisine özel hediyeler verilmiştir.[34]

Seyyid Lokman kendisinden önce şehnamecilik görevinde bulunan Eflâtuni Şirvani'bin başlayıp bitiremediği birkaç eseri tamamlamıştır. Farsça ve Türkçe olarak kaleme aldığı şehnameler nakkaş Osman ve ekibinde bulunan nakkaşlar tarafından resmedilmiştir.[35] Seyyid Lokman Sultan III. Murad namına kaleme aldığı *Şehin şehname* isimli eseri padişaha sunmuş ve padişahın övgüsünü kazanmıştır. Padişah bunun üzerine Seyyid Lokmana Fethullah Ârifî Çelebi'nin başlayıp, Eflâtun-i Şirvânî'nin ölümü nedeniyle tamamlanamayan Hüner-Nâme isimli eseri bitirmesini emretmiş.[36] Seyyid Lokman tarafından Farsça manzum olarak kaleme alınan II. Selim'i konu alan olayları anlatan, içerisinde 45 adet minyatürün olduğu *Şehnâme-i Selim Han*, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının 1558-1566 arasındaki olayları konu alan *Tarihi Sultan Süleyman* veya *Zafernâme*, 1579 yılında yazılıp Sultan III. Murad'a sunulan içerisinde 40 adet minyatürün olduğu, Hz. Adem'den başlayıp sultan III.

[30] Bursalı Mehmet Tahir Beyi *a.g.e.* , s.95.
[31] Franz Babinger, Çev: Prof. Dr. Coşkun Üçok, *a.g.e.* , s.181.
[32] Zekeriya Eroğlu, Şehnameci Lokman'nın Hüner- Nâme'si, Yüksek Lisans Tezi, s.1.
[33] Bekir Kütükoğlu, "Lokmân b. Hüseyin" mad. , DİA, İstanbul 2011, c.27, s.208.
[34] Christine Woodhead, a.g.madd. , s.457.
[35] Banu Mahir, *a.g.e.* , s. 94.
[36] Ahmet Refik Altınay, *a.g.e.* , s.67.

Murad'a kadar gerçekleşen tarihi olayları konu edilen *Zübbed'ül Tevârih*[37], İçerisinde 12 Osmanlı padişahın portresi bulunan ve bu padişahların vücut şekillerini ve giysilerini anlatan *Kıyafet el- İnsaniye Fi Şemail el- Osmanîye* isimli eserler müellifin kıymetli eserleri arasında yer almaktadır.[38]

28 Şevval 991 (14 Kasım 1583) de Divân-ı Hümâyun Kâtipliğine getirilen Seyyid Lokman III. Mehmed'in Cülûsundan sonra şehnamecilik görevinden alınmıştır.[39] Seyyid Lokman III. Murad'ın vefatına kadar yazmış olduğu eserlerin tamamlanması ile uğraşmış, yeni padişah olan III. Mehmed için bir şehname yazmak yerine eskileri takdim etmiştir. Bu davranışından ötürü 1596 senesinde şehnamecilik görevinden alınmış yerine Tâlikîzâde Mehmet Suphi şehnâmeci tayin edilmiştir. Bu olaydan sora Sultan III. Mehmed'in Eğri seferine katılan Seyyid lokman Osmanlı ordusuyla birlikte İstanbul'dan ayrılmıştır. Sultan III. Mehmed, Tâlikîzade Mehmet Suphi'den Eğri seferini yazmasını istemiş fakat eserin yazılmasında Seyyid Lokman'nın yardımına ihtiyaç duyulmuş, bunun üzerine padişah Lokman'a derhal İstanbul'a dönmesini ve Tâlikîzade'ye yardım etmesini emretmiştir. Seyyid Lokman bu nedenle Tâlikîzâde ile altı yıl kadar çalışmıştır.[40] Seyyid Lokman şehname ve vekâyi'nâme tarzında yazdığı eserleri çok değerli olup sanatsal açıdan kıymetli minyatürlerle süslüdür. Özet olarak bahsedecek olursak şehname olarak yazdığı eserleri *Zafernâme*, *Selim Hannâme*, *Şehinşahnâme*dir. Şehnâme tarzı dışında yazdığı bir bölümü veka'yi nâme özelliği içeren eserleri.[41] Seyyid Lokman 1601 senesinde vefat etmiştir.[42]

Hünernâme'nin yazımına ilk olarak Fethullâh b. Ârifi başlamış onun vefat etmesi üzerine yerine şehnâmeci tayin edilen Eflâtûn devam etmiştir. Elfâtûn'un da vefatıyla yerine şehnâmeci olarak Seyyid Lokman b. Hüseyin el-Âşûrî el- Urmevî geçmişir. Seyyid Lokman'ın yeniden kaleme aldığı Hünernâme isimli eserin iki ciltlik tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde mevcuttur. (TSMK. H.1523 - H.1524)[43] Seyyid Lokman'ın şehnâme tarzı dışında kaleme aldığı bir kısmı vekâyi'nâme özelliği taşıyan *Hünernâme*'nin üç faslını kendisinden bir önceki şehnameci Eflâtun yazmıştır.[44] Kaleme alındığında eserin tamamının 10 fasıl olmasına karar verilmişse de Eflâtun'nun vefatı ile yarım kalmıştır. Seyyid Lokman göreve geldiğinde seleflerinin başlatmış olduğu *Hünernâme*'yi tetkik edip kendisinden önce yazılmış olan fasılların yeniden ele alınıp düzeltilmesine kanaat getirmiş ve bu durumu Sultan III. Murad'a arz etmiştir. Sultan Murad ise Seyyid Lokman'a 22 Şevval 985 (4 Ocak1578) tarihinde şu emri vermiştir.[45]

"Dergâh-ı Muallam müteferrikalarından şehnâmegûy Seyyid Lokman'a hüküm ki mektup gönderüb cennetmekân Sultan Süleyman Han'ın sayd ve şikar ve sayir etvarı Ferhunde

---

[37] M. Orhan Bayrak, *Osmanlı Tarihi Yazarları*, Osmanlı Yayın Evi, İstanbul 1982, s.141.
[38] Zeren Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1996, s. 35.
[39] Bekir KÜTÜKOĞLU, a.g.madd. , s.208.
[40] Ahmet Refik Altınay, *a.g.e.* , s.70-71-72.
[41] Bekir KÜTÜKOĞLU, a.g.madd. , s.208-209.
[42] M. Orhan Bayrak, *a.g.e.* , s.141.
[43] Zeynep TARIM ERTUĞ, "Hünernâme" madd., *DİA*, İstanbul 1997, c. 18, s.484.
[44] Bekir KÜTÜKOĞLU, "Lokmân b. Hüseyin", madd. , *DİA*, İstanbul 1994, c. 27, s. 208.
[45] [45] Ahmet Refik Altınay, *a.g.e.* , s.65-66.

âsârına müteallik hünerlerinin zemanı şeriflerinde şehnamegûy olan müteveffa Eflâtun on fasıl üzre naım ve nesir ile yazılub itmama erişdirmediyen üç fasıl yazıldıktan sonra fevt olup natemam kalmağın hâlâ tekmil olunmak ferman olunub mübaşeret olundukda müteveffayi mezburun yazdığı üç faslın ıslah ve tebdili muhtaç hayli ebyad ve fıkaratı olmağın hali üzre ikba olunmak münasib görülmiyüb ve tezhib ve tashihinde dahi israf idüb miinbaad yazılan dahi olvechile olursa ziyade harç lâzım olub ta'lik hatla sade zerefşan kâğıda yazılmak evla idüğün bildirmişsin imdi zikrolunan üç faslın ıslaha muhtaç olan yerleri ıslah olunub bakisi dahi ehli vukufdan tefahhus olunub sıhhati üzre tahrir ve tekmil kılınub ve tezhibinde ziyade israf olmıyub ruşence talik hatla yazılmak münasib olmagın buyurdum ki vardukda tehir itmeyüb ehli vukuf olanlardan vakıı hali haber aldukdan sonra zikrolunan Hünernâmeyi sıhhat üzre talik hatla yazub ve tezhib idüp ziyade harc etdirmiyesin"[46]

Metinden anladığımız şekilde Seyyid Lokman *Hünernâme*'nin başlangıcında tezhibinin gereksiz abartıldığını, eserin sadece zerefşanlı kâğıtlara ta'lik hat ile yazılması ve bahsi geçen konuların ise bilgi bakımından incelenip yeniden tertip edilmesini arz etmektedir. *Hünernâme*'nin ilk cildinin başında Osman Gazi'den başlayıp I. Selim (Yavuz Sultan Selim) devrine kadar gelen padişahların hünerlerine yer verilmiştir. Seyyid Lokman bu dönemleri kaleme aldığında *Oğuznâme*, Ruhî'nin (Ö.1522) *Târih*, Hoca Sâdeddin'in (D.1536-Ö.1599) *Tâcü't- tevârîh*, Neşrî'nin (Ö.1520) *Cihannümâ* ve İdris-i Bitlisi'nin (D.1452-Ö.1520) *Hest Bihişt* eserlerinden faydalandığını belirtmiştir. Seyyid Lokman *Hünernâme*'yi 4 cilt, her cildin 10 fasıl bir tezyîl ve bir hatimden oluşacağını, 1. Ciltte Osman Gazi'den Yavuz Sultan Selim'e kadar olan padişahları, 2. ciltte Kanuni Sultan Süleyman'ı, 3. ciltte II. Selim'i, 4. ciltte ise III. Murad'ın hünerleri anlatacağını ve birinci cildin her faslında on hikaye, tezyil kısmında da padişahlara ait söz ve beyitlere yer vereceğini bildirmiş ancak sadece birinci ve ikinci ciltleri tamamlayabilmiştir.[47] Tez konumuz olan *Hünernâme*'nin ilk cildinin girişinde Oğuz boylarının damgaları, Oğuz Kağân ile Oğuzların atalarıyla alakalı hikayeleri, Kayıların Talas ve Sayrama nereden geldikleri, Kınıklar'la beraber Amuderya'dan Horasan'a varmaları, Cengiz Han'dan kaçıp Ahlat'a sığınmaları ile ilgili bilgilerden sonra, Osman Gazi'den başlayarak Yavuz Sultan Selim'e (I.Selim) kadar olan padişahların cülûslarını, cenaze törenlerini, özelliklerini, hünerlerini, ilgi alanlarını, av eğlencelerini konu edinmiştir. Türkçe nesir formunda kaleme alınan eserin bazı bölümlerinde Türkçe ve Faşça manzum parçalara yer verilmiştir.[48] 485 mm. boy ve 305 mm. eninde aherlenmiş kalın kağıtlar üzerine iri talik hat ile Bosnalı Sinân b. Mehmed tarafından temize geçirilmiştir. 234 sayfa olan *Hünernâme* içerisinde, her biri tek sayfada tasarlanmış 45 adet Osmanlı üslubunda minyatür yer almaktadır. Başlık kısmının müzehhep, söz başlarının kırmızı, sayfaların kenarları halkâri ve zerefşan, cetvel kısımları ise altınla çekilmiştir. Bu eserin miklepli olan cildi, kahverengi deridendir. Deriden olan bu cildin üzeri ise[49] içi ve dışı kabartma şemse ve çiçeklerle bezelidir. Bezemeleri ise altındır.

[46] Ahmet Refik, *On altıncı Asırda İstanbul Hayatı (1523-1591)*, Devlet Basım Evi, İstanbul 1935, s. 36-36.
[47] Zeynep TARIM ERTUĞ, a.g.madd. s.484.
[48] Zeynep TARIM ERTUĞ, a.g.madd. s.484.
[49] Şevket Rado, "önsöz", *Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1969, s.vıı.

2. OSMANLI PADİŞAHLARININ TAHTA ÇIKIŞI (CÜLUS) TÖRENLERİ

Herhangi bir Osmanlı şehzadesinin hükümranlık makamını temsil eden tahta geçmesine Osmanlılarda Cülûs denilirdi. Bu tabir Arapça bir kelime olup "oturmak" anlamına gelmektedir.[50] Osmanlı hanedanına mensup her şehzade bir padişah adayıdır. Bu ortak hak şehzadelerin tahta geçmek için verdikleri türlü mücadelelere sebep olmuştur.[51] Ölümcül kardeş kavgaları sonucu yenik düşen şehzadelerin düşman topraklarına sığınması Osmanlı devletini sürekli iç savaş tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktaydı.[52] Kendi dönemine kadar gelmiş Şehzade isyanlarını değerlendiren Fatih Sultan Mehmed kanunnamesine "*Ve her kimesneye evlâdımdan saltanat müyesser ola, karındaşların 'Nizâm-ı Âlem' için katl itmek münâsipdur. Ekser ulema dahi tecvir etmişlerdir. Anında âmil olalar*" hükmünü koymuştur.[53]

Taht mücadeleleri şehzadelerin ve taraftarlarının karşı karşıya gelmeleri ve nihayetinde savaşmaları ile sonuçlanabiliyordu. Kanuni Sultan Süleyman'ın hayatta kalan iki şehzadesi Selim ve Cihangir arasında geçen taht mücadelesi sonucunda iki kardeşin orduları 29 Mayıs 1559'da Konya ovasında savaşa girişti. Çarpışmadan bir gün sonra Şehzade Bâyezıd babasının desteğini alan ağabeyi Şehzade Selim (II. Selim)'e karşı giriştiği savaşı kaybetti.[54] I. Süleyman daha önce büyük oğlu ve veliahttı Şehzade Mustafa'yı tahtta gözü olduğu sebebiyle boğdurtmuştu. Daha sonra yerine veliaht tayin ettiği büyük oğlu Şehzade Selim (II.)'e isyan edip savaşan ve sonrasında yenilip İran'a sığınan Şehzade Bâyazıd ve ondan olan torunları şehzade Orhan, Şehzade Osman, Şehzade Mahmud ve Şehzade Abdullah'ı İran Şahına öldürtmesi taht kavgalarının ölümcül sonuçlarını gözler önüne sermektedir.[55]

I. Ahmed tahta geçtiğinde henüz 15 yaşındaydı ve çocuğu yoktu. Bu nedenle tahta çıktığında kardeşi Mustafa'yı öldürtmedi. Daha sonra I Ahmed'in Şehzadeleri olunca Mustafa'nın öldürülmesi gündeme gelmiş fakat devlet ricali ve halkın büyük tepkisinden dolayı gerçekleştirilememiştir. Bu tepkinin nedeni I. Ahmed'in babası olan III. Mehmed'in tahta geçtiği sırada 19 kardeşini katletmiş olmasıdır. I. Ahmed 1613 'te öldüğünde tahta oğlu Osman değil kardeşi Mustafa geçirildi. Bu durum Osmanlı veraset sisteminde yeni bir yöntemin başlamasına neden oldu. Saltanat artık babadan oğula değil hanedanın en büyüğüne geçmiş oldu. IV. Mehmed kendi saltanatı zamanında kardeşlerini öldürmek istemiş ama aldığı tepkilerden ötürü başarılı olamamıştır ve bu sayede kardeş katli dönemini sona erdirip onun yerine Şehzadelerin Topkapı Sarayı'nda Harem'e bitişik, 12 odadan oluşan, yüksek

[50] Abdülkadir Özcan, "Cülus" mad. , DİA, İstanbul 2011, c. 38, s. 108.
[51] Zeynep Tarım Ertuğ, *XIV.Y.Y Osmanlı Devletinde cülûs ve Cenaze Törenleri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 3.
[52] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-16),* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011 s. 65.
[53] Yavuz Bahadıroğlu, *Osmanlı'da Şehzade Katli*, Nesil Yayın Grubu, İstanbul 2014, s.78.
[54] Nazım Tektaş, *Osmanlı'da Kardeş Katli Gün Görmeyen Şehzadeler*, Çatı Kitapları, İstanbul 2004, s. 158-159.
[55] Haldun Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 206-207.

duvarlarını şimşir ağaçlarının çevrelediği bir yapı içerisinde hapsedilmeleri dönemini başlatmıştır. Şimşirlik adı verilen bu yer Osmanlı Padişahlarının kardeşlerini ve yeğenlerini öldürmelerine engel olmaktaydı[56]Yeni padişahın tahta geçebilmesi ancak bir önceki padişahın ölmesi veya hâl edilmesi ile mümkün olabiliyordu. Bazı padişahlar kendi arzuları ile tahtı terk ettikleri gibi buna mecbur bırakıldıkları da oluyordu. Sultan II. Murad'ın kendi arzusu ile padişahlığı oğlu II. Mehmed'e bırakması ve II. Bâyezıd'ın ise bu makamı oğlu I Selim'e terk etmek zorunda kaldığı bilinmektedir.[57]

Orduya veya saraya mensup görevliler içinden güvenilir, ağzı sıkı, gideceği güzergâhı bilen,sancağa en kısa sürede ulaşabilecek görevliler sancaklarda bulunan Şehzadelere Cülus müjdesini ve ölen padişahın haberini ulaştırırlardı. Haberi alan yeni hükümdar adayı hemen mahiyeti ile birlikte tahtın bulunduğu başkente en kısa yoldan ulaşarak tahta otururdu. [58] Hem ölen padişahın defni hem de yeni padişahın tahta oturması sırasında ayrı ayrı törenler yapılırdı. Her iki törende tüm devlet ricali hazır bulunurdu. Reisülküttap bu törenlere üst seviyedeki devlet adamlarında biri olması hasebiyle tabii olarak katılırdı. Ölen padişahın ilanı için tüm Divan ehli saraya çağrılır, Divan'da toplantı yapılır ardından taht çıkarılıp biat merasimine geçilirdi.[59] Yeni padişahın tahta ne zaman çıkacağı bilgisi, Teşrifatçı tarafından törene katılacak olanlara bildirilirdi. İlk olarak Sadrazam ve Şeyhülislam huzura çıkıp biat ederlerdi. Bu vesile ile kendilerine kürklü hilat giydirilirdi. Törene katılacak olanların protokol sırası Teşrifatçı tarafından yazılı olarak belirlendikten sonra, Müneccim başının tayin ettiği uğurlu bir anda yeni padişah Dârüssaade ve Silahtar ağaların eşliğinde Bâbüssaade önündeki tahta otururdu. İlk olarak Nakibüleşraf etek öpüp biad eder sonra sırasıyla Kırım hanzadesi, özengi ağaları, kapıcıbaşı ağaları, sadrazam, şeyhülislam, kazaskerler, ocak ağaları ve diğer devlet erkânı biat ederlerdi. Cülus töreni teşrifatçının etek öpmesiyle biterdi.[60]

Biat töreninin ardından ölen padişahın cenaze merasimine geçilirdi. Bütün devlet erkânı Babıâli'de toplanıp alay eşliğinde saraya geçerlerdi. Vefat eden padişahın cenazesi çadırla örtülü bir yere konulur şeyülislam, sadrıazam, sadreyn, deftardarlar, reisülküttap ve ocak ağaları ölen padişahı son kez görürlerdi. Yıkama ve kefenleme işleminden sonra kılınan cenaze namazının ardından alay eşliğinde tüm devler arkânı defnin gerçekleşeceği türbeye geçer, defin işleminin ardından cenaze merasimi sona ererdi. Genellikle Cülûs'tan bir hafta sonra kılıç kuşanma merasimi yapılırdı. Bir gün öncesinden törene katılacak olanlar Çavuşbaşı tarafından haberdar edilir, ertesi gün sarayda tertip edilen alay eşliğinde herkes törenin gerçekleşeceği Eyyübel Ensari türbesine gitmek için yola çıkılırdı. Şeyhülislam türbede padişaha kılıç kuşatıp, dua ederdi. Aynı alayın saraya dönmesi ile birlikte kılış

[56] Aykut Can*, Şehzade Mustafa ve Şehzade Bâyezid nasıl öldürüldüler*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2014, s. 24.
[57] İsmail Hakkı Uzunçarşılı*, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu, İstanbul 1988, s.173.
[58] Haldun Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 97.
[59] Recep Ahıshalı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâplık (XVIII. Yüzyıl)* , Tarih ve Tabiat Vakfı Tatav Yayınları, İstanbul 2001, s. 278.
[60] Banu Mahir*, Osmanlı Minyatür Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004, s. 113.

kuşanma töreni sonlandırılırdı. Cülûs, cenaze ve kılıç kuşanma merasimlerinden sonra sarayda ulûfe divanı tertip edilir ulûfe dağıtımına geçilirdi. Askere cülûs bahşişi, terakki, bir takım görevlerde olanlara, reisülküttaba ve divanı hümayun kâtiplerine belirlenen miktarda bahşiş verilirdi.[61]

[61] Recep Ahıshalı,a.g.s s. 279-280-281

3. HÜNERNAME I. CİLTTEKİ CÜLÛS KONULU MİNYATÜRLERİN TASARIM ÇÖZÜMLEMELERİ

3.1. Sultan Osman Gazi'nin Cülûsu (1281-1324), *Hünernâme I,* TSMK, H.1523 (y. 49a)

Minyatürün Konusu

Selçuklu Devleti'nin yıkılması (1308) üzerine Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bulunan beylikler küçük devletler oluşturdular. Bu beyliklerden biride Ertuğrul'un oğlu Osman'ın beyliği idi. Osman bey, beyliğin ileri gelenleri ve kardeşlerinin desteği ile ilk Osmanlı padişahı olarak tahta cülûs etmiştir.[62]

Hünernâme I. Cildin y.49a sayfasında yer alan Osman Bey'in Cülûsunu konu edinen bu minyatür; 485 mm. boy ve 305 mm. eninde tam sayfa büyüklüğündeki sayfaya dikey olarak resmedilmiştir. Eserde konu dış mekânda ve açık havada gerçekleşmektedir. Kompozisyonun sol üst kısmında bir küçük ve bir büyük tepe ile biten düz bir arazide, padişah için kurulan çadır (Otağı Hümayun) bulunmaktadır. Eserin hemen sağında küme halinde üç adet, sol üst tepenin üzerinde ise iki adet ağaç görülmektedir. Konusu tahta çıkış töreni (Cülûs) olması dolayısıyla minyatürde asıl vurgu padişah figürüdür. Bu nedenle Padişah eserin merkezini oluşturmaktadır. Arkasında bir gölgeliğin olduğu çadırın hemen önünde oldukça sade betimlenmiş, altından taht üzerine oturmuş vaziyette, hiyerarşik büyüklükte resmedilmiş; beyaz kavuğu, lacivert iç elbisesi ve altın işlemeli borda kaftanıyla Osman Gazi'yi görmekteyiz.

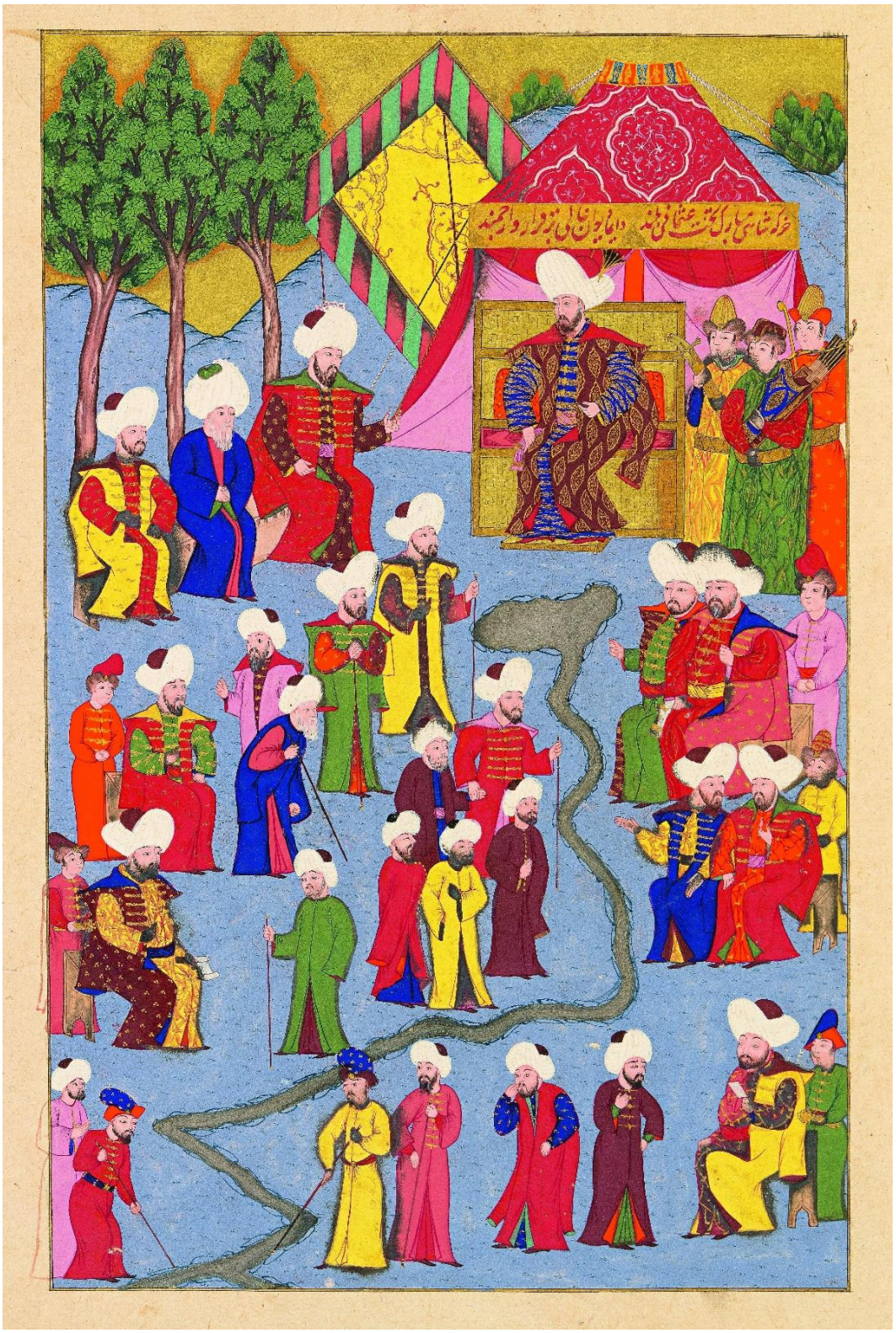
Kompozisyonda padişaha en yakın olarak resmedilmiş, tahtın hemen solunda bulunan üç figür hasodalı olan silahtarlardır. Bu görevliler padişahın kılıcını, yayını ve bir takım özel eşyalarını ellerinde taşımaktadırlar. Padişah dışındaki figürlerin kıyafetlerinde aşırı süslemeye yer verilmemiş, bu sayede eserde Padişah figürünün önüne geçilmesi engellenmiştir. Kompozisyonda gökyüzü ve zemin olmak üzere iki doğa katmanı mevcuttur. Nakkaş; gökyüzünü altın ile boyayarak, zemini gökyüzünden ayrıştırmıştır. Minyatürdeki en dikkat çekici özellik; diğer cülûs konulu minyatürlerde görmediğimiz padişah dışında oturarak resmedilen kişilerdir. Padişahın yakalı kaftanına benzer şekilde süslü ve gösterişli kaftanları ile oturan bu kişiler beyliğin ileri gelenleri olabilir. Bu durum Osmanlı'da hiyerarşinin devletleşme sürecindeyken çok da katı olmadığı bilgisini akla getirmektedir. Minyatürde bulunan çizimler çapraz, yatay ve dikey düzlemler üzerine yerleştirilerek diyagonal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Eserde; açık mavi olan düz zemin; yukarıda bir büyük ve bir küçük tepe ile bitmektedir. Nakkaş zeminde açık ton renk tercih ederek insan figürlerini ön plana çıkarmıştır. Farklı yönlere bakarak resmedilen toplam 35 adet insan figürü esere zenginlik ve hareketlilik kazandırmıştır. Nakkaş figürlerin kompozisyondaki

[62] Vasfi Mahir Kocatürk, *Osmanlı Padişahları*, Buluş Kitapevi, Ankara 1954, s. 7-16.

konumlarını ve boyutlarını hiyerarşik durumlarını göz önünde bulundurarak belirlemiştir. *Hünernâme*'de yer alan bazı cülûs konulu minyatürde su unsuru göze çarpmaktadır.

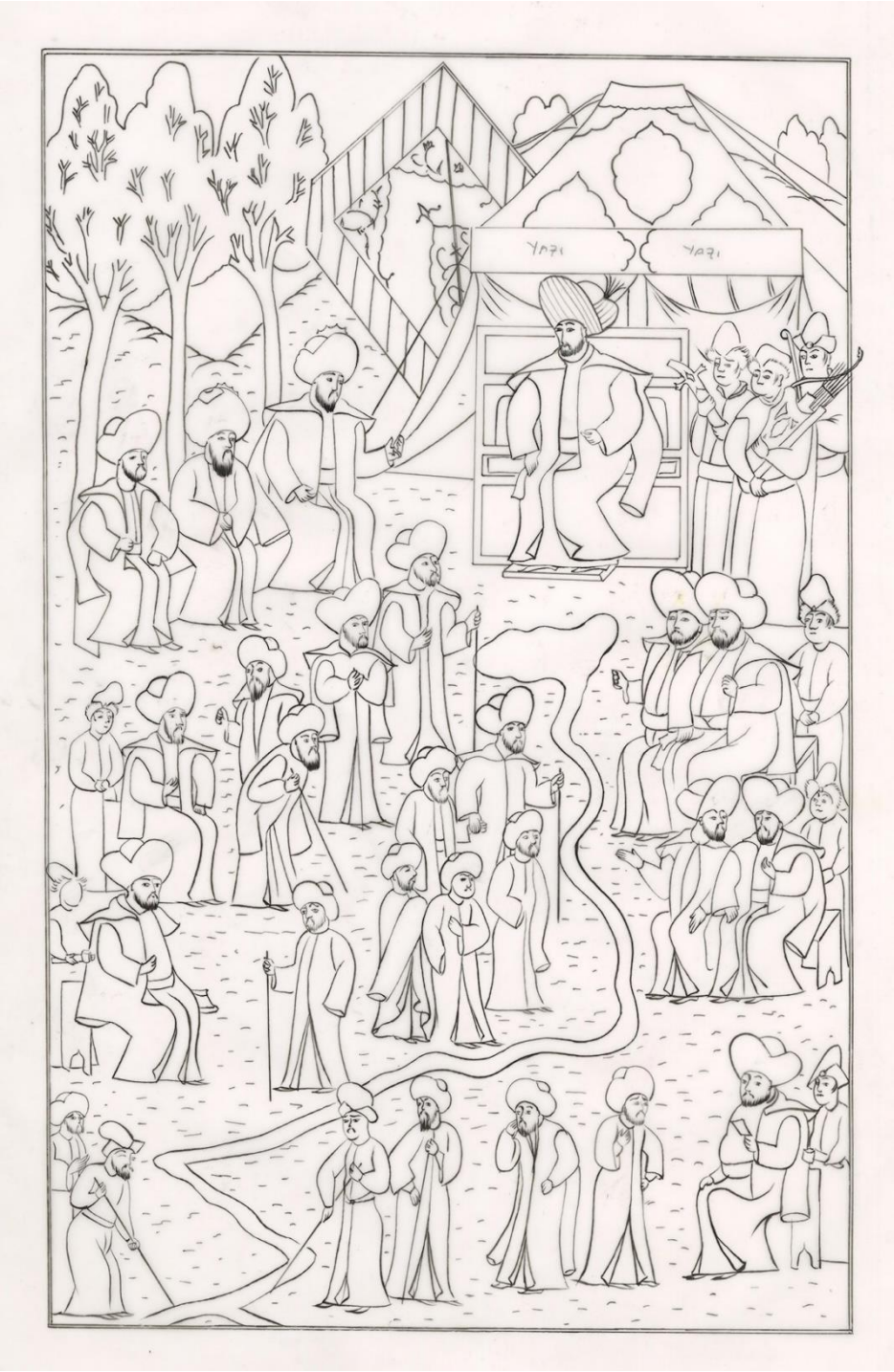
Eski Türklerde suyun kutsal sayıldığı inancını düşünürsek; sanatçı bu kompozisyonun ortasında resmettiği havuz görünümlü mimari unsur ile Türklerde eskiden beri devam edegelen bir ritüele dikkat çekmiş olabilir. Eserde göze çarpan baskın renler sarı, kırmızı ve yeşildir. Boyutları farklı olsa da, bazı figürler şablon sistemiyle resmedilmiş ancak figürlerin yüz ifadelerinde özgün ifadelere yer verilmiştir. Bu minyatür Osman Bey'in kendi döneminde çok sonra icra edilmesi dolayısıyla; Nakkaş bu eseri icra ederken tarihi kaynaklardan ve bir takım vesikalardan faydalanmış olabilir. (Resim 1) Nigar Anafarta, bir belgeye dayanarak bu eseri nakkaş Mehmet beye atfedilmektedir.[63]

[63]Nigar Anafarta, *Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1969, s. XI.

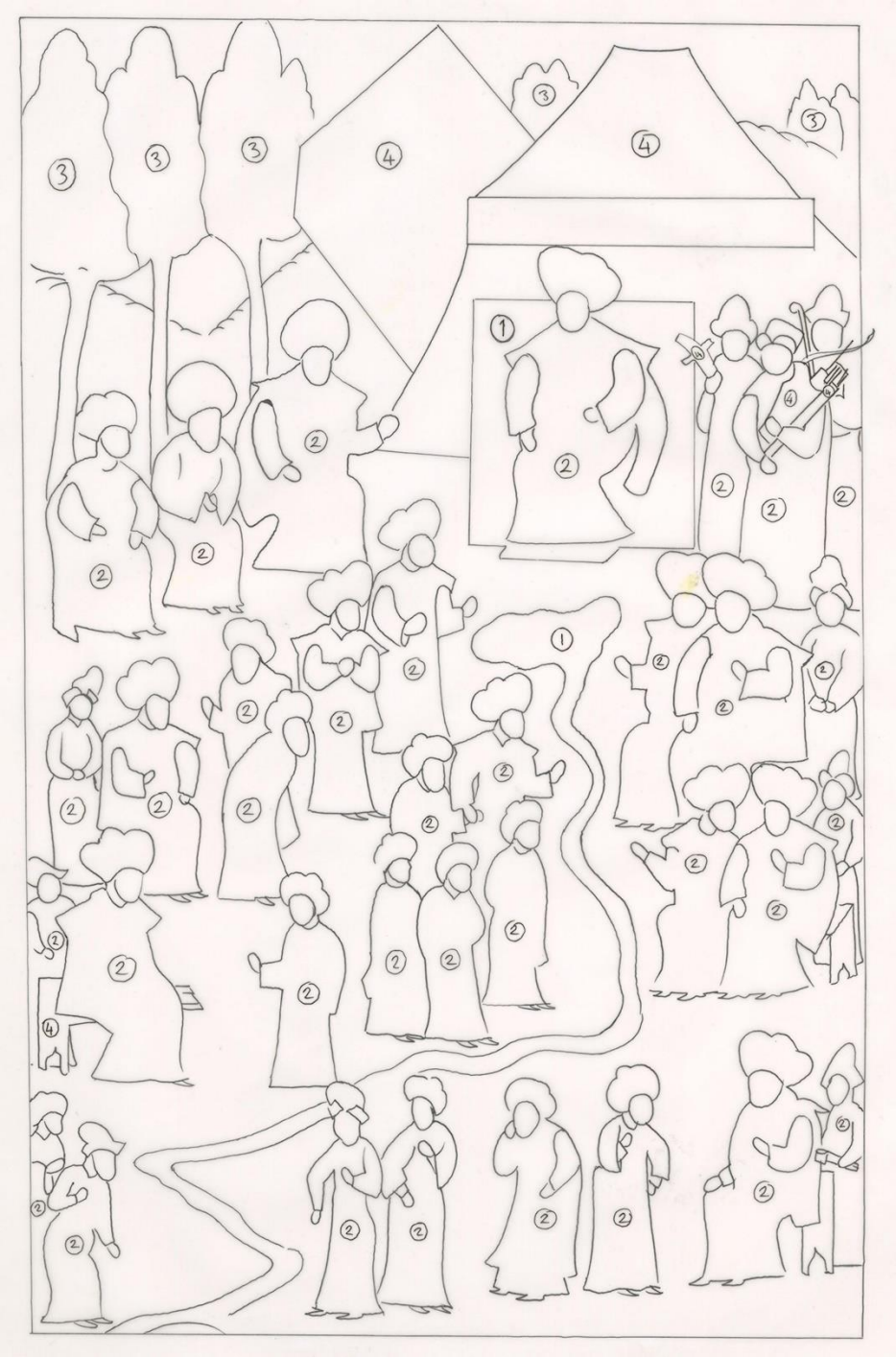


Resim 1, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Sultan Osman Gazi'nin Cülûsu

Teknik Analiz

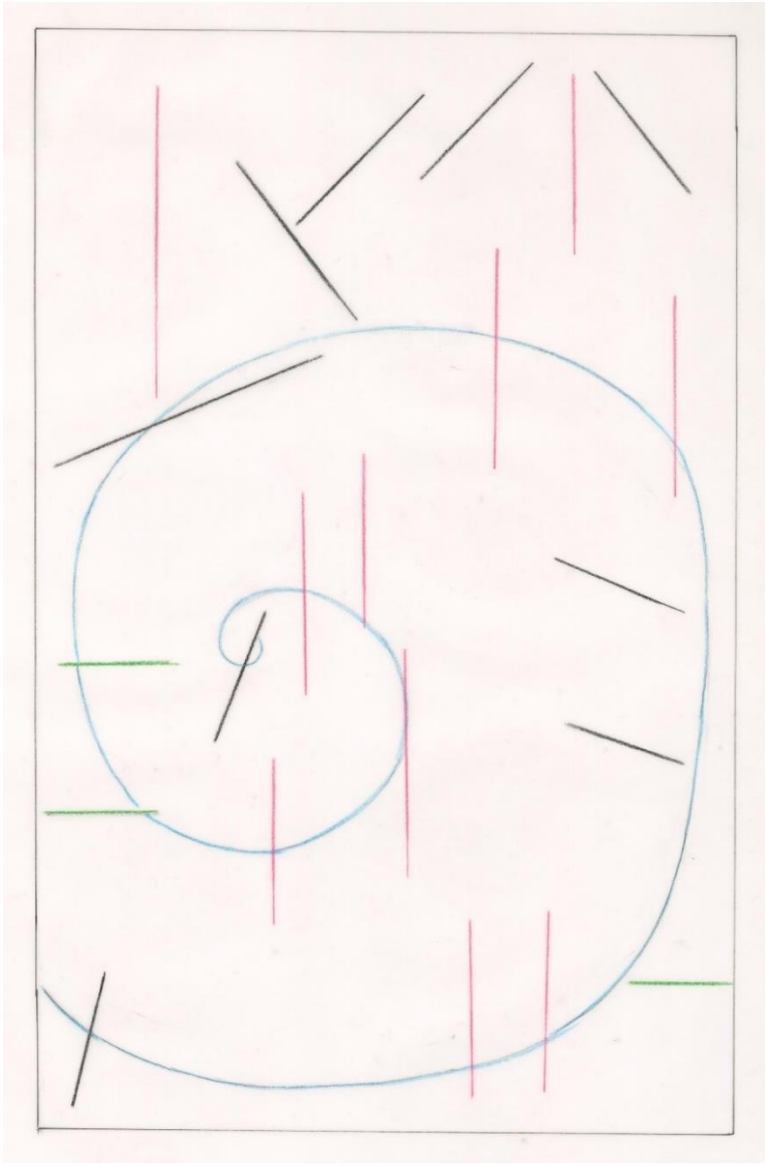


Çizim 1, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Kompozisyonun ayrıntılı çizimi



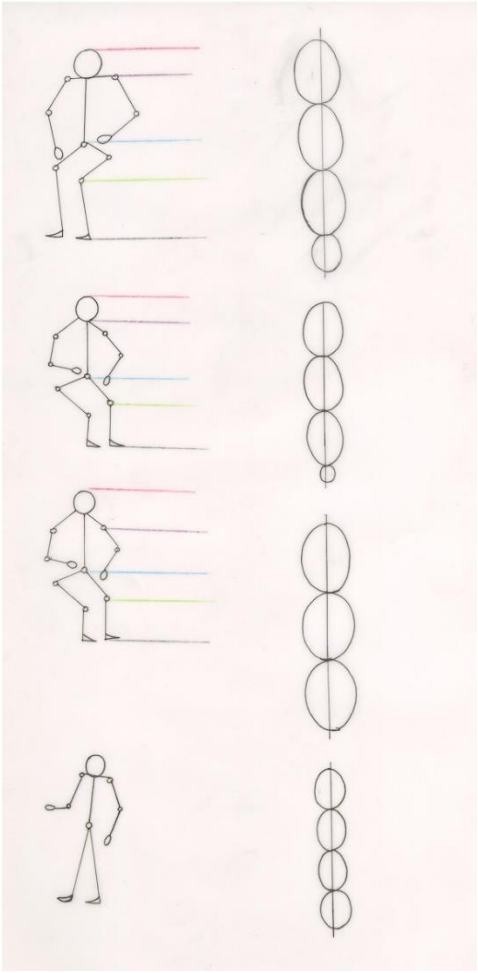
Çizim 2, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı

1 Mimari Unsurlar, 2 İnsan Figürleri, 3 Doğa Unsurları, 4 Objeler (Çizim 2)



Çizim 3, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a),Kompozisyonun düzeni

Kompozisyonu oluşturan tüm elemanlar yatay, dikey, paralel ve helezon şekiller üzerine düzlemler yerleştirilmiştir. (Çizim 3)



Çizim 4 Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve orantıları

Kompozisyonda padişah tahta oturur şekilde resmedilmiştir. Padişahın minyatürdeki boyu yaklaşık olarak 8 cm'dir. Kompozisyondaki oturur şekilde resmedilmiş muhtemelen beyliğin ileri gelenleri olduğu düşünülen 9 adet figür yaklaşık 6 cm ile 7 cm boyutlarında, ayakta resmedilmiş diğer figürler ise yaklaşık olarak 5 cm ile 8 cm arasında boyutlandırılmıştır. (Çizim 4)

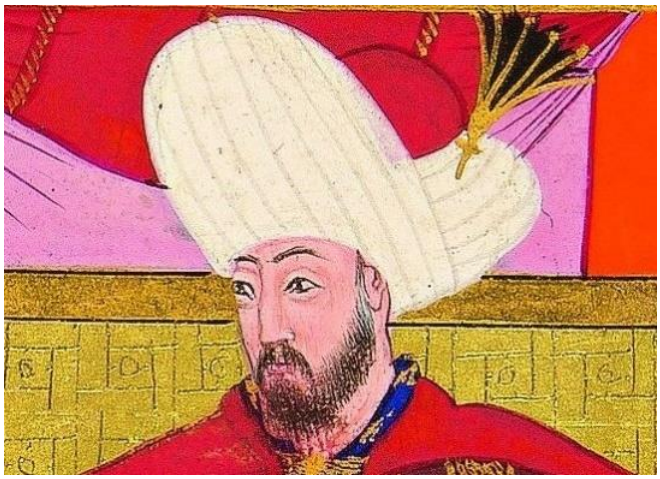


Çizim 5, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Padişah figürünün ayrıntılı çizimi



Çizim 6, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Padişah figürünün replikası

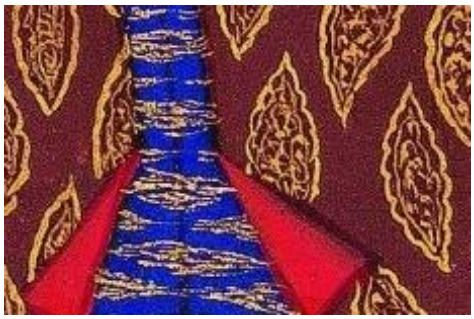
Eserde padişah altın taht üzerine oturmuş vücudu ve başı ile sağ tarafa yönelmiş vaziyettedir. Üçte iki oranında ki portre anlayışı ile resmedilen padişahın sakalları tarama tekniğiyle yapılmış olup gözleri yanakları ve boyun kısmı kırmızı renkle sulandırma tekniği ile tonlama verilmiştir. Padişahın tepelikli beyaz sarığı üzerinde altın sorgucu vardır. Sorguç üzerinde siyah tüyler bulunmaktadır.[64] Altın işlemeli lacivert iç elbisesi onun üzerinde bordo renkli kaftanı, kaftanın üzerinde ise altınla işlenmiş içlerinde serbest desenlerin olduğu şemse motifler bulunmaktadır.[65] Kaftanın yakası ve iç astarı sade ve kırmızı renktedir. Padişahın sağ elinde uç kısımları altınla işlenmiş açık pembe renginde bir mendil olup belinde ise yine aynı renkte bir kuşak görülmektedir.(Çizim 6)



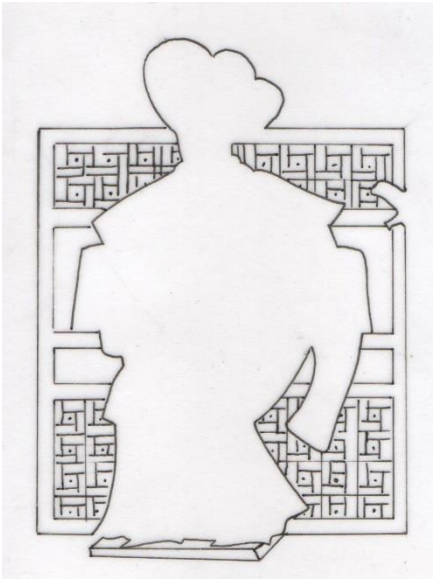
Resim 2, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Padişah portresinden detay

[64] Sorguç: Çeşitli mücevherlerden veya kıymetli görülen kuş tüy kerinden yapılmış, sarık üzerine takılan süse verilen isimdir. , (Zeynep TARIM ERTUĞ, "sorguç" madd. , *DİA*, İstanbul 1997, 38 c. s. 378-380).

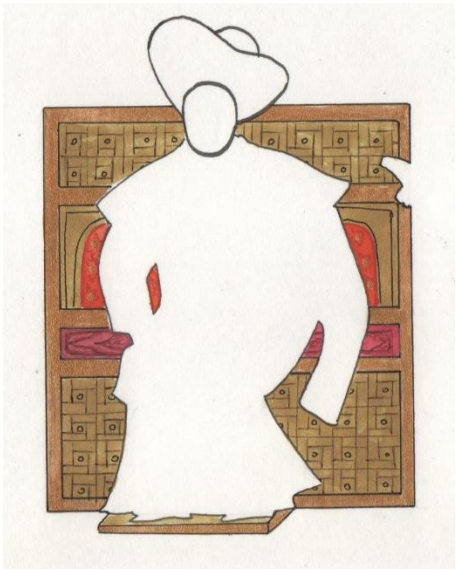
[65] Şemse: "*Adı Arapça şemsten (güneş) gelen şemse; cilt, tezhip, minyatür, çini, porselen, cam, halı, kumaş, oymacılık, malakâri, edirnekârî gibi sanatlarda ve mimaride çokça kullanılan yuvarlak veya beyzî (elips) bir motiftir."*(Nebi BOZKURT, "Şemşe" madd. *DİA*, İstanbul 1997, 38. C. s. 298-299).



Resim 3, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Padişahın kaftanından detay



Çizim 7, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Kompozisyondaki tahtın ayrıntılı çizimi

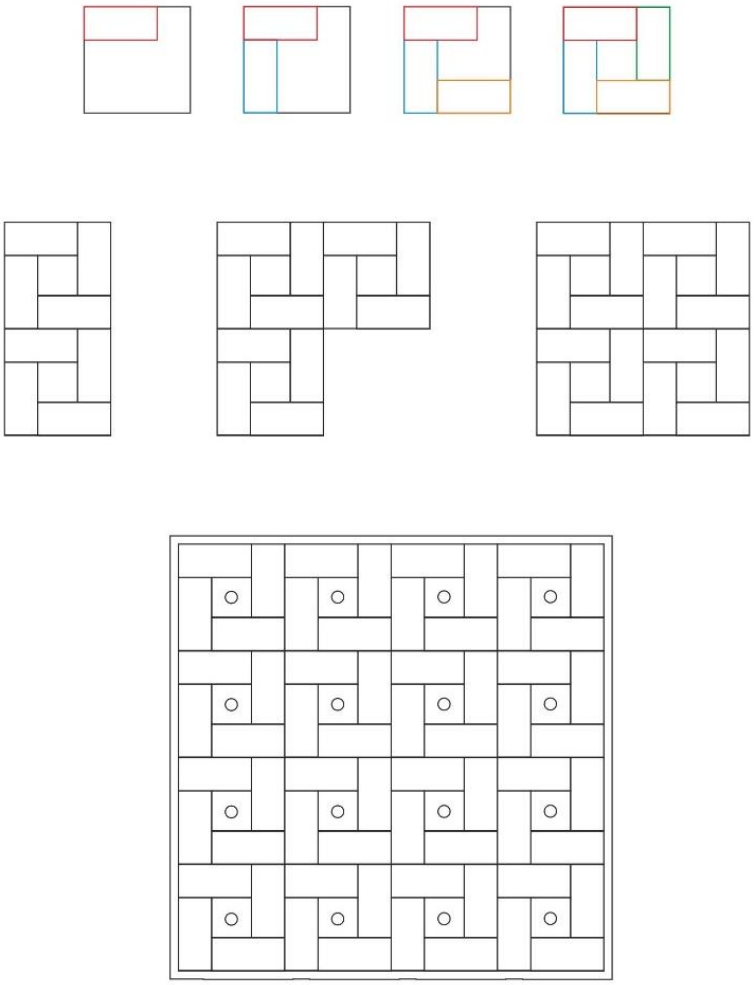


Çizim 8, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Tahtın replikası

Eserde padişahın oturduğu taht gayet sade bir biçimde resmedilmiştir. Tahtın arkasında padişahın yaslandığı sülyen renginde bir minder, tahtın oturma kısmında ise gülkurusu tonlarında bir örtü detay olarak görülmektedir. Tahtın üst ve alt kısmında karelerin birleşimiyle oluşmuş geometrik desen bulunmaktadır. (Çizim 9, Resim 4)



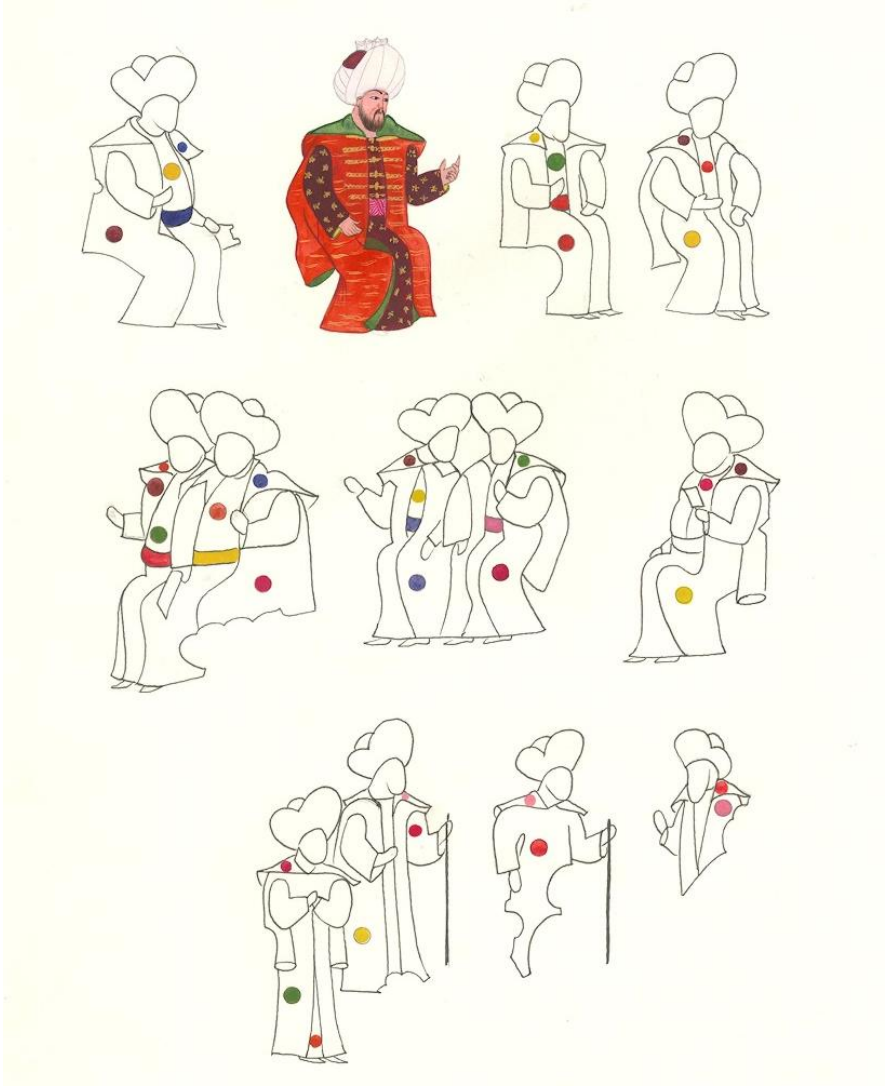
Resim 4, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Tahttan bir detay



Çizim 9, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Tahtın Üzerindeki Geometrik Motifin Çözümlemesi



Çizim 10, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Benzer kıyafetle betimlenmiş figürlerin ayrıntılı çizimi

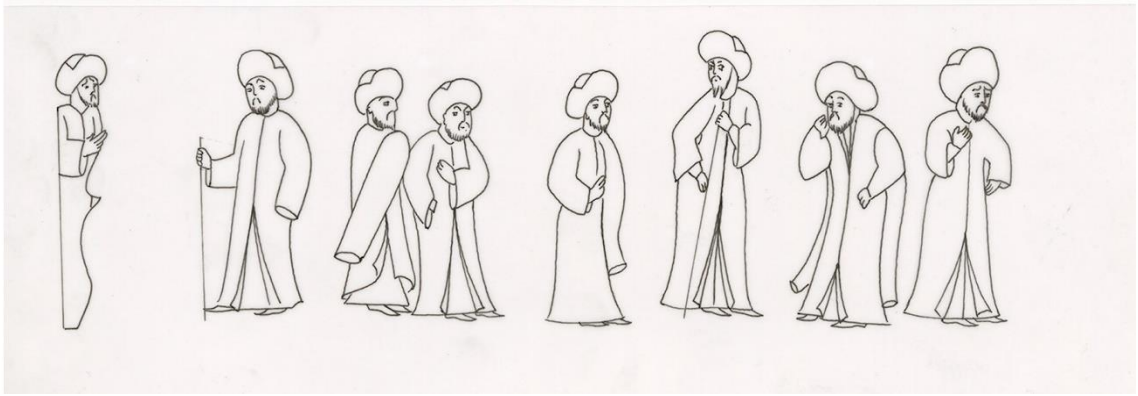


Çizim 11, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Benzer kıyafetle resmedilen figürlerden bir tanesinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı.

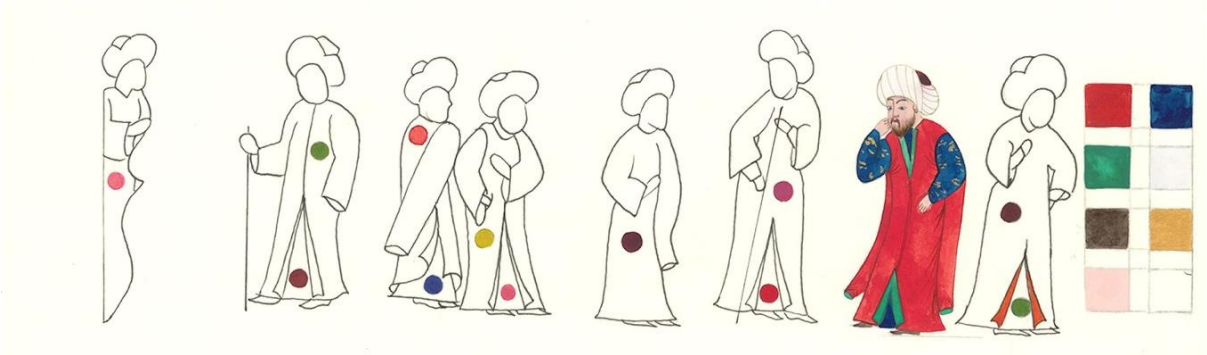
Eserdeki bu 13 figürün beyliğin ileri gelenleri olduğuna değinmiştik. Bu figürlerin kıyafetleri aynı tarzdır. Altınla serbest desenlerin işlendiği iç kıyafetlerin her biri farklı renktedir. Aynı şekilde altınla işlenmiş serbest desenlerin olduğu yakalı kaftanları da göze çarpmaktadır. Kaftanların yakaları ve iç astarları ise yine farklı renklerle resmedilmiştir. Figürlerin oranları yaklaşık 6 cm ile 7 cm arasında değişmektedir. Şablon tekniği ile çoğaltılmış olduğu düşünülen bu figürlerin yönleri ve hareket biçimleri aynı değildir. Figürlerin her birinin yüz ifadesi birbirinden farklı olup nakkaş figürlerin sakallarını tarama tekniği, yanak, boyun ve ense kısımlarını ise sulandırma ve noktalama tekniği ile boyutlandırmıştır. (Çizim 11, Resim 5)



Resim 5, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Figürlerin kıyafetlerinden detay



Çizim 12, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Benzer kıyafetle betimlenmiş figürlerin ayrıntılı çizimi



Çizim 13, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), benzer kıyafetle betimlenmiş figürlerden bir tanesinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Bu figürler eserde oldukça sade resmedilmişlerdir. Tek bir figürün iç elbisesi dışında farklı renkte iç ve dış elbiseleri olan figürlerin kıyafetlerinde desen görülmemektedir. Duruş ve hareket biçimleri her birinin farklı, yaklaşık olarak boy oranları ise 5 cm ile 6 cm arasında değişmektedir. Bu figürlerin sadece iki tanesinin elinde baston bulunmaktadır. Başlarında bordo tepelikleri olan beyaz sarıklar mevcuttur. Figürlerin her birinin yüz ifadesi birbirinden farklı olup nakkaş figürlerin sakallarını tarama tekniği, yanak, boyun ve ense kısımlarını ise sulandırma ve noktalama tekniği ile boyutlandırmıştır. (Çizim 13, Resim 6)



Resim 6, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Figürlerden detay



Resim 7, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Figürlerden detay



Çizim 14, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Hasodalıların ayrıntılı çizimi



Çizim 15, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Hasodalılladan ikisinin replikası

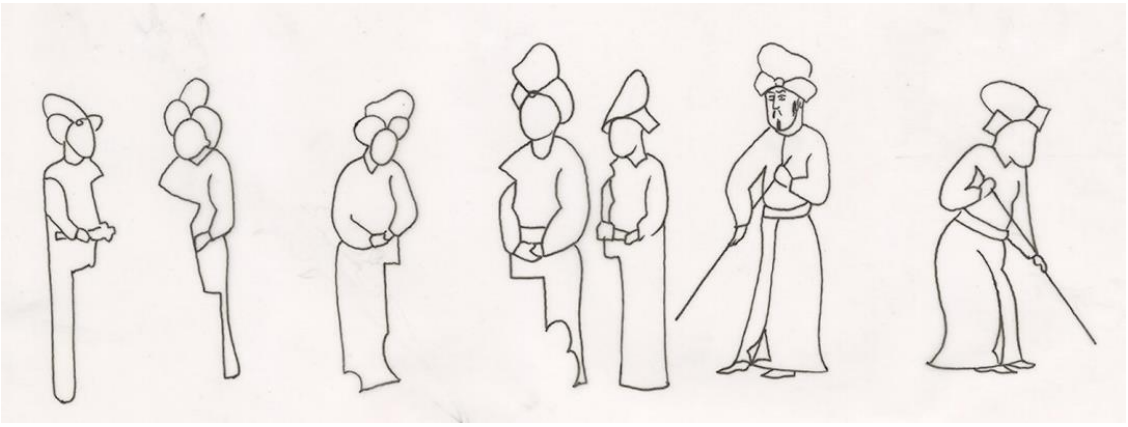
Bu üç figürün padişahın özel hizmetinde bulunan hasodalı olan silahtarlardır. Eserde padişaha en yakın mesafede resmedilen bu figürler tahtın hemen solunda yer almaktadır. Figürlerin oranları yaklaşık 8 cm civarındadır. Sağdaki figürün iç elbisesi lacivert dış elbisesi sarı, yakası ise açık yeşildir. Elinde padişahın altın kabzalı kılıcını sağ eli yukarda olacak şekilde tutmaktadır. Etrafı kürklü sarı renkli külahı mevcuttur. Belinde altın kemer olan figür, başının sağında ve solunda zülüfleri uzun ve sakalsız olarak betimlenmiştir. (Çizim 15) Dış kıyafetindeki motifler serbest desenlerdir.

Ortadaki figürün altınla işlenmiş serbest desenleri olan kırmızı iç elbisesinin üzerinde yeşil renkte dış elbisesi mevcuttur. Dış elbisesinin üzerinde koyu yeşil tonda ve altınla işlenmiş serbest desenler görülmektedir. Belinde altın kemer takılı olan figür, sol eliyle, içinde yay ve okların olduğu iki adet sadağı omzuna yaslamış vaziyette taşımaktadır. Sadağın biri mavi diğeri kahverengi olup üzerinde, altınla işlenmiş şemse motifleri bulunmaktadır.[66] Etrafı kürklü fese benzer borda renkte bir külahı bulunmaktadır. Figür sakalsız olup, başının sağında ve solunda zülüfler bulunmaktadır. Soldaki figürün dış elbisesi sülyen renkte olup üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler vardır. Başındaki külah sağdaki figürün başında olan külahın aynısıdır. Elinde asaya benzeyen altından bir nesne taşımaktadır. Aynı şekilde bu figüründe belinde altın kemer bulunmaktadır. (Resim 8)

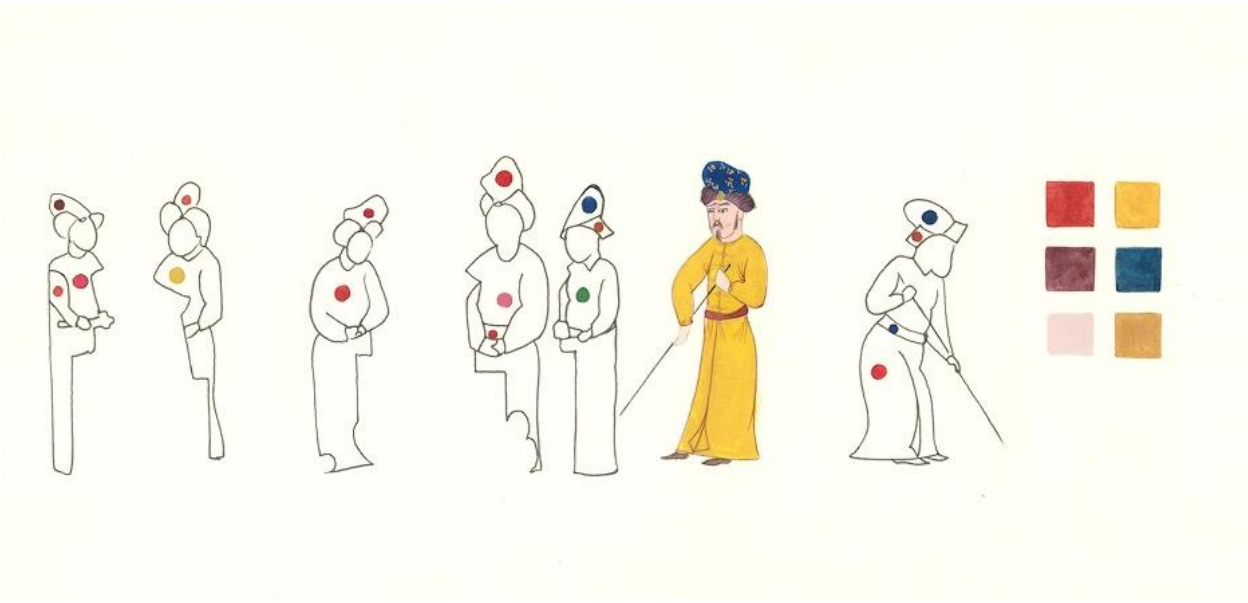
[66] Sadak: İçine yay veya ok konulan, omuza asılarak taşınabilen kaplara verilen isimdir. (Nebi BOZKURT, "Ok" madd. *DİA*, İstanbul 1997, c. 33, s. 333-335).



Resim 8, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Hasodalılar



Çizim 16, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Beyliğin ileri gelenlerine hizmet eden figürlerin ayrıntılı çizim.

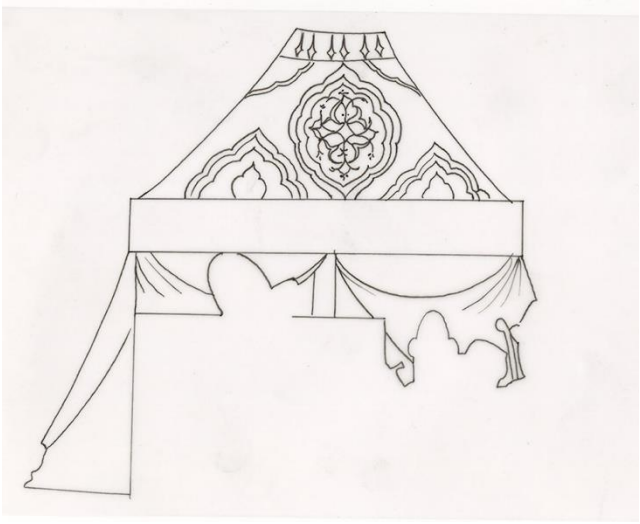


Çizim 17, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Beyliğin ileri gelenlerine hizmet eden figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin replikası

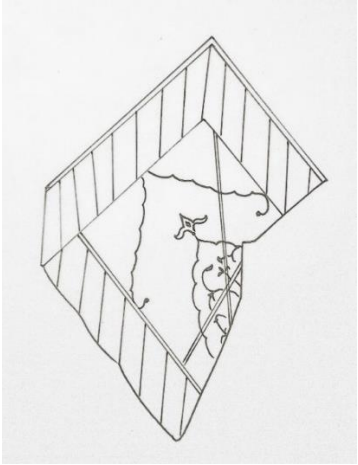
Kompozisyonda resmedilen beyliğin ileri gelenlerinin yanında resmedilen bu yedi figürün beşi hizmetlisi olduğu beylerin arkasında, ikisi ise eserin sağ alt köşesinde görülmektedir. Aşağıda resmedilen bu iki figür kompozisyonun ortasından başlayarak sağ alt köşeye doğru akan suya, ellerindeki bastonlarla yön verirlerken betimlenmiştir. Yedi figürün yaklaşık olarak boyutları 5 cm ile 6 cm arasında değişmektedir. Dört figürün başında etrafı kürklü külahlar bulunmakta, bunlardan ikisi kırmızı, biri sülyen, diğeri ise bordo renktedir. Diğer üç figürün külahları kürksüz altın işlemeli lacivert renktedir. Figürlerin hareketliliği esere dinamiklik kazandırmıştır. (Resim 9, Çizim 17))



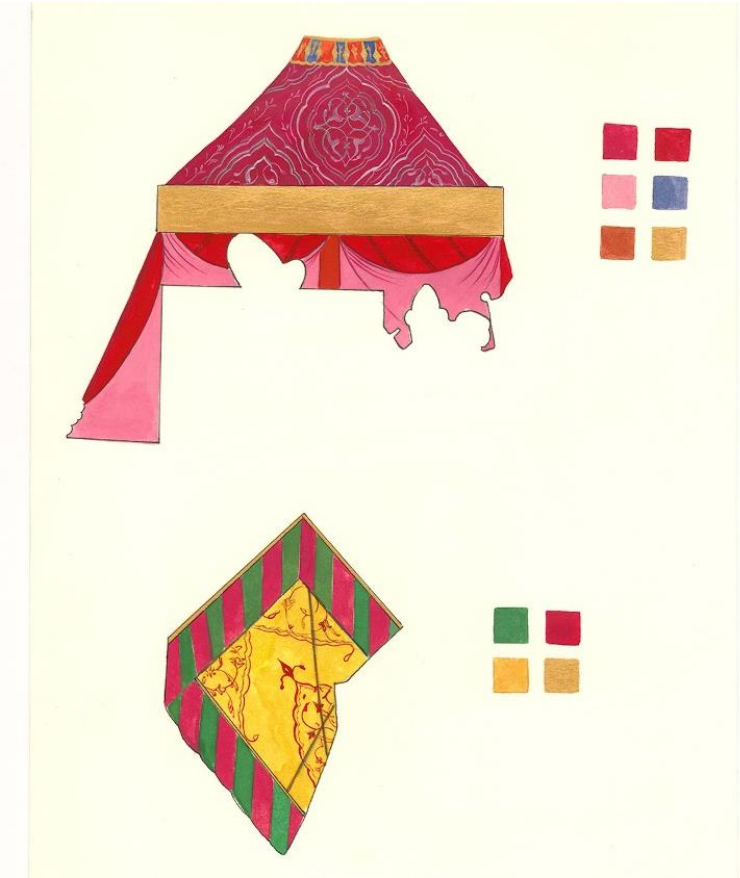
Resim 9, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Beyliğin ileri gelenlerine hizmet eden figürler



Çizim 18, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) ,Kompozisyondaki çadırın ayrıntılı çizimi



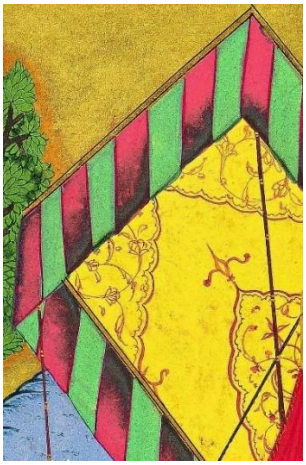
Çizim 19, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Sayebanın (gölgeliğin) ayrıntılı çizimi



Çizim 20, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Padişah çadırı ve sayebanın (gölgeliğin) repkilası

Dışı kırmızı, içi açık pembe renkte olan, kompozisyonun sol üst köşesine yerleştirilmiş padişah çadırı bu eserde en dikkat çekici objelerden biridir. Tahtın hemen arkasında yer alan çadır, eserindeki boyutu ile padişah figürünün fark edilmesini amaçlar niteliktedir. Kırmızı

renkli çadırın diğer adı ile otağ-ı hümâyun üzerinde biri tam, dördü farklı boyutlarda işlenmiş şemse motifler vardır.[67] Bu şemselerin arasında ise negatif olarak işlenmiş motifler dikkat çekmektedir. Bu şemselerin dendanları beyaz boyanmış olup[68], içlerine ise yine negatif hatayi motifler betimlenmiştir. Çadırın giriş kapısı olan kumaşlar çadırın sağ ve sol üst köşelerine doğru kıvrılmış vaziyettedir. Çadırın hemen üst kısmında yer alan, zemini altınla boyanmış bir kuşak üzerinde kımızı mürekkeple yazılmış talik hat göze çarpmaktadır. Çadırın hemen arkasında bulunan sayebanın (gölgelik) zemini sarı renkte olup üzerinde kımızı renkle şemse motifleri bu motifleri içine ise serbest desenler işlenmiştir.[69] Sâyebanın üç köşesi bordür halinde yeşil ve kırmızı çapraz şeritlerden oluşmaktadır. (Resim 10-11, Çizim 20)



Resim 10, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), Sayebandan ayrıntı

[67] Otağ-ı hümâyun: Osmanlı padişahları için özel olarak yapılan, gösterişli çadırlara verilen isimdir. (Nebi BOZKURT, "Çadır" madd. , *DİA*. , İstanbul 2007, c. 8, s. 158-162).

[68] Dendan: Dendan Farsça'da diş manasına gelmektedir. Süsleme sanatlarında ise motiflerin biçimlendiren küçük kavislere verilen isim olup motiflerin ayrım çizgileridir. Hatâyi: Herhangi bir çiçeğin, dikine kesitinin stilize edilmiş formundan yola çıkarak oluşturulan motifin adıdır. (İlhan Özkeçeci-Şule Bilge Özkeçeci, *Türk Sanatında Tezhip*, Yazıgen yayıncılık, İstanbul 2014, s.61-76).

[69] Sâyeban: Dört direk üzerinde duran, kumaştan yapılmış, yanları açık olan gölgeliktir. (Nebi BOZKURT, a.g.madd. , s. 158-168.



Resim 11, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Çadır ve sayebanın genel görünümü



Resim 12, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) Çadırın üzerinde bulunan Ta-lîk yazı

Çadırın üzerinde bulunan, altın zemin üzerine kırmızı mürekkep ile talik hatla şu ifade yer almaktadır. (Resim 12)

"Harka şanı barek Osmani bülend / Daima deyun ali ber karar ve ercümend"



Çizim 21, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), doğa betimlemelerinden detay çizim



Çizim 22, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a), doğa betimlemelerinden detay replikalar

Kompozisyonun sağ üst köşesinde küme halinde 3 adet ağaç bulunmaktadır. Zemini yavruağzı olan gövde ve dallar koyu kahverengi ile, tarama tekniği kullanılarak boyut verilmiştir. Kümeler halinde bulunan sık ve yeşil yapraklar ağacın üst kısmını oluşturmuştur.(Çizim 21-22) Kompozisyonun sağ üst köşesinde açık mavi zemini olan tepenin üstüne iki adet cam ağacı resmedilmiştir. Bu ağaçların zemini açık yeşil olup üzerine koyu yeşil ile tarama yapılmıştır. (Resim, 13)



Resim 13, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 49a) ağaç detaylar

3.2. Sultan Orhan'ın Cülûsu (1324-1362), *Hünernâme I,* TSMK, H.1523 (y. 62a)

Minyatürün Konusu

Orhan Bey tahminen 1285 yılında Söğüt'te doğmuştur. Osmanlı'nın ilk padişahı olan Osman Bey'in oğludur. 1326 yılında babasının ölümü üzerine hükümdar olmuştur.[70]Hünernâme I. Cildin y.062a sayfasında yer alan Orhan Bey'in cülûsu'nu konu edinen bu minyatür; 485 mm. boy ve 305 mm. eninde olan bir sayfaya dikey olarak resmedilmiştir. Bu minyatür Orhan Bey'in kendi döneminden çok sonra yapılan bir minyatür olması dolayısı ile kendi döneminin özeliklerini bire bir yansıttığı söylenemez. Nakkaş bu eseri icra ederken tarihi vesikalardan faydalanmış olabilir. Minyatürün konusu açık havada ve dış mekânda gerçekleşmektedir. Kompozisyonun üst kısmında yer alan, çatısı üçgen formdaki mimari unsur, eserdeki oranı ile dikkat çekmektedir. Bu mimari unsur içine yerleştirilmiş altın taht üzerinde, oturur vaziyette Sultan Orhan betimlenmiştir. Mimari unsur ve arkasında yer alan sağ ve sol duvarlardaki geometrik süslemelerin yoğunluğu kompozisyonda dikkatimizi ilk bakışta padişaha yöneltmektedir. Bu durum; nakkaşın eserde padişahı ön plana çıkarma çabasını doğrulamaktadır. Eserde asıl vurgunun padişaha yönelik olması, kompozisyonun ana merkezini oluşturmuştur. Tahtın hemen önünde, yere eğilmiş vaziyette, padişahın eteğini öpen figür, yayabaşı veya solaktır. Eserde padişaha mesafe olarak yakın duran, tahtın hemen sol tarafında küme halinde buluna 3 kişi padişahın hizmetinde bulunan kişilerdir.

Yukarıda Osman Bey'in cülûs konulu minyatüründe padişah dışında oturarak resmedilmiş figürlerden bahsetmiştik. Bu minyatürde ise figürler ayakta olup, birçoğunun elleri önlerine bağlı vaziyette resmedilmiştir. Kompozisyonda kümeler halinde bulunan yeniçeriler eserin sağında ve solunda betimlenmiş, Yeniçerilerin serpuşlarında, bir önceki padişahın ölümü üzerine, madem alameti olarak taktıkları siyah tüyler göze çarpmaktadır. Çatısı üçgen olan mimar yapısının arkasında, altın zemin üzerine işlenen ağaçlar padişahın bulunduğu yere dikkat çeken ayrı unsurlardır. Tahtın hemen sol alt kısmında yer alan mermerden küçük havuz dikkat çekmektedir. Sahnenin orta kısmında hafif sağa doğru resmedilmiş olan ağaç ise diğer cülûs konulu minyatürlerde görmediğimiz bir ayrıntıdır. Nakkaş eserin zeminini açık renk olarak tercih ederek, figürlerin algılanması ve renklerin net olarak seçilmesi çabasını taşımış olmalı. Minyatürdeki figürlerin kıyafetlerinde aşırı süslemeye yer verilmeyerek, padişah figürünün gölgede kalması engellenmiştir. Minyatürde zemin ve yer olmak üzere iki doğa katmanı mevcuttur. Nakkaş kompozisyonda gökyüzünü mimari unsurlardan altın ile ayrıştırmıştır. Karşılıklı duran figürlerin bakışları birbirlerine yöneliktir. Minyatürde padişah dahil 35 adet insan figürü bulunmaktadır. Minyatürdeki elemanlar çapraz, dikey ve yatay düzlemler üzerine yerleştirilerek diyagonal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Nakkaş figürlerin eserdeki konumlarını ve boyutlarını hiyerarşik durumlarına göre belirlemiştir. Padişah ve birkaç figür dışında bazı figürlerde şablon

[70] Vasfi Mahir Kocatürk, *a.g.e.* , s. 7-16

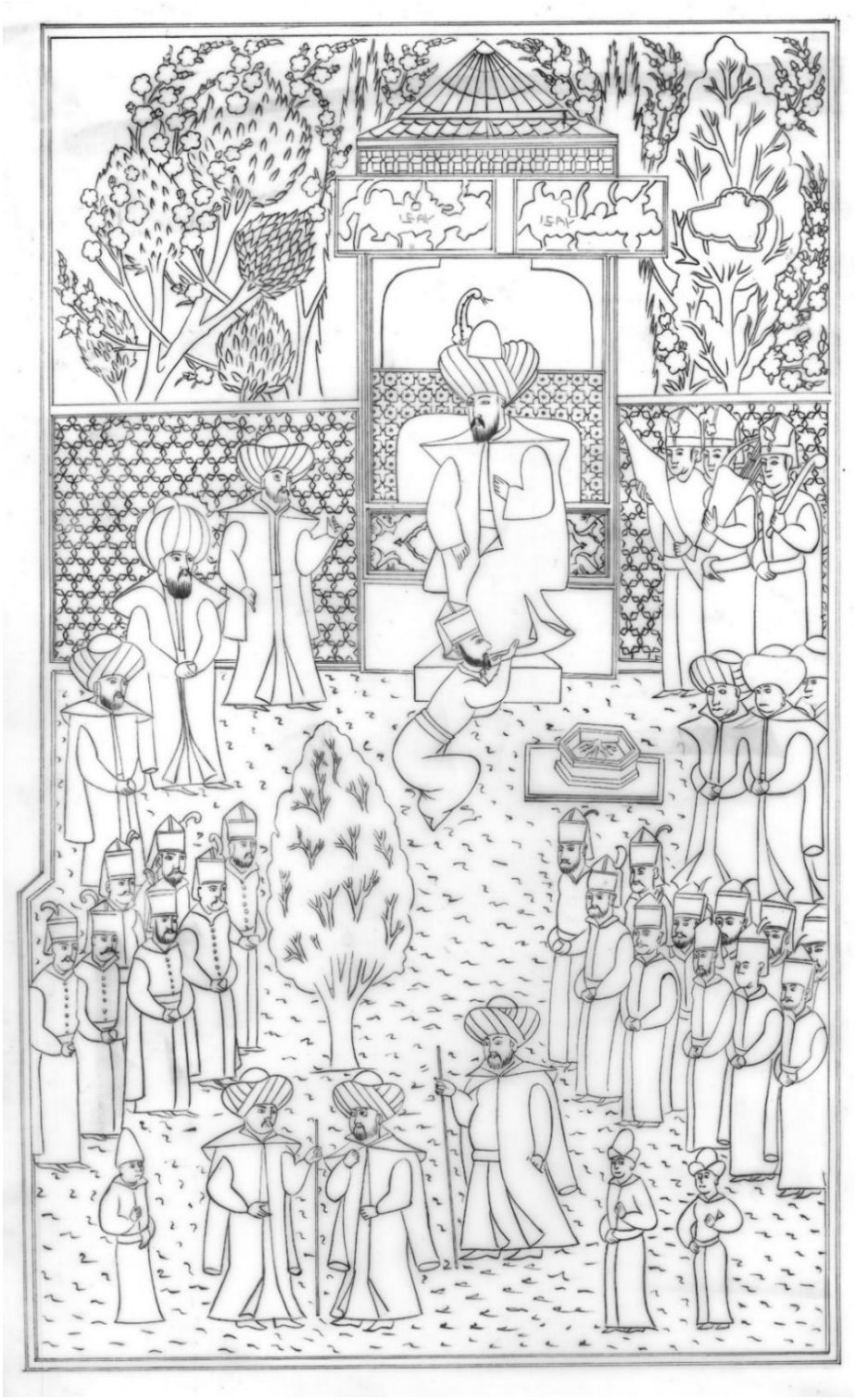
kullanılmış fakat yüz ifadelerinde özgün ifadelere yer vermiştir. Zeminde açık yeşil, bazı figürlerin kıyafetlerindeki mavi ve kırmızı, üçgen çatısı olan mimarideki mimari yapıdaki pembe ve duvarlarda kullanılan mor renk, eserdeki baskın renklerdir. Nigar Anafarta, bir belgeye dayanarak bu eseri nakkaş Ali Çelebi'ye atfedilmektedir.[71] (Resim 14)

[71] Nigar Anafarta, a.g.e. , s. XI

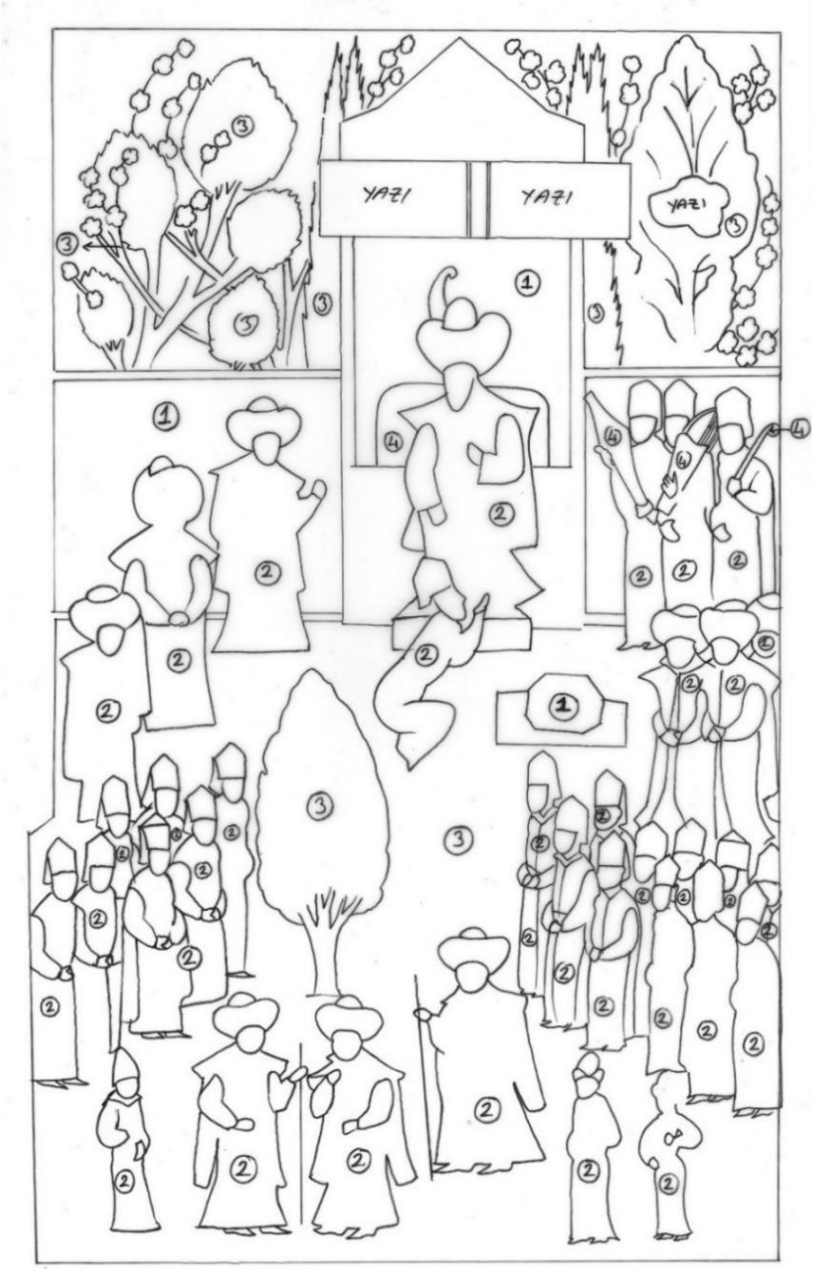


Resim 14, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Sultan Orhan'ın Cülûsu

Teknik Analiz

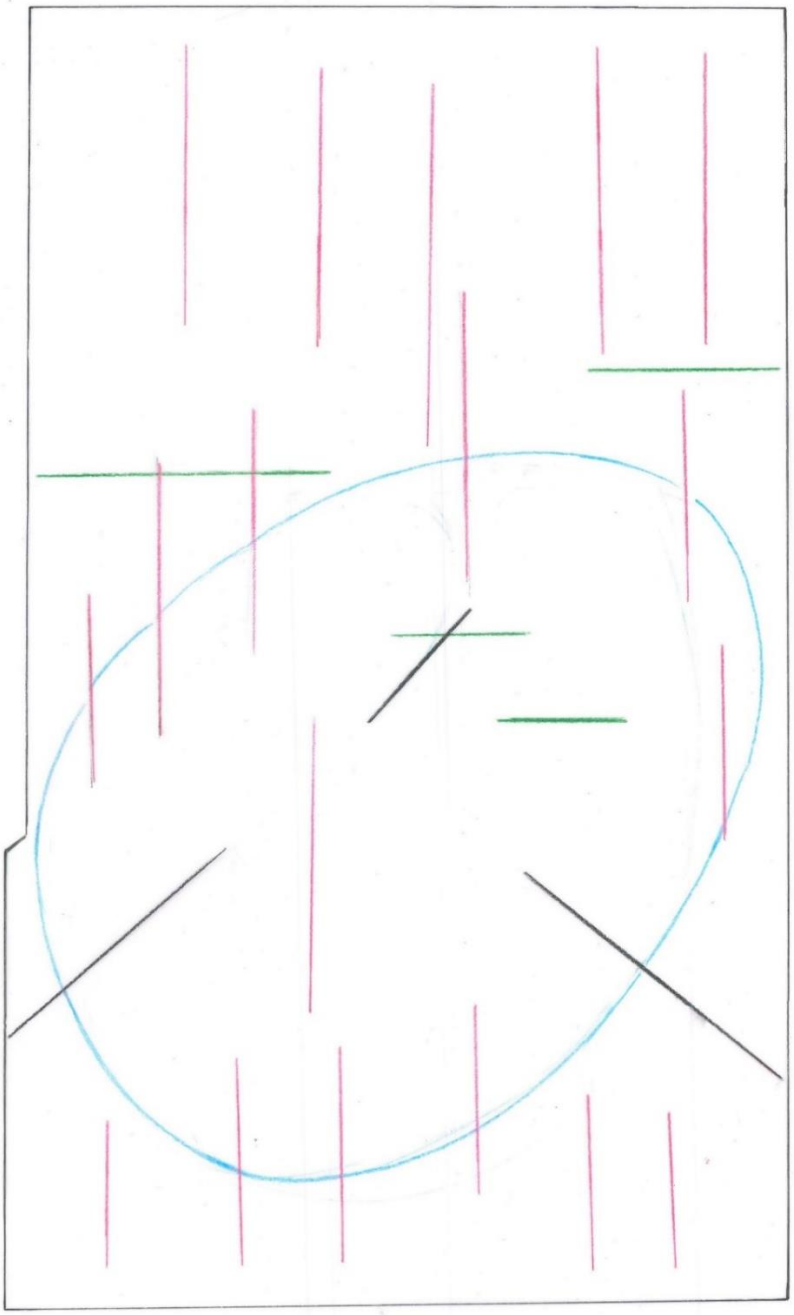


Çizim 23, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Kompozisyonun ayrıntılı çizimi



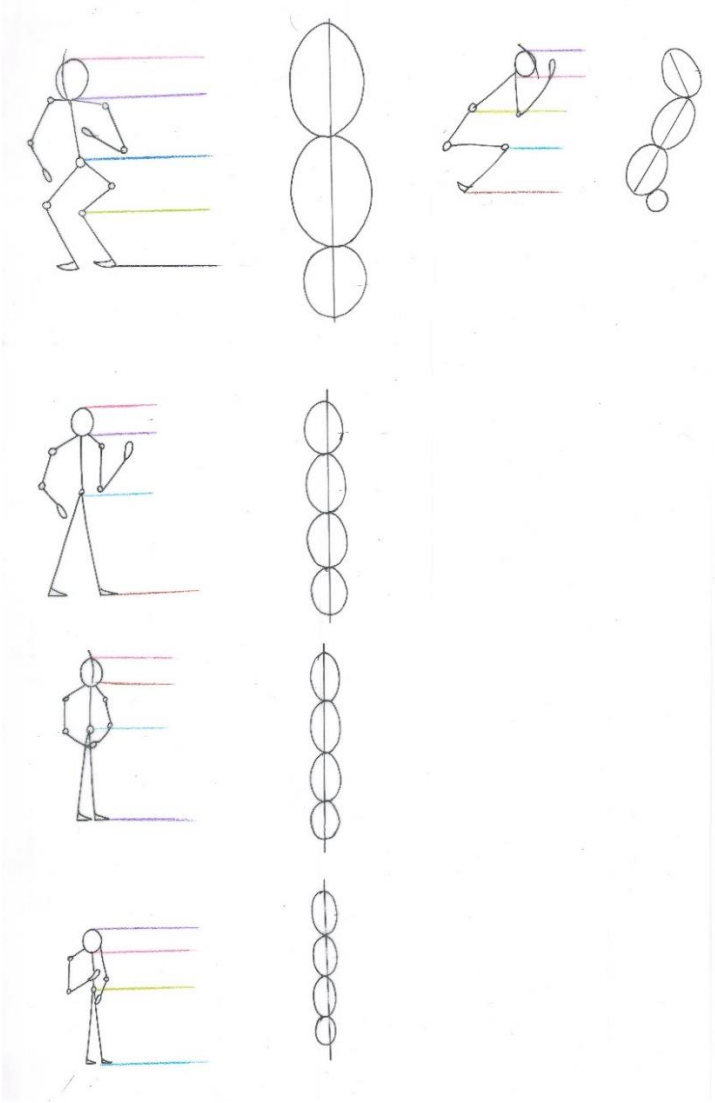
Çizim 24, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı

1 Mimari Unsurlar, 2 İnsan Figürleri, 3 Doğa Unsurları, 4 Objeler (Çizim 24)



Çizim 25, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Kompozisyonun düzeni

Kompozisyonu oluşturan tüm elemanlar helezon, yatay, dikey ve paralel düzlemler üzerine yerleştirilmiştir. (Çizim 25)



Çizim 26, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve orantıları

Padişah minyatürde tahta oturmuş şekilde resmedilmiştir. Padişahın bu şekilde boyutu yaklaşık olarak 10 cm'dir. Yeniçerilerin ve diğer devlet erkânı mensuplarının boyları yaklaşık olarak 7 cm ile 8 cm arasında değişmektedir. Minyatürde oran olarak en küçük figürler, eserin hemen altında yer alan 3 küçük figürdür. Bunların da oranları yaklaşık olarak 5 cm ile 5,5 cm arasında değişmektedir. (Çizim 26)



Çizim 27, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Padişah ve etek öpen figürün ayrıntılı çizimi



Çizim 28, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Padişah ve etek öpen figürün replikası

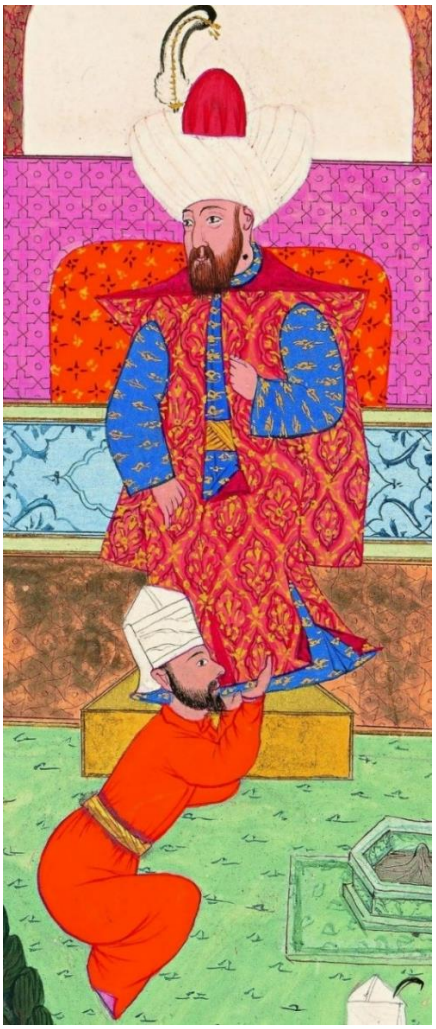
Nakkaş, Sultan Orhan'ı üçgen çatısı olan mimari yapı içinde, tahtın üzerinde oturur vaziyette betimlemiştir. Eserde Padişah sağ elini sağ dizinin üzerinde koymuş, sol elini ise sol göğsünün hizasına kaldırır şekilde tasvir edilmiştir. Padişah portresi üçte iki oranında resmedilmiştir. Sakalları kızıla yakın kahverengi tonundadır. (Çizim 28) Nakkaş sakalda tarama tekniği kullanmış, gözaltlarında ve burun kıvrımlarında tonlamalar yaparak, yüz ifadesine boyut kazandırmıştır. Padişahın eserdeki oranı yaklaşık olarak 10 cm civarındadır. Padişahın düğmeli iç elbisesinin üzerinde, altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. Belinde sarı renkli kuşağı kırmızı tahrir ile şekillendirilmiştir. Yakalı kırmızı kaftanının üzerinde ise paftalar halinde sıralanmış, şemse motifleri bulunmaktadır. Şemse motiflerinin aralarında ise; altınla işlenmiş serbest desenler görülmektedir. Kaftandaki motiflerin yoğunluğu ve gösterişi cülûs törenini vurgular güçlüktedir.

Kırmızı tepeliği olan beyaz sarığının üzerinde bir sorguç bulunmaktadır. Sorgucun üzerinde beyaz ve uzunca bir tüy dikkat çekmektedir. Tüylerin uç kısımları siyahtır. Kompozisyondaki Sultan Orhan bedeni ve kafası ile beraber sağ tarafa dönük olarak betimlenmiştir. Padişahın arkasında serbest desenlerle işlenmiş sülyen rengi bir yastık bulunmaktadır. Padişah, rûmî desenlerin işlendiği, zemini açık mavi olan bir örtünün üzerine oturmuştur.[72] Tahtın hemen önünde, yere eğilmiş padişahın eteğini öpen figür, eserde cülus merasimi olduğunu vurgulamaktadır. Bu figürün başında tüy sorguçlu, beyaz bir başlık, üzerinde kırmızı elbise, belinde ise sarı kuşak olup, eserdeki oranı yaklaşık olarak 6 cm'dir. (Resim 15-16)

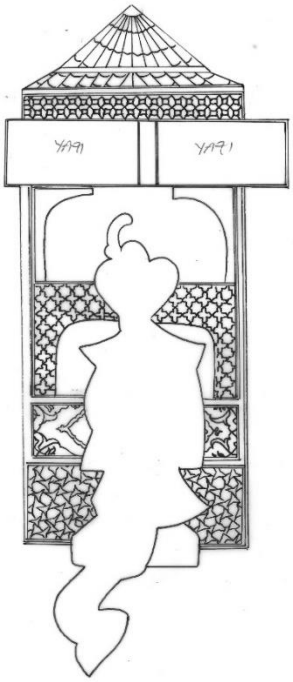


Resim 15, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a) Padişah portresinden detay

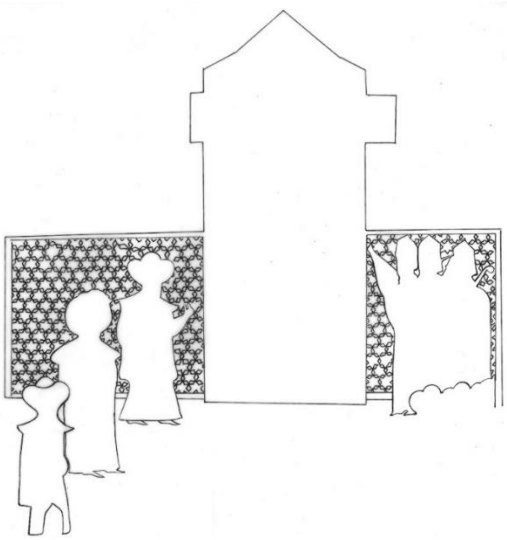
[72]Rûmî desen: Temel olarak rûmî, bir yay içerisine yerleştirilen badem figüründen oluşur. Çiçek ve bitkisel süslemelerden ayrı gelişen rûmî çizimi bir noktadan çıkan ve ayrılarak devam eden helezonlarla başlar. (İlhan Özkeçeci-Şule Bige Özkeçeci, a.g.s. , s.95).



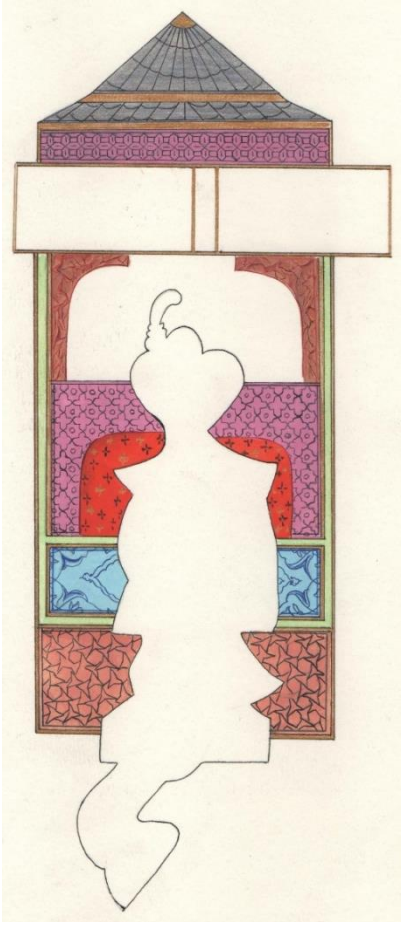
Resim 16, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a) Padişah ve etek öpen figürün genel görünümü



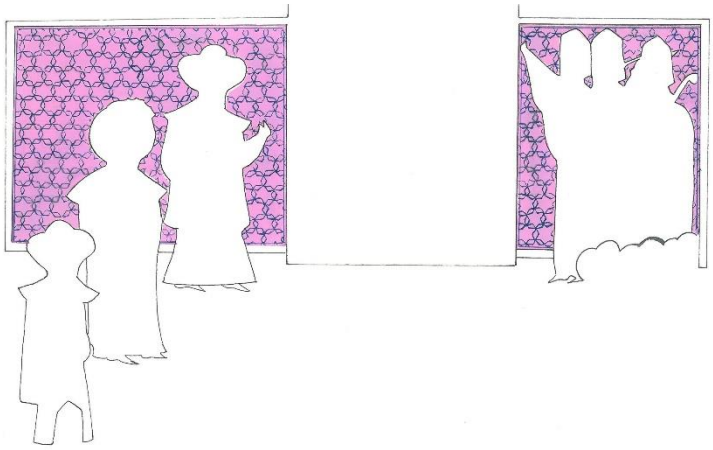
Çizim 29, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Mimari yapının ayrıntılı çizimi



Çizim 30, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a) duvarın ayrıntılı çizimi



Çizim 31, ***Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a),*** *mimari yapının replikası*

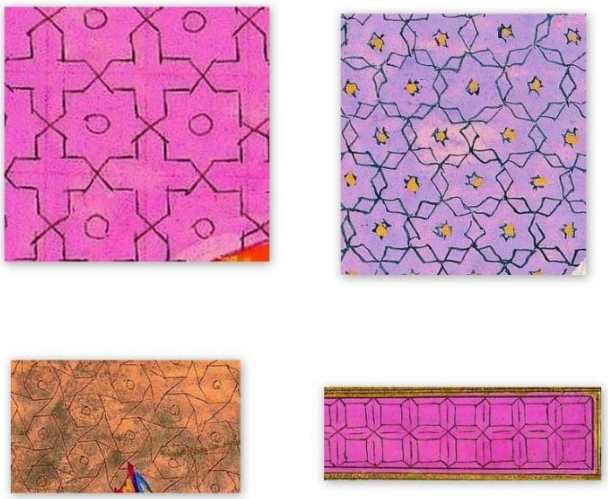


Çizim 32, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), duvarın replikası

İçinde tahtın olduğu bu mimari yapı, geometrik desenlerle süslüdür. Tahtın hemen altındaki dikdörtgen bir kesit içerisinde, çok kenarlı üçgenlerin oluşturduğu geometrik motif görülmektedir. Orijinal eserde bu motifin olduğu bölümün zemin rengi zamanla kararmıştır.

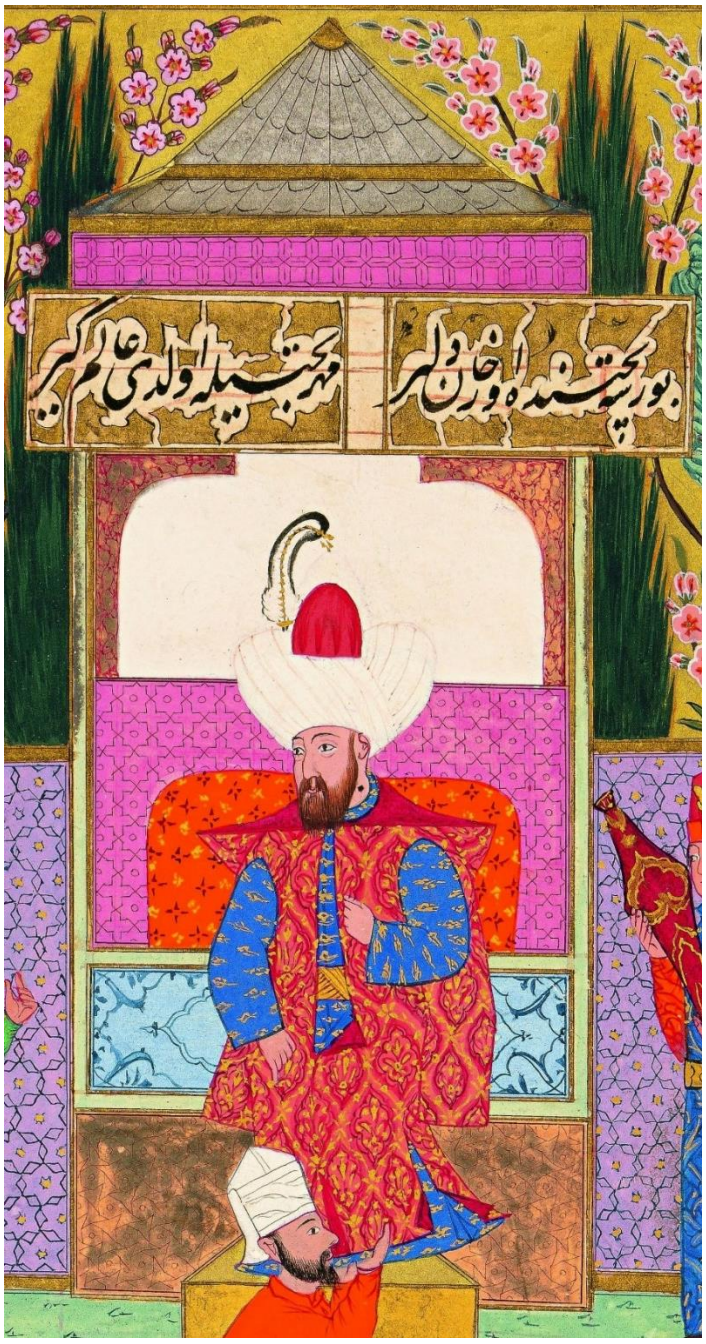
Kararmanın olmadığı kısım incelendiğinde zeminin açık turuncu renk olduğu gözlemlenmiştir Tahtın üzerinde gördüğümüz yastığın bulunduğu alanın zemini, açık pembe renk olup üzerinde sekiz köşeli yıldızların oluşturduğu geometrik motifler bulunmaktadır. Mimari yapının üçgen çatısı gümüştür. Çatı kısmı siyah çizgilerle dilimlere ayrılmıştır.

Çatının saçak kısmının hemen altında karelerden oluşmuş geometrik motifler dikkat çekmektedir. Bu mimari yapının sağında ve solunda bulunan duvarlar açık mor renktedir. Bu rengin üzerinde mavi renkle işlenmiş 6 köşeli yıldızlardan oluşmuş geometrik motifler bulunmaktadır. (Resim 17) Mimari yapının üzerinde Ta'lîk hat ile yazılmış bir ibare bulunmaktadır.[73] Yazının hemen altında, kemer şeklinde içe doğru kıvrılan, renkli mermer görünümü kazandırılmış ayrıntı, mimari unsura hareketlilik kazandırmıştır.(Çizim 31-32)

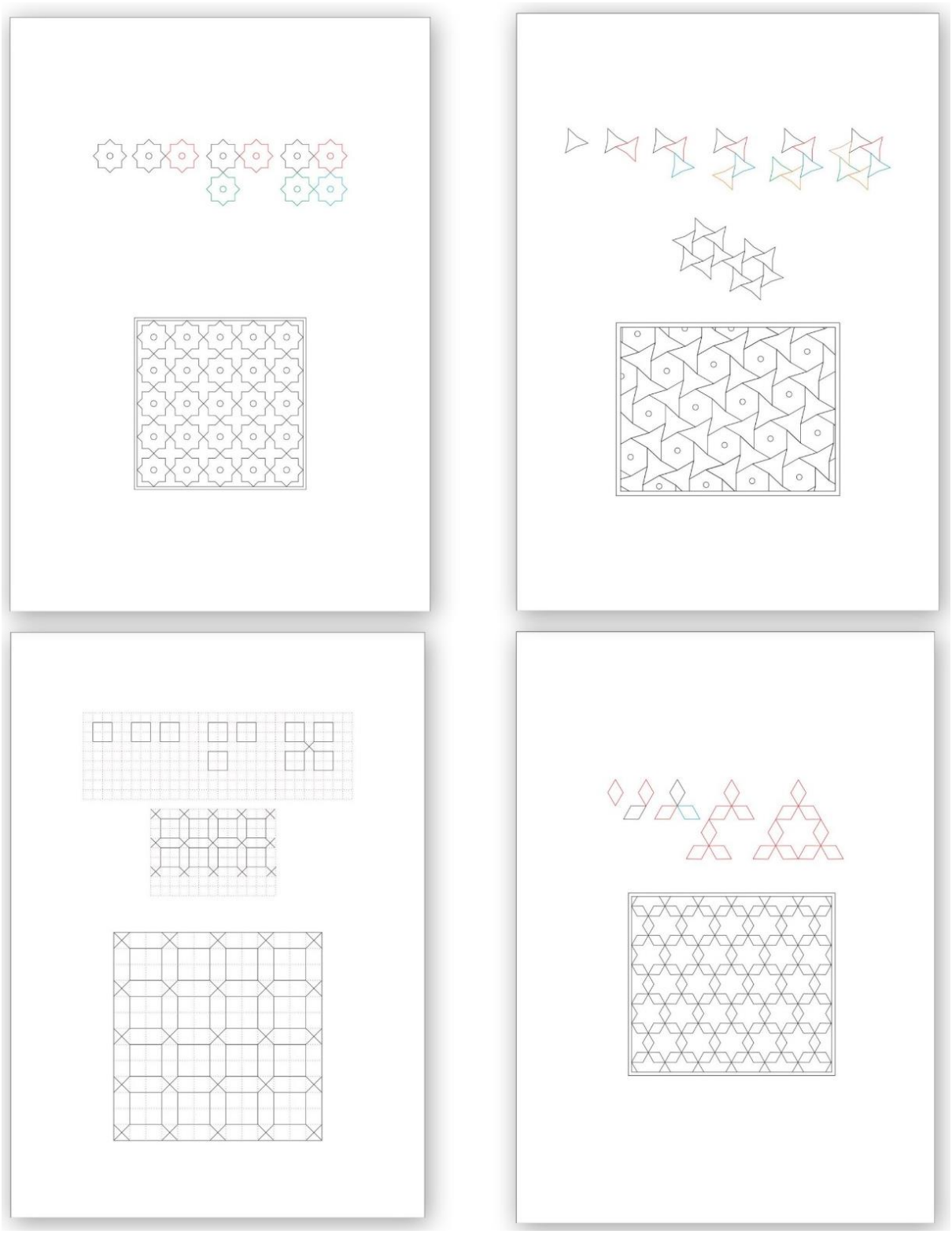


Resim 17, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 62a), geometrik motifler

[73] Ta'lîk: *"Sözlükte asılmak, askıya alınmak anlamındaki ta'lîk İran'da tevkî ve rikâ yazılarından geliştirilmiş bir yazı çeşitidir." (Uğur DERMAN, "Ta-lîk"* madd. *DİA*, İstanbul 2010, c. 39, s.507-508).



Resim 18, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 62a) Mimari yapının genel görünümü



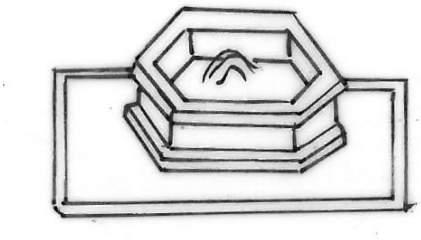
Çizim 33, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümlemeleri



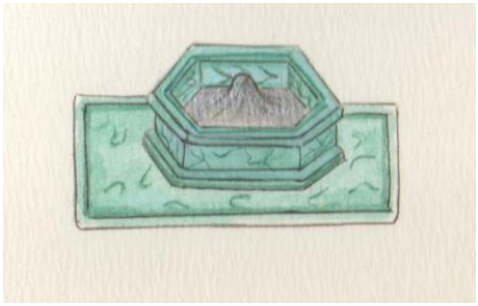
Resim 19, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 62a) Minyatürde bulunan ta-lîk hat ile yazılmış ibareler

Mimari yapının saçak altında iki eşit parçaya bölünmüş, zemini altın olan dikdörtgen içerisine, siyah mürekkeple ta'lîk hat ile yazılmış ifade bulunmaktadır. Yazı sınırları dendanlarla çerçeve içerisine alınmıştır. Yazıda şu ifadeye yer verilmiştir

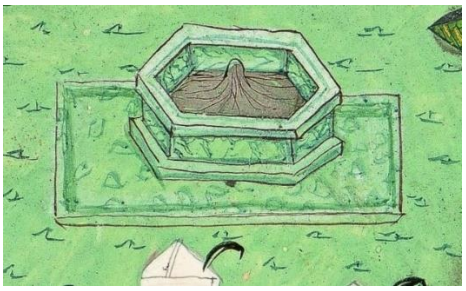
" Bursa tahtında Orhan-ı dilir, mihr-i tahtıyla oldu âlem-gîr" (Resim 19)



Çizim 34, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), havuzun ayrıntılı çizimi



Çizim 35, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), havuzun replikası



Resim 20, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 62a), Minyatürdeki havuzun genel görünümü

Cülûs konulu minyatürlerde genel olarak havuz tarzında mimari unsur kullanılmıştır. Bu minyatürde havuz tahtın hemen sol alt kısmında yer almaktadır. Bir dikdörtgen zemin üzerinde yükselen havuz altıgen şekline sahip olup tamamen yeşil damarlı mermer görünümü kazandırılmıştır. Nakkaş havuzun içindeki suyu gümüş rengi ile belirtmiştir. (Resim 20)



Çizim 36, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Hasodalıların ayrıntılı çizimi

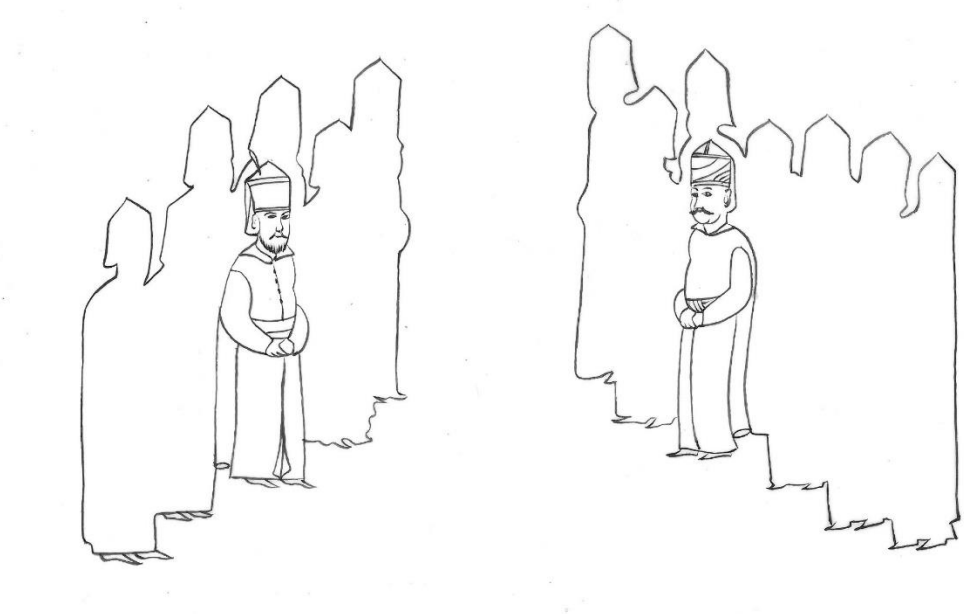


Çizim 37, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

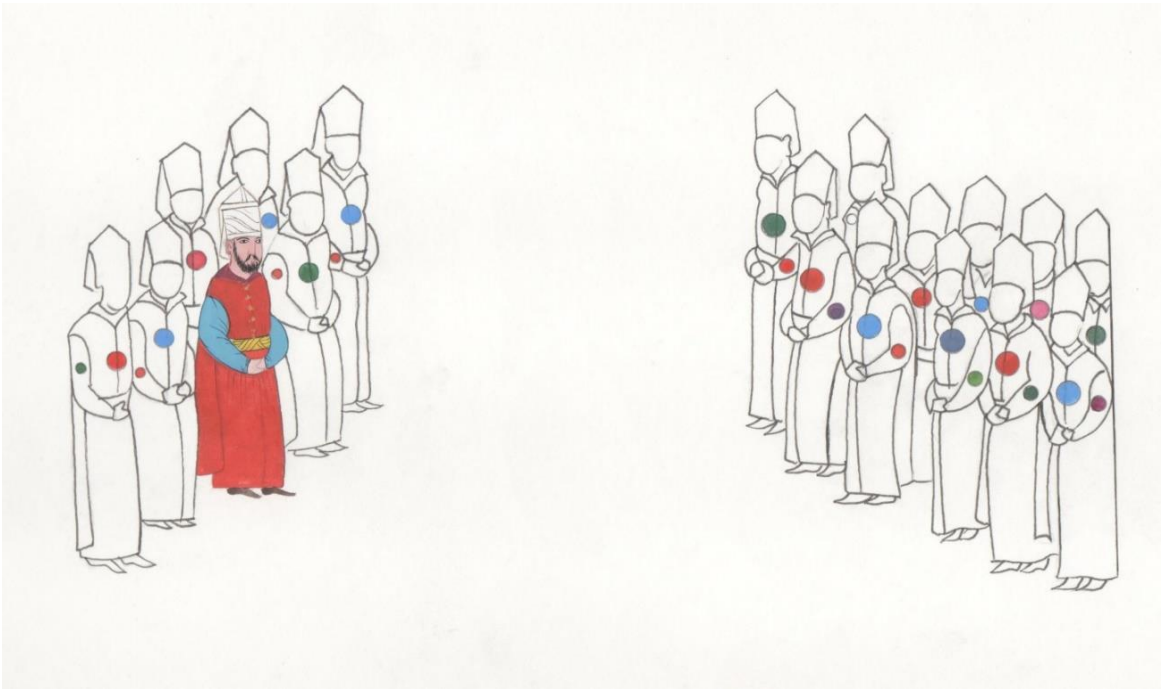
Hasodalılar kompozisyonda, tahtın hemen sol kısmında yan yana resmedilmiştir. Padişaha hizmet eden bu üç figürün yaklaşık olarak kompozisyondaki oranları 8 cm'dir. Sağdaki figürün iç elbisesi kırmızı, dış elbisesi mavidir. Sağ eli yukarı kaldırır vaziyette her iki eliyle, kırmızı renkte üzeri altınla işlenmiş, padişaha özel olan bir obje taşımaktadır. (Çizim 37) Ortadaki figürün iç elbisesi turkuaz olup dış elbisesi kırmızıdır. Bu figür sağ eliyle belindeki kemerini tutmakta, sol eliyle üzeri altınla işlenmiş içinde padişaha ait olan yay ve okların bulunduğu sadak taşımaktadır. Soldaki figürün ise iç elbisesi mavi renk olup dış elbisesi vişne çürüğü rengindedir. Sağ eliyle kemerini tutmuş, sol eliyle topuza benzeyen, altından bir obje tutmaktadır. Bu üç figüründe belinde altından kemer bulunmakta olup her üçününse dış elbisesinde hatai motiflere yer verilmiştir. Başlarında kırmızı renkte serpuşlar vardır. Bu serpuşlar üzerinde çiçek formunda, altından bir aksesuar dikkatimizi çekmektedir. (Resim 21)



Resim 21, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 62a) , Hasodalılar



Çizim 38, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), yeniçerilerin ayrıntılı çizimi



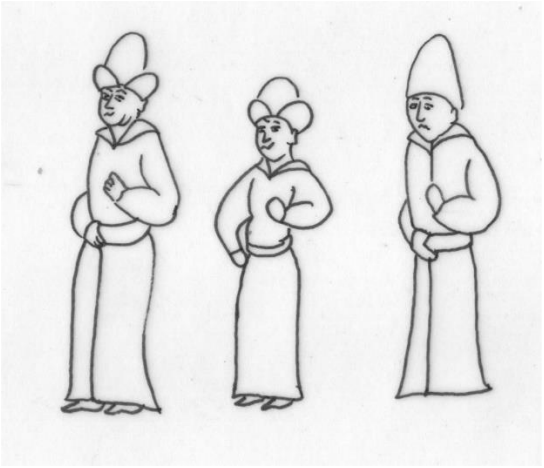
Çizim 39, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Yeniçerilerin 11 tanesi eserin solunda, 7 tanesi ise küme halinde eserin sağ kısmında karşı karşıya resmedilmişlerdir. (Çizim 39) Yakalı iç elbiselerinde ve ön kısımdan düğmeli dış elbiselerinde herhangi bir süsleme yoktur. Kıyafetlerinde aksesuar olarak bellerine bağladıkları farklı renklerde kuşaklar bulunmaktadır. Başlarında beyaz renkte serpuşlar olup bu serpuşların üzerinde ise siyah tüyler bulunmaktadır. Yeni padişahın tahta geçebilmesi ancak bir önceki padişahın ölmesi veya hâl edilmesi ile mümkün olabildiğine değinmiştik.[74] İşte bu siyah tüyler ölen padişah için tutulan bir yas alametidir. Bu figürlerin bazısı sakallı bazısı sakalsız betimlenmiştir. İlk bakışta yüz ifadeleri birbirine benzer görünse de incelediğimizde her birinin farklı bir yüz ifadesi olduğunu görmekteyiz. Sakal ve bıyıklarında tarama tekniği kullanılmıştır. Nakkaş figürlerde şablon kullanımını tercih etmiştir. Figürlerin eserdeki oranları yaklaşık olarak 7 cm'dir. (Resim 22)

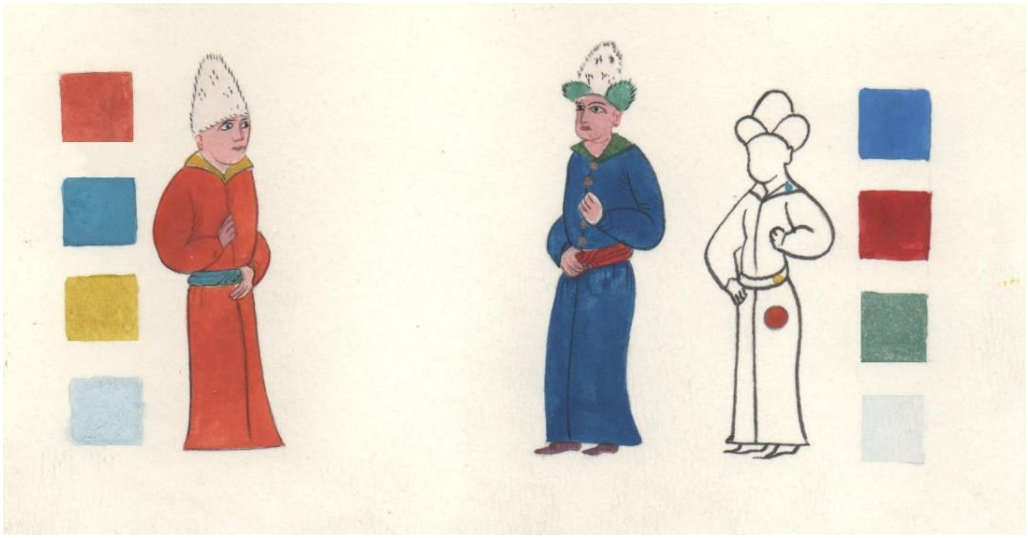
[74] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Gazi Yayıncılık, Ankara 1988, s. 173



Resim 22, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Yeniçeriler



Çizim 40, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), cücelerin ayrıntılı çizimi



Çizim 41, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), cücelerden replikalar

Bu üç figür kompozisyonun altında yer almaktadır. Figürlerden birisi eserin sağ tarafında, ikisi ise sol tarafta yan yana, resmedilmiştir. Soldaki iki figürden sağda olanın dış elbisesi mavi renk olup belinde kırmızı kuşak bulunmaktadır. Bu figür sağ eliyle belindeki kuşağını tutmuş, sol elini ise göğüs hizasında yukarı kaldırmıştır. (Çizim 41) Yaklaşık olarak 5,5 cm boyutundadır. Solda olan figürün ise elbisesi kımızı renk olup belinde sarı kuşak vardır. Bu figürün boyutu yaklaşık olarak 5 cm'dir. Her iki figürün başında etrafı yeşil kürklü olan beyaz başlıklar bulunmaktadır. Kompozisyonun sağ kısmında ki diğer figürün ise dış elbisesi kırmızıdır. Belinde mavi kuşak bulunmaktadır. Başında huni şeklinde beyaz bir külah vardır. Bu üç figürde şablon kullanımına gidilmiş olsa da yüz ifadeleri tamamen özgündür. (Resim 23)



Resim 23, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 62a), cücelerin genel görünümü

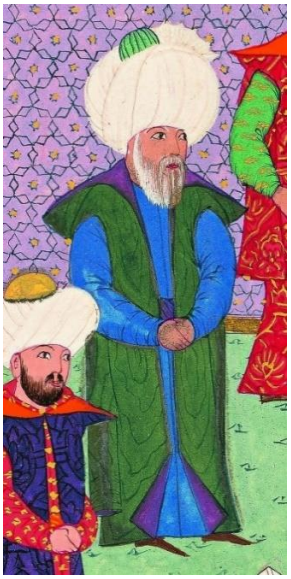


Çizim 42, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Devlet erkânına mensup figürün ayrıntılı çizimi

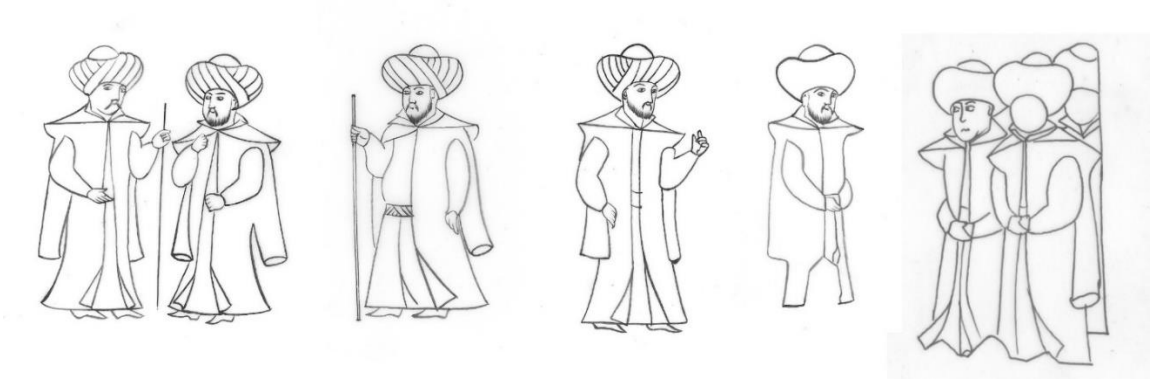


Çizim 43, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), devlet erkânına mensup figürün replikası

Bu figür kompozisyonun sağ üst köşesinde resmedilmiştir. Mavi renk iç elbisesinin üzerinde mor yakalı yeşil kaftan görülmektedir. Başında tepeliği yeşil olan büyük bir sarık vardır. Elleri göbek hizasında bağlı vaziyette olup padişahın eteğini öpen diğer figüre doğru bakmaktadır. Yaşlı ve devlet erkânı mensubu olan bu figürün sakalları tarama tekniği ile boyutlandırılmıştır. Figürün boyutu yaklaşık olarak 8,5 cm'dir. (Resim 24)



Resim 24, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), devlet erkânına mensup figür



Çizim 44, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), benzer kıyafetle betimlenmiş devlet ileri gelenlerinin ayrıntılı çizimi

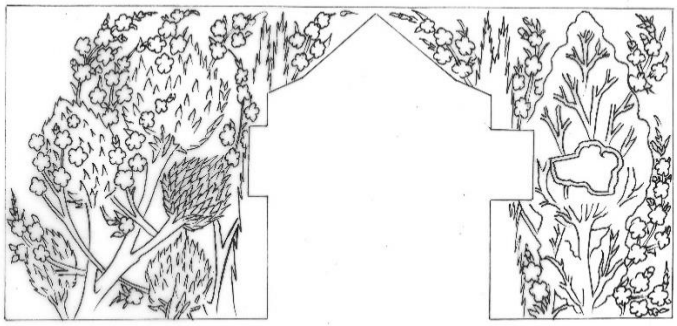


Çizim 45, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Devletin ileri gelenlerinden bir figürün replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

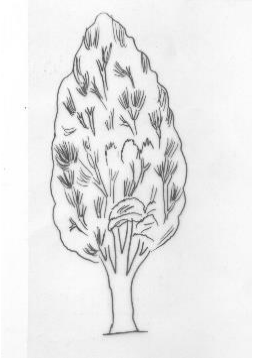
Eserde hiyerarşik düzene göre betimlenen bu 8 adet figür, oranları itibari ile padişah figüründen sonra öne çıkan figürlerdir. Padişahın kaftanına benzer, renkli olan yakalı kaftanları altın işlemelidir. İç entarileri kırmızı, yeşil ve sülyen renginde olup, çoğu hatâyi formunda olan desenleri altın işlemelidir. (Resim 25) Bu figürlerden üçü kompozisyonun sol orta kısmında küme halinde, el kavuşturmuş halde betimlenmiştir. Diğer üç figür kompozisyonun hemen altında orta kısımda resmedilmiş olup ikisinin elinde baston bulunmaktadır. Bu figürlerin dördü sakallı, dördü sakalsız olarak betimlenmiştir. Nakkaş figürlerde şablon kullanma yoluna gitmiş olsa da figürlerin yüzlerinde özgün ifadelere yer vermiş ve kol hareketlerini farklılaştırarak, şablon kullanımının belirginliğini hafifletmiştir. Figürlerin sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile işlenmiştir. Bu figürlerden ikisinin kompozisyonun sağ alt köşesinde karşılıklı konuşmaları dikkat çeken bir detaydır. *Hünernâme* I. cilt içerisindeki diğer cülûs konulu minyatürler incelendiğinde bu minyatür, kendisinden sonra yapılan cülûs konulu minyatürlere model oluğu kanaatini oluşturmaktadır. (Çizim 45)



Resim 25, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 62a), Devletin ileri gelenlerinin kıyafetlerinden detay



Çizim 46, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), doğa unsurlarının ayrıntılı çizimi



Çizim 47, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), Kompozisyonun ortasında yer alan ağacın ayrıntılı çizimi



Çizim 48, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.62a), doğa betimlemelerinden detay replikalar

Minyatürde gökyüzü ve zemin olarak iki doğa katmanı görülmektedir. Nakkaş gökyüzünü altınla boyayarak zeminden ayırmıştır. Üçgen çatısı olan mimari unsurun hemen arkasında gördüğümüz ağaçlar, esere zenginlik kattığı gibi eserin merkezi konumunda bulunan padişah figürünü ve cülûs merasimini desteklemektedir. Eserin sağ üst kısmında çiçekleri açık pembe, dalları ve gövdesi koyu kahverengi olan bir ağaç, bir servi ağacı, dalları ve gövdesi açık kahverengi olan ve beş öbekten oluşan başka bir ağaç bulunmaktadır. Bu ağacın yaprakları açık ve koyu yeşildir. Nakkaş pembe çiçeklerin içlerine, koyu pembe renk ile tonlama girmiştir. (Çizim 48) Eserin sol üst köşesinde ise bir servi ağacı, yine aynı pembe çiçeklerden oluşan ağaç ve açık yeşil zemin üzerine koyu yeşil renk ile tonlama girilmiş çam ağacı görülmektedir. Kompozisyonun hemen ortasında açık yeşil üzerine koyu yeşil ile tarama tekniği il e yapılmış bir çam ağacı vardır. Bu durum diğer cülûs minyatürlerinde görmediğimiz bir ayrıntıdır. Ağacın gövdesi maviye yakın açık gri renk olup üzerine açık mavi renk ile tonlama yapılmıştır. (Resim 26)



Resim 26, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 62a), ağaçlardan detaylar

3.3. Sultan I. Murad'ın Cülûsu (1362-1389), *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 75b)

Minyatürün Konusu

Sultan I. Murat (Hüdavendigar) Orhan Bey'in oğludur. Ağabeyi Süleyman Paşa ve babasının ani ölümleri sonucu hiç beklemediği halde 1360 yılında hükümdar olarak Bursa'da tahta çıkmıştır. Sultan I. Murad kazandığı Kosova savaşı (1389) sonrasında muharebe meydanını gezerken, yerde yatan Sırp soylusu olarak bilinen Miloş Obiliç'in bir hançer darbesi sonucu şehit düşmüştür.[75] Hünernâme I. Cildinin y.75b sayfasında yer olan Sultan I. Murad'ın cülusu anlatan bu minyatür; 485 mm. boy ve 305 mm. eninde olan bir sayfanın tamamı içine dikey olarak resmedilmiştir.

Eserin konusu dış mekânda ve açık havada gerçekleşmektedir**.** Gösterişli kubbeli bir mimari yapının içine yerleştirilmiş taht üzerinde hiyerarşik büyüklükte resmedilen padişah, kompozisyonun merkezini oluşturmaktadır. Bu mimari yapı boyutu itibar ile minyatürde bulunan tüm elemanların önüne geçerek; padişah figürünün ilk bakışta algılanmasını saplamaktadır. Mimari yapının arkasında yer alan çiçekli ağaçlar ve serviler padişah figürünün azametini desteklemektedir Mimari yapının üzerinde, farklı şekillere sahip geometrik desenler, cülus merasiminin ihtişamını vurgular nitelikte işçiliklidir. Padişah başı ve gövdesi ile sol tarafa bakarak, tahta oturmuş vaziyette resmedilmiştir.

Diğer cülûs konulu minyatürlerde gördüğümüz üzere bu minyatürde de tahtın önünde, padişahın eteğini öpen figür, eserde cülûs konusunun işlendiğini desteklemektedir. Kompozisyonda padişahın hemen sağında küme halinde betimlenen silahtarlar ve diğer figürler, hiyerarşik durumlarına göre kompozisyonda yerini almıştır. Bu figürlerin kıyafetlerinde aşırı süslemeye yer verilmemiş oldukça sade resmedilmişlerdir. Minyatürü oluşturan tüm figürler ve düğer elemanlar, çapraz, yatay ve dikey düzlemler üzerine yerleştirilerek diyagonal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Nakkaş eserin zeminini açık renk olarak ele almış bu sayede figürlerin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Kompozisyonda gökyüzü ve zeminden oluşan iki doğa katmanı mevcuttur. Nakkaş gökyüzü rengini altın olarak belirlemiş ve bu sayede gökyüzünü diğer elemanlardan ayrıştırtmıştır. Daha öncede bahsini ettiğimiz gibi bu minyatürde de, kompozisyonun hemen ortasında bulunan renkli mermer görünümlü mimari unsur dikkat çekmektedir. Minyatürdeki figürlerde şablon kullanım yoluna gidilmiş olsa da yüz ifadelerindeki farklılık dikkatten kaçmamaktadır. Eserde bulunan mimari yapının saçak altında, altın zemin üzerine, siyah mürekkeple, Ta'lîk hat ile yazılmış bir ifade yer almaktadır. Nakkaş minyatürde padişah dahil tam 33afet insan figürü resmetmiştir. Figürlerin birçoğu el kavuşturmuş şekilde resmedilmiş fakat kompozisyonun alt orta kısmında devletin ileri gelenleri olduğu düşünülen iki figürün karşılıklı konuşarak resmedilişi, kompozisyona hareket kazandırmıştır. Eserde göze çarpan

[75] Vasfi Mahir Kocatürk, a.g.e. , Ankara 1954, s. 7-16

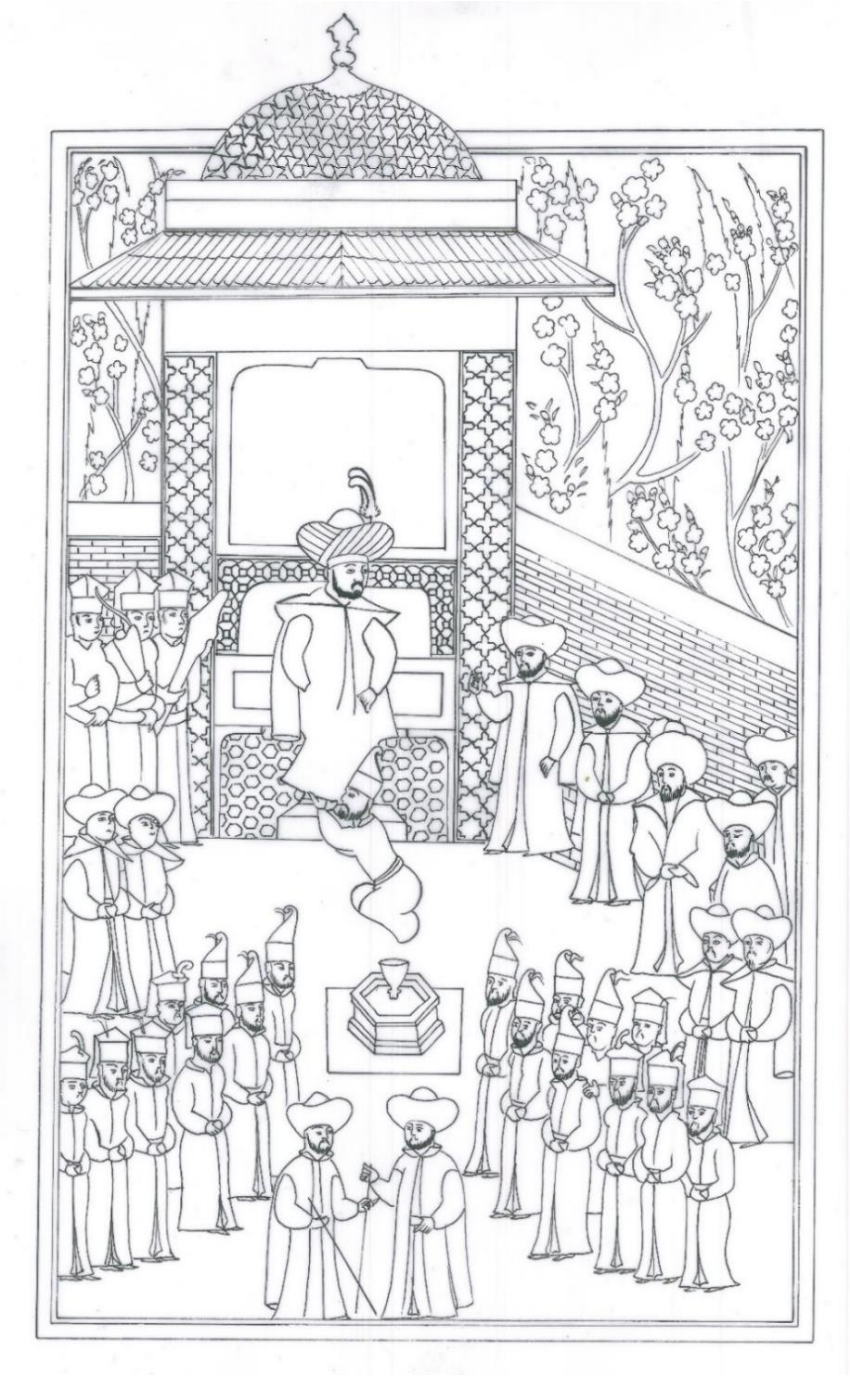
baskın renkler mavi, kırmızı, koyu pembe ve sarıdır. Nigar Anafarta, bir belgeye dayanarak bu eseri nakkaş Ali Çelebi'ye atfedilmektedir.[76] (Resim 27)

[76]Nigar Anafarta, *a.g.e,* s. XI.

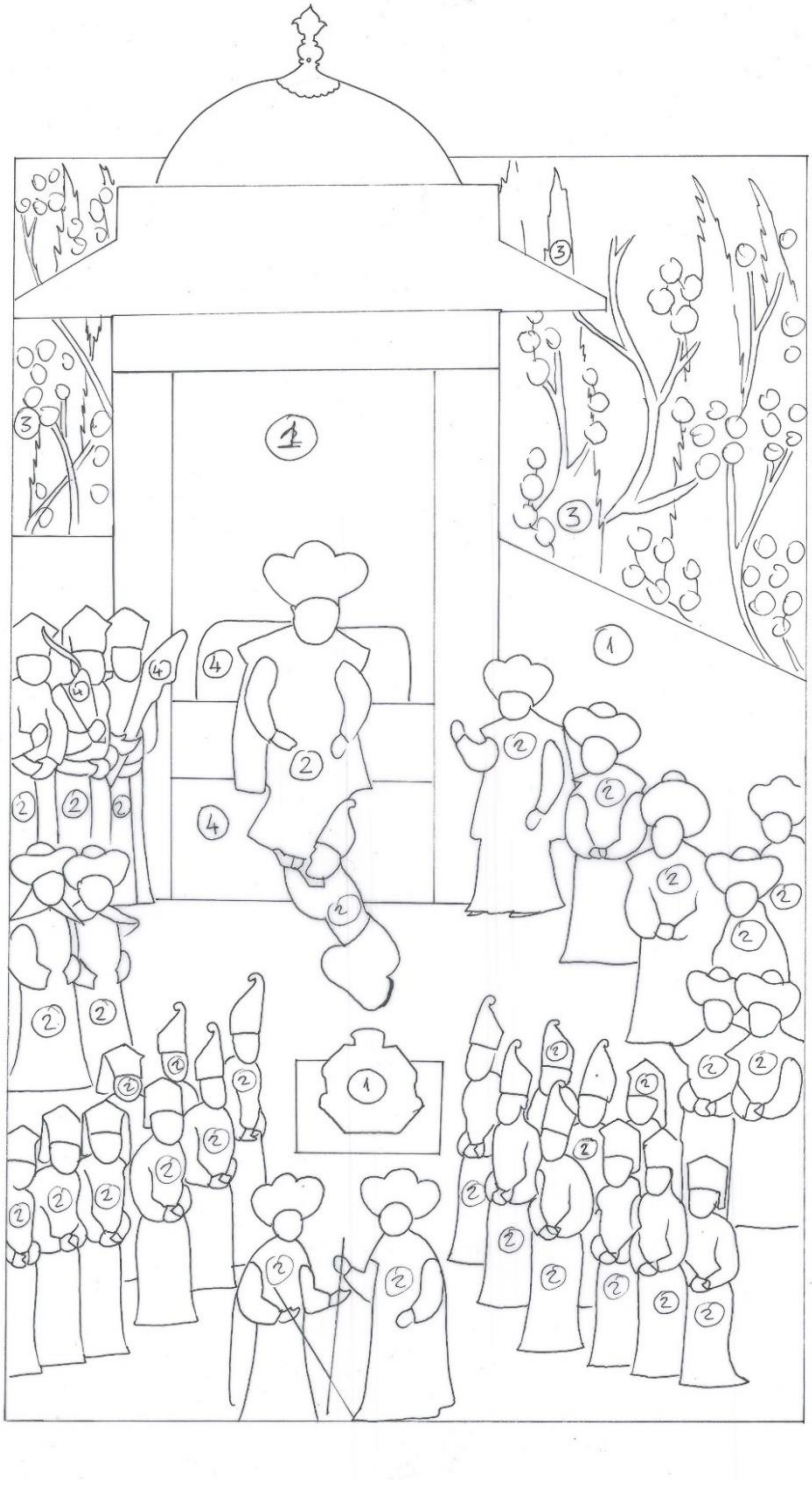


Resim 27, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), Sultan I. Murad'ın Cülûsu

Teknik Analiz

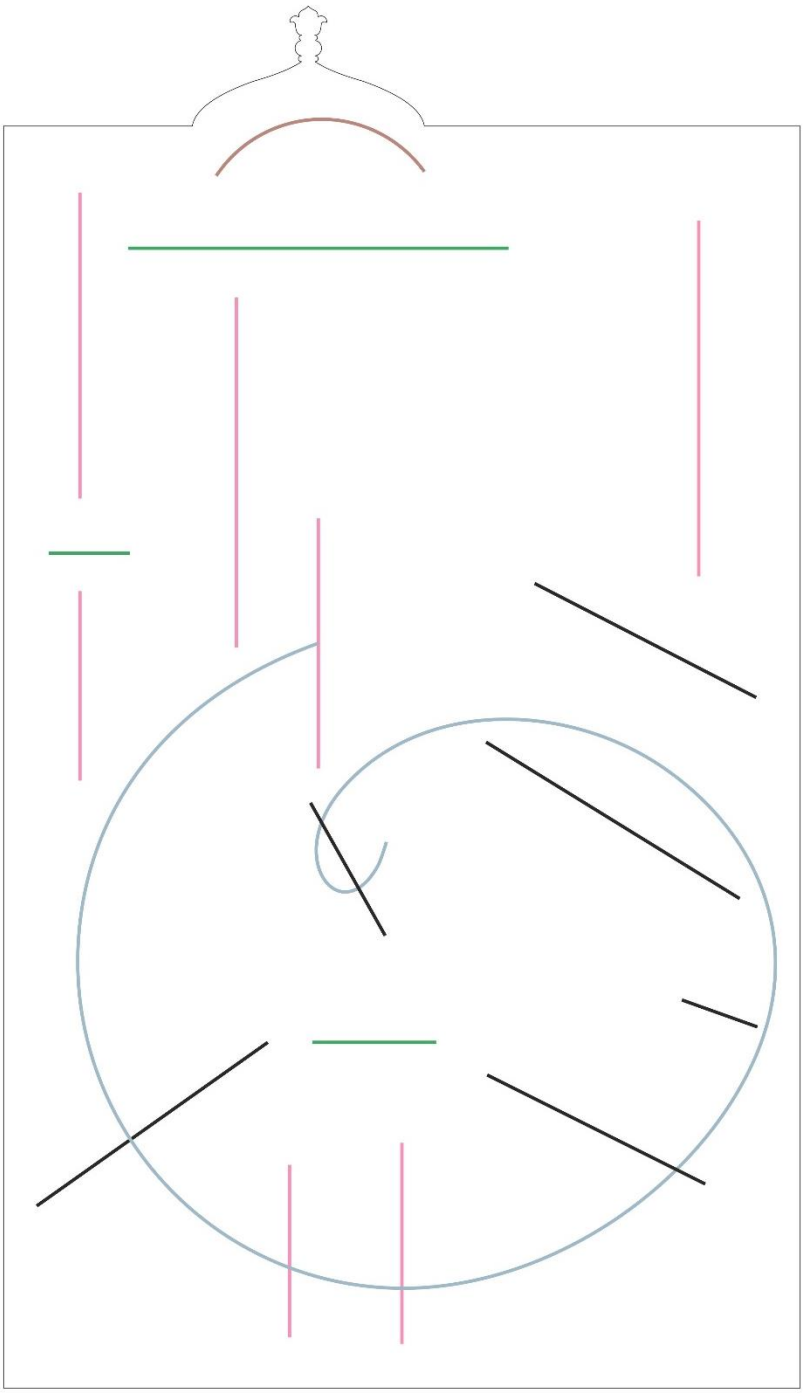


Çizim 49, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *Kompozisyonun ayrıntılı çizimi*



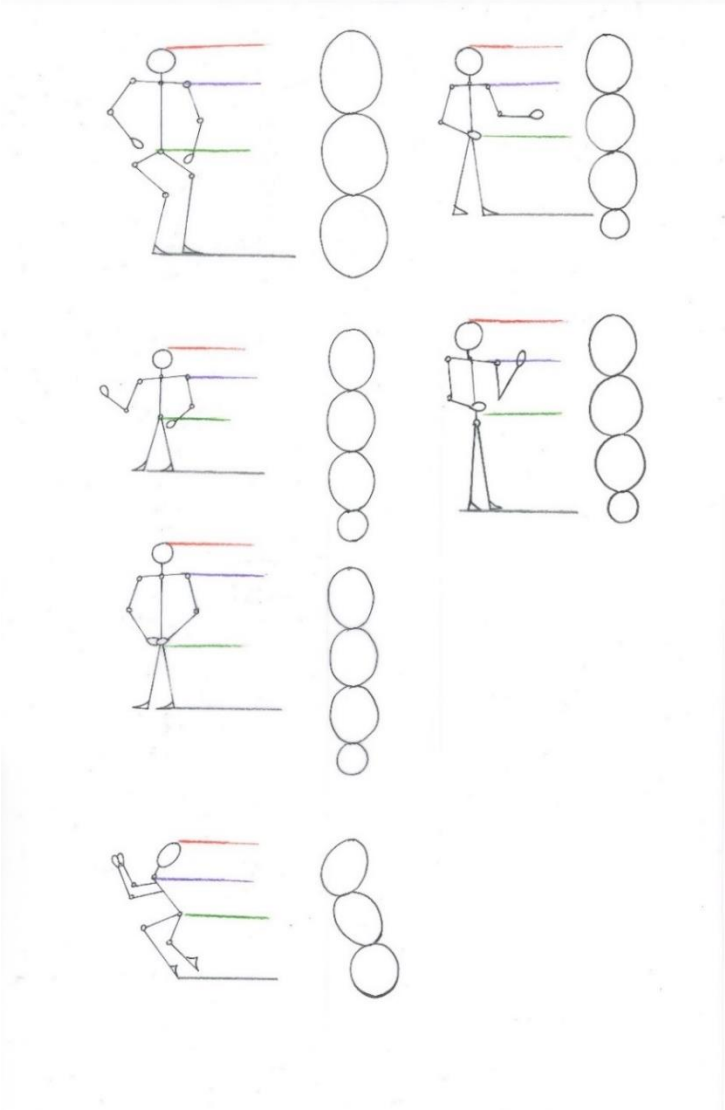
Çizim 50, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı*

1 Mimari Unsurlar, 2 İnsan Figürleri, 3 Doğa Unsurları, 4 Objeler (Çizim 50)



Çizim 51, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b) ,*Kompozisyonun düzeni*

Kompozisyonu oluşturan tüm elemanlar yatay, dikey, paralel ve helezon şekiller üzerine düzlemler yerleştirilmiştir. (Çizim 51)

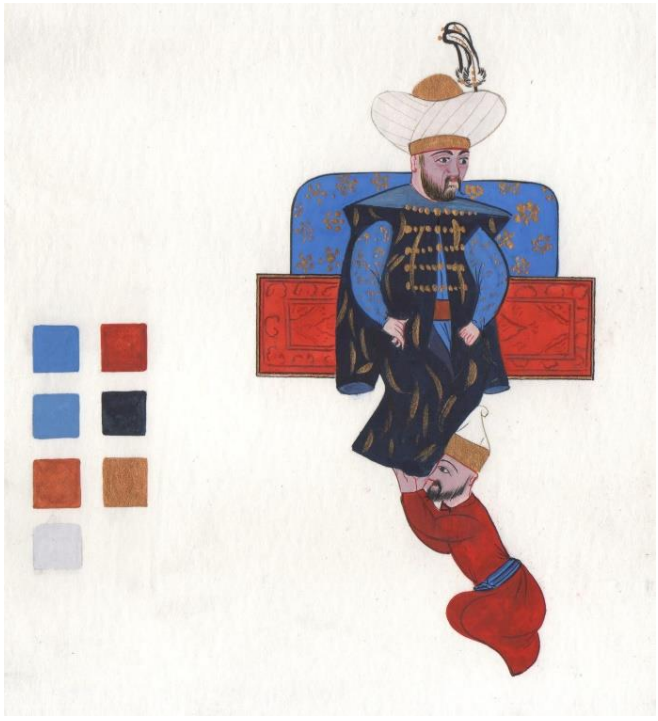


Çizim 52, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve orantıları*

Kompozisyondaki padişah oturur şekilde resmedilmiştir. Padişahın minyatürdeki boyutu yaklaşık olarak 8 cm'dir. Padişahın eteğini öpen figür ise yaklaşık olarak 6 cm boyutundadır. Minyatürde ayakta ellerini kavuşturmuş vaziyette bulunan yeniçerilerin boyutları ise yaklaşık olarak 7 cm'dir. Padişahın hizmetinde bulunan, tahtın hemen sağında yer alan hasodalıların boyutları ise yaklaşık olarak 8 cm'dir. Eserde devlet ileri gelenleri olarak tahmin ettiğimiz figürler ise yaklaşık olarak 7 cm boyutlarındadır. (Çizim 52)



Çizim 53, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b) , *Padişah ve etek öpen figürün ayrıntılı çizimi*



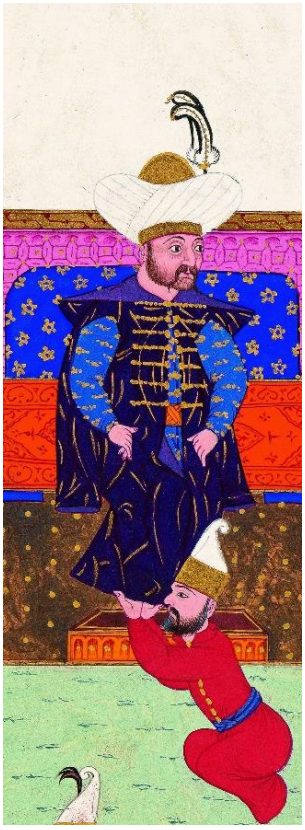
Çizim 54, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *Padişah ve etek öpen figürünün replikası*

Eserde padişah kubbesi olan mimari bir yapının içinde, sade bir taht üzerinde oturmuş biçimde resmedilmiştir. Padişah başı ve gövdesi ile sol tarafa yönelmiş vaziyettedir. Padişahın üzerinde, altınla işlenmiş sade desenleri olan mavi iç elbisesi ve onun üzerinde de

yakalı, koyu lacivert ve oldukça sade desenleri olan bir kaftan görülmektedir. Nakkaş kaftanın ön kısmında bulunan ve aşağı doğru inen düğmeleri altınla işleyerek ve geniş tutarak kaftanda olması gereken gösterişi ve heybeti bu kısımda vurgulamıştır. Nakkaş padişahın portresini üçte iki oranında ki portre anlayışı ile resmetmiştir. (Çizim 54) Padişahın yüz ifadesi tamamen özgündür. Sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile kahverengi tonunda işlenmiştir.

Nakkaş sakal diplerinde, gözaltlarında, burun çevresinde ve ense kısmına kırmızı renk ile noktalama ve sulandırma tekniği kullanılarak padişahın yüzüne boyut kazandırılmıştır. Padişah minyatürde kollarını yana doğru açmış, başparmakları dışarda diğer parmakları ise avuç içine doğru kıvırmış şekilde, ellerini dizlerinin üzerinde tutmaktadır. Sırtında altınla işlenmiş çiçeklerle bezeli mavi bir yastık görülmektedir. Tahtın alt ön yüzünde altıgen şekillerden oluşmuş geometrik desenler bulunmaktadır. Tahtın üzerine serili, padişahın oturduğu sülyen rengindeki örtü ise serbest desenlerle işlenmiştir.

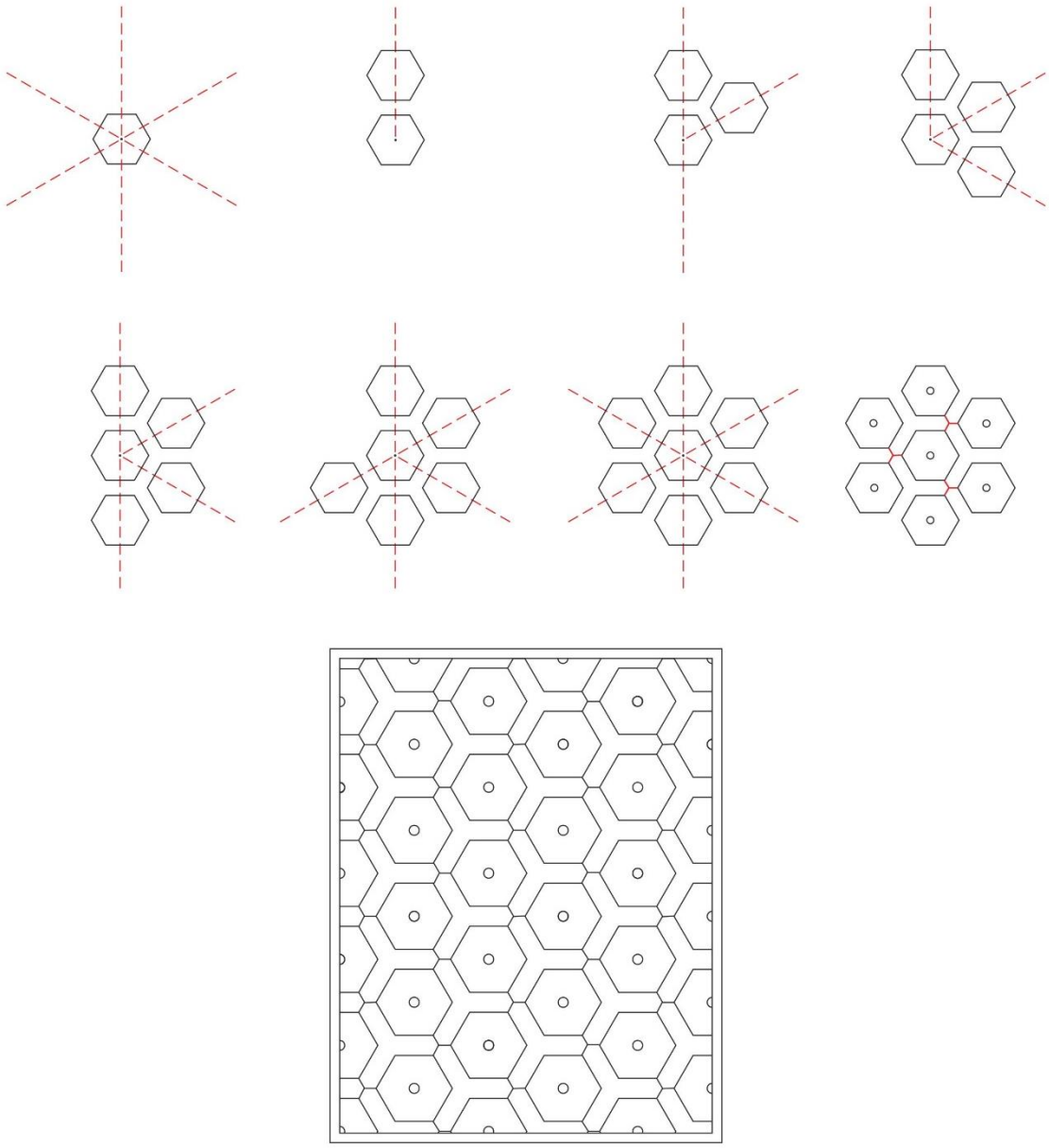
Kompozisyonda tahtın hemen önünde yere eğilmiş vaziyette, padişahın eteğini öpen bir figür bulunmaktadır. Figürün elbisesi kırmızı renk olup, belindeki kuşağın rengi ise mavidir. Nakkaşın bu figürde şablon kullanımına gittiğini, *Hünernâme* I. Cilt içerisinde bulunan cülûs konulu minyatürlerde bu figürün birebir kullanmış olmasına bağlamaktayız. Figürün eserdeki boyutu yaklaşık olarak 6 cm'dir. Figürün geneli şablon olsa da yüz ifadesi özgündür. Sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile boyutlandırılmıştır. Figürün başında, alt kısmı altın, üst kısmı beyaz olan bir serpuş bulunmaktadır. (Resim 28-29)



Resim 28, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b) Padişah ve etek öpen figür



Resim 29, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b) Padişahın portresinden detay



Çizim 55, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b) *Tahtın üzerindeki geometrik desenin çözümlemesi*



Çizim 56, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), hasodalıların *ayrıntılı çizimi*

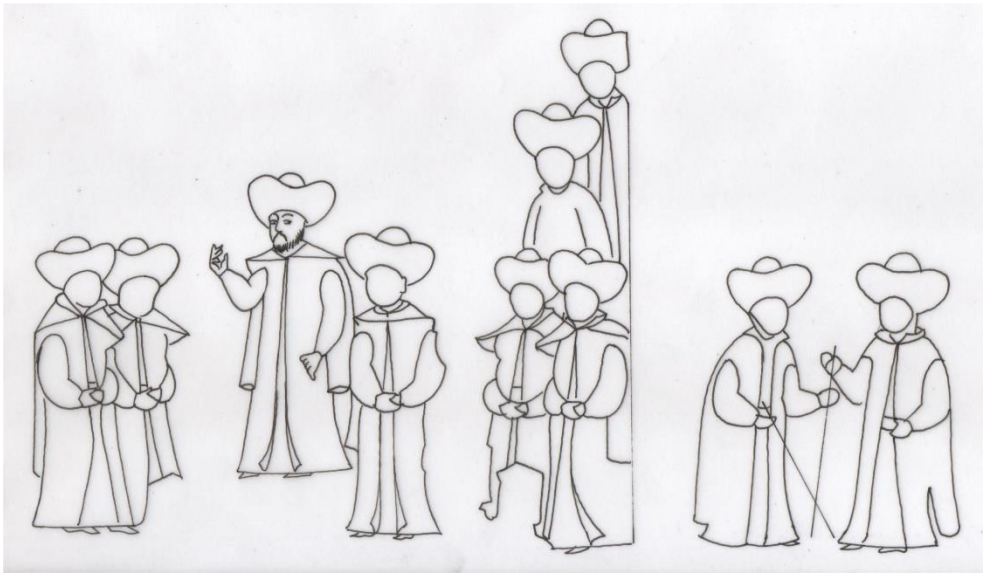


Çizim 57, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), hasodalılardan birinin replikası

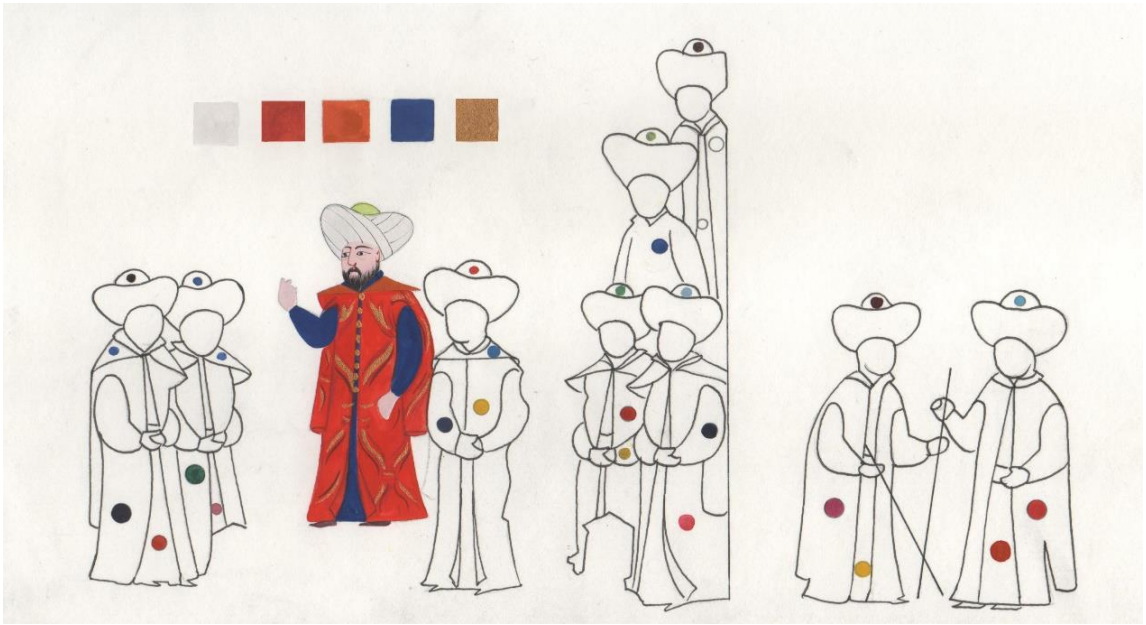
Eserde padişaha en yakın mesafede resmedilen bu üç figür, yan yana tahtın hemen sağında bulunmaktadır. Padişahın özel hizmetinde bulunan bu figürlerden sağda olanın dış elbisesi lacivert olup üzerinde altın işlemeli serbest desenler görülmektedir. Sağ eliyle kemerini tutarken sol elini ise göğsü hizasında kaldırır vaziyettedir. Ortadaki figürün lacivert iç elbisesi olup altın işlemeli serbest desenler olan kırmızı dış elbisesi bulunmaktadır. Sağdaki figürdeki gibi sol eliyle kemerini tutmakta, sağ elinde ise rengi lacivert olan, içinde yay bulunan bir sadak taşımaktadır. Soldaki figürün ise mor renginde iç elbisesi ve onun üzerinde altınla serbest desenler işlenmiş sarı dış elbisesi vardır. Her iki eliyle turuncu renk olan, uzunca bir kılıf içinde muhafaza edilen, muhtemelen padişaha ait olan bir obje taşımaktadır. Bu üç figüründe belinde altın kemer olup başlarında, alt kısımları altın, üst kısımları ise kırmızı renk olan başlıklar bulunmaktadır. Nakkaş bu figürlerde şablon kullanımına gitmiştir. Figürlerin yüz ifadeleri birbirine yakın olup başlarının sağından ve solundan sarkan zülüfleri bulunmaktadır. Bu figürlerin eserdeki boyutları yaklaşık olarak 8 cm'dir. (Resim 30)



Resim 30, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b),hasodalılar



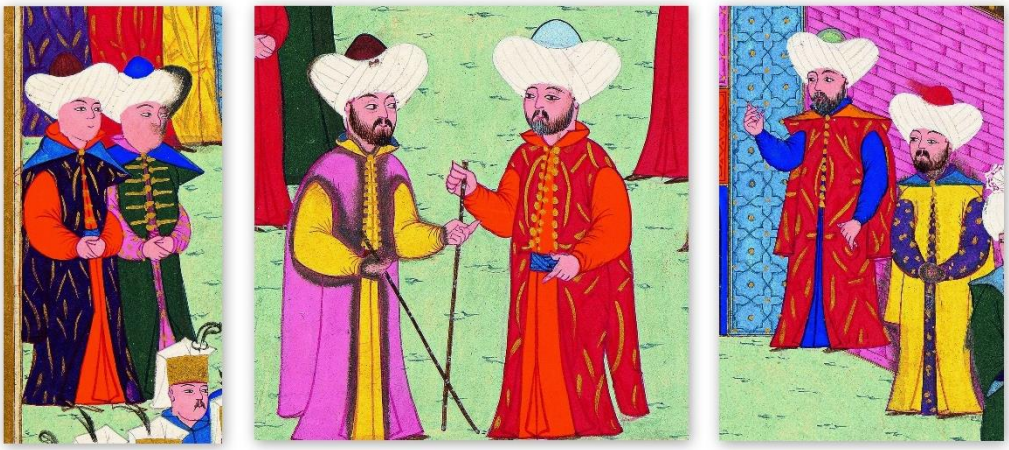
Çizim 58, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *benzer kıyafetlerle betimlenmiş devler erkânına mensup figürlerin ayrıntılı çizimi*



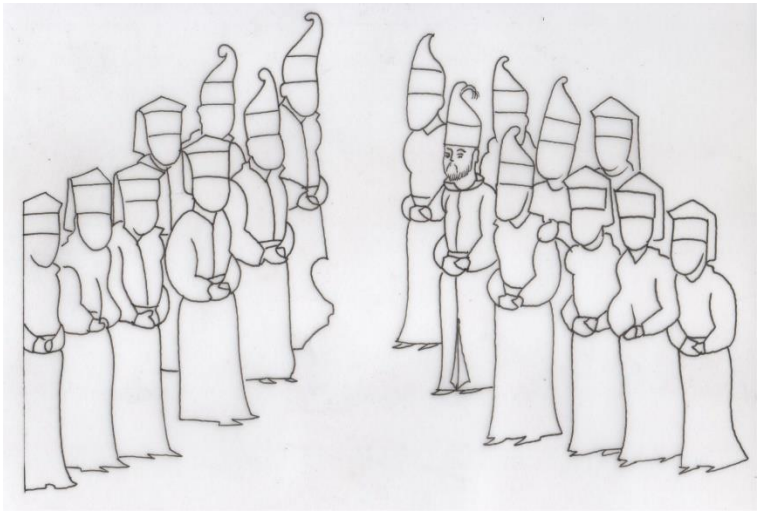
Çizim 59, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *figürlerden birinin reklikası ve diğerlerinin renk dağılımı*

Eserde devletin ileri gelenleri olarak düşündüğümüz bu 10 figür kompozisyon içerisine hiyerarşik konumlarına göre yerleştirilmiştir. Üzerlerinde yakalı kaftanları ve kaftanlarının altında ise iç elbiseleri mevcuttur. Başlarında aynı tarzda sarıklar olup ikisi hariç hepsi sakallı olarak resmedilmiştir. Nakkaş figürlerde şablon kullanım yoluna gitmiş olsa da figürlerin yüzlerinde özgün ifadelere yer vermiştir. (Çizim 59) Sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile boyutlandırılmıştır.

Nakkaş figürlerin dış ve iç elbiselerinde süslemeye fazla yer vermeyerek, figürlerin padişah figürünün önüne geçmesini amaçlamıştır. Figürlerin altısı eserin sağında, ikisi eserin solunda, diğer ikisi ise eserin alt orta kısmına yerleştirilmiştir. Kompozisyondaki boyutları yaklaşık olarak 7 cm'dir. Bu 10 figüründe iç ve dış elbiseleri ve sarıklarındaki tepelikler farklı renktedir. Bu figürlerden ikisinin, kompozisyonun alt orta kısmında karşılıklı konuşarak betimlenmeleri esere hareketlilik hissi kazandırmıştır. Her ikisinde elinde asa bulunmaktadır. (Resim 31)



Resim 31, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), devlet erkanına mensup figürler



Çizim 60, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *yeniçerilerin ayrıntılı çizimi*



Çizim 61, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı*

Nakkaş, kompozisyonun sağında küme halinde 9, solunda ise 8 yeni çeri figürü resmetmiştir. Bu figürler karşılıklı olarak birbirlerine bakmaktadırlar. (Çizim 61) Figürlerde şablon kullanım yoluna gidilmiş olup yüzlerinde öngün ifadelere yer verilmiş, sakal ve bıyıklarında tarama tekniği kullanmıştır. Başlarında alt kısmı altın üst kısmı beyaz, tepelerinde yas alameti olarak takılan siyah tüyler mevcuttur. Ellerini kavuşturmuş vaziyette iki sıra halinde dizilmişlerdir. Dış elbiselerinde sarı, kırmızı, kırmızının tonları, yeşil, mavi ve mor renkler kullanılmıştır. Bu figürlerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olarak 7,5 cm'dir. (Resim 32)



Resim 32, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), Yeniçeri figürleri



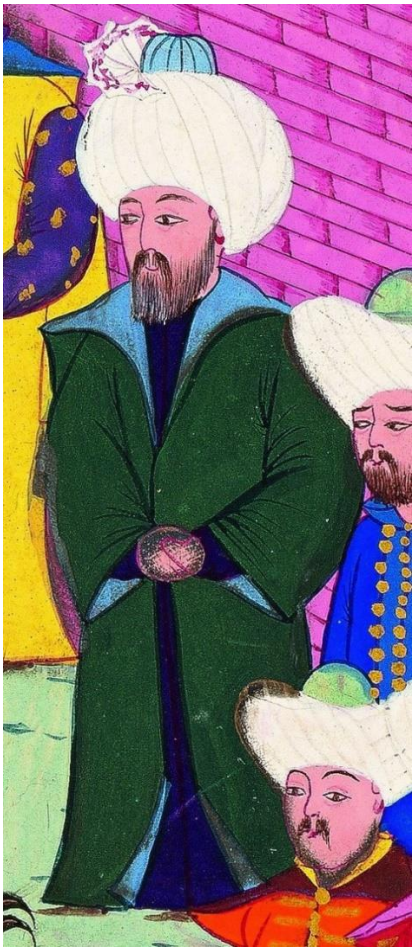
Çizim 62, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *devlet erkânına mensup figürün ayrıntılı çizimi*



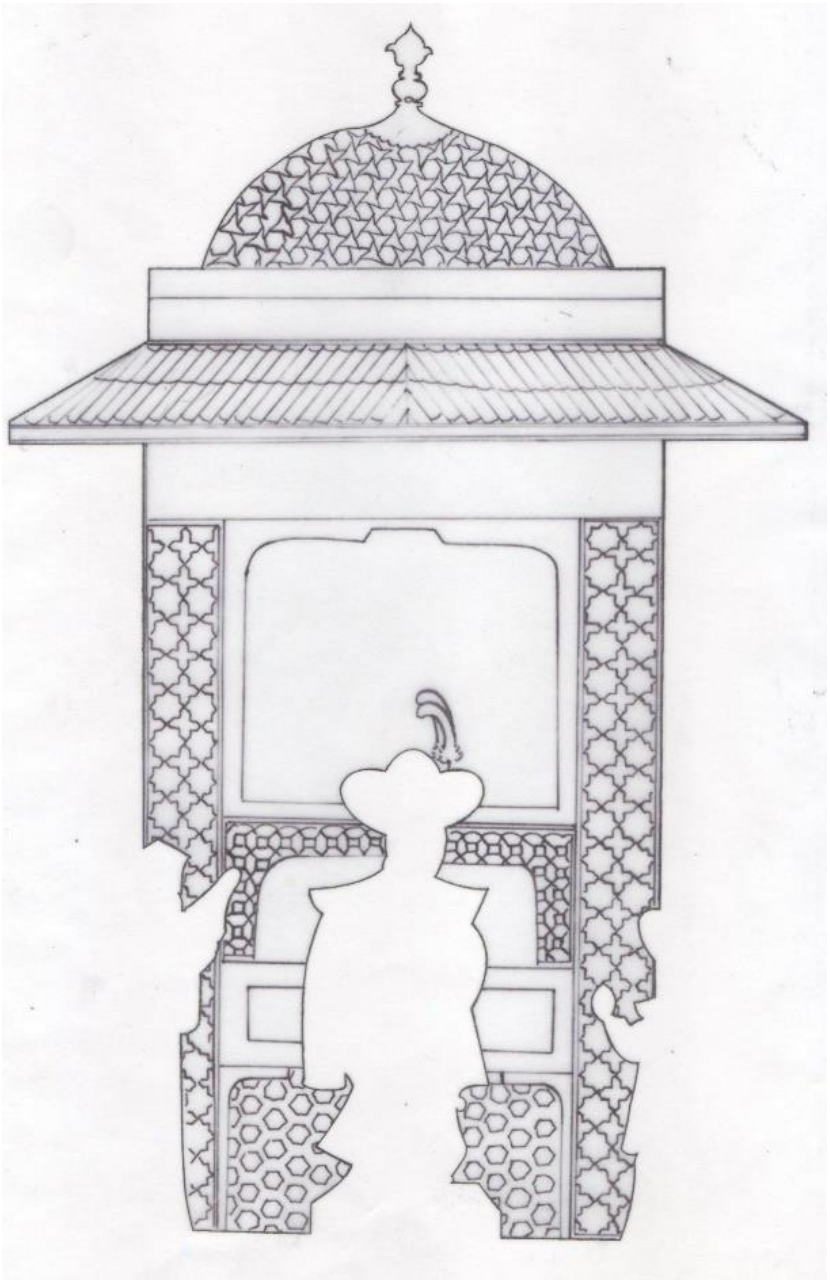
Çizim 63, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), *devlet erkânına mensup figürün replikası*

Kompozisyonun sol üst kısmında devlet ileri gelenleri ile birlikte yan yana resmedilen bu figürün kıyafeti diğer figürlerden farklıdır. Üzerinde yakası ve iç astarı mavi renk olan işlemesiz yeşil bir kaftan bulunmaktadır. Kaftanının altında koyu lacivert renkte iç elbisesi görülmektir. Figürün başında mavi tepeliği olan beyaz renkte bir sarık bulunmaktadır Figür

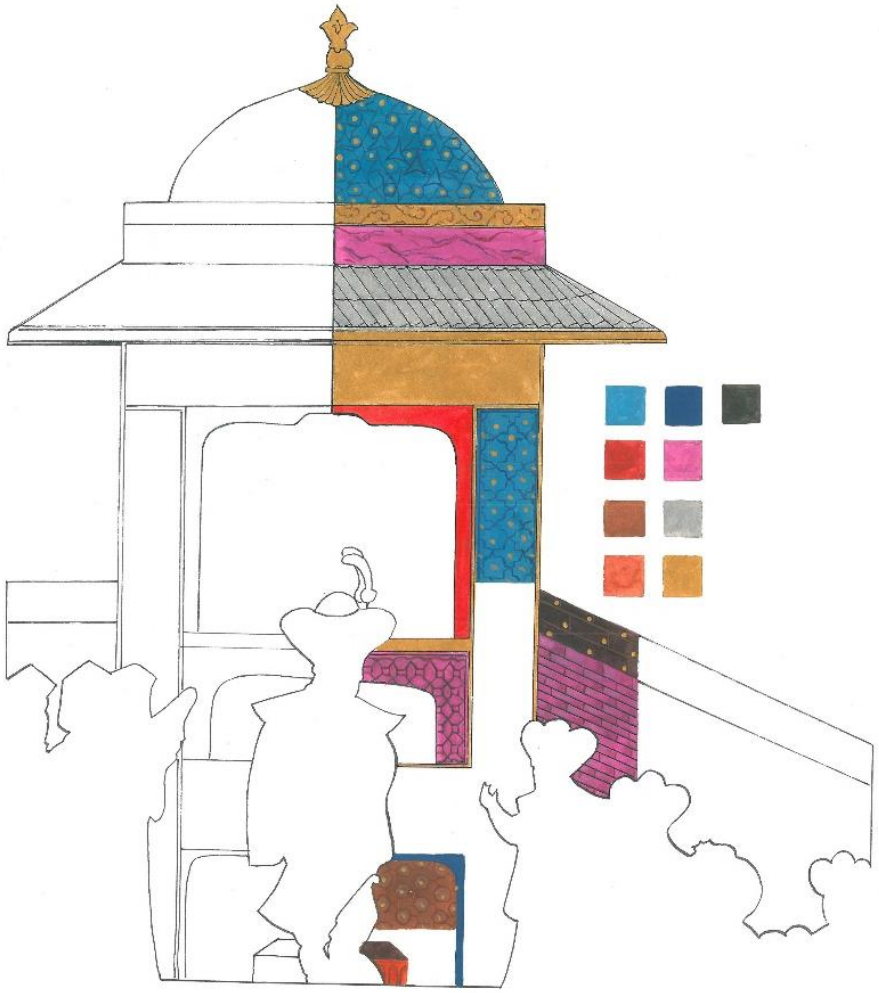
ellerini önünde kavuşturmuş, karşı tarafa bakar şekilde resmedilmiştir. Yüz ifadesi özgün olup sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile boyutlandırılmıştır. İç ve dış kıyafetinde süslemeye yer verilmemiştir. Eserin orijinali incelendiğinde bu figürün el renginde zaman içerisinde gerçekleşen kararmalar görülmüştür. Ayrıca kaftanının astarındaki mavi renkte de kararmalar olmuştur. (Resim 33)



Resim 33, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), devlet erkânına mensup figür



Çizim 64, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), mimari yapının ayrıntılı çizimi



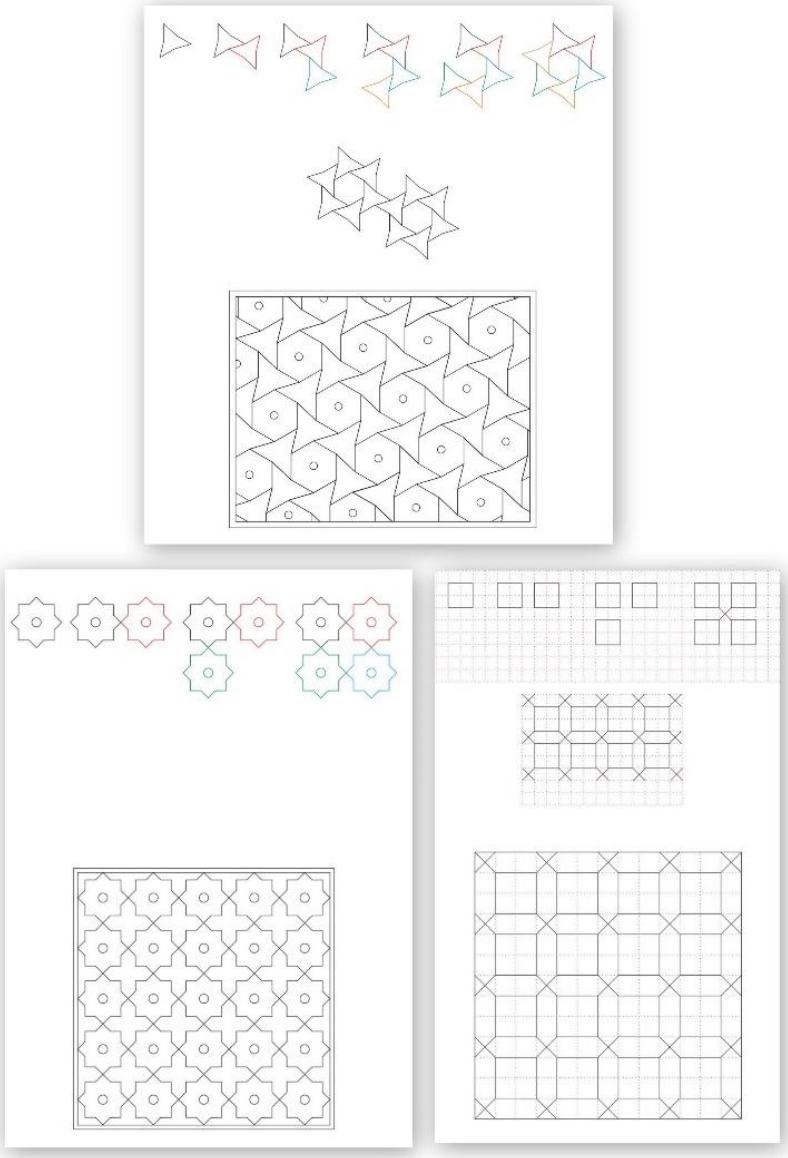
Çizim 65, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), mimari yapının ayrıntılarından detay replikalar

Eserde yer alan bu kubbeli mimari yapı oldukça yoğun geometrik desenlerle süslüdür. Kubbenin zemini mavi renk olup sırt sırta vermiş dış bükey çok kenarlı üçgenlerin oluşturduğu geometrik motifler görülmektedir. Altı adet dış bükey çok kenarlı üçgenler bir köşeleriyle birleşerek ortalarında altıgen oluşturmaktadır. Kubbenin tepesinde altından bir alem bulunmaktadır. Kubbenin alt bitiminde zemini altın şerit bulunmaktadır. Bu şeridin üstünde kırmızı renk ile işlenmiş helezon formunda motifler vardır. Şeridin hemen altında yine şerit halinde, damarlı, koyu pembe renginde mermer bir kaide dikkat çekmektedir. Bu mermer kaidenin altında gümüş renginde çatı bulunmakta olup çatı siyah renk dikine çizgilerle dilimlere ayrılmıştır.

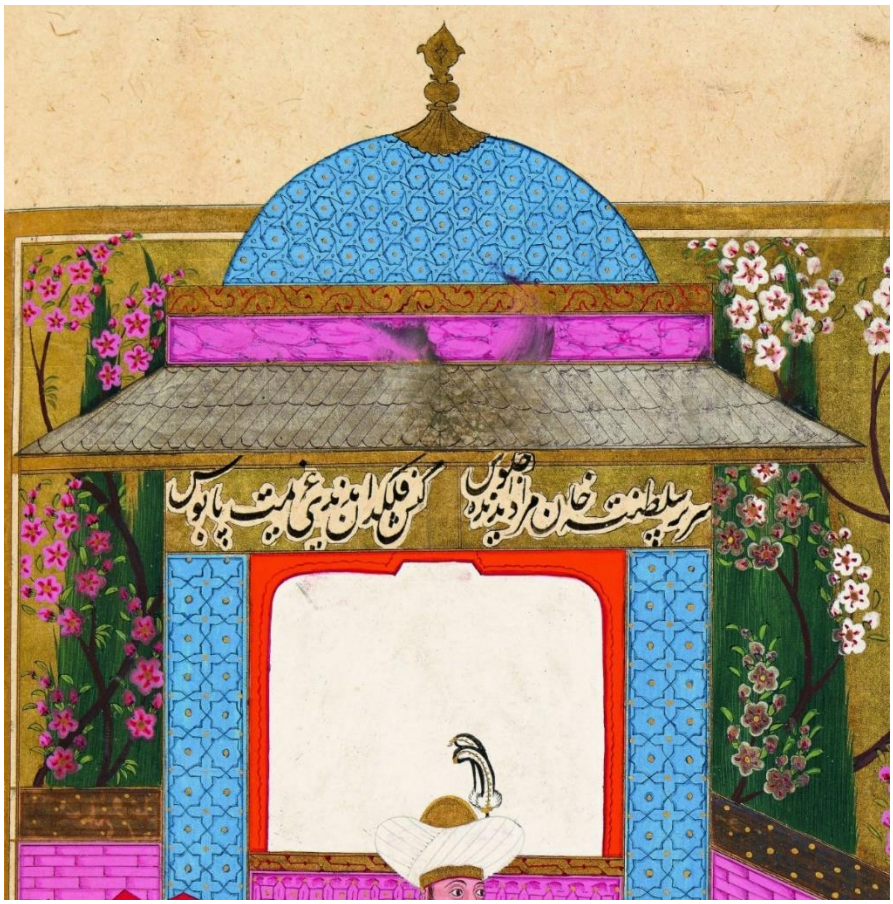
Çatı kısının hemen altında, altın zemin üzerine siyah mürekkeple, Ta-lîk hat ile yazılmış bir ifade bulunmaktadır. Mimari unsurun sağ ve sol kısmı yukardan aşağı inen uzun bir bordur bulunmaktadır. Bu bordürlerin zemini mavi renk olup lacivert renk ile çizilmiş sekizgenlerden oluşan motiflerle süslüdür. (Çizim 65-66) Mimari unsurunda bulunan yazı kısmının altında, kenarları kare şeklinde, içe doğru kemer gibi birleşen, orta kısmı beyaz bir panel bulunmaktadır. Bu kemer sülyen renginde olup, aşağıda zencerek motifle işlenmiş bir

bordür ile bitmektedir. Bu zencereğin zemini altın işlemelidir. Zencerek motifli bordürün hemen altında ise belirli aralıklarla yan yana dizilmiş karelerden oluşan geometrik motifler bulunmaktadır. Bu kısmın zemin rengi koyu pembedir.

Mimari yapının sağında düz solunda ise çapraz şeklinde iki duvar bulunmaktadır. Duvarların zemin rengi koyu pembe olup tuğlalardan oluşmaktadır. Bu duvarların üst bitim kısmı ise zemin rengi kahverengi olan yine tuğladan örülmüş başka bir bölüm ile birleşmektedir. (Resim 34)

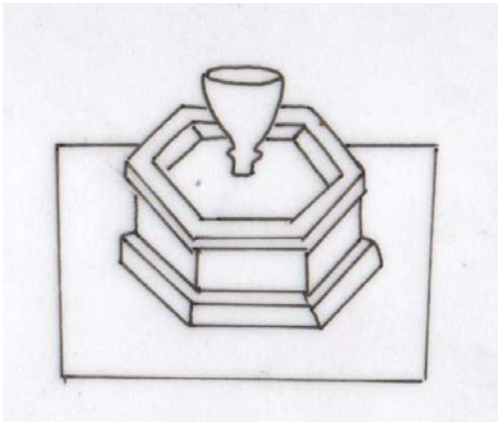


Çizim 66, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümlemesi

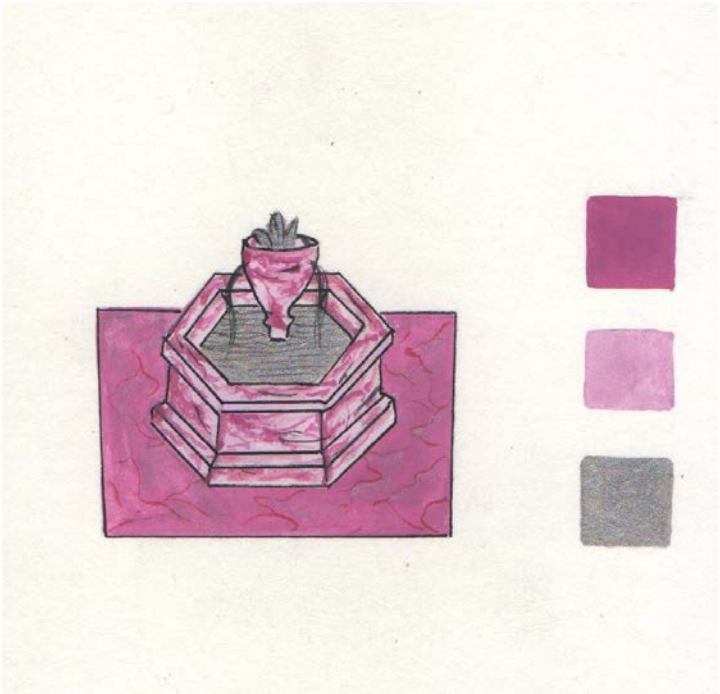


Resim 34, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), mimari yapı üzerinde bulunan yazı ve ve geometrik desenlerden detay

Mimaride bulunan çatısının hemen altında, altın zemin üzerine siyah mürekkeple dendan içerisine alınmış ta-lîk hatla yazılı ibarede *" Serir-i saltanata Hân Murad inende cülûs, geniş feleklerden edindi azimet pâbûs*" ifadeleri yer almaktadır. *(Resim 34)*

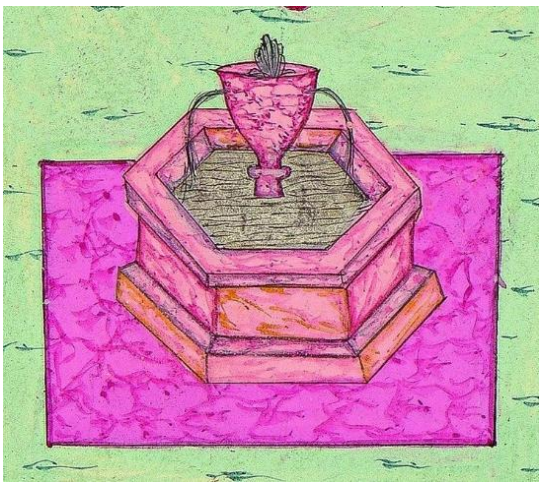


Çizim 67, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), Eserde yer alan süs havuz

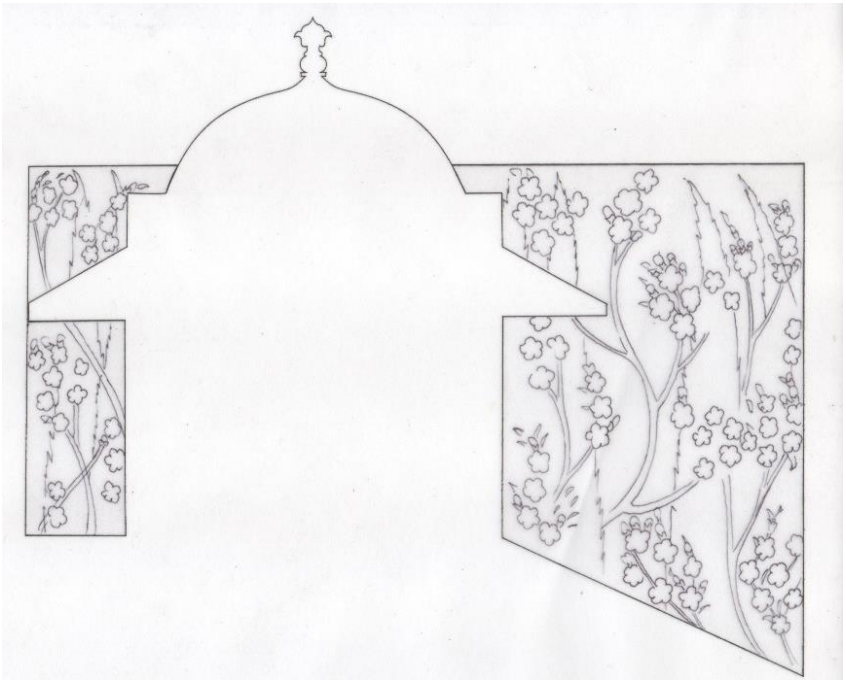


Çizim 68, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), süs havuzunun replikası

Havuz kompozisyonun ortasında yer almaktadır. Açık pembe zemin üzerine koyu pembe renk ile mermer görünümü kazandırılmıştır. Havuz yine aynı renk mermerden olan dikdörtgen bir zemin üzerine oturtulmuş altıgen şeklindedir. Havuzun ortasında mermerden iki tarafından su akıtan vazo şeklinde bir fıskiye havuzun mimari yapısına estetik katmıştır. Havuzun içindeki su, gümüş renk ile belirtilmiştir. Daha önceden bahsettiğimiz gibi havuz birçok cülûs konulu minyatürlerde karşımıza çıkmaktadır. Havuzun sağında ve solunda sıra halinde dizilmiş yeniçeriler bulunmaktadır. Nakkaşın havuza mermer görünümü kazandırmak için yapmış olduğu ince işçilik dikkat çekmektedir. (Resim 35)



Resim 35, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y.75b), Eserdeki süs havuzu



Çizim 69, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), doğa unsurlarının ayrıntılı çizimi



Çizim 70, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), Eserdeki ağaçlardan detay replikalar

Kompozisyonda bulunan mimari yapı ve duvarların hemen arkasında yer alan ağaçlar esere ciddi anlamda zenginlik katmıştır. Altı adet servi ağacı ve üç adet dallarında çiçekler bulunan ağaçlar ağaçlar bulunmaktadır. (Çizim 69) Nakkaş servi ağaçlarının zemini açık

yeşil olarak belirleyip, üzerine koyu yeşil ile renk ile tarama tekniği kullanılarak boyut kazandırmıştır. Çiçekli ağaçların bir kısmında beyaz, bir kısmında pembe çiçekler bulunmaktadır. Çiçeklerin göbek kısımları koyu pembe renk ile tonlanma yapılmış olup yaprakları açık yeşil renktir. Çiçekli ağaçların dalları ve gövdeleri koyu kahverengindir. Bu ağaçların kompozisyondaki konumu cülûs töreninin görkemini destekler niteliktedir. (Resim 36)



Resim 36, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 75b), Eserdeki ağaçlardan detay

3.4. Sultan I. Bâyezıd'ın Cülûsu (1389-1402), *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 96b)

Minyatürün Konusu

Takriben 1360 doğumlu olan Sultan I. Bâyezıd, Sultan I. Murad'ın oğludur. Şehzadeliği döneminde birkaç kasaba karıştırılarak bir sancak haline getirilmiş ve başına geçirilmiştir. Bu durum Bâyezıd'ın genç yaşta memleket idaresinde tecrübe kazanmasına sebep olmuştur. Babası I. Murad ile Kosova savaşına katılmıştır. Sultan I. Murad'ın muharebe meydanında uğradığı suikast sorası, babasının yerine 1389 senesinde Kosova'da tahta çıkmıştır.[77]

Hünernâme I. cildin y. 96b sayfasında yer alan I. Bâyezıd'ın cülûsunu konu edinen bu minyatür; 485 mm. boy ve 305 mm. eninde olan tam sayfaya dikey olarak resmedilmiştir. Eserde konu açık hava ve dış mekânda gerçekleşmektedir. Eserin sağıda; arkasında tepelerin olduğu düz bir araziye, padişah için kurulan çadır (Otağ-ı Hümayûn) bulunmaktadır. Bu çadır oran itibari ile minyatür içerisinde geniş bir yer almıştır. Nakkaş çadır ve arkasında bulunan iki sâyebanın (gölgelik) için kullandığı canlı renkler ve bezemeler ile izleyiciyi ilk bakışta padişah figürüne yönlendirmeyi amaçlamış olabilir. Çadırın sağ ve sol kanatları üzerine siyah mürekkeple, ta'lîk hat ile yazılmış ibareler dikkat çekicidir. Padişah çadırın içerisinde bulunan, sade bir taht üzerinde, oturur şekilde resmedilmiştir. Padişahın eteğini öpen figür, diğer minyatürlerde gördüğümüz gibi bu eserde de culûs törenini simgeler niteliktedir. Çadırın hemen sağında padişaha ait özel eşyaları taşıyan silahtarlar dikkat çekmektedir. Genel olarak cülûs konulu minyatürlerde bu görevlilerin padişahın hemen yanında yer aldığını görmekteyiz. Tahtın hemen altında, zemini pembe renk olan, üzeri rumi desenlerle süslü halı eseri zenginleştirmiştir. Bu halının hemen altında havuz görünümlü mimari unsur diğer culûs konulu minyatürlerde olduğu gibi bu eserde de dikkat çekmektedir. Havuzdan taşan şu kompozisyonun ortasından aşağı doğru akmaktadır.

Eserde toplam 33 adet insan figürü bulunmaktadır. Nakkaş eserde resmettiği figürleri hiyerarşik durumlarına göre boyutlanırmış ve konumlandırmıştır. Şablon kullanım yoluna giden nakkaş figürlerin yüz ifadelerini özgün şekilde ele almıştır. Kompozisyonun sağ alt ve üst köşesinde ayrıca eserin sol üst köşelerinde bulunan bu figürlerin devletin ileri gelenleri olduğu muhtemeldir. Kompozisyonun hemen sol alt köşesinde küme halinde iki sıra şeklinde resmedilen yeniçeriler, ellerini kavuşturmuş vaziyette resmedilmişlerdir. Kompozisyonun sağ alt köşesinde grup halinde bulunan yeniçerilerin dışında iki yeniçeri figürü daha dikkat çekmektedir. Bu figürlerden biri, elinde bir çuval taşımaktadır. Yine kompozisyonun sağ alt köşesinde iki adet cüce figürü bulunmaktadır. Kompozisyonda alt orta kısmında, devlet ileri gelenlerinden olduğu düşünülen bir figür ile bir yeniçeri figürünün karşılıklı konuşmaları dikkat çekicidir. Bu durum esere hareketlilik kazandırmaktadır. Nakkaş minyatürdeki figürlerin elbiselerinde; aşırı süslemelerden kaçacak, padişah figürünün önüne geçilmesini amaçlamış olabilir.

[77] Vasfi Mahir Kocatürk, *a.g.e.*, Ankara 1954, s. 47-48

Kompozisyonda gökyüzü ve zemin olmak üzere iki doğa katmanı mevcut olup, nakkaş gökyüzünü altın ile zeminden ayırmıştır. Kompozisyonda iki adet ağaç eserin sol üst köşesindeki iki tepe arasına yerleştirilmiştir. Nakkaş diğer cülûs konulu minyatürlerde gördüğümüz gibi bu minyatürde de zemin için açık renk tercih etmiştir. Daha önce değindiğimiz gibi açık zeminde figürler daha çok ön plana çıkmaktadır. Nakkaşın zeminde açık renk tercihinin nedeni bu yaklaşım olabilir. Minyatürdeki zeminin rengi açık mavidir. Minyatürde gördüğümüz tüm öğeler çapraz, yatay ve dikey düzlemler üzerine oturtularak diyagonal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Eserde baskın renkler, sarı, açık mavi, kırmızı, pembe ve laciverttir. Nigar Anafarta, bir belgeye dayanarak bu eseri nakkaş Ali Çelebi'ye atfedilmektedir.[78] (Resim 37)

[78]Nigar Anafarta, *a.g.e.*, s. XI.

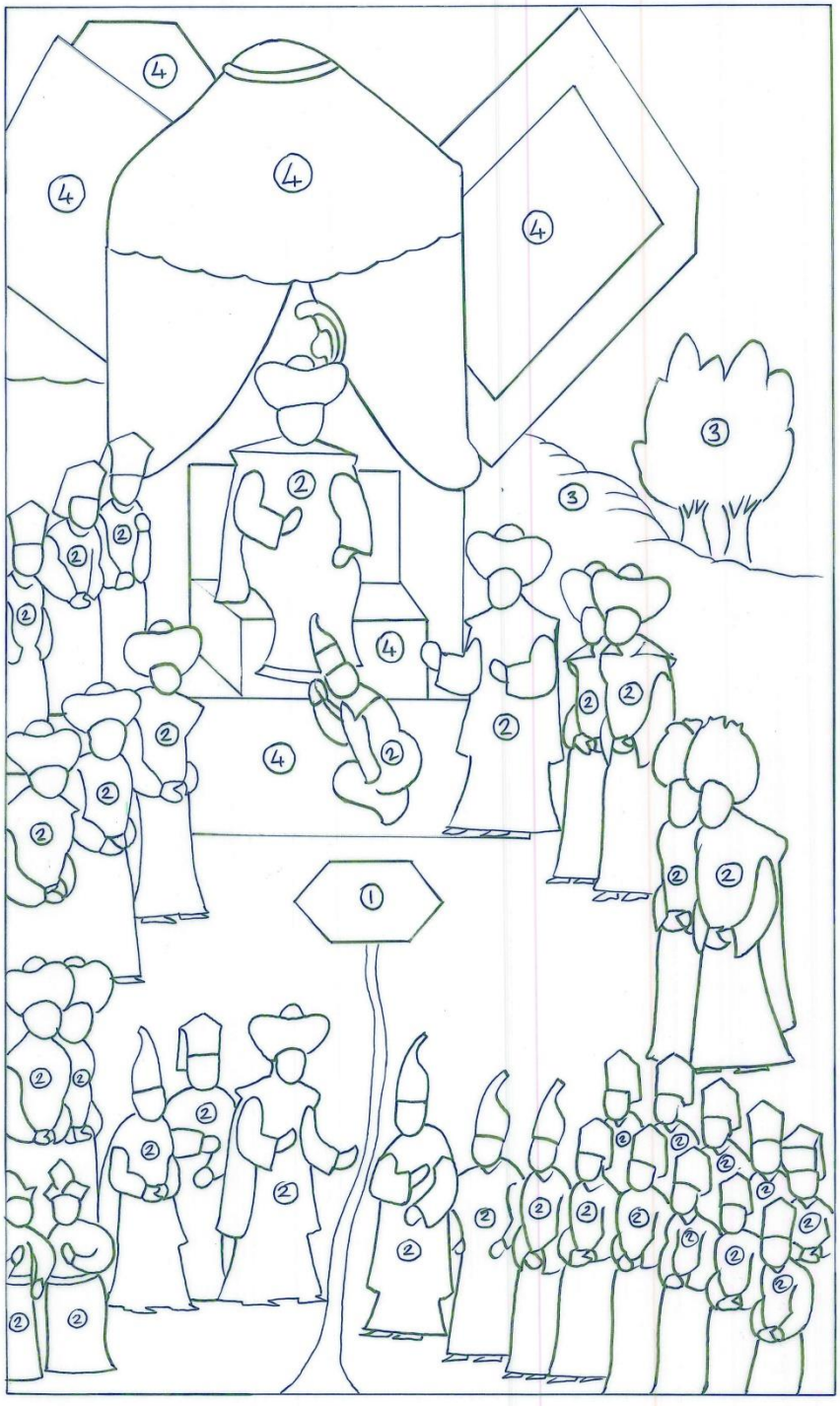


Resim 37, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Sultan I. Bâyezıd'ın Cülûsu

Teknik Analiz

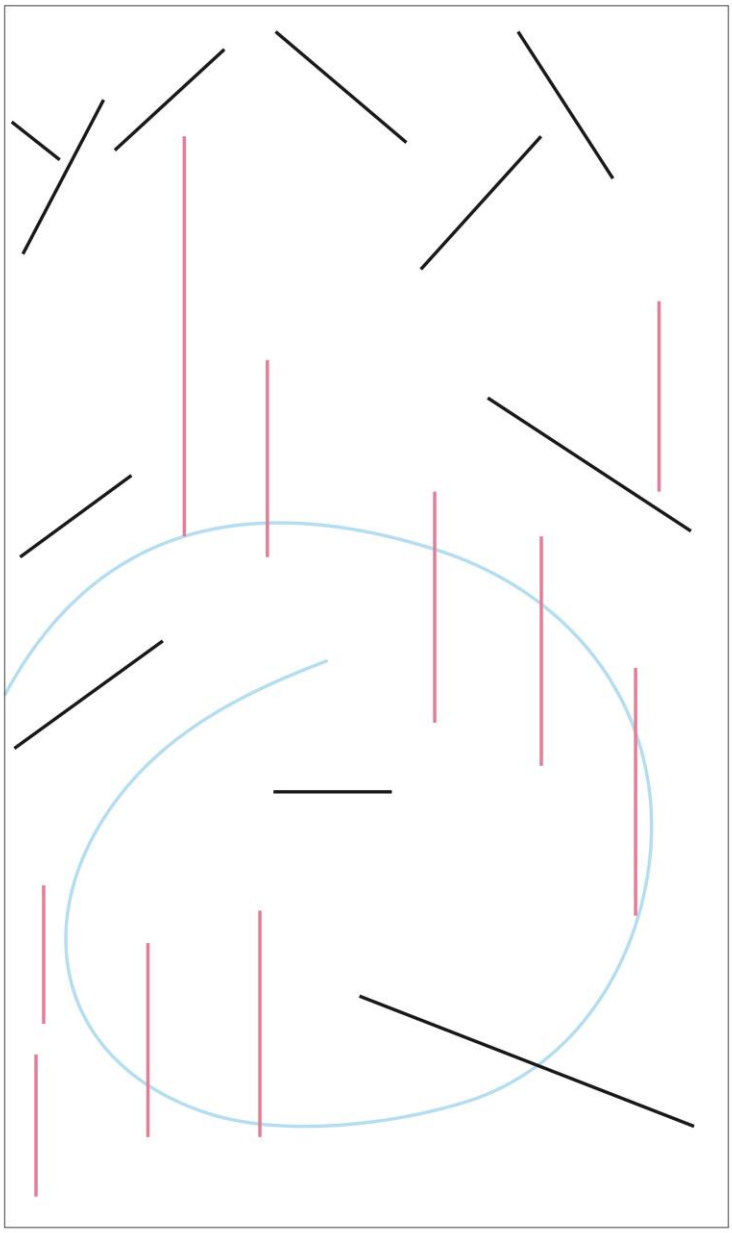


Çizim 71, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Kompozisyonun ayrıntılı çizimi



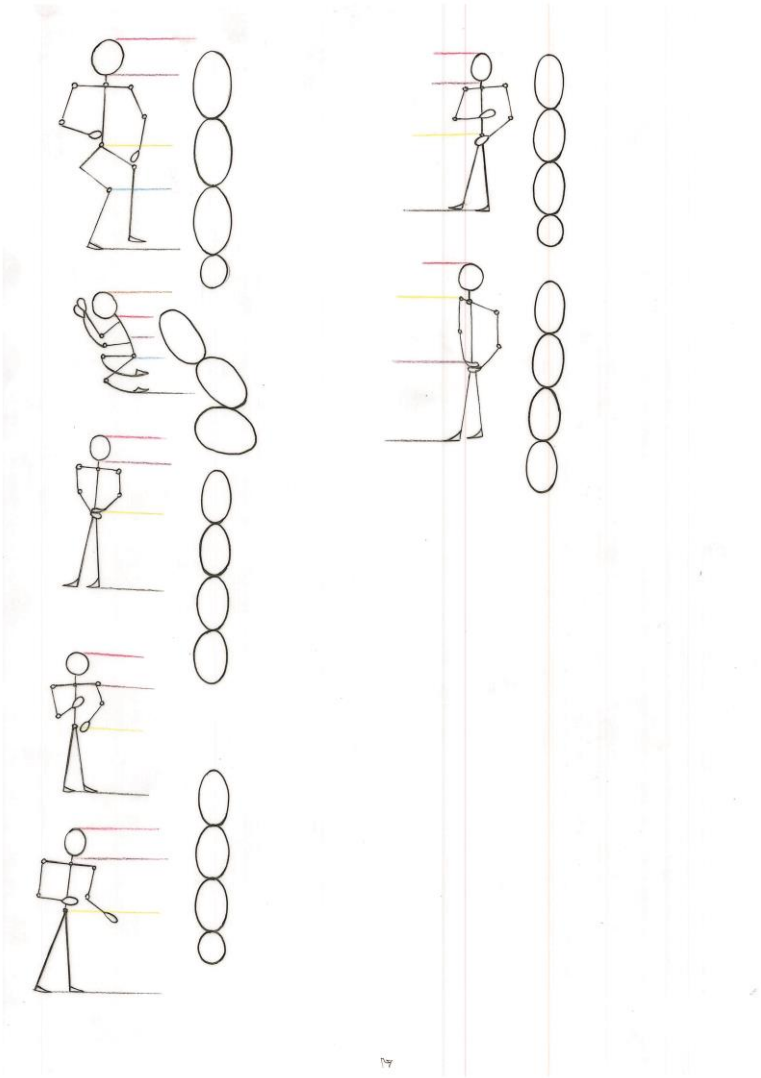
Çizim 72, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) , Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı

1 Mimari Unsurlar, 2 İnsan Figürleri, 3 Doğa Unsurları, 4 Objeler (Çizim 72)



Çizim 73, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Kompozisyonun düzeni

Kompozisyonu oluşturan tüm elemanlar helezon, yatay, dikey ve paralel düzlemler üzerine yerleştirilmiştir. (Çizim 73)



Çizim 74, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları

Kompozisyonda padişah tahta oturur şekilde resmedilmiştir. Padişahın minyatürdeki boyutu yaklaşık olarak 9 cm'dir. Tahtın sağında, padişaha hizmet eden figürlerin boyutları ise yaklaşık olarak 7,5 cm'dir. Diğer ayakta resmedilen figürlerin boyutları yaklaşık olarak 8 ile 10 cm arasında değişmektedir. Kompozisyonda yer alan yeniçeriler ise yaklaşık olarak 8 cm boyutlarındadır. Padişahın eteğini öpen figürün oranı 6,5 cm, eserin sol alt kısmında resmedilen iki adet gücenin boyutları ise yaklaşık olarak 6 cm'dir. (Çizim 74)



Çizim 75, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Padişah ve etek öpen figürünün ayrıntılı çizimi



Çizim 76, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Padişah ve etek öpen figürünün replikası

Eserde padişah Oldukça sade olan bir taht üzerinde oturarak, vücudu ve başı sola dönük bir şekilde, resmedilmiştir. Padişahın sol eli içe dönük vaziyette dizinin üzerinde, sağ eli ile göğsüne doğru kaldırmış vaziyettedir. Padişahın iç elbisesi gülkurusu renginde olup,

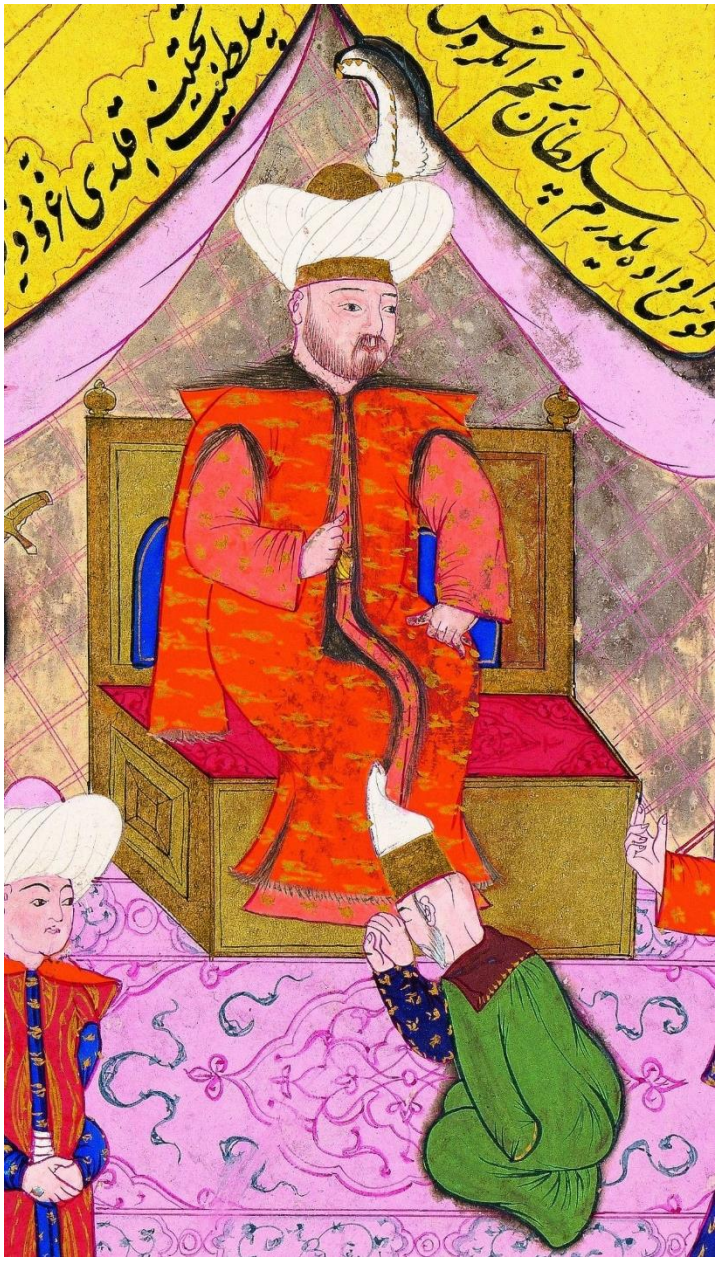
üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. Bu iç elbisenin üzerinde ise altınla işlenmiş serbest desenleri olan kırmızı kaptanı bulunmaktadır.

Padişahın kaftanında en dikkat çekici özellik, yaka, omuz ve ön kısmında bulunan siyah kürktür. Nakkaş kaftandaki kürk görünümünü, tarama tekniği kullanarak vermiştir. Padişahın belinde sarı bir kuşak küçük bir ayrıntı olarak göze çarpmaktadır. (Çizim 76) Diğer cülus minyatürlerinde olduğu gibi bu figürde de şablon kullanımına gidilmiş fakat padişahın yüzünde özgün ifadeye yer verilmiştir. Sakal ve bıyık kısımları tarama tekniği ile boyutlandırılmıştır, sakal rengi kızıla yakın bir renk ile betimlenmiştir. Nakkaş figürün gözaltlarında, kulağında, burun kıvrımlarında ve yanak kısımlarında kırmızı renk ile sulandırma tekniği kullanarak padişahın yüzüne boyut kazandırmıştır. (Çizim 76)

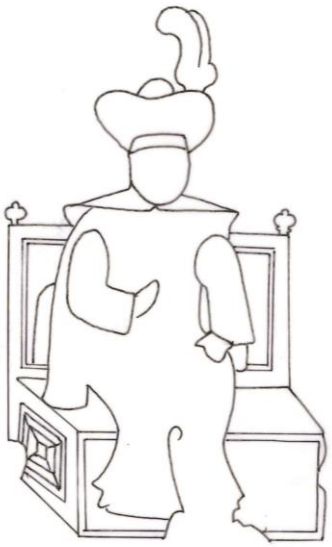
Figürün altın rengi başlığının üzerinde beyaz renk bir sarık görülmektedir. Bu sarığın üstünde ise etrafı siyah renk ile çevrilmiş, beyaz renkte, uzunca bir tüy bulunmaktadır. Sarık ile beraber üzerindeki uzun tüy, figüre heybet katmaktadır. Eserde Padişahın önünde diz çökmüş, etek öpen figür cülûs merasimini vurgular niteliktedir. Etek öpen figürün kahverengi, uzun yakalı, yeşil renginde dış elbisesi oldukça sadedir. Bu figürün iç elbisesi ise lacivert renkte olup üzerinde ise altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. Figürün başında alt kısmı altın olan, beyaz bir serpuş bulunmaktadır. Padişahın kompozisyondaki boyutu yaklaşık olarak 9 cm'dir. Padişahın eteğini öpen figürün ise boyutu yaklaşık olarak 6,5 cm'dir. (Resim 38-39)



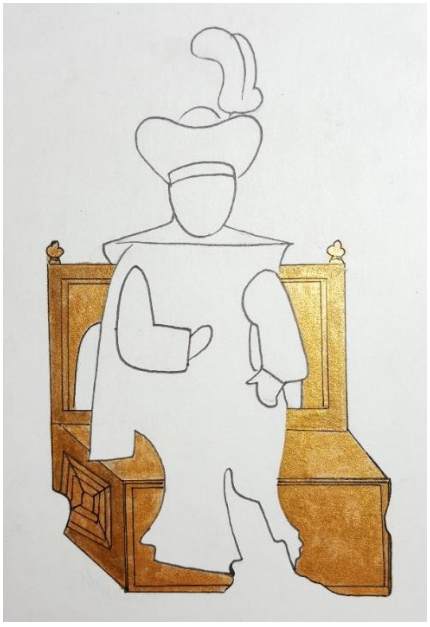
Resim 38, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) Padişah portresinden detay



Resim 39, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), padişah figürü



Çizim 77, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), tahtın ayrıntılı çizimi



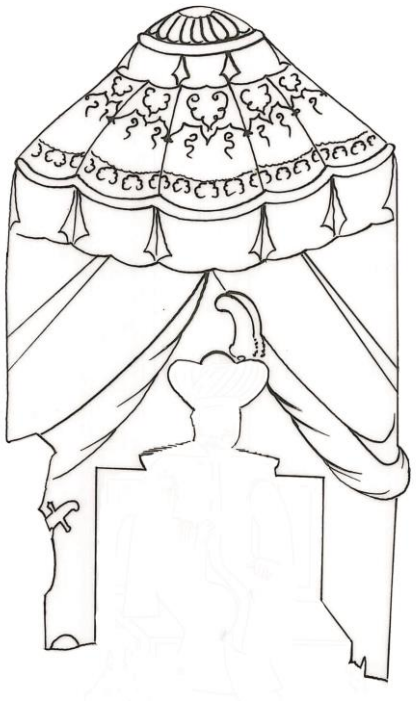
Çizim 78, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), tahtın replikası

Kompozisyonda padişahın oturduğu taht altından olup oldukça sade olarak betimlenmiştir. Taht dikdörtgen formundadır. Tahtın sağ alt kısmında içe içe geçmiş karelerden oluşan

geometrik detay dışında herhangi bir bezeme görülmemektedir. Tahtın kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 6 cm'dir. Tahtın oturulan kısmında, üzerinde serbest desenlerin olduğu kırmızı bir örtü bulunmaktadır. Kompozisyonda padişahın tahta sırtını yasladığı kısımda ise etrafı altın şerit ile çevrilmiş mavi bir yastık dikkat çekmektedir. Tahtın üst sağ ve sol kısmında birer adet topuz mevcuttur. (Resim 40)



Resim 40, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), tahtın genel görünümü



Çizim 79, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), çadırın ayrıntılı çizimi

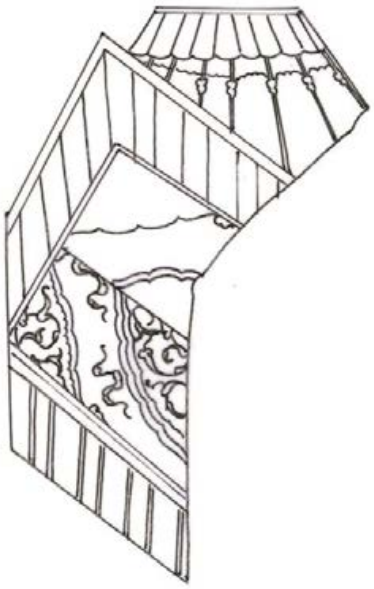


Çizim 80, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) çadırdan detay replikalar

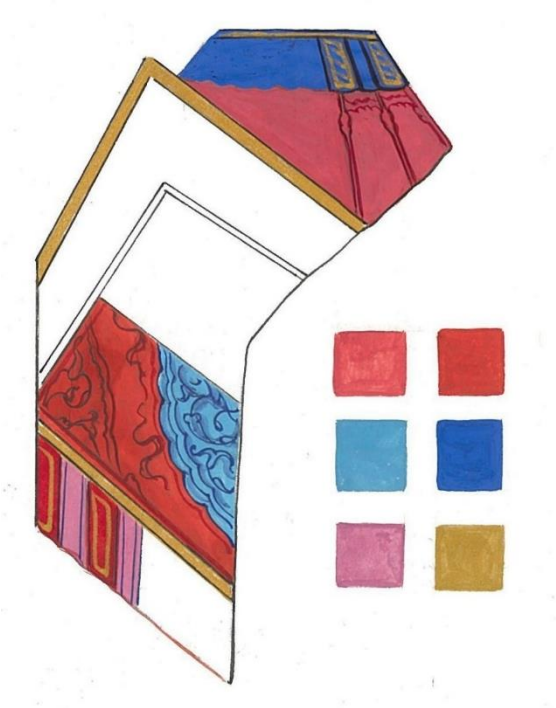
Kompozisyonda yer alan çadırın dış zemin rengi sarıdır. Kompozisyonun sol üst tarafında yer almaktadır. Çadırın eser içerisindeki boyutu yaklaşık olarak 18 cm'dir. Çadırın tepesi açık mavi renk olup mavi çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Bu kısmın hemen alt tarafında bordür halinde, zemini kırmızı, üzerinde altınla işlenmiş kuş türü figürlerin olduğu alan mevcuttur. Bu alanın altında ise, yine kubbe şeklinde, dışa doğru genişleyen bölüm vardır. Bu bölümün zemini sarı olup, üst kısımdan başlayıp, aşağı doğru inen kırmızı çizgilerle beş paftaya ayrılmıştır. Bu paftalar, dendanlarla ayrılmıştır. Dendanların içerisinde ise serbest desenler görülmektedir. (Çizim 80) Bu kısım altın bir şerit ile sonlandırılmış. Bu şeride bağlı, eni dar olan kırmızı bir kumaş, çadırın etrafını köpür şeklinde çevrelemiştir. Bu kırmızı kumaşın astarı lacivert renk olup belirli aralıklarla, dışa doğru, üçgen şeklinde çıkartılmıştır. Bu kısımdan sonra çadırın ön kanat kısımları görülmektedir. Kanat kısımlarında siyah mürekkeple, talih hat ile yazılmış *"Kosova'da Yıldırım Sultan bir gam anlarus / Saltanat tahtına kıldı ızzü devletle cülûs"* ibaresi yer almaktadır. Çadırın iç astarı bej renginde olup üzerinde mor renk ile çapraz çizgiler atılmıştır. (Resim 41)



Resim 41, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Çadırın genel görünümü ve üzerine ta-lîk hat ile yazılmış ibareler



Çizim 81, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), gölgeliğin ve arkasında bulunan çadırın ayrıntılı çizimi



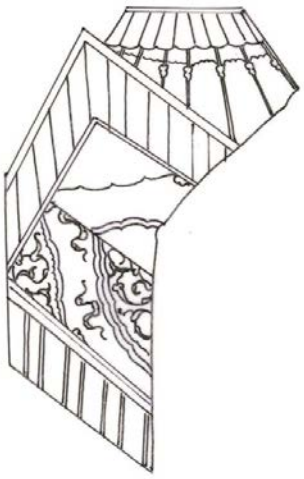
Çizim 82, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), gölgelikten ve arkasında bulunan çadırdan detay replikalar

Padişah çadırının sağında, üst kısımda görülen bu gölgeliğin içinde, zemini kırmızı olan bir bölüm vardır. Bu bölümün iki köşesinde, yarım şemse motifleri, bu motiflerin içerisinde ise rumî desenler mevcuttur. (Çizim 81-82) Kırmızı bölümün hemen ortasında zemin rengi açık

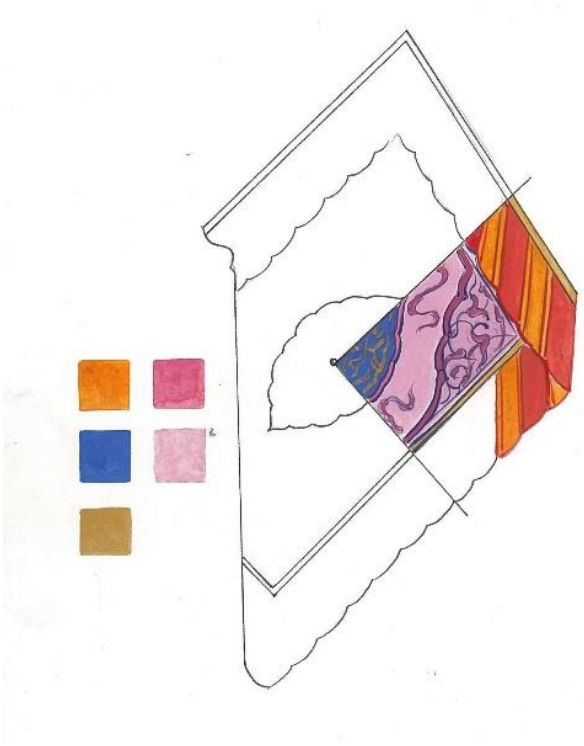
mavi olan şemse motifi bulunmakta olup içerisine lacivert renkle çizilmiş rumî desenler gölgeliğe zenginlik katmıştır. Gölgeliğin her kenarı kırmızı ve açık pembe renk ile dilimlere ayrılmış bordür halindedir. Kırmızı bölümlerin içinde altın çizgiler bulunmaktadır. Gölgelinin hemen arkasında bulunan çadırın, sadece tepe kısmını görmekteyiz. Çadırın tepesi lacivert bordur şeklinde bir bölümle betimlenmiştir. Bu bordürün üzerinde altınla işlenmiş çizgiler mevcuttur. Çadırın gövde renginin gülkurusu tonlarında olduğunu, kompozisyonda görülen kısmından anlamaktayız. Bu kısım koyu kırmızı ile çizilmiş serbest desenlerle, dilimlere ayrılmıştır. (Resim 42)



Resim 42, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserin sağındaki gölgelikten detay görünüm



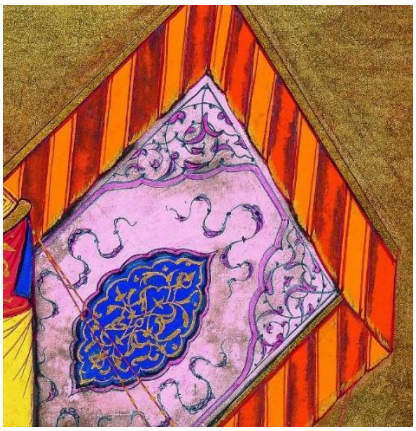
Çizim 83, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserin solundaki gölgelikten detay çizim



Çizim 84, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) Eserin solundaki gölgelikten detay replikası

Zemin rengi açık pembe olan bu gölgeliğin tam ortasında zemini mavi olan şemse motifi bulunmaktadır. Bu motifin içerisine altınla rumî desenler işlenmiştir. Şemse motifinin etrafını bulut desenler sarmıştır. Açık pembe kısmın köşeleri dentanlarla ayrılmış, içlerinde

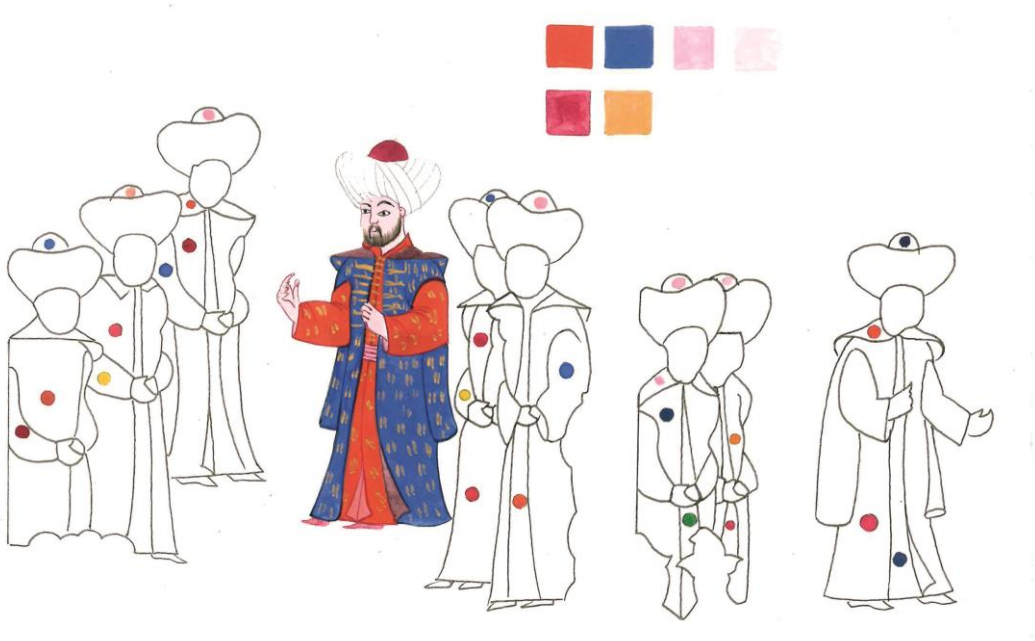
lacivert ile rumî desenler işlenmiştir. Gölgeliğin dört köşesi turuncu ve kırmızı renkler ile dilimlere ayrılmış bordür şeklindedir. (Resim 43)



Resim 43, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) Eserin solunda bulunan gölgelik



Çizim 85, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), benzer kıyafetle resmedilen figürlerin ayrıntılı çizimi



Çizim 86, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), benzer kıyafetle resmedilen figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Eserde hiyerarşik boyutlarda resmedilen bu figürlerin, devlet erkânına mensup kişilerdir. Bu figürlerin her birinin üzerinde farklı renklerde olan iç elbiseler görülmektedir. Bu iç elbiselerin üzerinde ise yakalı kaftanlar bulunmaktadır. Nakkaş figürlerin kıyafetlerinde aşırı süslemeye yer vermemiş bu sayede padişah figürünün önüne geçilmesini engellemiştir. Nakkaş bu figürlerde şablon kullanım yoluna gitmiş fakat figürlerin yüzlerinde özgün betimlemelere yer vermiştir. (Çizim 86) Figürlerin sakal ve bıyıkları ince işçilikle taranmış olup, birbirinden farklı yüz ifadeleri mevcuttur. Figürlerin altı tanesi sakallı kalan üç tanesi ise sakalsızdır. Sakalsız olanlar havuzun hemen sağ tarafında resmedilmişlerdir.

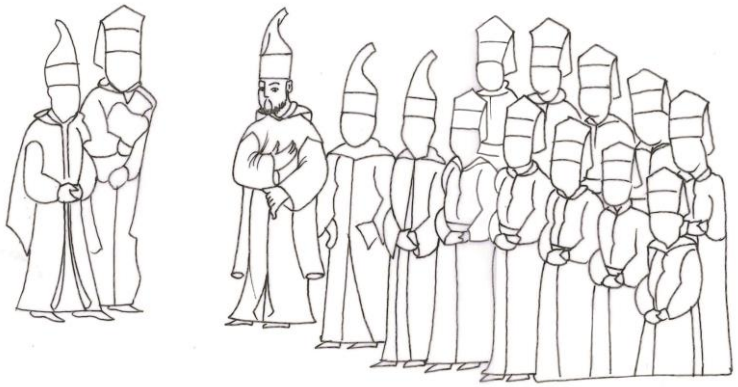
Nakkaş bu figürlerin kompozisyondaki yerlerini hiyerarşik konumlarına göre belirlemiş ve yine hiyerarşik konumlarına göre boyutlandırmıştır. Başlarındaki sarıkları beyaz olup sadece tepelikleri farklı renklerdedir. Dış kaftanları lacivert, kırmızı, bayrak kırmızısı, gülkurusu, beyaz ve turuncu renklerdedir. İç elbiseleri ise kırmızı, sarı, mavi, yeşil ve laciverttir. Kaftanlarının yakaları ise pembe, kırmızı, beyaz ve mor renklerdedir. Bu figürlerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olarak 8 ile 9 cm arasında değişmektedir. Bu figürdenler bir tanesi tahtın hemen solunda padişah ile konuşur şekilde resmedilmiş bir tanesi ise, kompozisyonun hemen altında, yeniçerilerin önde gelen lideri olduğu düşünülen figür ile konuşurken resmedilmiştir. Bu iki durum minyatüre hareketlilik kazandırmış, eseri durağanlıktan kurtarmıştır. (Resim 44- 45)



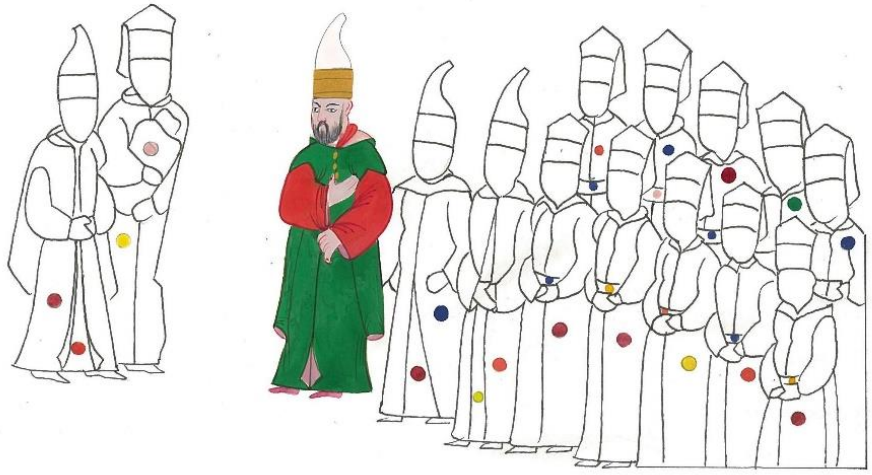
Resim 44, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), figürlerin kıyafetlerinden kumaş detayları



Resim 45, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), benzer kıyafetle resmedilen figürler.



Çizim 87, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), yeniçerilerin ayrıntılı çizimi



Çizim 88, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Kompozisyonun solunda küme halinde, iki sıra şeklinde 15 adet yeniçeri figürleri bulunmaktadır. Bu figürlerin ellerini kavuşturmuş şekilde resmedilmişlerdir. (Çizim 88) Sağ baştaki ve onun hemen yanında olan iki yeni çeri figürünün sakalları beyazdır. Yeniçeri ocağının ileri gelenlerin olduğu düşünülen bu iki figür dışında hepsi, elleri kavuşturulmuş vaziyette resmedilmiştir. Kıyafetleri iç ve dış elbiseden oluşmaktadır. Başlarında alt kısmı altın, üstü beyaz renk olan serpuşlar bulunmaktadır. Dış elbiseleri yeşil, lacivert, kırmızı, gülkurusu, sarı ve kırmızının diğer tonlarındadır. Nakkaş bu figürlerde şablon kullanım yolunu tercih etmiştir. Yeniçerilerin yüz ifadeleri özgündür. Sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile boyutlandırılmıştır. Yeniçerilerin başında bulunan figür, sağ eli göğsünde, karşısında bulunan, devlet ileri gelenlerinden biri ile karşılıklı konuşur vaziyette

betimlenmiştir. Yeni çerilerin elbiselerinde herhangi bir bezeme unsuru bulunmamaktadır. Yeniçerilerin kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 7,5 ile 8,5 cm arasında değişmektedir. (Resim 46)



Resim 46, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), yeniçerilerin genel görünümü



Çizim 89, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), hasodalıların ayrıntılı çizimi



Çizim 90, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Kompozisyonda tahtın hemen sağ kısmında yer olan bu figürler padişahın özel hizmetinde bulunan silahtarlardır. İç elbiseleri yeşil, kırmızı ve turuncu renklerdedir. Dış elbiseler ise yeşil, kırmızı ve laciverttir. Dış elbiselerinin üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. Duruş şekilleri itibari ile diğer incelediğimiz eserlerde olduğu gibi aynı şekildedir (Çizim 90)

Bu durum nakkaşın bu figürlerde şablon kullanım yoluna gittiği izlenimi vermektedir. Yüz ifadeleri birbirine yakındır. Sol baştaki figür padişahın altın kabzalı kılıcını taşırken, ortadaki figür ellerini öne kavuşturmuş şekilde altından bir obje tutmaktadır. Sağdaki figür ise ellerini kavuşturmuş vaziyette betimlenmiştir. Bu figürlerin kompozisyondaki oranları ise yaklaşık olarak 7,5 cm'dir. Başlarında alt kısımları altın olan kırmızı renkte serpuşlar bulunmaktadır. Başarının her iki tarafından sarkan zülüfler dikkat çekmektedir. (Resim 47)



Resim 47, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) hasodalılar

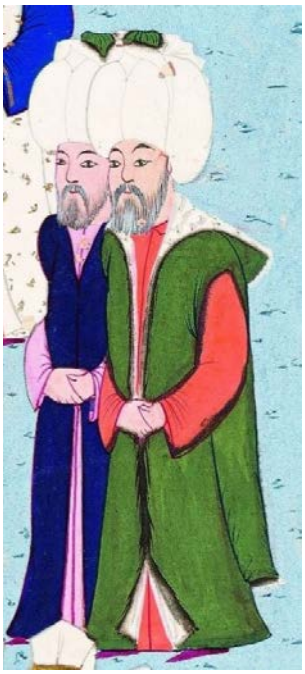


Çizim 91, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi

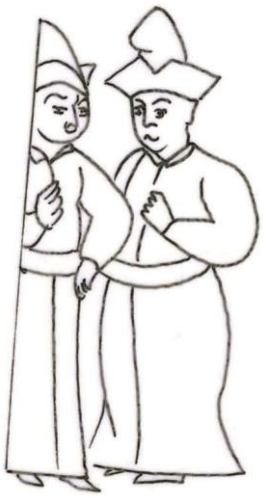


Çizim 92, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Benzer kıyafetlerle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerinin renk dağılımı

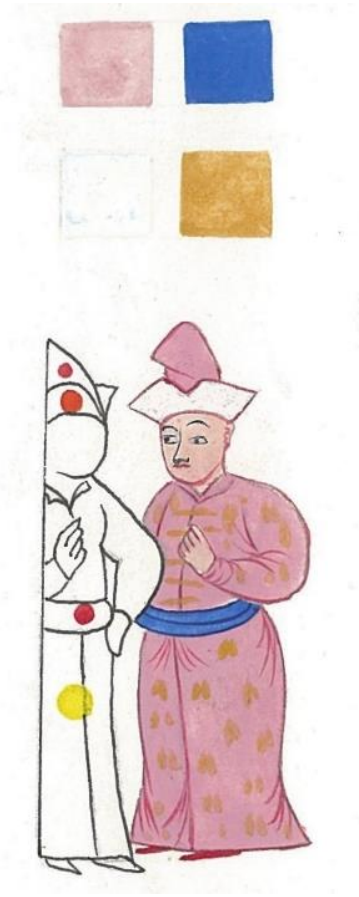
Bu iki figür kompozisyonun orta kısmın sol tarafında bulunmaktadır. Sağdaki figürün iç elbisesi açık pembe dış elbisesi lacivert renktedir. Soldaki figürün ise iç elbisesi kırmızı olup dış elbisesi yeşil renktedir. Her iki figürün üzerinde bulunan dış elbiseler kolsuz kaftan şeklindedir. Sağdaki figürün kaftanı yakasız olup soldaki figürün kaftandaki yaka ise beyaz kürklüdür. Yaşlı olarak betimlenen bu figürler, ellerini kavuşturmuş vaziyettedirler. Yüz ifadeleri birbirine çok yakın olup sakal ve bıyıklarında tarama tekniği uygulanmıştır. İç ve dış elbiselerinde herhangi bir işleme görülmemektedir. Her iki figüründe başında tepeliği yeşil olan beyaz sarık bulunmaktadır. Bu iki figürün kompozisyondaki boyutları yaklaşık olarak 10 cm'dir. (Resim 48)



Resim 48 , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Benzer kıyafetle resmedilmiş devler erkanı

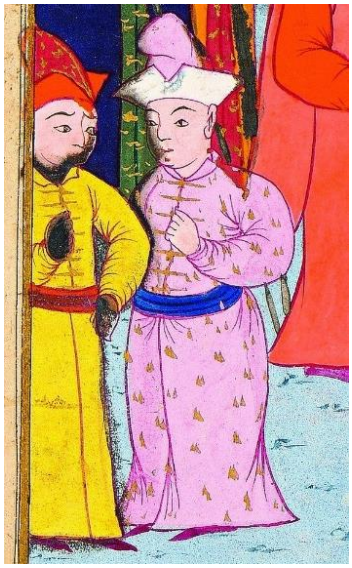


Çizim 93, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), cücelerin ayrıntılı çizimi

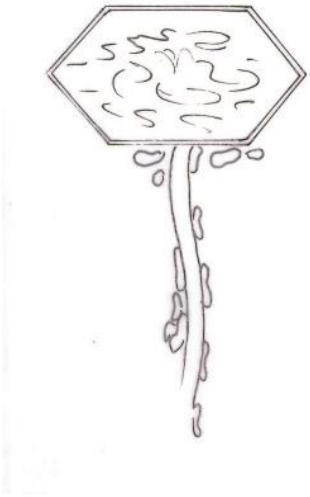


Çizim 94, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), cücelerden birinin replikası ve diğerinin renk dağılımı

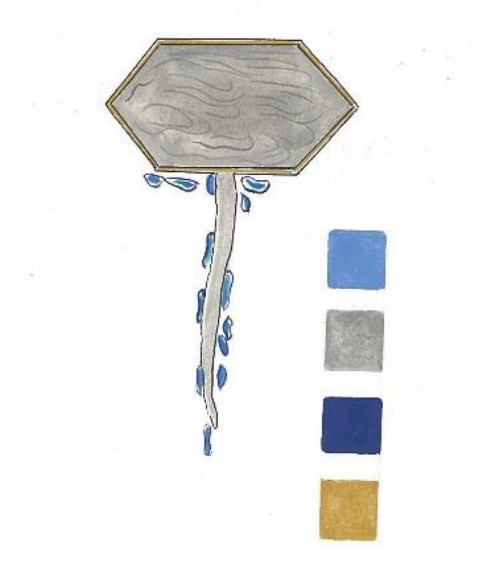
Bu iki figür kompozisyonun sağ alt köşesinde karılıklı konuşur vaziyette resmedilmişlerdir. Sağda olan figürün sol eli belinde olup sağ elini göğsünün hizasında, yukarı kaldırmış şekildedir. Diğer figür ise sol elini göğsü hizasında, yukarı kaldırmıştır. Sağdaki figürün elbisesi sarı renk olup işlemesizdir. Belindeki kuşağı kırmızıdır. Başında altınla işlenmiş, serbest desenleri olan kırmızı bir başlık bulunmaktadır. Soldaki figürün ise elbisesi açık pembe olup üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler vardır. Bu figürün belindeki kuşağı mavi olup başında açık pembe bir başlık görülmektedir. (Resim 49)



Resim 49, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserde bulunan cüceler



Çizim 95, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserdeki havuzun ayrıntılı çizimi

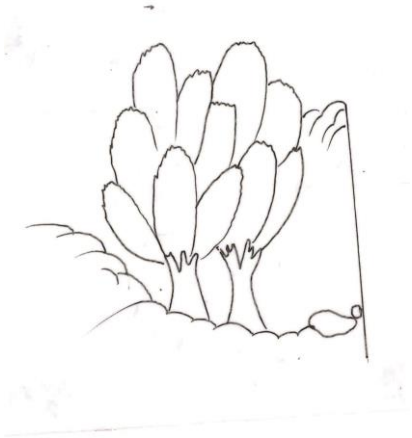


Çizim 96, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserdeki havuzun replikası

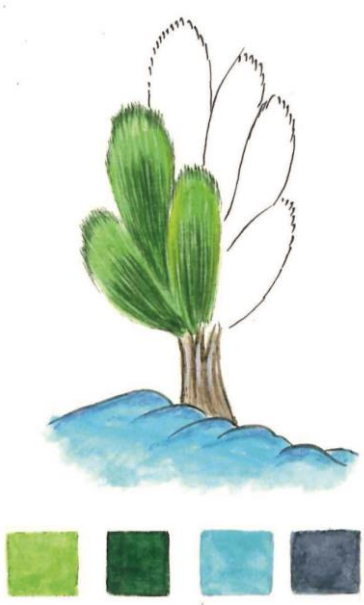
Cülus konulu minyatürlerde genelde karşımıza çıkan havuz, bu kompozisyonda da karşımıza çıkmaktadır. Havuz; zemini açık pembe olan halının hemen altında, kompozisyonun ise ortasında yer almaktadır. Havuzun içindeki su dışarı taşmış aşağı akar vaziyettedir. Havuzun etrafına altınla cetveller çekilmiştir. Nakkaş suyun rengini gümüş rengi ile betimlemiştir. Suyun dış akan kısmında, irili ufaklı mavi renk taşlar bulunmaktadır. (Resim 50)



Resim 50, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), eserde bulunan havuz

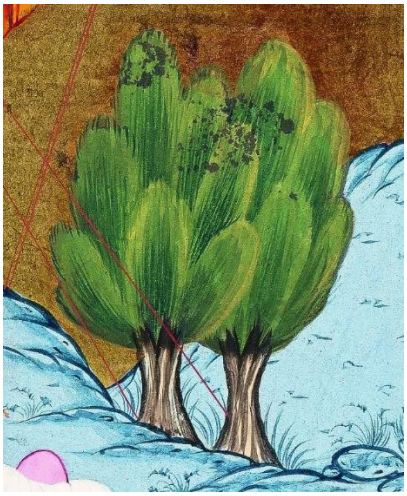


Çizim 97, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserde yer alan ağaç ve tepeden detay çizim

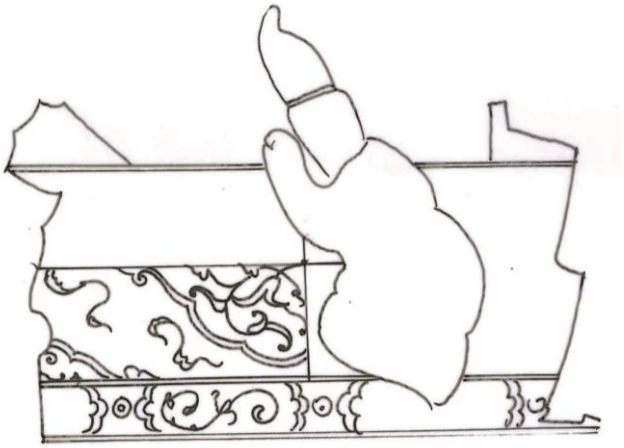


Çizim 98, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) Eserde yer alan ağaç ve tepeden detay replika

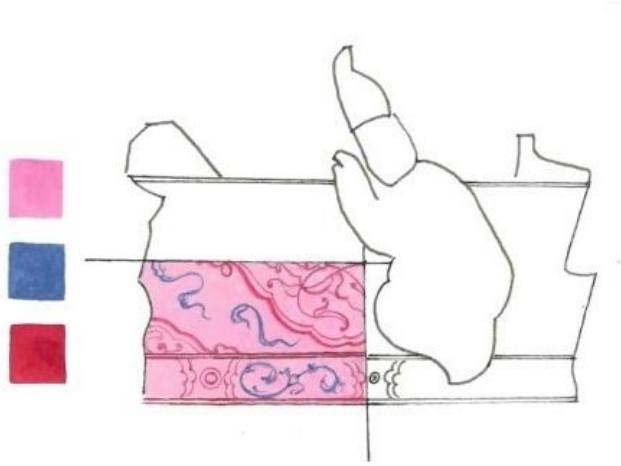
Kompozisyonun sol üst kısmındaki iki tepenin kesiştiği yer de yan yana iki adet çam ağacı bulunmaktadır. Bu çamların gövdeleri açık kahverengidir. Nakkaş açık kahverengi zeminin üzerine koyu kahve renk ile tarama tekniği kullanarak ağaçların gövdesine boyut kazandırmıştır. Ağaçların üst kısmının zemin rengi açık yeşil olup üzerine koyu yeşil ile tarama yapılmıştır. Nakkaş kompozisyonda zeminin rengini açık mavi tercih ettiği gibi tepelerin zemin renginde de açık mavi renk kullanmıştır. Tepelerin bitim noktalarına lacivert renk ile tahrir çekmiş yine tepelerin üst kısımlarını açık mavi rengi, sulandırma tekniği kullanarak boyutlandırmıştır. Ağaçların kompostondaki oranları yaklaşık olarak 6 cm'dir. (Resim 51)



Resim 51, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserde bulunan ağaç ve tepeler



Çizim 99, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserde bulunan halının ayrıntılı çizim



Çizim 100, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserdeki halıdan detay replika

Kompozisyondaki halı tahtın hemen altında bulunmaktadır. Zemini açık pembe renk olan bu halının ortasında büyük bir şemse motifi bulunmaktadır. Bu şemse motifin içerisinde ise kırmızın tonlarda rumî süslemeler olup, etrafında ise mavi renkle işlenmiş bulut desenleri bulunmaktadır. Halının köşelerinde ise yarım şemse motifleri göze çarpmaktadır. Halının kenar bordürleri dentanlı paftalara ayrılmış, içlerine negatif bitkisel süslemeler işlenmiştir. Halının dış sınırlarına kırmızı renk ile cetvel çekilmiştir. (Resim 52)



Resim 52, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Eserdeki halıdan detay

3.5. Sultan I. Mehmed'in Cülûsu (1413-1421), *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 112b)

Minyatürün Konusu

Sultan I. Mehmed 1387 de doğdu. Babası I. Bayezid'dir. 5 Temmuz 1413' de hükümdar oldu.[79] I. Bayezid'in şehzadeleri arasında geçen taht savaşları ile yaşanan fetret döneminden (1403-1413) sonra Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu ünvanını almıştır.[80]

Hünernâme I. Cildin y.4112b sayfasında yer alan Osman Bey'in Cülûsunu konu edinen bu minyatür; 485 mm. boy ve 305 mm. eninde tam sayfa büyüklüğündeki sayfaya dikey olarak resmedilmiştir. Eserde konu dış mekânda bulunan bir avluda ve açık havada gerçekleşmektedir. Eserin konusunun cülûs merasimi olması dolayısı ile kompozisyonun merkezinde padişah bulunmaktadır. Eserin orta üst kısmında yer alan kubbeli mimari yapı içindeki taht üzerinde padişah oturmaktadır. Bu mimari yapının sağında ve solunda zemini altın olan, oldukça yoğun işlenmiş geometri ve dendanlı desenlerle süslü duvarlar padişahın heybetini ve cülus merasiminin şatafatını destekler niteliktedir.

Eserde zemin ve gökyüzü olmak üzere iki doğa katmanı göze çarpmaktadır. Nakkaş gökyüzünü, mimari yapıdan ve duvarlardan altın ile ayrıştırmıştır. Mimari unsurun arkasında bulunan, dallarında beyaz ve koyu pembe renk olan ağaçlar, eseri daha da zenginleştirmiştir. Diğer cülûs konulu minyatürlerde gördüğümüz üzere bu kompozisyonda da padişahın eteğini öpen figür bulunmaktadır. Tahtın hemen sağında küme halinde bulunan üç figür padişahın özel hizmetinde bulunan silahtarlardır.

Kompozisyonda devletin ileri gelenleri, yeniçeriler ve diğer figürler hiyerarşik durumlarına göre konumlanmış ve boyutlandırılmıştır. Nakkaş figürleri, zeminden mavi renk ile ayrıştırmıştır. Eserin ortalarına doğru renkli mermerlerden oluşan, fıskiyelerinden su akan bir havuz dikkat çekmektedir. Kompozisyonda birçok figür, ellerini kavuşturmuş vaziyette betimlenmiştir.

Eserin sağ ve sol alt köşesinde, küme halinde, ikişer sıra şeklinde dizilmiş yeniçeriler bulunmaktadır. Kompozisyonun alt orta kısmında ise karşılıklı konuşan, ellerinde baston bulunan iki figür eserdeki durağanlığın önüne geçmiştir. Nakkaş figürlerde şablon kullanım yoluna gitmiş olsa da figürlerin yüzlerinde özgün betimlemelere yer vermiştir. Eserde padişah dahil toplam 33 adet insan figürü bulunmaktadır. Kompozisyonun en üst kısmında, altın zemin üzerine, etrafı beynesütur ile çevrilmiş, siyah mürekkeple, ta-lîk hat ile yazılmış ifadeler bulunmaktadır. Padişahın kavuğunda ve yeniçerilerin serpuşlarında yas alameti olan siyah tüyler bulunmaktadır. Karşılıklı resmedilen figürler birbirlerine bakmaktadırlar. Nakkaş figürlerin elbiselerinde aşırı süslemeye ver vermeyerek, padişah figürünün ön planda

[79] Vasfi Mahir Kocatürk, a.g.e. , Ankara 1954, s. 59

[80] Necdet Sakaoğlu, *Bu mülkün Sultanları*, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstabul 1999, s. 69.

kalmasını sağlamıştır. Eserdeki tüm öğeler, yatay, çapraz ve dikey düzlemler üzerine yerleştirilerek, diyagonal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Eserde baskın olan renkler, mavi, mor, sarı ve altın rengidir. Nigar Anafarta, bir belgeye dayanarak bu eseri nakkaş Osman'a atfedilmektedir.[81] (Resim 53)

[81]Nigar Anafarta, *a.g.e.* , s. XI.

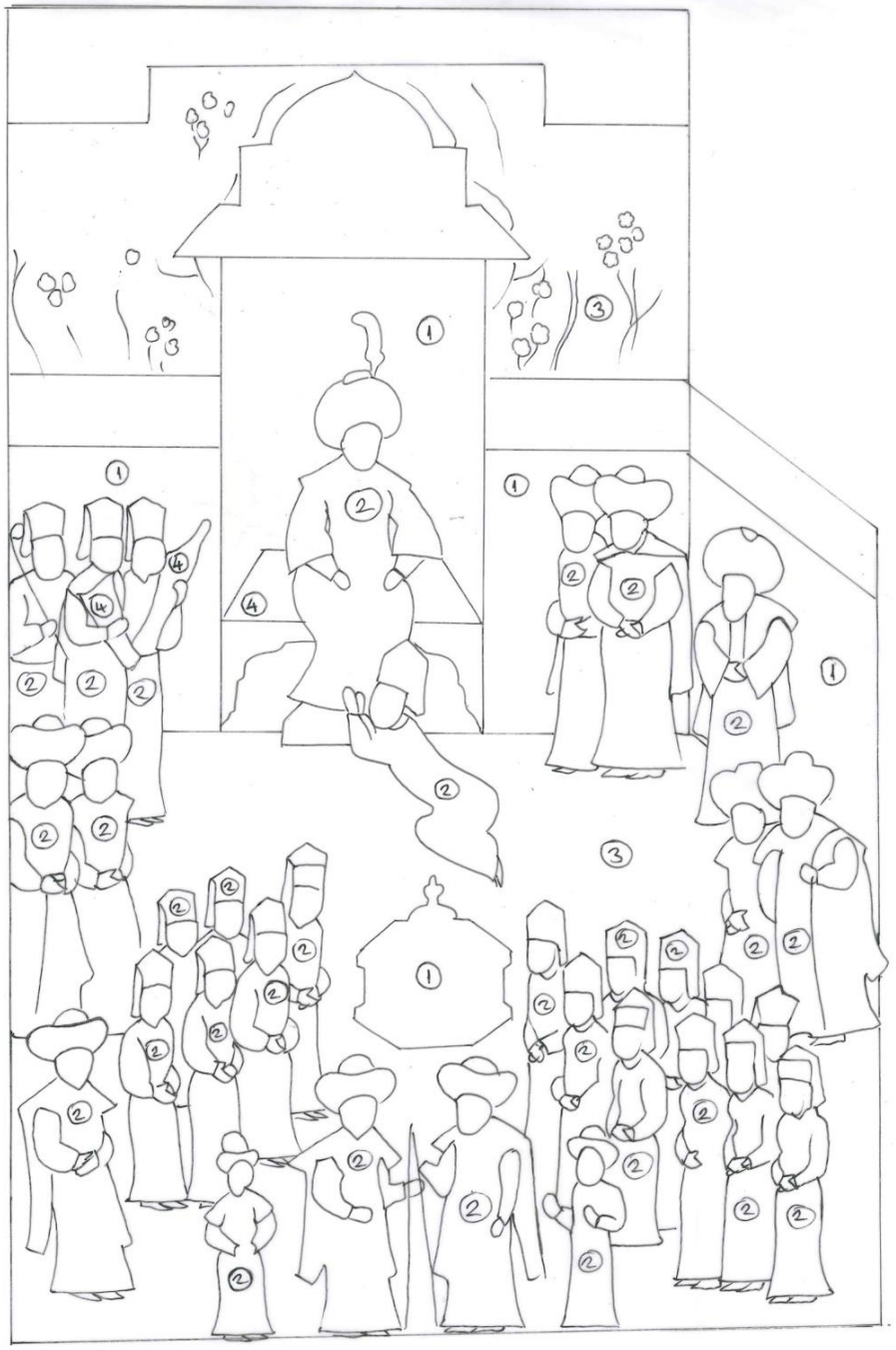


Resim 53, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Sultan I. Mehmed'in Cülûsu

Teknik Analiz

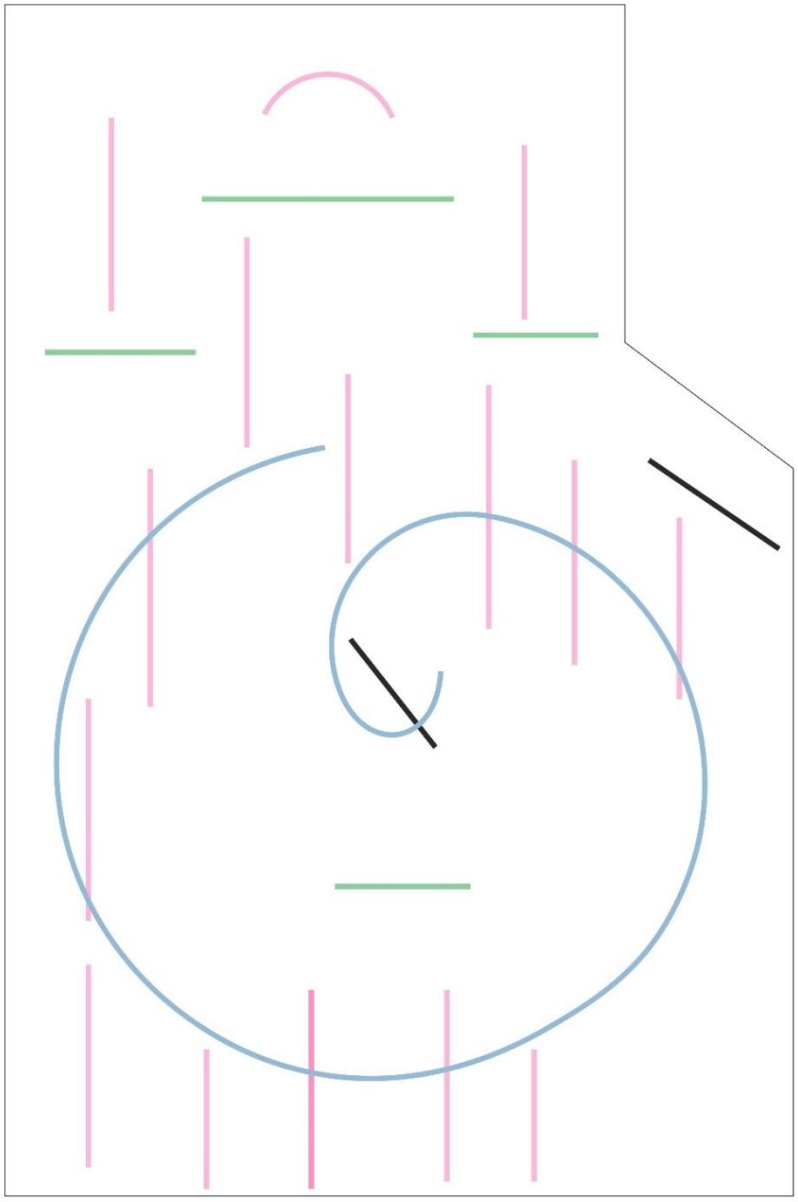


Çizim 101, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Kompozisyonun ayrıntılı çizimi



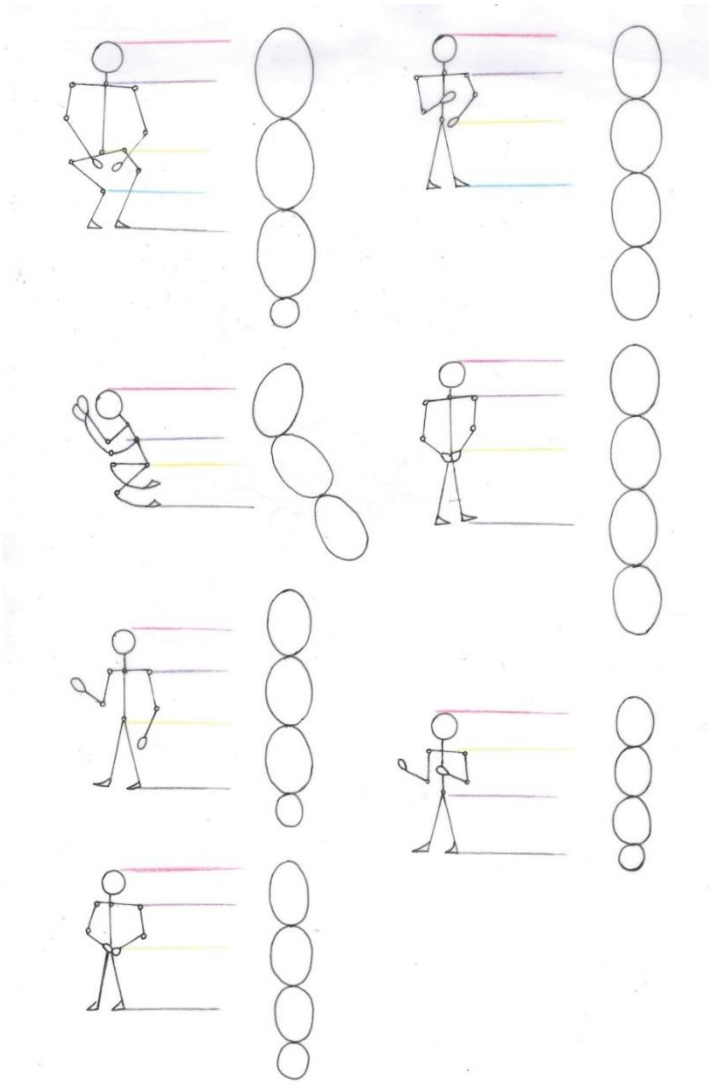
Çizim 102, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı

1 Mimari Unsurlar, 2 İnsan Figürleri, 3 Doğa Unsurları, 4 Objeler (Çizim 102)



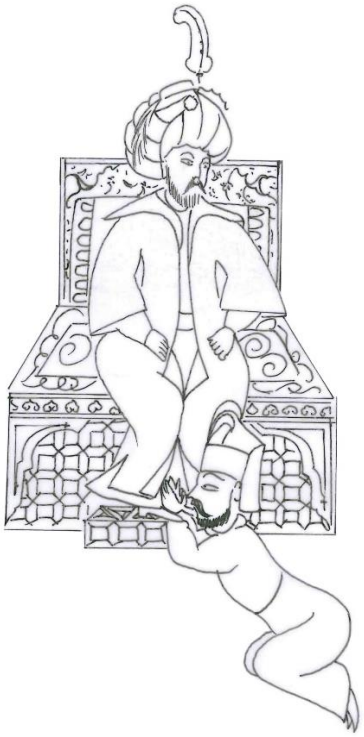
Çizim 103, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Kompozisyonun düzeni

Kompozisyonu oluşturan tüm elemanlar helezon, yatay, dikey ve paralel düzlemler üzerine yerleştirilmiştir (Çizim 103))



Çizim 104, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları

Kompozisyonda padişah oturur şekilde resmedilmiştir. Padişahın minyatürdeki boyutu yaklaşık olarak 10 cm dir. Padişahın eteğini öpen figür ise yaklaşık olarak 7 cm boyutundadır. Minyatürde ayakta ellerini kavuşturmuş vaziyette bulunan yeniçerilerin boyutları ise yaklaşık olarak 8 cm dir. Padişahın hizmetinde bulunan, tahtın hemen sağında yer alan üç figürün boyutları ise yaklaşık olarak 9 cm dir. Eserde devlet ileri gelenleri olarak tahmin ettiğimiz figürlerin boyutları ise yaklaşık olarak 8 ile 9 cm arasında değişmektedir. (Çizim 104)



Çizim 105, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın ayrıntılı çizimi



Çizim 106, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Kompozisyondaki padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın replikası

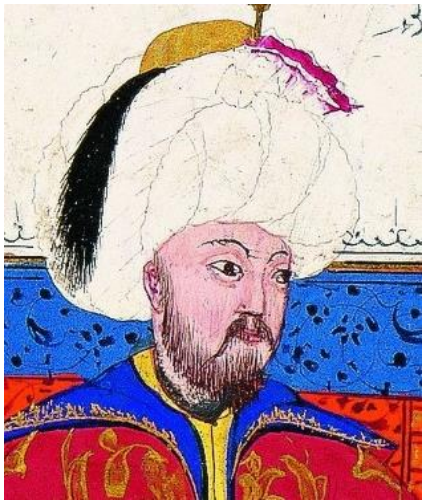
Eserde padişah altın taht üzerine, başı ve gövdesi sola bakar şekilde betimlenmiştir. Eserde padişah figürünün oranı yaklaşık olarak 10 cm'dir. Padişahın iç elbisesi sarı renk olup

üzerinde mavi yakalı, kırmızı renkte kaftanı bulunmaktadır. Kaftanında; altınla işlenmiş, halkar tarzında hatailer ve yaprak motifleri mevcut olup belinde ise altın kuşak bulunmaktadır. Padişahın kaftanının iç astarı mavi renktir. Nakkaş padişah figüründe şablon kullanmış olup, yüzünde özgün bir ifadeye ver vermiştir. Üçte iki oranında ki portre anlayışı ile resmedilen padişahın sakalları tarama tekniğiyle yapılmış olup gözlerinin üst ve alt kısmına, yanaklarına, boyun ve ense kısımlarına, kırmızı renk ile sulandırma tekniği kullanılarak tonlama verilmiştir. (Çizim 106) Sarı tepeliği olan beyaz kavuğunun üstünde, dik olarak resmedilmiş, uzunca siyah bir tüy bulunmaktadır. Sarığın sağ kısmında ise aşağı doğru sarkan başka bir siyah tüy daha bulunmaktadır. Bu siyah tüylerin yas alameti olduklarına dair bilgiye, daha önceki konularda değinmiştik. (Resim 53)

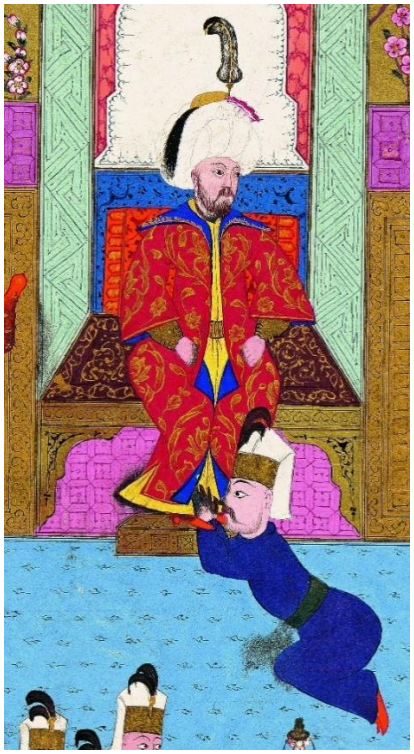
Padişahın eteğini öpen figürün üzerinde mavi renk elbisesi, belinde ise yeşil kumaş vardır. Figürün elbisesi desensiz ve sadedir. Ayaklarında kırmızı pabuçları bulunmaktadır. Kompozisyondaki bu figürün oranı yaklaşık olarak 7 cm olup sol yöne bakmaktadır. Başında, alt kısmı altın olan beyaz bir serpuş bulunmaktadır. Serpuşun ön kısmında uzun, iki siyah tüy dikkat çekmektedir. Padişahın oturduğu taht altından olup üzerinde saiyah renk ile işlenmiş dendanlı ve rumîli motifler bulunmaktadır.

Tahtın oturulan kısmı üzerine, koyu borda renk bir örtü resmedilmiş, üzerine ise altınla işlenmiş helezonlar ve bu helezonu sarmalayan serbest bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Tahtın ön tarafa bakan sağ ve sol köşeleri, yukarıda geniş başlayıp aşağıda daralan kavislerden oluşmaktadır. Bu kavislerin içerisinde siyah mürekkeple işlenmiş rumî desenlerin olduğu köşe motifleri bulunmaktadır. Tahtın oturduğu zemin rengi koyu pembe olup, üzerinde karelerden oluşan geometrik desenler işlenmiştir. Padişahın ayağını koyduğu obje altından olup üzerinde siyah renk ile işlenmiş kare ve üçgenden oluşan motifler bulunmaktır.

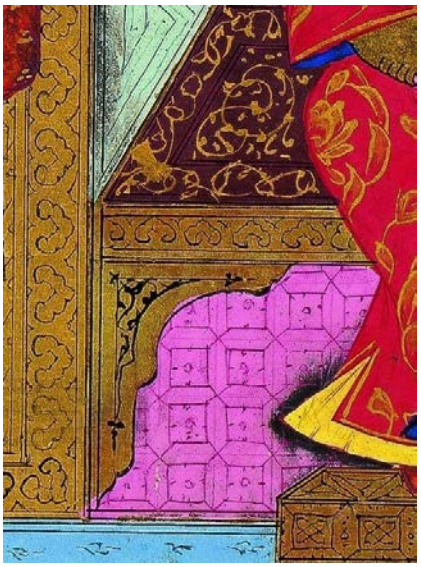
Tahtın arka kısmında mavi renk olan bir zemin bulunmaktadır. Bu zeminin üzerinde, lacivert renk işe işlenmiş, rumî motifler vardır. Bu kısım ilk bakışta tahtın bir parçası gibi algılanmakta fakat inceledikten sonra eserdeki kubbeli mimari yapının bir parçası olduğu kanaatine varılmıştır. Padişahın sırtını yasladığı sülyen rengi olan yastık üzerinde kırmızı renkle işlenmiş rumî desenler bulunmaktadır. (Resim 54-55-56)



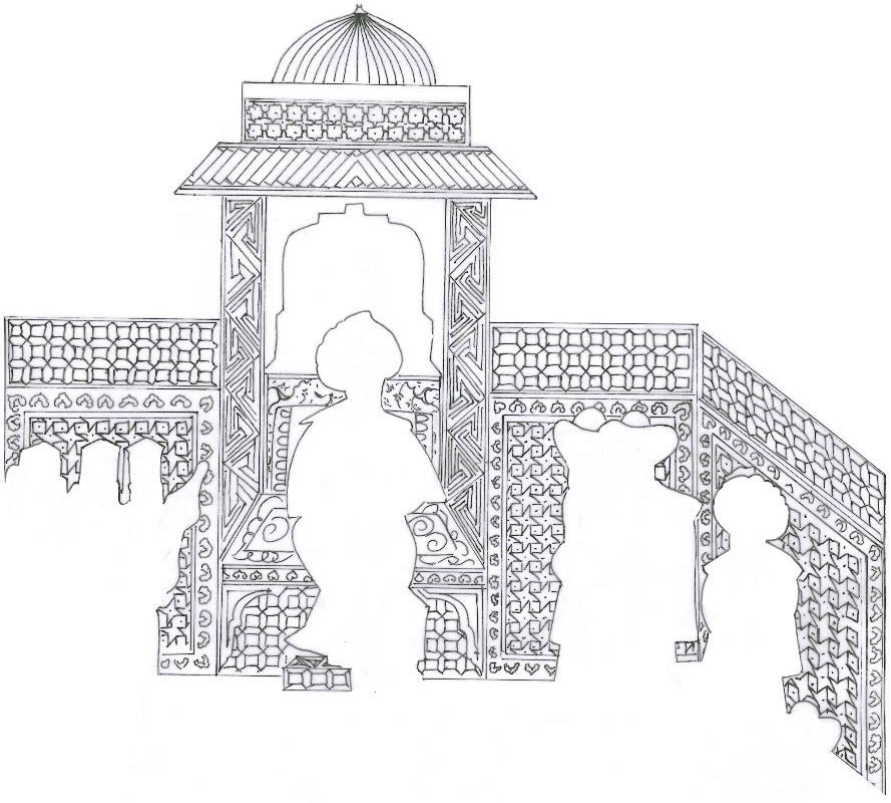
Resim 54, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), padişah portresinden detay



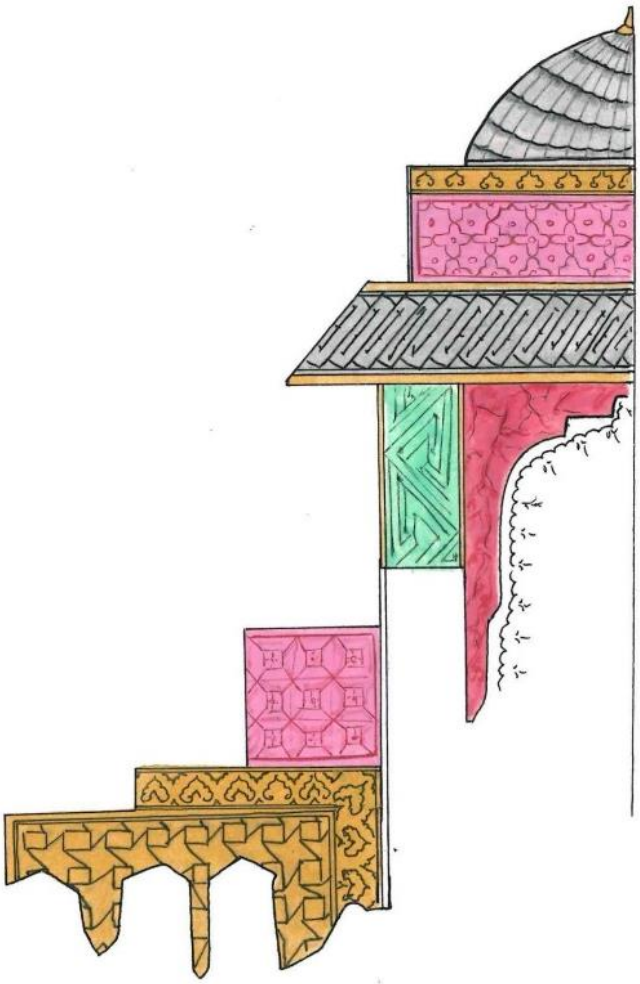
Resim 55, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b) Eserdeki padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın genel görünümü



Resim 56, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b) Eserdeki tahtan ayrıntı



Çizim 107, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b) mimari unsurların ayrıntılı çizimi



Çizim 108, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), mimari unsurlardan detay replikalar

Eserde padişah figürü le beraber merkezde bulunan bu mimari yapı, tahtın içinde bulunduğu yapıdır. Yapının küçük bir kubbesi bulunmaktadır. Kubbenin altında yapıyı örten bir çatı bulunmaktadır. Kubbe ve çatı gümüş renginde olup, siyah mürekkeple, dilimlere ayrılmıştır. Nakkaş kubbedeki dilimlerin diplerine, siyah renk ile sulandırma tekniği kullanarak boyut kazandırmıştır. Kubbeyi çatıdan ayıran, üzerinde siyah renk ile dendanların işlendiği bordür ile zemin rengi koyu pembe olan kısımdır. Zemini koyu pembe olan kısmın üzerinde, sekiz köşeli yıldızların birleşmesi ile oluşmuş geometrik desenler mevcuttur. Çatı kısmının altında bölüm mimari yapının gövdesini oluşturmaktadır.

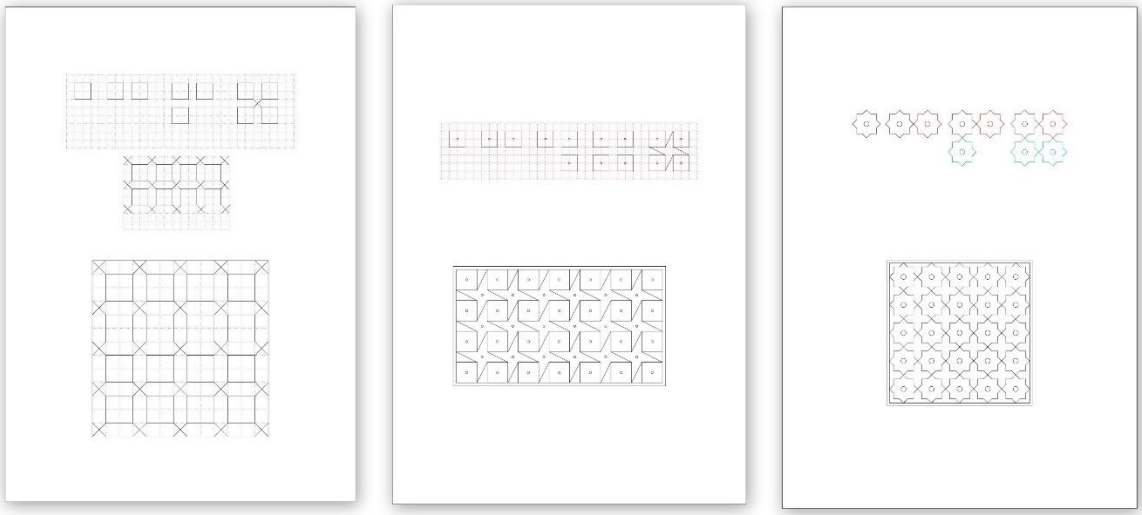
Mimari yapının sağ ve solunda, yukarıdan aşağı doğru inen, zemin rengi açık yeşil olan sütunlar dikkat çekmekte ve bu renk yapıyı öne çıkarmaktadır. Bu açık yeşil zeminin üzerinde, üçgenden yola çıkarak oluşturulmuş geometrik desenler görülmektedir. (Çizim 107-108) Mimari yapının ortasında bulunan sağ ve sol köşelerinden içeri doğru, köşeli kemer şeklinde birleşen bir kısım bulunmaktadır. Köşeli kemelerin dış sınırlarından, içeri doğru

işlenmiş tığ desenler, yapıya ayrı bir detay kazandırmıştır. Nakkaş bu kısma zemin rengi kırmızı olan damarlı mermer dokusu kazandırmıştır.

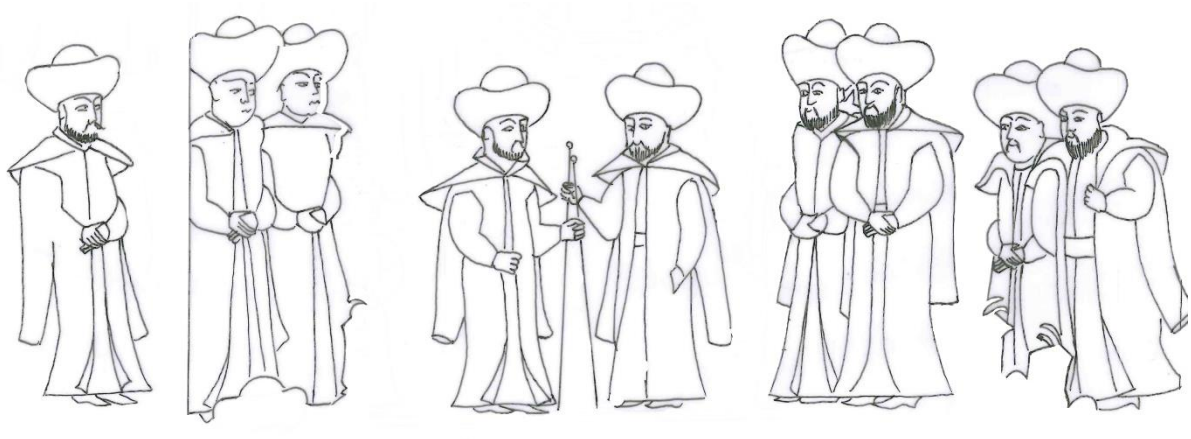
Eserde mimari yapıyı sağdan ve soldan destekleyen zemin rengi altın olan duvarlar görülmektedir. Nakkaş bu duvarların üzerine siyah mürekkeple, karelerden oluşmuş geometrik desenleri işlemiştir. Duvarların üzerine eklenmiş bordur şeklinde uzanan, zemin rengi koyu pembe olan kısımlar duvarlara hareketlilik kazandırmıştır. Bu kısımların üzerinde ise karelerden oluşan geometrik desenler bulunmaktadır. (Resim 57, Çizim 109)



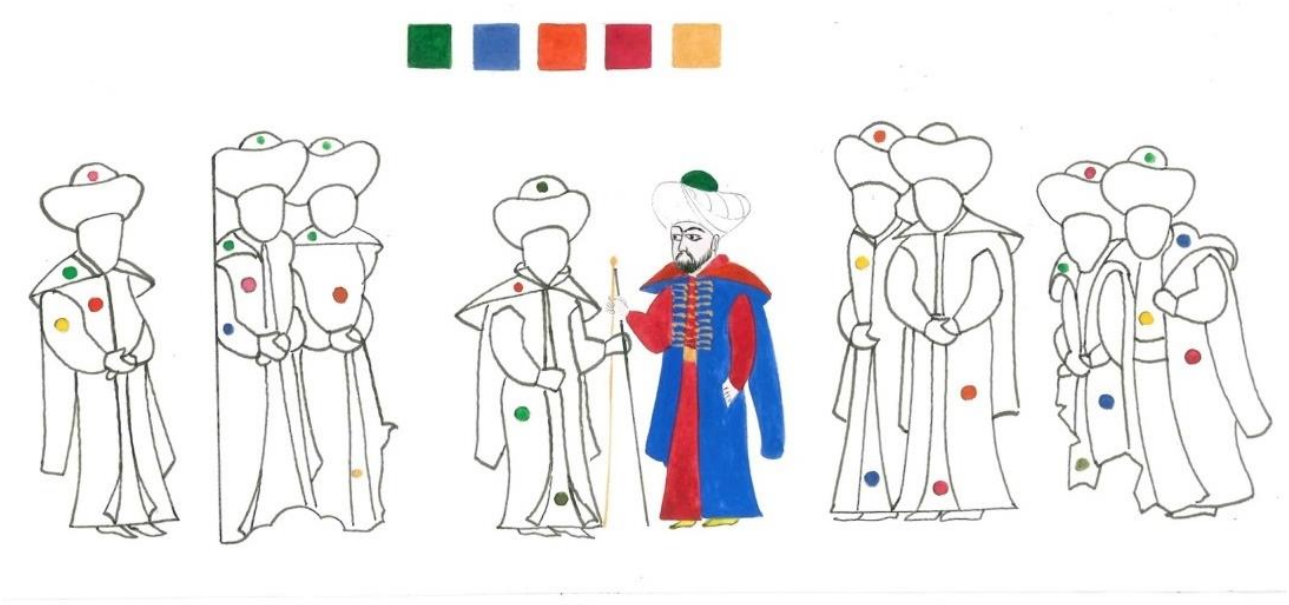
Resim 57, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b) mimari yapılardan detaylar



Çizim 109, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümlemesi



Çizim 110, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi

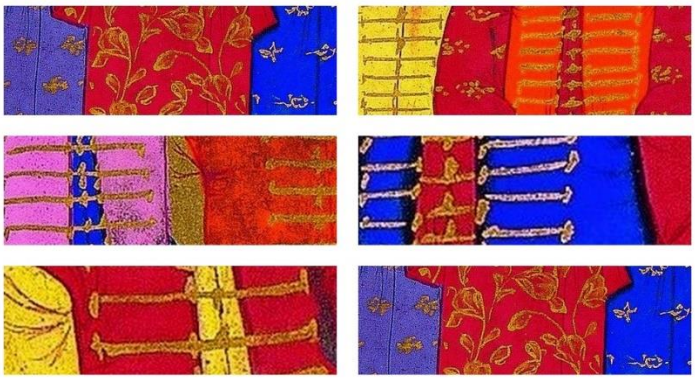


Çizim 111, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), benzer kıyafetlerle resmedilmiş figürlerinden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Eserde yer alan bu figürler devlet ileri gelenleridir. Üzerlerinde yakalı kaftanlar bulunmaktadır. Her birinin iç elbiseleri farklı renklerdedir. Nakkaş bu figürlerin iç elbiselerinde, mavi, sarı, kırmızı, nefti yeşil, açık kahve renkler kullanmıştır. Kaftanlarında ise, sülyen, koyu pembe, kırmızı, sarı ve yeşil renkler kullanmıştır. Kaftanların yakalarında ise yeşil, mavi ve kırmızı tonları tercih etmiştir. Daha öncede belirttiğimiz gibi, bu eserde de figürlerin kaftanlarında aşırı süsleme görmemekteyiz. Nakkaş bu sayede figürlerin, padişah figürünün önüne geçmesini engellemiştir. Bu figürlerin başında beyaz sarıklar bulunmaktadır. Bu sarıklardaki tek fark, tepeliklerinin farklı renklerde olmasıdır. Bu renkler ise yeşil ve kırmızıdır.

Nakkaş figürleri kompozisyona hiyerarşik durumlarını göz önüne alarak yerleştirmiş ve boyutlandırmıştır. (Çizim 111) Figürlerde şablon kullanım yoluna giden nakkaş, figürlerin yüz ifadelerinde özgün ifadeler kullanmayı tercih etmiştir. Figürlerin birçoğu ellerini kavuşturmuş vaziyette resmedilmişlerdir.

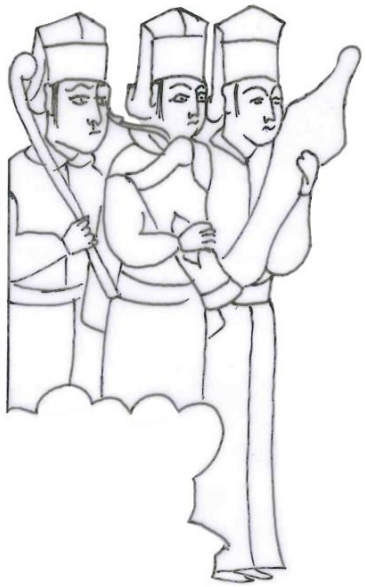
Bu figürler eserde biri tek diğerleri ise ikili gruplar halinde yer almıştır. Kompozisyonun alt orta kısmında karşılıklı olarak konuşan bu figürlerden ikisi eseri durağanlıktan uzaklaştırarak, esere hareketlilik hissi kazandırmıştır. Figürlerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olarak 8 ile 9 cm arasında değişmektedir. Nakkaş eserde resmettiği bu figürlerden ikisi hariç hepsini sakallı olarak betimlenmiştir. Nakkaş sakal ve bıyıklarda tarama tekniği kullanmıştır. (Resim 58-59)



Resim 58, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Kumaş detayları



Resim 59, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), benzer kıyafetlerle resmedilmiş figürlerinden detay



Çizim 112, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), hasodalıların ayrıntılı çizimi

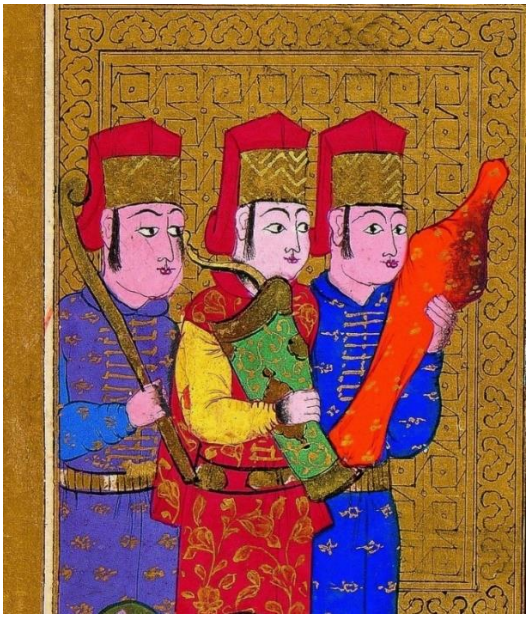


Çizim 113, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

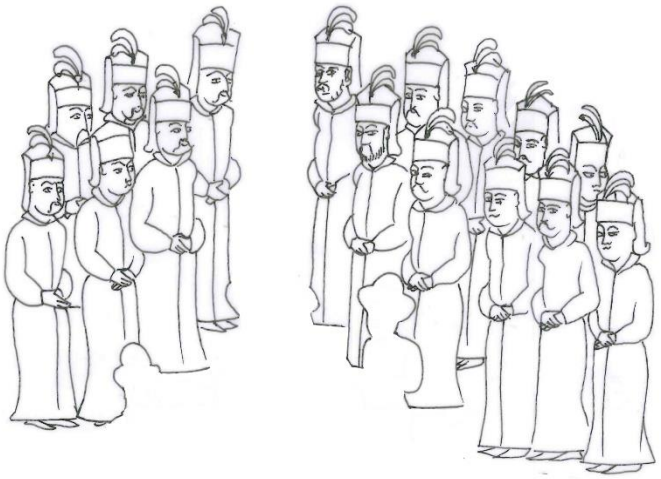
Bu üç figür kompozisyonda, tahtın hemen sağ kısmında yan yana resmedilmiştir. Padişaha hizmet eden bu üç figürün yaklaşık olarak kompozisyondaki oranları 9 cm dir. Sağdaki figürün iç elbisesi mavi, dış elbisesi mor rengindedir. Dış elbisesinin üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler bulunmaktadır. Sol elinde altın renginde bir obje taşımaktadır.

Ortadaki figürün iç elbisesi sarı olup dış elbisesi kırmızı renktir. Dış elbisesinin üzerinde altınla halkâr uslubla işlenmiş bitkisel bezemeler görülmektedir. Bu figür sağ eliyle, zemin rengi yeşil, üzerinde altınla işlenmiş, serbest desenlerin olduğu bir sadak ve bu sadağın içinde, padişaha ait olan bir yay taşımaktadır.

Sol baştaki figürün ise elbisesi mavi olup, üzerinde altınla işlenmiş desenler bulunmaktadır. Sol eliyle sülyen rengi bir kılıf taşımaktadır. (Çizim 113) Bu kılıfın içerisinde muhafaza edilen objenin kılıç olması muhtemeldir. Bu üç figüründe belinde altın kemer bulunmaktadır. Başlarında, alınlık kısmı altın olan, kırmızı serpuşlar bulunmaktadır. Diğer kompozisyonlarda hemen hemen aynı şekilde resmedilen bu figürler bu eserde de şablon tekniği ile resmedilmişlerdir. Yüz ifadelerini birbirlerine çok yakındır. Başlarının her iki yanına aşağı sarkan zülüfleri bulunmaktadır. (Resim 60)



Resim 60, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), hadodalılar



Çizim 114, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), yeniçerilerin ayrıntılı çizimi



Çizim 115, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerin renk dağılımı

Kompozisyon içerisinde yer alan yeniçerilerin 10 tanesi eserin solunda, 6 tanesi ise eserin sağ kısmında, ikişer sıra halinde karşı karşıya resmedilmişlerdir. (Çizim 115) Elbiselerinde herhangi bir süsleme yoktur. Başlarında beyaz renkte serpuşlar olup bu serpuşların üzerinde ise siyah tüyler bulunmaktadır. Bu tüylerin yas alameti olduğu bilgisine, daha önceki eser çözümlemelerinde değinmiştik. Yeniçerilerin dördü hariç hepsi bıyıklı resmedilmişlerdir. Daha önce analiz ettiğimiz minyatürlerle karşılaştırdığımızda, bu eserde bulunan yeniçerilerden sadece ikisi sakallıdır. Sakal ve bıyıklarda tarama tekniği uygulanmıştır. Figürlerin kaş ve gözlerini incelediğimizde ifadeleri birbirine benzemektedir. Bu nedenle özgün yüz ifadeleri olduğu söylenemez. Nakkaş figürlerde şablon kullanımını tercih etmiştir. Figürlerin eserdeki oranları yaklaşık olarak 7,5cm dir (Resim 61)

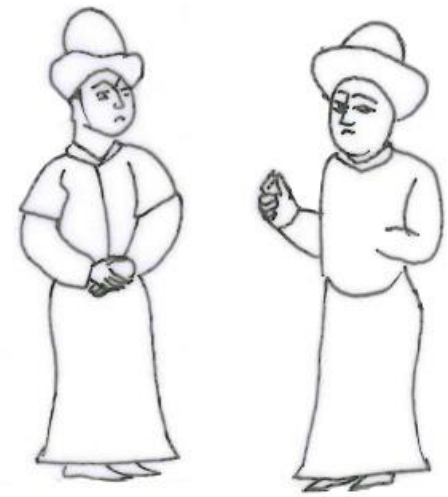


Resim 61, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), yeniçerilerden detay

Minyatürün orijinalini incelediğimizde bazı figürlerin yüz, el ve kıyafet renklerinde kararmalar ve akmalar olduğu gözlemlenmiştir. Kubbeli mimari yapının çatı kısmında, padişahın eteğini öpen figürün dizini koyduğu zeminde, hizmetlilerin taşıdıkları objelerin renklerinde de, hissedilir derecede renk kararmaları gerçekleşmiştir. Minyatürde gördüğümüz bazı objelerin altın kısımları da kararmıştır. (Resim 62)



Resim 62, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Eserde gözlemlenen renk kararmaları ve renk akmaları

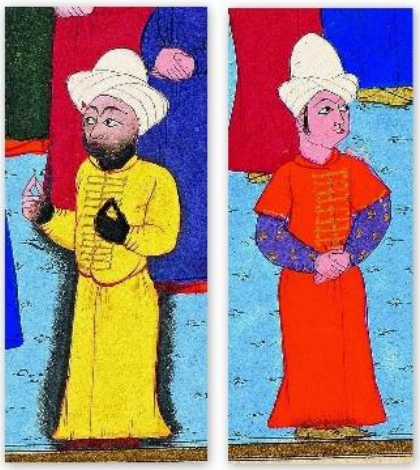


Çizim 116, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), cücelerin ayrıntılı çizimi



Çizim 117, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Eserdeki cücelerden birinin replikası

Bu iki cüce figürü kompozisyonun alt orta kısmında resmedilmiştir. Eserin at orta kısmında devlet ileri gelenleri olduğu düşünülen, karşılıklı konuşur vaziyetteki iki figür vardır. Bu iki figürün, her birinin arkasında resmedilen bu cücelerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olarak 6 cm'dir. Sağdaki figürün iç elbisesi mavi renk olup üzerinde altınla işlenmiş çintemani motifler bulunmaktadır. Dış elbisesi kırmızı renk, başındaki külahı ise beyaz renktir. Bu figür zülüflüdür. Ellerini kavuşturmuş biçimde betimlenmiştir. Sol kısımdaki figürün ise elbisesi sarı renk olup başında beyaz renk külah görülmektedir. Her iki elini, göğsü hizasında kaldırmış bir şeyler ifade eder biçimde resmedilmiştir. (Resim 63)



Resim 63, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Eserdeki cüceler.

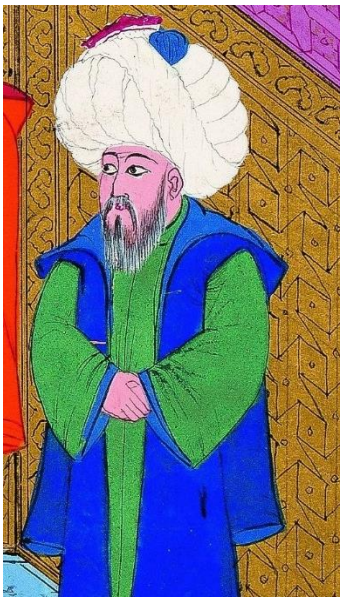


Çizim 118, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b) , devlet erkânına mensup figürün ayrıntılı çizimi

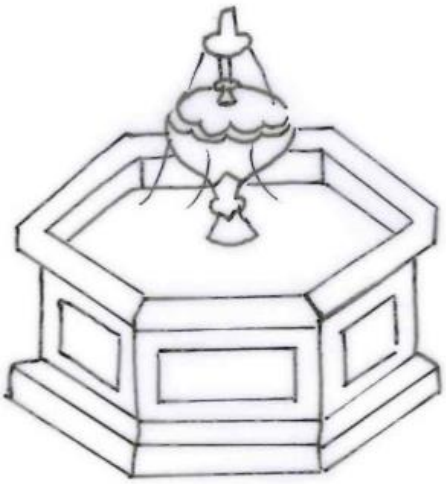


Çizim 119, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), devlet erkânına mensup figürün replikası

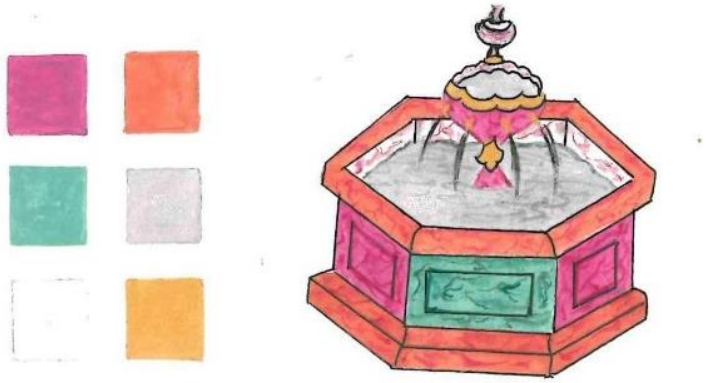
Kompozisyonun sol üst kısmında bulunan bu figür elbisesindeki sadeliği ile dikkat çekmektedir. İç elbisesi yeşil, dış elbisesi ise mavi renk olup üzerinde hiçbir işleme görülmemektedir. Başında tepeliği yeşil olan beyaz bir sarık bulunmaktadır. Ellerini kavuşturmuş vaziyette olup tüm vücudu ile sağ tarafa doğru dönmüş olarak betimlenmiştir. Figürün sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile boyutlandırılmıştır. Kompozisyondaki oranı ise yaklaşık olarak 9 cm'dir. (Resim 64)



Resim 64, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), devlet erkanına mensup olan figür

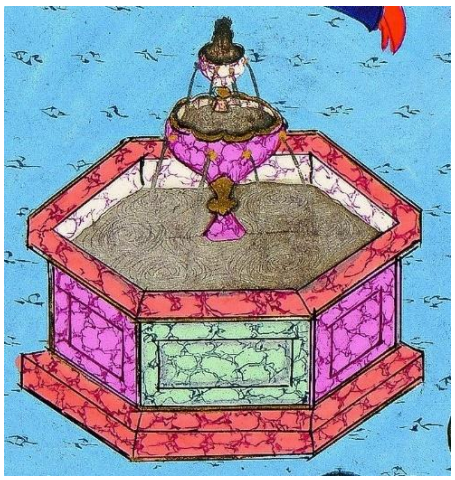


Çizim 120, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Eserdeki havuzun ayrıntılı çizimi

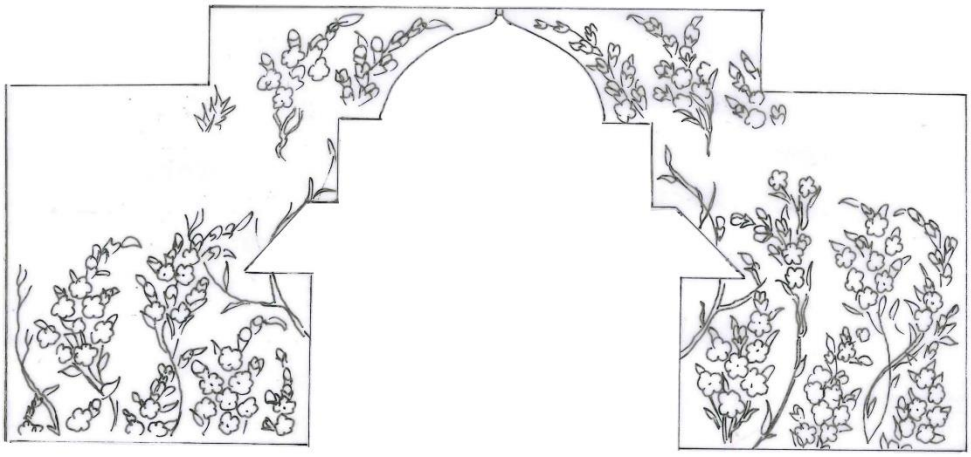


Çizim 121, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b) Eserdeki havuzun replikası

Daha önce bahsini ettiğimiz gibi bu eserde de havuz unsuru bulunmaktadır. Havuzun birçok cülûs konulu minyatürde işlenmiş olması bizi, cülûsu destekleyen bir özelliğinin olduğu kanaatine sevk etmektedir. Kompozisyonun orta kısmında yer alan bu havuz altıgen formundadır. Nakkaş bu havuzda açık yeşil, koyu pembe ve turuncu renkler kullanmış, aynı renklerin daha koyu tonları ile zemine mermer dokusu kazandırmıştır Havuzun içinde su gümüş rengi ile betimlenmiş olup ortasında musluklarında sular akan bir fiskiye bulunmaktadır. (Resim 65)



Resim 65, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Eserdeki havuz



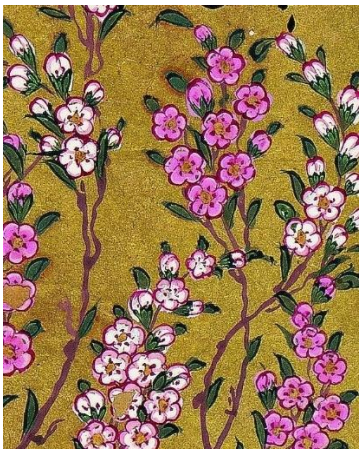
Çizim 122, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), ağaçların ayrıntılı çizimi



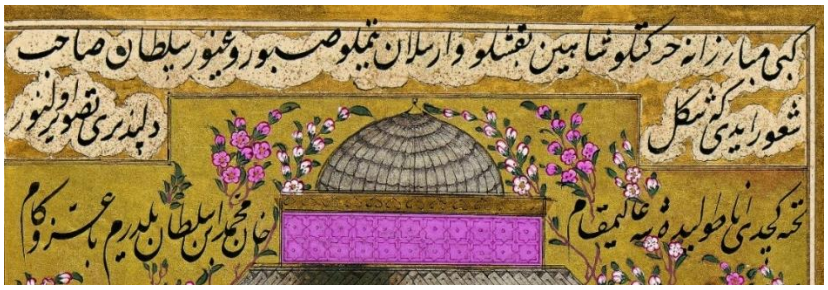
Çizim 123, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), ağaçtan detay replika

Kompozisyonda, kubbeli mimari yapının arkasında yükselen, dallarında beyaz ve pembe çiçeklerin olduğu bu ağaçlar esere zenginlik katmıştır. (Çizim 123) Nakkaş padişah figürünün hemen arkasında bu çiçekli ağaçları betimlemekle, padişah figürünün azamet ve

heybetini destekleme yoluna gitmiş olabilir. Ağaçların dalları koyu kahverengi olup yaprakları yeşildir. Nakkaş beyaz ve pembe çiçeklerin içlerine, koyu pembe renk ile tonlamalar yapmıştır. Çiçeklerin göbekleri altındır. Ağaçlar altın zemin üzerine işlenmiştir. Bu zeminin üzerine yazılmış talik kıtalar bulunmaktadır. Bu kıtalarda ise "Kompozisyonun Üst kısmında, siyah mürekkeple, talik hat ile yazılmış ibareler bulunmaktadır Bu ibarelerde " Kibi mübarezâde hareketlü şahin bakışlı ve aslan şekl-i timelü sabur ve gayyûr sâhib-î şuur Hân Muhammed ibn Sultan Yıldırım Bâ-izzukâm" idafeleri yer almaktadır. (Resim 66-67)



Resim 66, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Eserdeki ağaçlardan detay



Resim 67, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 112b), Eserde yer alan yazılar

3.6. Sultan II. Murad'ın Cülûsu (1421-1451), *Hünernâme I,* TSMK, H.1523 (y. 132b)

Minyatürün Konusu

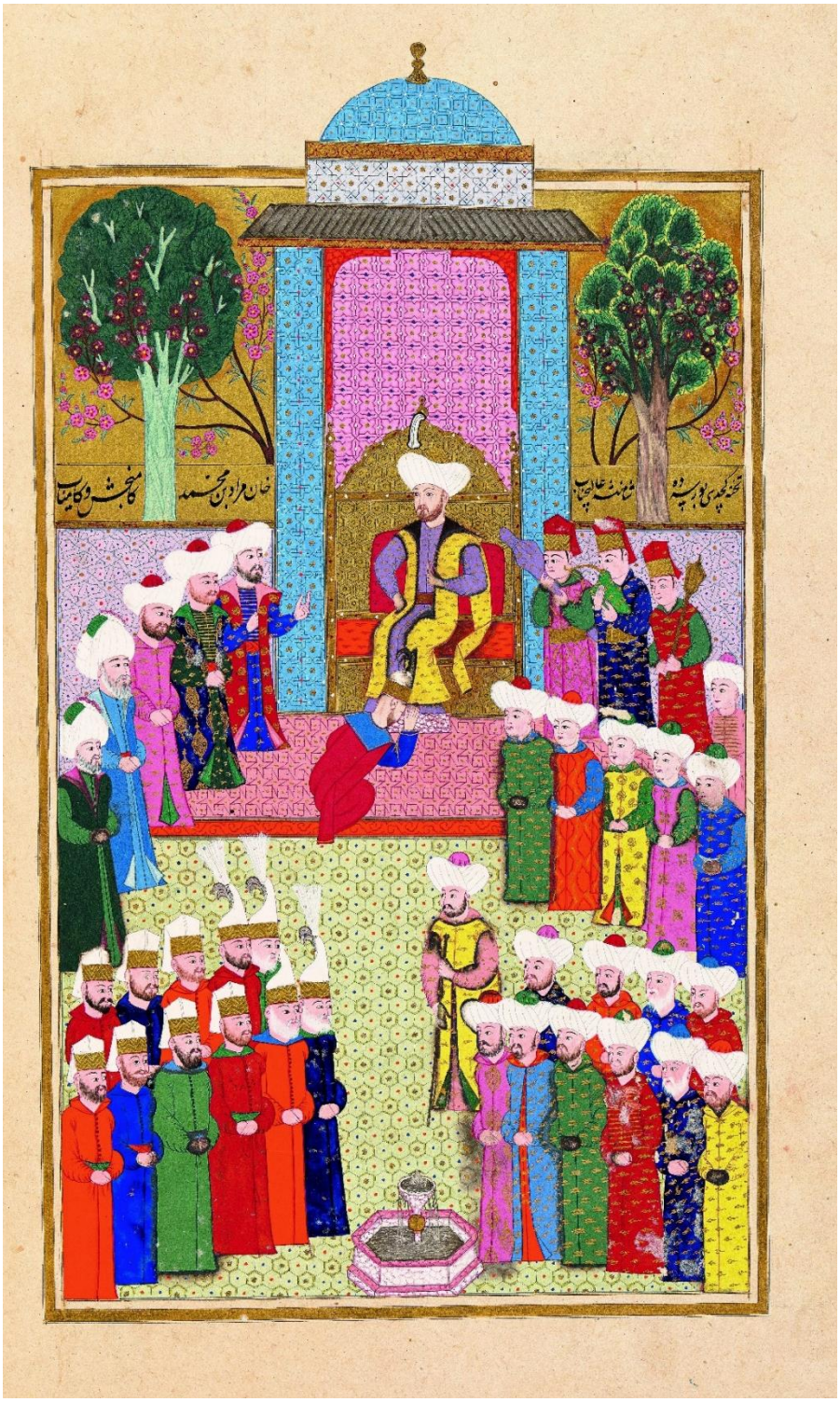
Sultan II. Murad 1403 yılında Amasya'da doğmuştur. Babası I. Mehmed öldüğünde Amasya'da sancak beyi olarak bulunuyordu. Babasının vefat haberi kendisine ulaştığında hemen yola koyuldu ve Bursa'ya geldi. 1421 yılında 18 yaşında hükümdar olarak tahta geçmiştir.[82] Hünernâme I. Cildin y.132b sayfasında yer alan II. Murad'ın cülûsu'nu konu edinen bu minyatür; 485 mm. boy ve 305 mm. eninde olan bir sayfaya dikey olarak resmedilmiştir. Kompozisyonun merkezinde altın taht üzerinde oturan padişahtır bulunmaktadır. Padişahın oturduğu taht, kubbeli bir mimari yapı içerisindedir. Bu mimari yapının üzeri oldukça zengin geometrik desenlerle süslüdür. Padişahın oturduğu taht bir önceki incelediğimiz minyatürler içerisinde gördüğümüz en görkemli tahttır.

Mimari yapı ve tahtın bu derece görkemli oluşu, izleyiciyi padişah figürüne yönlendirmektedir. Tahtın arkasında bulunan ağaçlar eser üzerinde simetrik olarak resmedilmişlerdir. Kompozisyonda olay açık havada ve bir avlu içerisinde geçmektedir. Eserde sadece gökyüzünü doğa katmanı olarak görmekteyiz. Nakkaş eserinde, doğa katmanını altın ile ayrıştırmıştır. Eserde ağırlık olarak gördüğümüz mimari unsurlardan biri de altıgenlerden oluşan zemin döşemeleridir. Nakkaş zemin döşemelerinde açık renk tercih ederek, figürleri ön planda tutmuştur. Diğer cülûs konulu minyatürlerde gördüğümüz gibi, bu eserde de havuz unsuru dikkatimizi çekmektedir. Farklı olarak bu eserde havuz, kompozisyonun en alt kısmında olup orta tarafta resmedilmiştir. Bu minyatürde yine padişahın yanında silahtarları görmekteyiz. Silahtarlar tahtın sol kısmında yer almaktadırlar. İncelediğimiz diğer minyatürlerde olduğu gibi bu minyatürde de padişahın eteğini öpen bir figür cülûs töreninin adeta simgesi haline gelmiş durumdadır. Kompozisyonun içerisinde yer alan insan figürleri hiyerarşik konumlarına göre resmedilmiş ve boyutlandırılmıştır. Devlet ileri gelenleri, yeniçeriler, din büyükleri ve hizmetlilerden oluşan bu figürlerin kıyafetleri, oldukça sade olup, padişah figürünün önüne geçmemektedir. Eserde toplam 38 adet insan figürü bulunmaktadır. Minyatürdeki tüm figürler ve diğer elemanlar, çapraz, yatay ve dikey düzlemler üzerine yerleştirilerek diyagonal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Kompozisyondaki insan figürlerinin tamamı el kavuşturmuş biçimde betimlenmiş, karşılıklı sıra halinde duruşları, bize resmi bir törenin yapıldığı hissini vermektedir. Kompozisyonun hemen ortasında diğer figürlerden ayrışmış, elinde asa olan figür, törenin işleyişini idare eden kişi olabilir. Eserin üst kısmında talik hat ile yazılmış ibareler bulunmaktadır. Minyatürdeki figürlerde şablon kullanım yoluna gidilmiş olsa da yüz ifadelerindeki farklılıklar, dikkatten kaçmamaktadır. Eserde gördüğümüz baskın renkler, sarı, kırmızı, koyu pembe, yeşil ve altın rengidir. Eserde baskın olan renkler, mavi, mor, sarı ve altın

[82] Vasfi Mahir Kocatürk, a.g.e. , Ankara 1954, s. 73

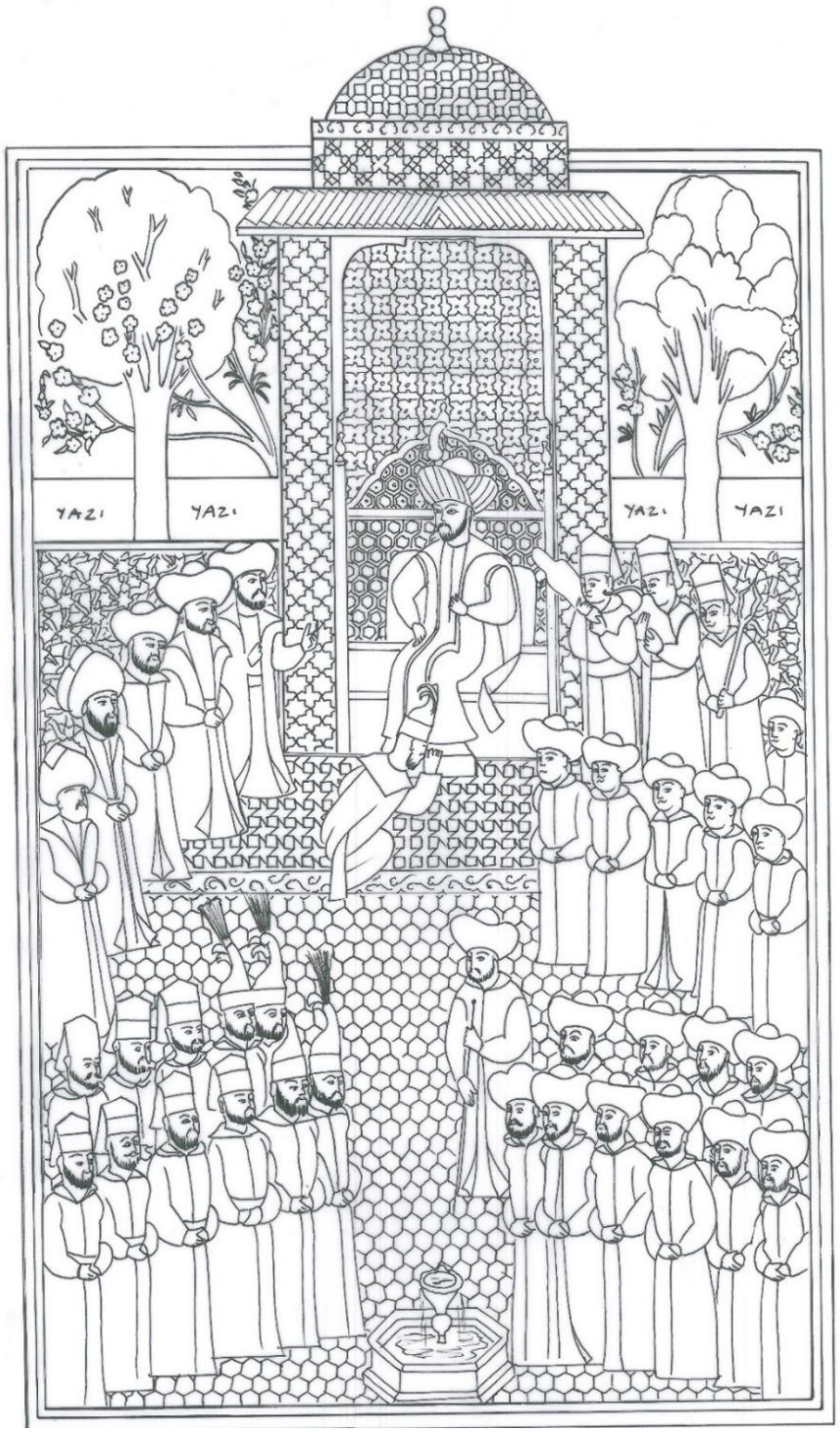
rengidir. Nigar Anafarta, bir belgeye dayanarak bu eseri nakkaş Osman'a atfedilmektedir.[83] (Resim 65)

[83]Nigar Anafarta, *a.g.e.*, s. XI.

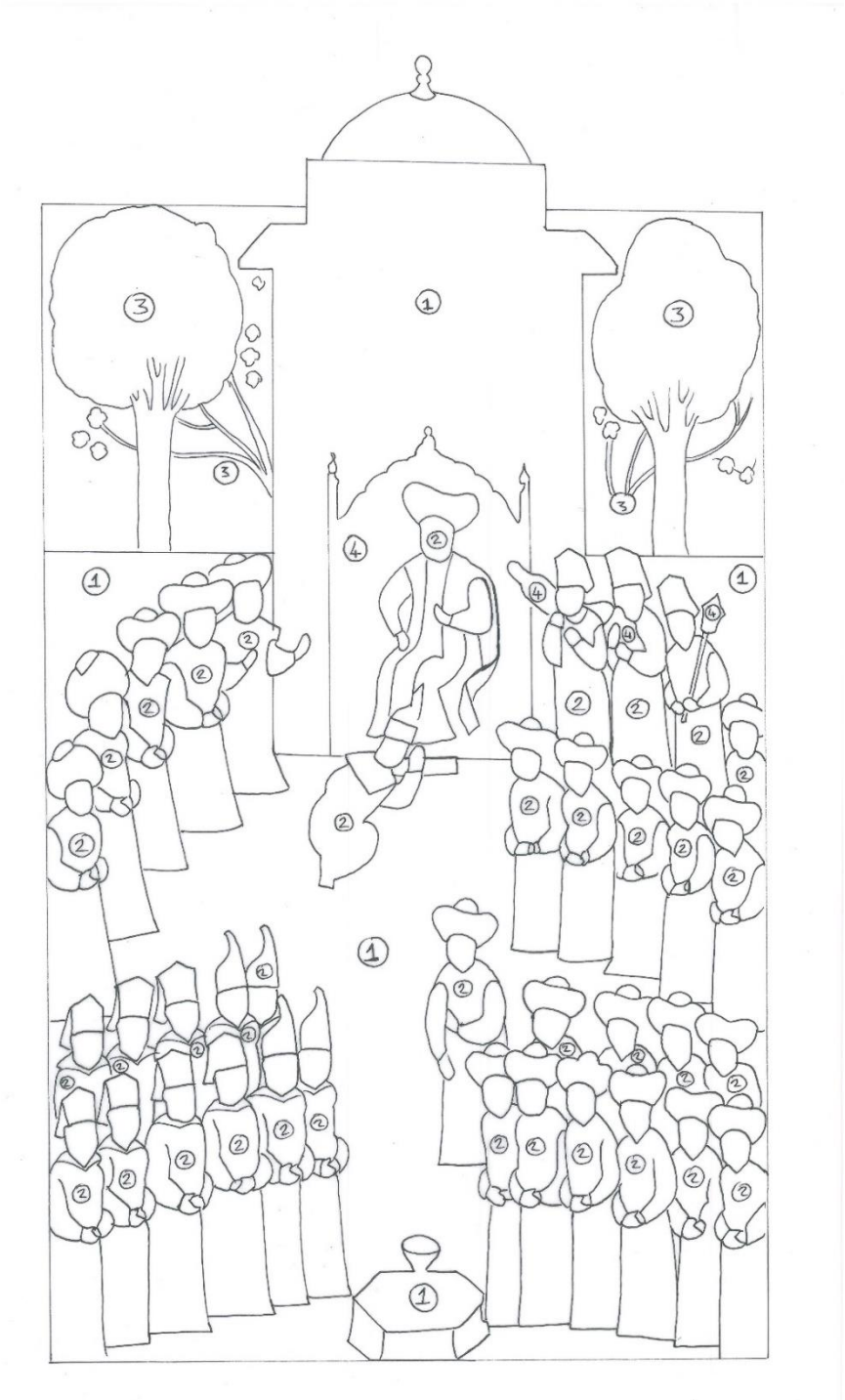


Resim 68, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), Sultan II. Murad'ın Cülûs'u

Teknik Analiz

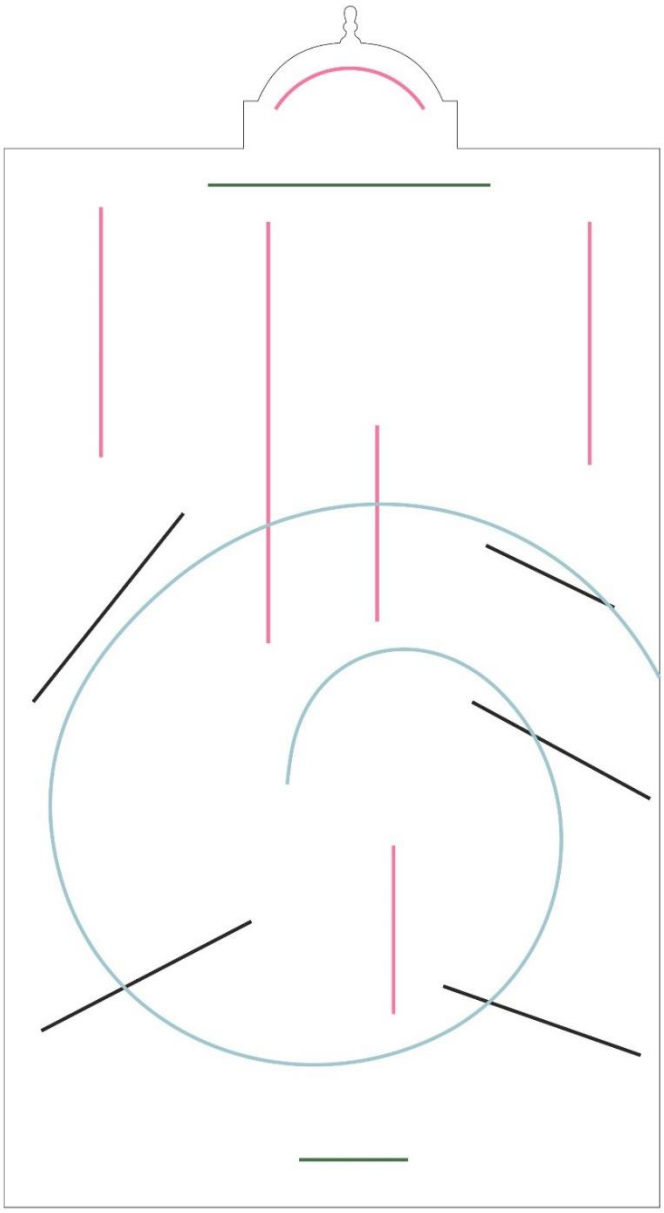


Çizim 124, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b) kompozisyonun ayrıntılı çizimi



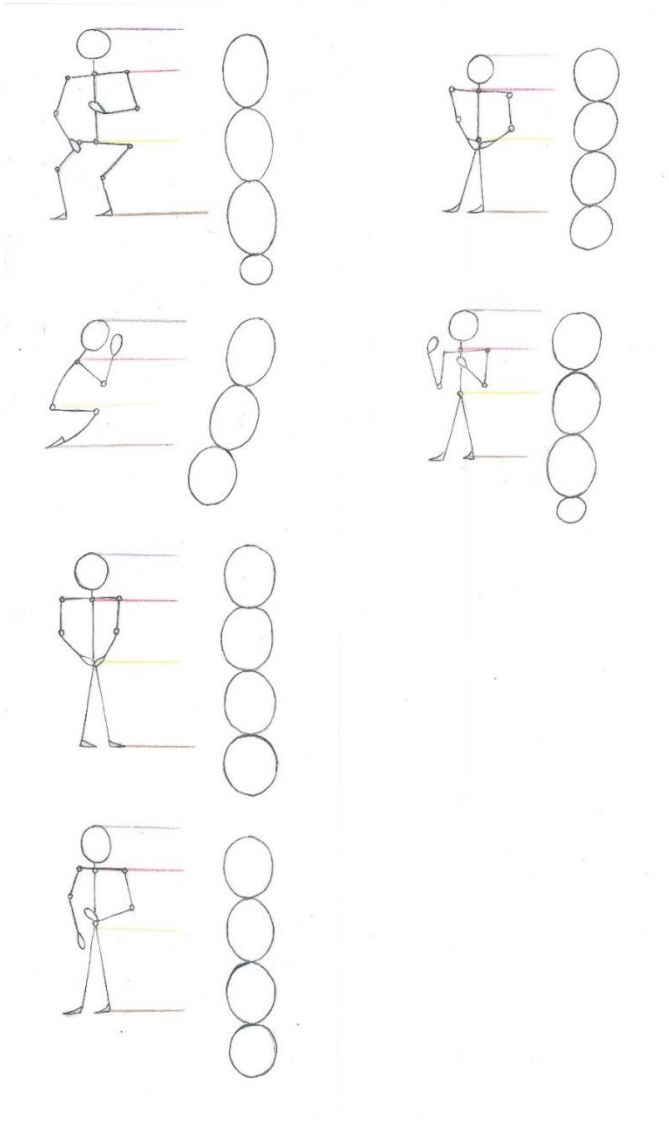
Çizim 125, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı

1 Mimari Unsurlar, 2 İnsan Figürleri, 3 Doğa Unsurları, 4 Objeler (Çizim 125)



Çizim 126, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), Kompozisyonun düzeni

Kompozisyonu oluşturan tüm elemanlar helezon, yatay, dikey ve paralel düzlemler üzerine yerleştirilmiştir (Çizim 126)

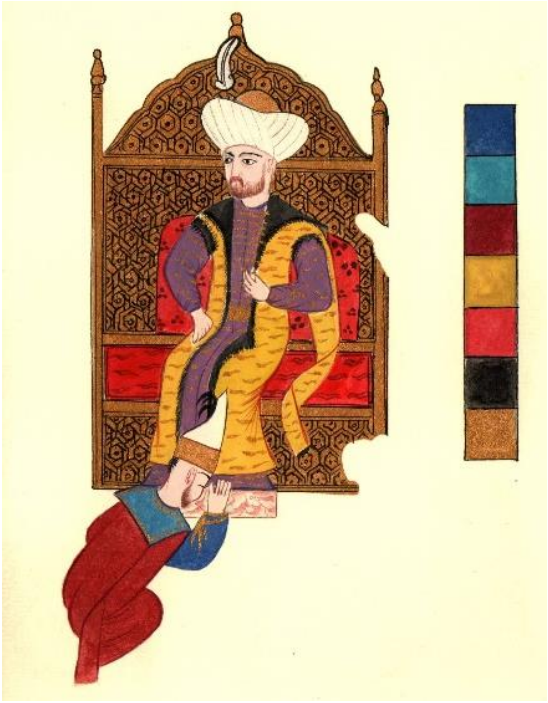


Çizim 127, Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları

Kompozisyonda padişah oturur şekilde resmedilmiştir. Padişahın minyatürdeki boyutu yaklaşık olarak 9 cm'dir. Padişahın eteğini öpen figür ise yaklaşık olarak 6 cm boyutundadır. Minyatürde ayakta ellerini kavuşturmuş vaziyette bulunan yeniçerilerin boyutları ise yaklaşık olarak 9 cm dir. Padişahın hizmetinde bulunan, tahtın hemen sağında yer alan üç figürün boyutları ise yaklaşık olarak 6,5 cm'dir. Eserde devlet ileri gelenleri olarak tahmin ettiğimiz figürlerin boyutları ise yaklaşık olarak 7 ile 8 cm arasında değişmektedir. (Çizim 127)



Çizim 128, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın ayrıntılı çizimi



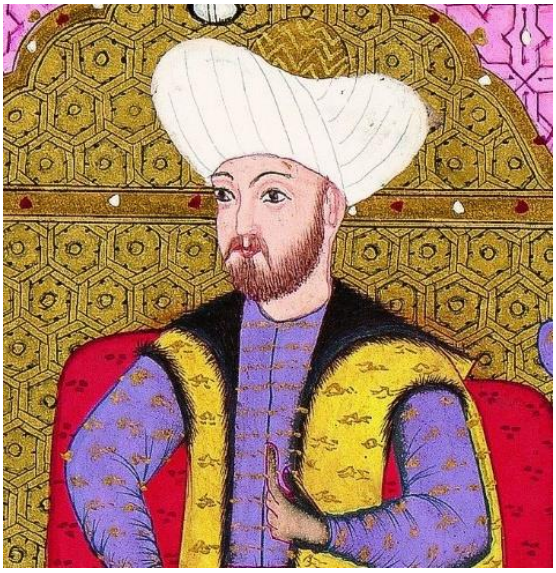
Çizim 129, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın replikası

Kompozisyonda padişah, başı ve vücudu ile sola dönük, oturur bir şekilde betimlenmiştir. Padişah kompozisyonda sağ elini dizinde koymuş, sol elini ise göğsü hizasına kaldırmış

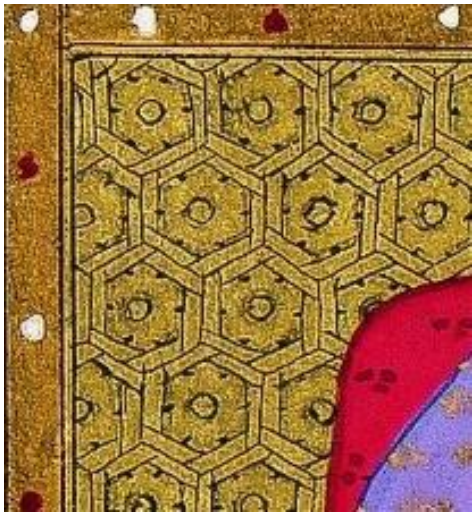
vaziyettedir. Kompozisyonda padişah figürünün oranı yaklaşık olarak 9 cm'dir. Padişahın iç elbisesi açık mor renginde olup üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler bulunmaktadır. Padişahın kolsuz kaftanı sarı renk olup yine üzerine altınla işlenmiş serbest desenler görülmektedir. Katanın yakası, ön birleşim kısımları ve omuz altında kalan kısımları siyah kürklüdür. Kompozisyonda kaftanın rengi, oldukça baskındır. (Çizim 129) Bu durum, izleyiciyi direk olarak padişah figürüne yönelten bir unsurdur. İncelediğimiz diğer eserlerdeki padişah figürleri ile kıyasladığımızda bu eserde ki padişah figürü anatomi olarak daha zayıf betimlenmiştir.

Nakkaş padişahın yüz ifadesini özgün betimlemiş sakal ve bıyıklarını tarama tekniği kullanarak boyutlandırmıştır. Eserde padişahın sakal ve bıyıkları kızıl renktedir. Kompozisyonda padişah mermer bir kaide üzerine basmaktadır. Padişahın üzerinde oturduğu taht oldukça görkemlidir. Kompozisyondaki taht altından olup oran olarak, içinde bulunduğu mimari yapının yarısı kadardır. Tahtın arkalığı dikdörtgendir. Bu bölümün üstünde şemse motifli taç kısmı bulunmaktadır. Bu kısmın sağında ve solunda, topuz başlıklı bölmeler yükselmektedir.

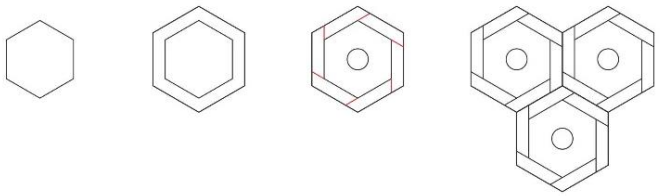
Tahtın tamamında, iç içe geçmiş altıgenlerin birleşerek oluşturduğu, zencerekli geometrik motifler bulunmaktadır. (Çizim 71) Tahtın oturma kısmında kırmızı renk bir örtü bulunmaktadır. Örtünün üzerinde ise kaplan çizgisi motifleri görülmektedir. Padişahın yaslandığı yastık ise kırmızı renk olup üzerine çintemani (Pars beneği) motifler işlenmiştir. Tahtın önünde eğilmiş, padişahın eteğini öpen figür, sola dönük vaziyette, sağ elini padişahın eteğini tutmuş biçimde betimlemiştir. Bu figürün dış elbisesi kırmızı renk olup mavi yakası sırt kısmından aşağı sarkmaktadır. Başında alt kısmı altın olan beyaz serpuş bulunmaktadır. (Resim 70)

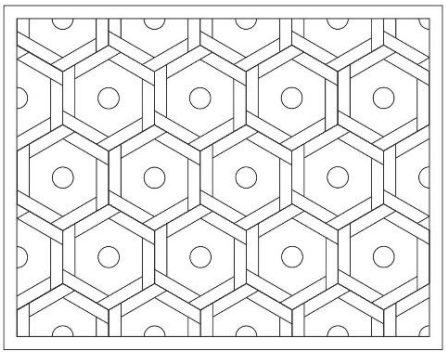


Resim 69, Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132b, Padişah portesinden detay*



Resim 70, Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132), Tahtın üzerindeki geometrik işlemeden detay*

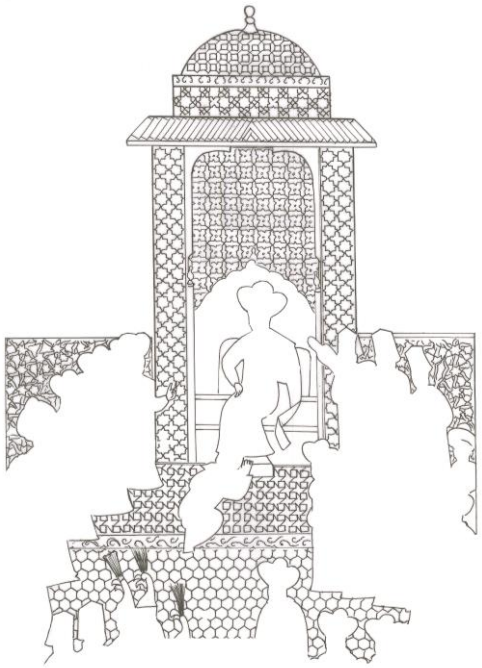




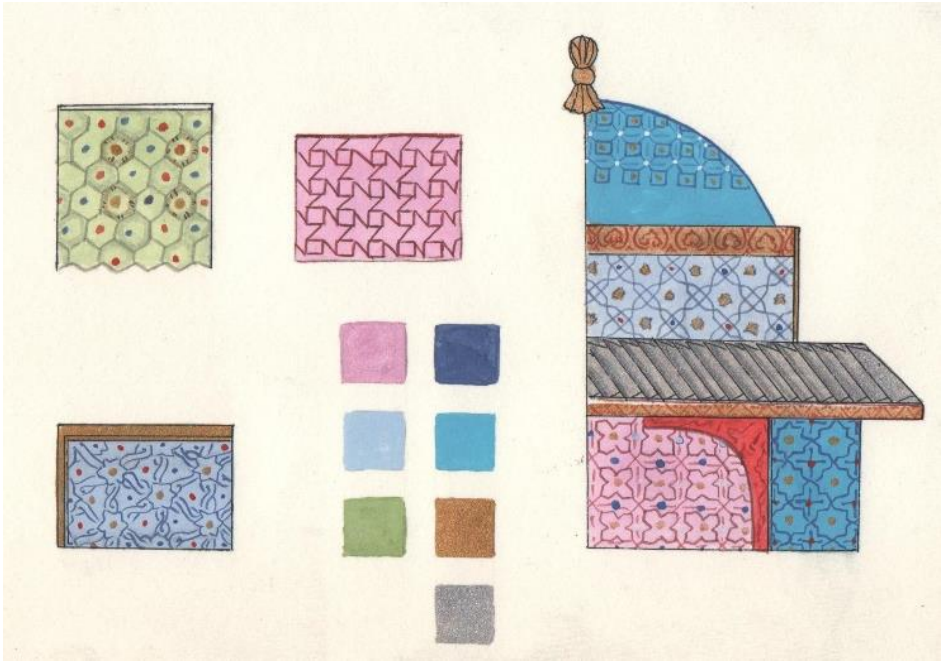
Çizim 130, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), Tahtın üzerindeki geometrik işlemenin çözümlemesi



Resim 71, , Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132), Padişah, etek öpen figür ve tahtın genel görünümü*



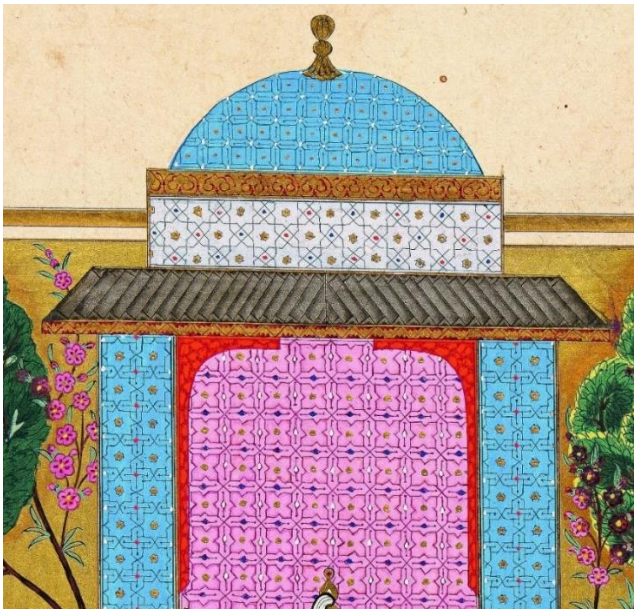
Çizim 131, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), mimari yapıların ayrıntılı çizimi



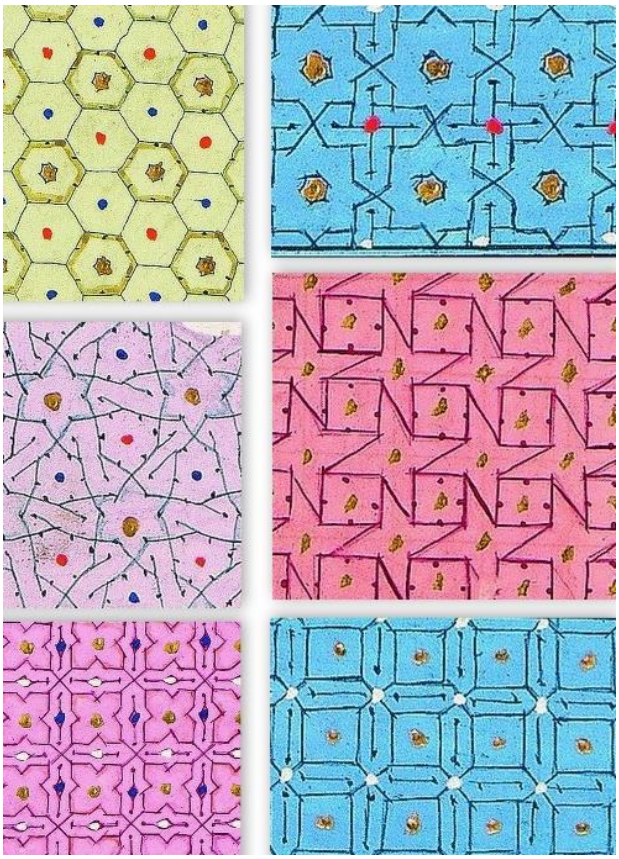
Çizim 132, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), Mimari yapılardan detay replikalar

Kompozisyonun ortasında, üst kısmında yer alan bu mimari yapı kubbeli olup alt kısmında çatısı bulunmaktadır. Kubbesinin zemin rengi mavi, üzerine ise karelerden oluşan geometrik motifler işlenmiştir. Kubbenin alt bitim kısmında, zemini altın olan bordur bulunmaktadır. Bu bordürün üzerinde, kırmızı renk ile işlenmiş, birbirini takip eden, sıra halinde işlenmiş dedanlı motifler görülmektedir. Bu bordür ile çatı arasında kalan kısımım zemin rengi isen açık mavi renk olup üzerinde, sekiz köşeli yıldızların birleşmesi ile oluşan motifler dikkat çekmektedir. Çatı kısmının zemini gümüş rengindedir. Çatı sağa ve sola yatık çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Nakkaş bu dilimlerin iç kısımlarını, açık siyah renk ile sulandırma tekniği kullanarak boyutlandırmıştır. Bu mimari yapının sağ ve sol yan kısımlarında yerden çatıya doğru yükselen, sütuna benzer bölümler vardır. (Çizim 132) Bu bölümlerin zemin rengi mavi renk olup üzerinde, sekizgenlerin birleşmesi ile oluşan geometrik motifler bulunmaktadır. (Çizim 133)

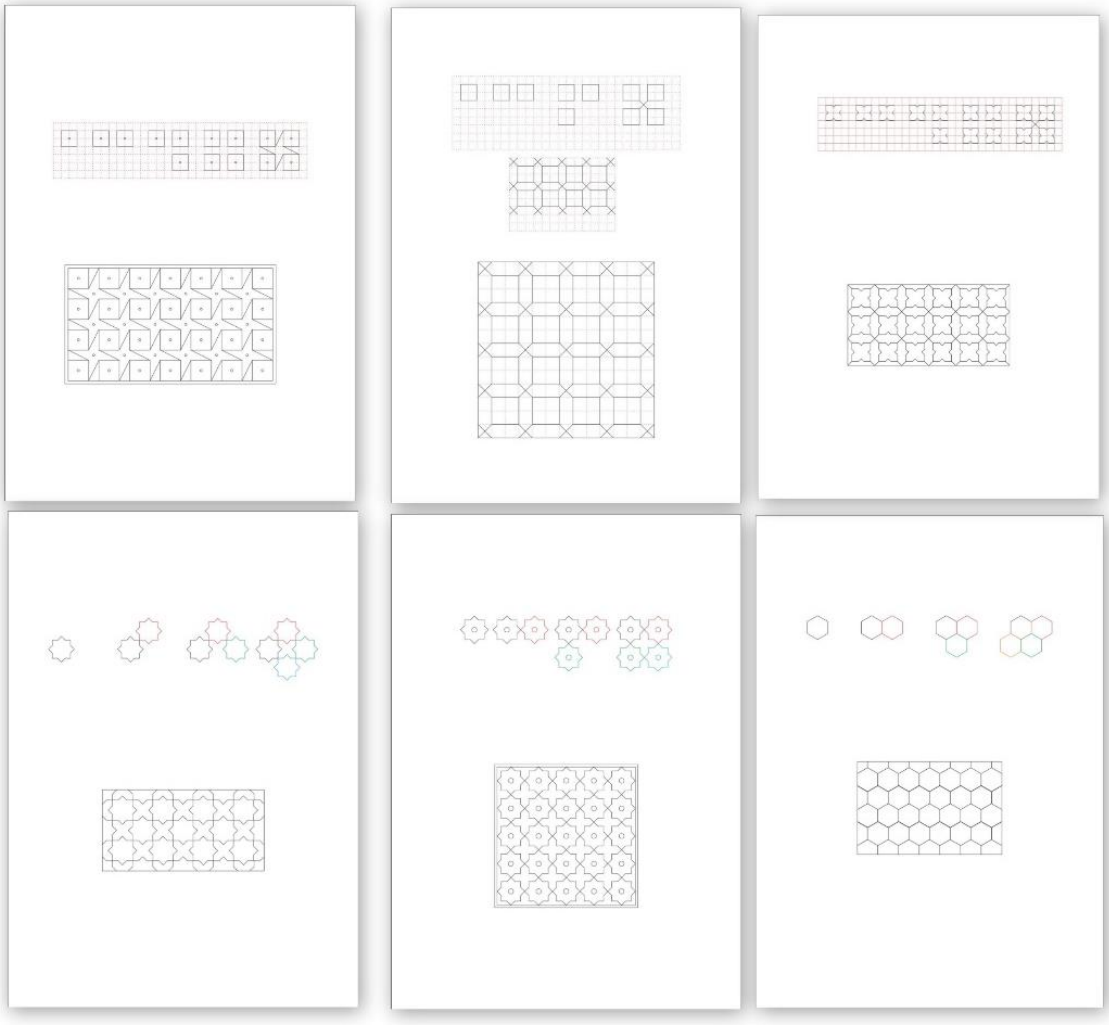
Yapının orta kısmının zemin rengi açık pembe olup üzerine koyu pembe renk ile yonga yaprağını anımsatan geometrik motifleler işlenmiştir. Bu kubbeli mimari yapısının sağında ve solunda iki duvar dikkat çekmektedir. Duvarların zemin rengi açık lila renginde olup üzerinde altı köşeli yıldızlardan yol çıkarak işlenmiş, geometrik motifler bulunmaktadır. Tahtın üzerinde bulunduğu zeminin rengi pembe renk olup üzerine karelerin birleşmesi ile oluşan geometrik motifler işlenmiştir. Bu kısım bir alttaki zeminden kırmızı bordür olarak gördüğümüz ancak basamak olduğunu düşündüğümüz bir bölüm ile ayrışmaktadır. Basamak olarak gördüğümüz kısmın altında kalan zeminin rengi açık yeşil olup üzerinde altıgenlerin birleşmesi ile oluşmuş yer döşemeleri görülmektedir. Bu döşemelerin orta kısımlarında mavii kırmızı ve altın renkle işlenmiş noktalar görülmektedir. (Resim 72-73)



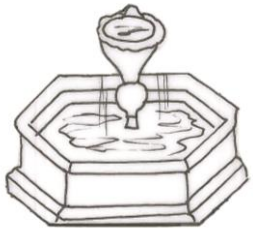
Resim 72, Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132b), Eserdeki mimari yapıdan ayrıntı*



Resim 73, Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132b), geometrik motiflerden detay*



Çizim 133, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), geometrik motiflerin çözümlemeleri

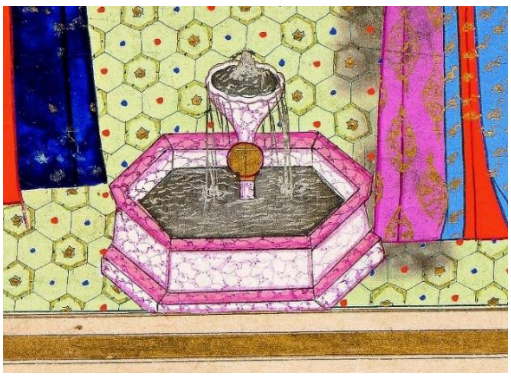


Çizim 134, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), eserdeki havuzun ayrıntılı çizimi

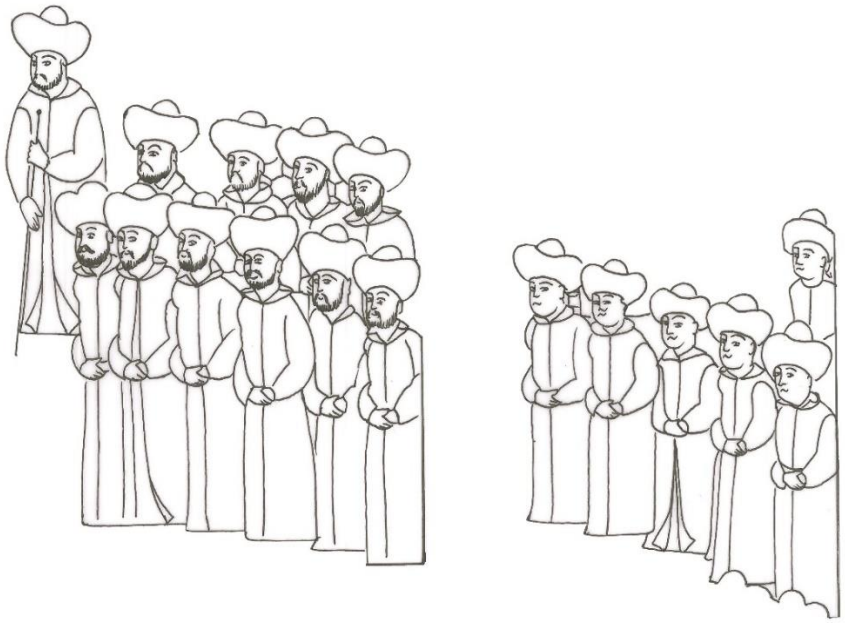


Çizim 135, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), eserdeki havuzun treplikası

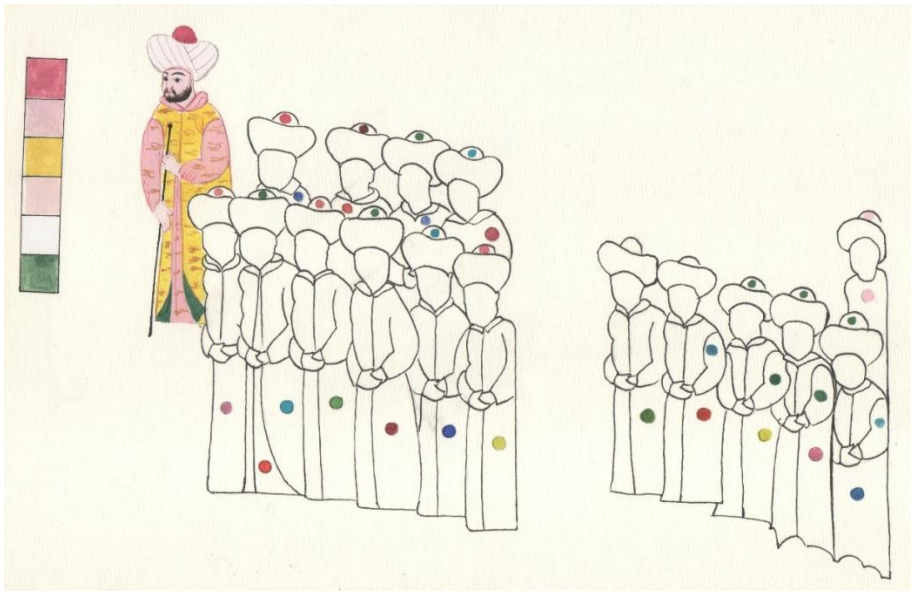
Kompozisyonun orta kısmın altında yer alan bu havuz altıgen formundadır. Nakkaş bu havuzun zemininde açık pembe renk kullanmış, aynı rengin daha koyu tonu ile zemine mermer dokusu kazandırmıştır Havuzun içinde su gümüş rengi ile betimlenmiş olup ortasında su akan bir fıskiye bulunmaktadır. (Resim 74)



Resim 74, Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132b), Eserdeki havuzun genel görünümü*



Çizim 136, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânına mensup figürlerin ayrıntılı çizimi

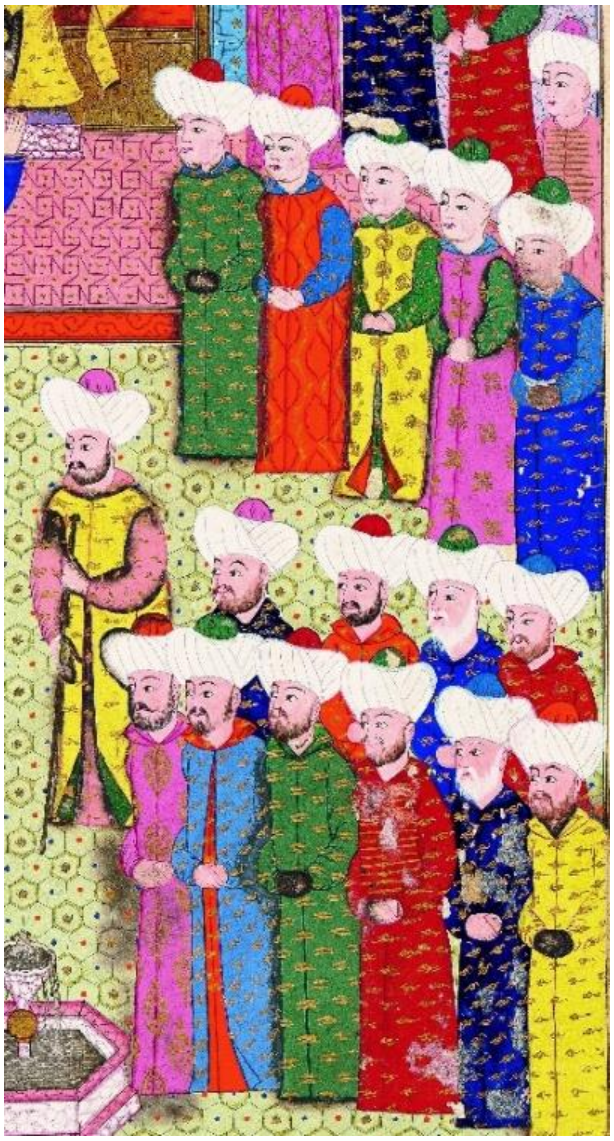


Çizim 137, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânından birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Kompozisyonun sol kısmında küme halinde betimlenen bu figürler devler erkânına mensup kişilerdir. Bu 17 figürlerden 6 tanesi sakalsız olup bunlar saraydaki iç oğlanlardır. İç oğlanların dış elbiseleri yeşil, kırmızı, sarı, pembe ve mavi renk olup üzerlerinde altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. İç elbiseleri ise mavi ve yeşildir. Başlarında tepelikleri kırmızı ve yeşil olan sarı başlıklar bulunmaktadır. Nakkaş bu figürlerde şablon kullanım yolunu tercih etmiştir. Bu figürlerin yüz ifadeleri birbirine çok yakındır. Figürlerin yüzlerinde hissedilir, özgün ifadeler bulunmamaktadır.

Kompozisyon içerisinde iç oğlanları ellerini kavuşturmuş vaziyette resmedilmişlerdir. İçoğlanların hemen altında bulunan ikili sıra halinde resmedilmiş 11 figür sakallı olarak betimlenmişlerdir. Bu figürlerin dış elbiseleri pembe, mavi, yeşil, kırmızı, lacivert, sarı renklerde olup üzerlerinde altınla, şemse, kuş, kaplan çizgisi desenleri ve serbest desenler işlenmiştir. Başlarında tepelikleri mavi, kırmızı, yeşil ve pembe olan beyaz sarıklar bulunmaktadır.

Figürlerde şablon kullanılmış olsa da yüz ifadelerinde özgün betimlemeler gözlemlenmektedir. Nakkaş bu figürlerin sakal ve bıyıklarını tarama tekniği kullanarak boyutlandırmıştır. Sıra halinde dizilmiş olan bu figürlerin sağ baş tarafında bulunan figür, sıranın biraz dışına, kompozisyonun ise ortasına taşmaktadır. Elinde asa olması ve kompozisyonun ortasına taşması, bu figürün cülûs törenini yöneten kişi olduğu izlenimi vermektedir. (Resim 75, Çizim 137)



Resim 75, Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132b), benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkanı*



Çizim 138, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), hasodalıların ayrıntılı çizimi



Çizim 139, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Bu üç figür tahtın hemen sol kısmında yer almaktadır. Padişahın özel hizmetinde bulunan bu figürler hasodalılardır. Sağdaki figürün iç elbisesi yeşil renk olup üzerinde koyu pembe renk dış elbisesi bulunmaktadır. (Çizim 139) Dış elbisesinin üzerinde altınla işlenmiş serbest

desenler mevcuttur. Bu figürün elinde, rengi mor olan bir kılıf taşımaktadır. Kılıfın üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler dikkat çekmektedir. Ortadaki figürün iç ve dış elbisesinin rengi mavi renk olup üzerinde altınla işlenmiş, bulutu andıran desenler mevcuttur. Bu figür, içinde padişahın yayı olan sadağı taşımaktadır. Sadağın rengi yeşil olup üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler bulunmaktadır. Soldaki figürün ise iç elbisesi yeşil olup üzerinde kırmızı renk dış elbisesi görülmektedir. Dış elbisesinin zerinde altınla işlenmiş serbest desenler bulunmaktadır. Bu figür elinde topuza benzer altından bir obje taşımaktadır. Bu üç figürün, ikisinin belinde altın kemer mevcuttur. Her birinin başında alt kısmı altın, üst kısmı kırmızı renk serpuşlar görülmektedir. Kompozisyondaki oranları yaklaşık olarak 6,5 cm'dir. Figürlerde şablon kullanılmış yüz ifadelerinde ise ayırt edilir bir farklılık görülmemektedir. Eserin orijinalini incelendiğinde, bu figürlerin ellerinde ve kıyafetlerinde, zaman içerisinde oluşmuş deformasyonlar gözlemlenmiştir. (Resim 76)



Resim 76, , Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132b), hasodalılar*



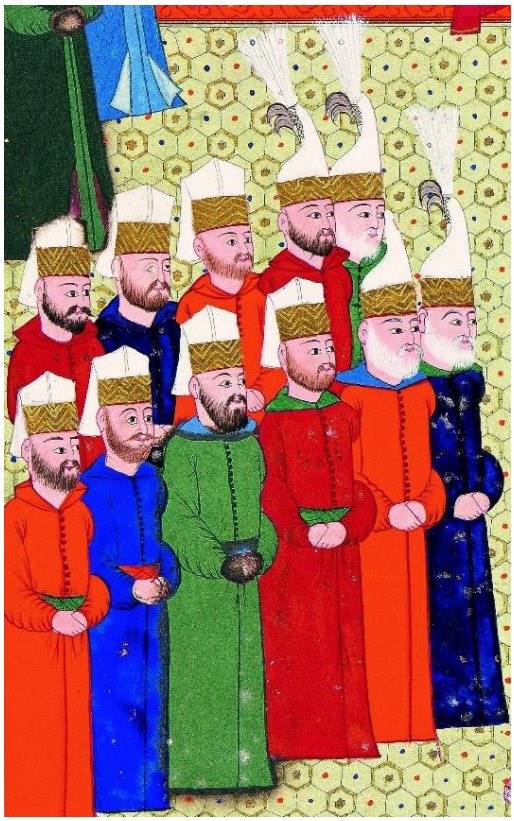
Çizim 140, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), yeniçerilerin ayrıntılı çizimi



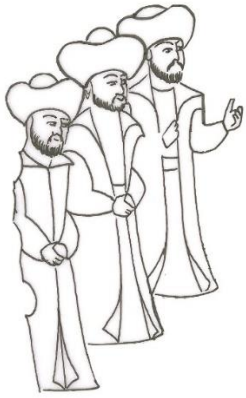
Çizim 141, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Eserde 11 adet yeniçeri figürü bulunmaktadır. Kompozisyonun sağ alt köşesinde küme halinde, ikişer sıra olarak dizilmiş yeniçerilerin dış elbiseleri, kırmızı, mavi, yeşil, koyu kırmızı ve lacivert renklerdedir. Yeniçerilerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olarak 9 cm olup ellerini kavuşturmuş vaziyette resmedilmişlerdir. Nakkaş figürlerde şablon

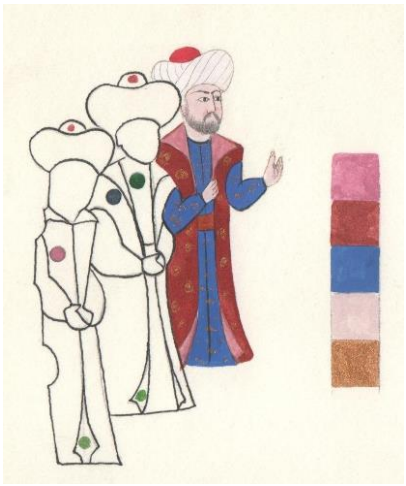
kullanım yoluna gitmiş fakat yüz ifadelerinde özgün ifadelere yer vermiştir. Yeniçerilerin sol tarafında bulunan ilk üç figürün sakalları beyaz diğerlerinin ise kızıl ve siyah renktedir. Nakkaş sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile boyutlandırmıştır. Yeniçerilerden ön sırada bulunanların bazısının belinde yeşil ve kırmışı kuşaklar göze çarpmaktadır. Başlarında alt kısmı altın olan beyaz serpuşlar vardır. İlk üç figürün serpuşlarında siyah ve beyaz renk olan uzun tüyler hemen fark edilmektedir. Serpuşlarında uzun tüyler olan figürler yeniçerilerin ileri gelenleri olduğuna şüphe bırakmamaktadır. (Resim 77)



Resim 77, Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132b), Yeniçeriler*

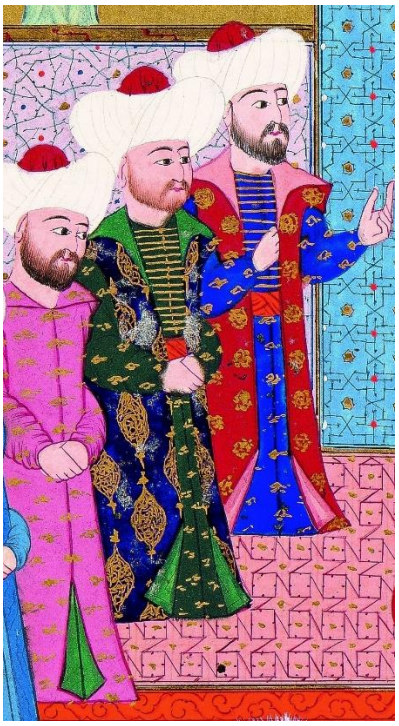


Çizim 142, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b) , benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi



Çizim 143, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânından birinin replikası ve diğerlerin renk dağılımı

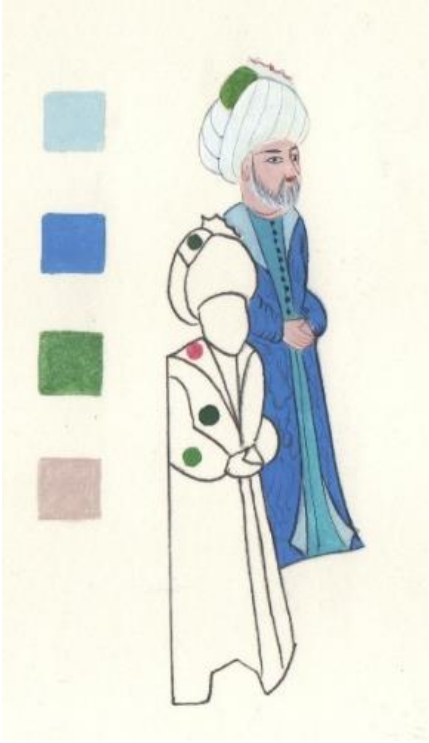
Kompozisyonda tahtın hemen sağ tarafında yer alan bu üç figürün, devletin vezirleri olma ihtimali yüksektir. Üzerlerinde yakalı kaftanları olması, bu figürlerin devlet hiyerarşisindeki yerini göstermektedir. Dış elbiseleri kırmızı, lacivert ve koyu pembe renklerdedir. Soldaki figürün dış ve iç elbisesinin üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler göze çarpmaktadır. Orta ki figürün iç elbisesinin üzerinde, altınla işlenmiş serbest desenler olup dış elbisesinin üzerinde, altınla işlenmiş şemse motifleri dikkat çekmektedir. Sağdaki figürün dış elbisesinde ise altınla işlenmiş yine serbest desenler mevcuttur. İki figür ellerini kavuşturmuş vaziyetteyken sol baştaki figür ise eller işaretleri ile beraber padişah ile konuşur şekilde betimlenmiştir. Bu durum esere hareketlilik kazandırmıştır. Bu figürlerde şablon kullanılmış fakat yüz ifadelerinde özgün betimlemelere yer verilmiştir. Nakkaş Figürlerin sakal ve bıyıklarına, tarama tekniği kullanarak boyut kazandırmıştır. (Resim 78)



Resim 78, Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132b), benzer kıyafetle resmedilmiş devler erkanı*



Çizim 144, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), devler erkânına mensup figürlerin ayrıntılı çizimi



Çizim 145, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), devlet erkanına mensup figürlerden birinin replikası ve diğerinin renk ayrımı

Kompozisyonun sol kısmında iki kişi olarak resmedilen bu figürler ihtimalle dini liderler olabilir. İç ve dış elbiseleri sade olup üzerlerinde hiçbir işleme görülmemektedir. Her ikisi de yaşlıdır. Birinin iç elbisesi açık mavi olup üzerinde yakalı mavi renk dış elbisesi mevcuttur. Diğerinin ise iç elbisesi yeşil renk olup dış elbisesi koyu yeşil ve pembe yakalıdır. Her iki figür ellerini kavuşturmuş biçimde betimlenmiştir. Figürlerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olarak 8,5 cm'dir. Figürlerin başlarında tepeliği yeşil renk olan beyaz sarıklar dikkat çekmektedir. Nakkaş figürlerde şablon kullanmış ancak yüz ifadelerini özgün betimlemiştir. Sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile boyutlandırılmıştır. Eserin orijinali incelendiğinde bu figürlerin renklerinde, zaman içerisinde gerçekleşmiş bozzulmalar gözlemlenmiştir. (Resim 79)



Resim 79, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), devler erkânına mensup figürler



Çizim 146, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), ağaçların ayrıntılı çizimi



Çizim 147, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 132b), ağaçlardan detay replikalar

Kompozisyonda bulunan mimari yapı ve duvarların hemen arkasında yer alan ağaçlar esere ciddi anlamda zenginlik katmıştır. Bu ağaçlar altın zemin üzerine işlemiştir. Mimari yapının sağında ve solunda bulunan iki büyük ağaç esere simetri kazandırmıştır. Sağ kısımdaki büyük ağacın dalları ve gövdesi, açık çağla yeşili renktedir. Nakkaş bu zemin renginin koyusu ile ağaca damar hissi vererek boyutlandırmıştır. Ağacın yaprakları oldukça gürdür. Yapraklar koyu yeşil olup siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Bu ağacı sarmalayan dalları ve gövdesi koyu kahve renk olan pembe çiçekli ağaç bulunmaktadır. Çiçeklerin ortası altın olup etrafi koyu pembe renk ile boyutlandırılmıştır. Eserin solunda bulunan ağacın ise gövdesi ve dalları açık kahverengi olup üzerine koyu kahverengi ile doku damar dokusu kazandırılmıştır. Ağacın yaprakları yeşil renk olup kenarları siyah renk ile tarihlenmiştir. Nakkaş yaprakların üst kısımlarına sarı renk ile tonlama yapmıştır. Bu ağacı da sarmalayan, aynı biçimde olan, pembe çiçekli ağaç bulunmaktadır. Çiçeklerin ortası altın olup etrafi koyu pembe renk ile boyutlandırılmıştır. Bu ağaçların hemen altında, altın zemin üzerine, siyah mürekkeple, talik hat il yazılmış ibareler bulunmaktadır.



Resim 80, , Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 132b), eserdeki ağaçlar*

Altın zemin üzerine, siyah mürekkeple, ta-lîk hat ile yazılmış şu ibare bulunmaktadır. “ *Tahta geçti urum mülkünde şahı cem Nihat, Fatih-i Konstantiniyye Han Mehmed bin Murad”* (Resim 80)

3.7. Sultan II. Mehmed'in Cülûsu (1444-1446, 1451-1481), *Hünernâme I,* TSMK, H.1523 (y. 153b)

Minyatürün Konusu

Sultan II. Mehmed (Fatih Sultan Mehmet) 1430 tarihinde doğdu. Babası Sultan II. Murad'dır. Fatih 13 veya 14 yaşına geldiğinde babası onun devlet yönetebilecek meziyetleri olduğunu düşünerek, tahtını oğluna terk etmiş ve Manisa'ya inzivaya çekilmiştir. Bir müddet sonra bir takım karışıklıkların ortaya çıkması ve askerlerin başkaldırması sonucu, devlet büyüklerinin ısrarı ile sultan II. Murad tekrar tahta geçmiştir. 1451 yılında Sultan II. Murad'ın ölümü üzerine Sultan II. Mehmed, Manisa'dan hareket ederek Edirne'ye gelmiş ve 19 Şubat 1451 tarihinde ikinci kez tahta geçmiştir.

Bu eserde doğa katmanlarının olmayışı, minyatürdeki olayın iç mekân içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Kompozisyonda üst orta kısmında bulunan mimari yapı kubbelidir. Bu mimariyi sağdan ve soldan destekleyen üçgen çatılı yapılar desteklemektedir. Üçgen çatıların hemen altında, mavi zemin üzerine altınla yazılmış, ta-lîk hat formunda ifadeler bulunmaktadır. Kubbeli yapının içinde Padişah altın bir taht üzerinde oturmaktadır. Tahtın önünde eğilmiş vaziyette, padişahın eteğini öpen yayabaşı veya solak bu eserde de görülmektedir. Kubbeli yapı padişahı adeta çerçeve içine almış vaziyettedir. Bu durum, eser içerisinde ikinci bir eser algısı oluşturmaktadır. Padişahın hemen solunda, küme halinde sıralanmış, hasodalı silahtarlar bulunmaktadır. Nakkaş figürleri, kompozisyona yerleştirirken hiyerarşik durumlarını göz önünde bulundurmuş, aynı şekilde boyutlarını buna göre belirlemiştir. Kompozisyondaki çoğu figür ellerini kavuşturmuş vaziyettedir. Nakkaş eserdeki figürleri küme halinde sıralı şekilde betimlemiştir. Tahtın atında dar ve uzun olan bir halı dikkat çekmektedir. İç mekânın zemininde altıgen formunda yer döşemeleri vardır. Diğer cülûs konulu minyatürlerde görmeye alışık olduğumuz süs havuzu, bu kompozisyonda da karşımıza çıkmaktadır. Havuz kompozisyonun ortasında yer almaktadır. Üst kısımda, üçgen çatılı yapıların altında asılı olan perdeler, minyatüre simetrik oluşturmuştur. Kompozisyonun alt orta kısmında, konuşur vaziyette betimlenmiş olan figür, kompozisyon hareketlilik kazandırmıştır. Nakkaş kompozisyondaki figürünün elbiselerinde süslemede aşırıya kaçmayarak, Padişah figürünün önün geçilmesini engellemiştir. Minyatürdeki tüm unsurlar çapraz, yatay ve dikey düzlemler üzerine yerleştirilerek diyagonal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Bu minyatürde toplam 40 adet insan figürü bulunmaktadır. Figürler karşılıklı birbirlerine bakar şekilde resmedilmişlerdir. Nakkaş figürlerde şablon kullanmış olsa da yüz ifadelerinde özgün betimlemelere yer vermiştir. Minyatürde kırmızı, lila, yeşil ve koyu pembe renkler baskın renklerdir. Nakkaş padişahın içinde bulunduğu yapıda yoğun süslemeler kullanarak, cülûs töreninin önemine vurgu yapmıştır. Minyatürün orijinalini incelediğimizde, figürlerin ellerinde, yüzlerinde, kıyafetlerinde ve sarıklarında, zaman içerisinde oluşan renk atmaları, renk kararmaları gibi bir takım bozulmalar gözlemlenmiştir.

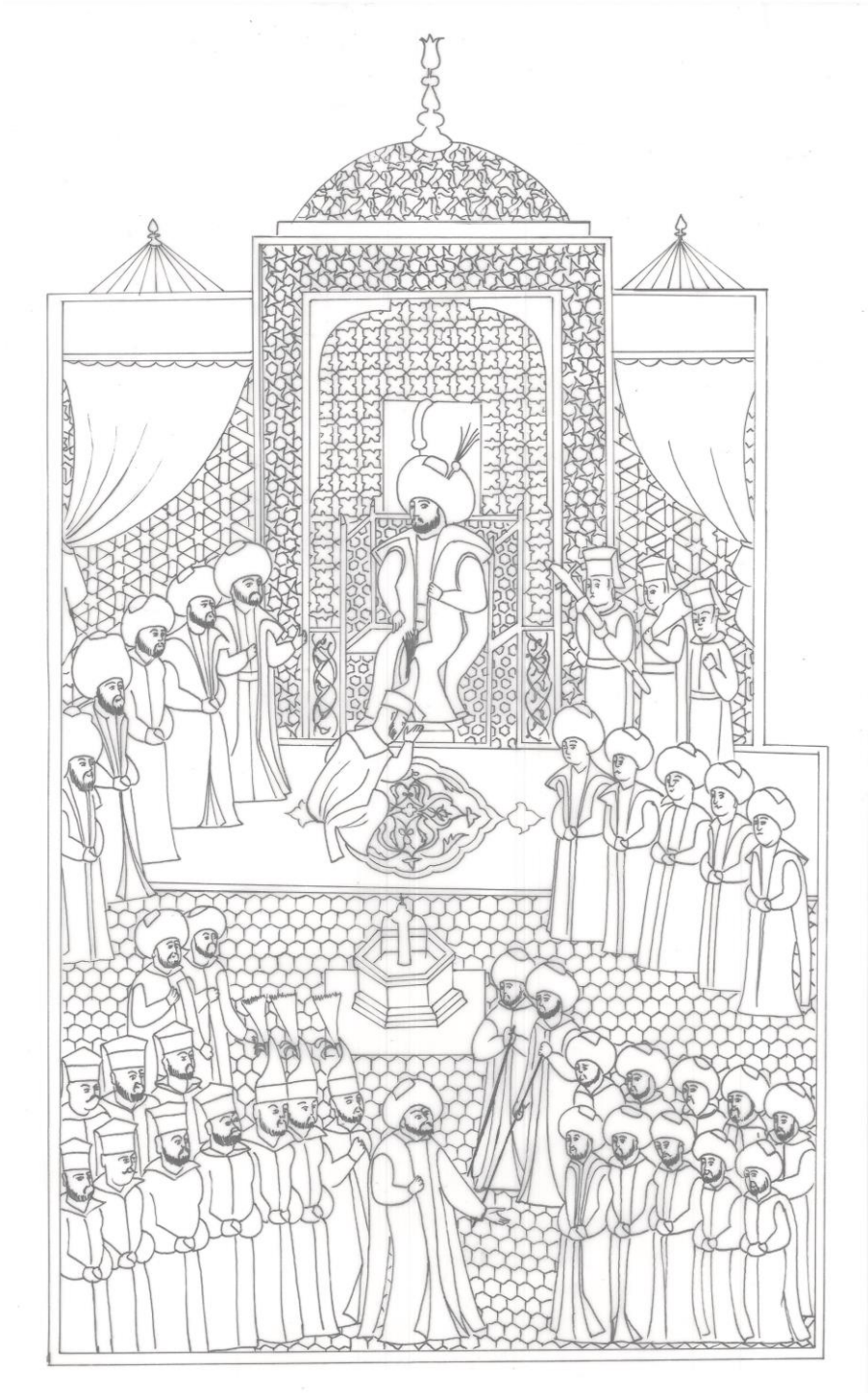
Nigar Anafarta, bir belgeye dayanarak bu eseri nakkaş Osman'a atfedilmektedir. [84](Resim 81)

[84] Nigar Anafarta, a.g..e. , s. XI.

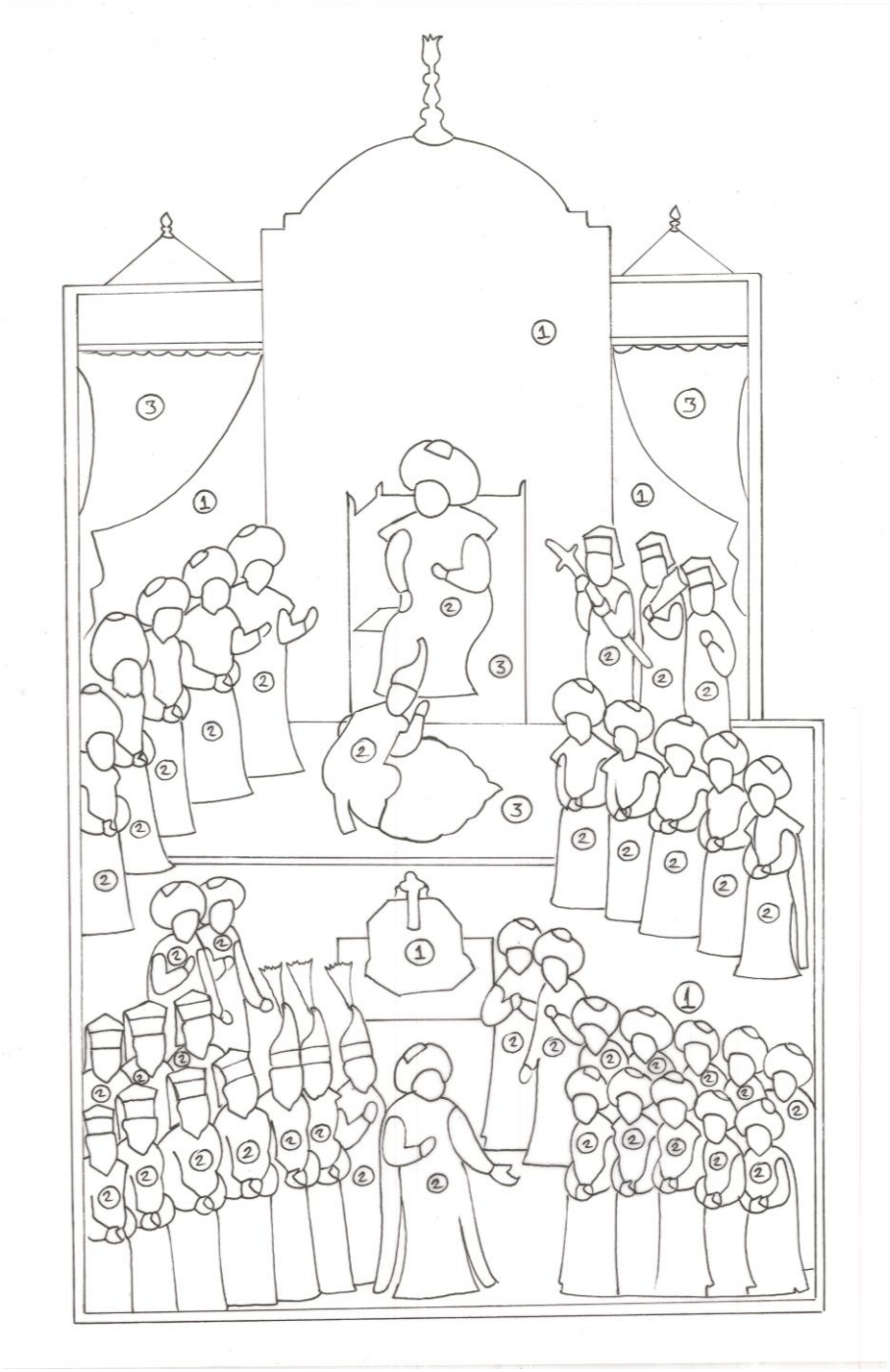


Resim 81, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b) Sultan II. Mehmed'in Cülûsu

Teknik Analiz

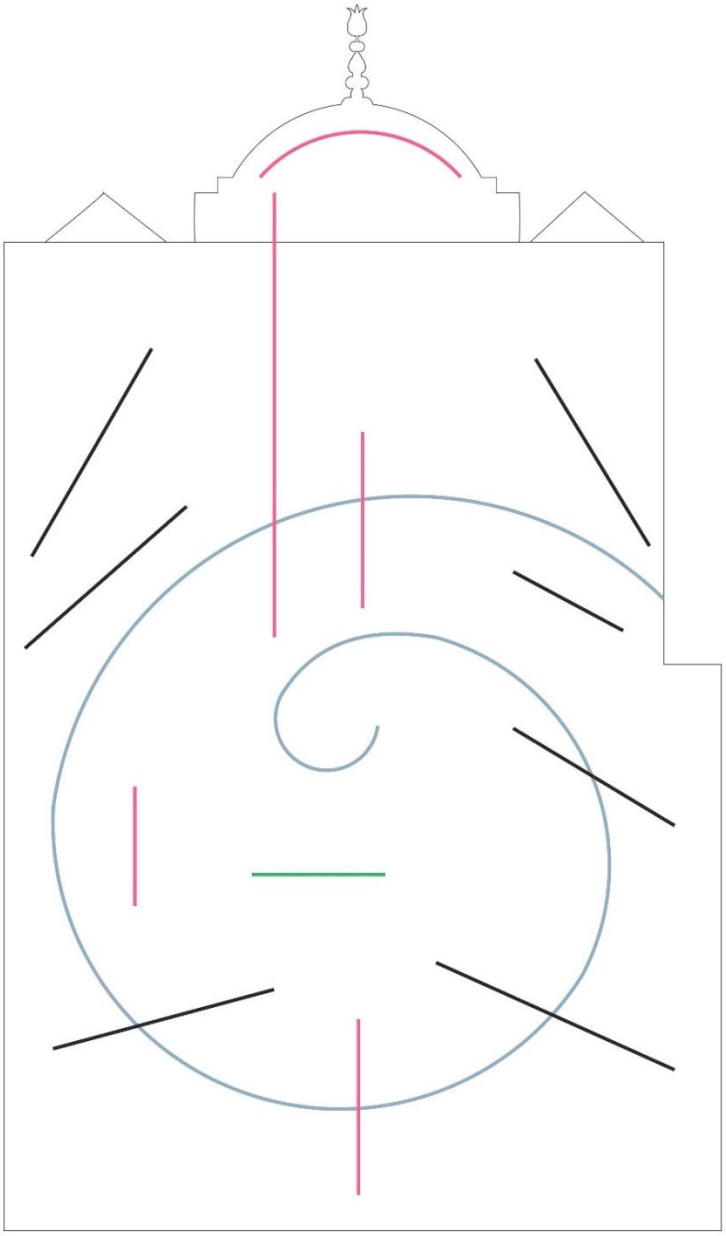


Çizim 148, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Kompozisyonun ayrıntılı çizimi



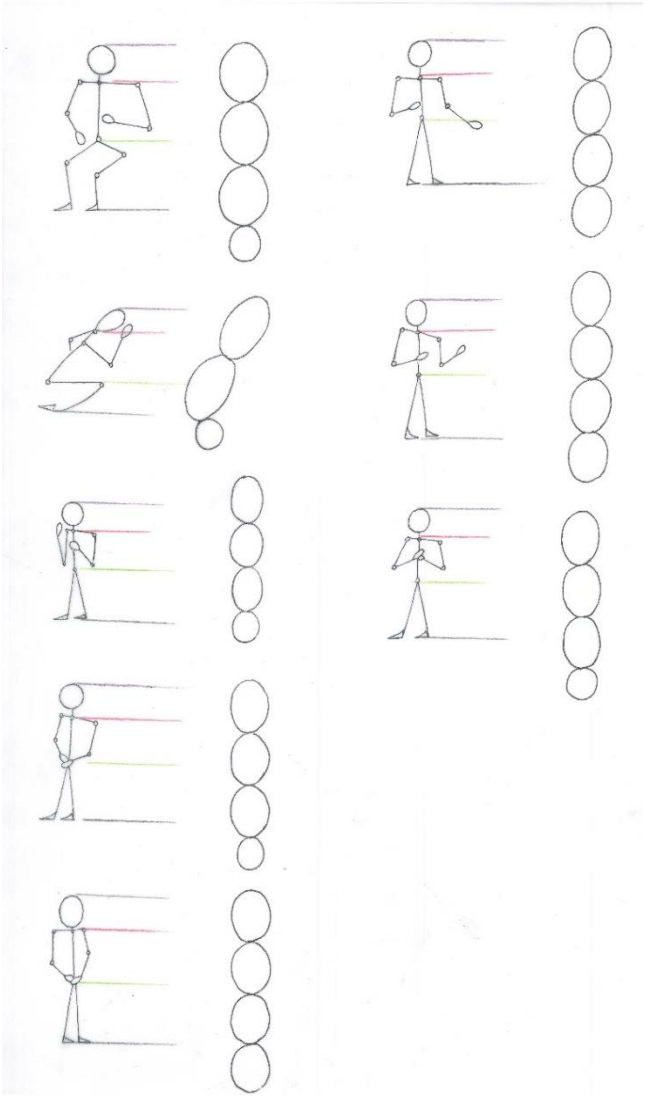
Çizim 149, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı

1 Mimari Unsurlar, 2 İnsan Figürleri, 3 objeler (Çizim 149)



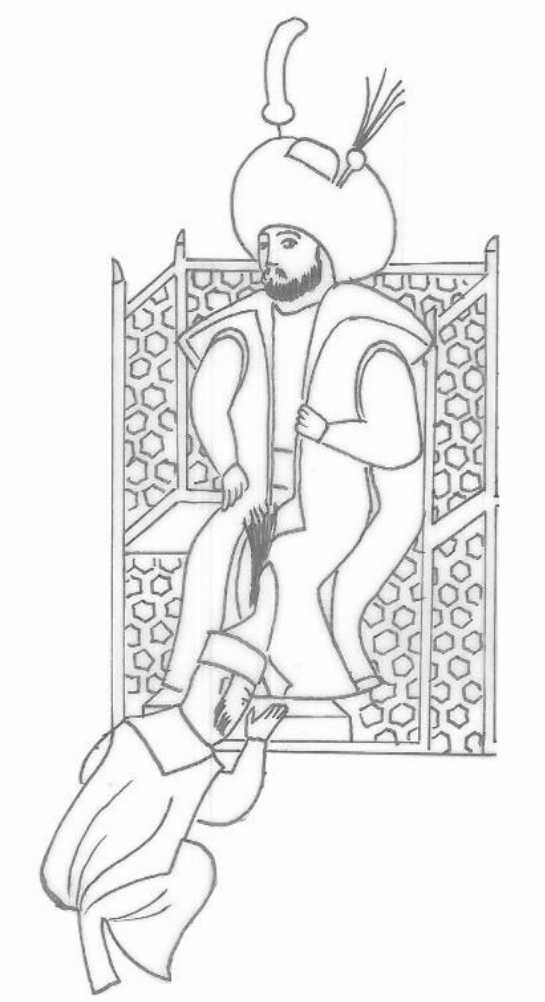
Çizim 150, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Kompozisyonun düzeni

Kompozisyonu oluşturan tüm elemanlar helezon, yatay, dikey ve paralel düzlemler üzerine yerleştirilmiştir. (Şekil 150)

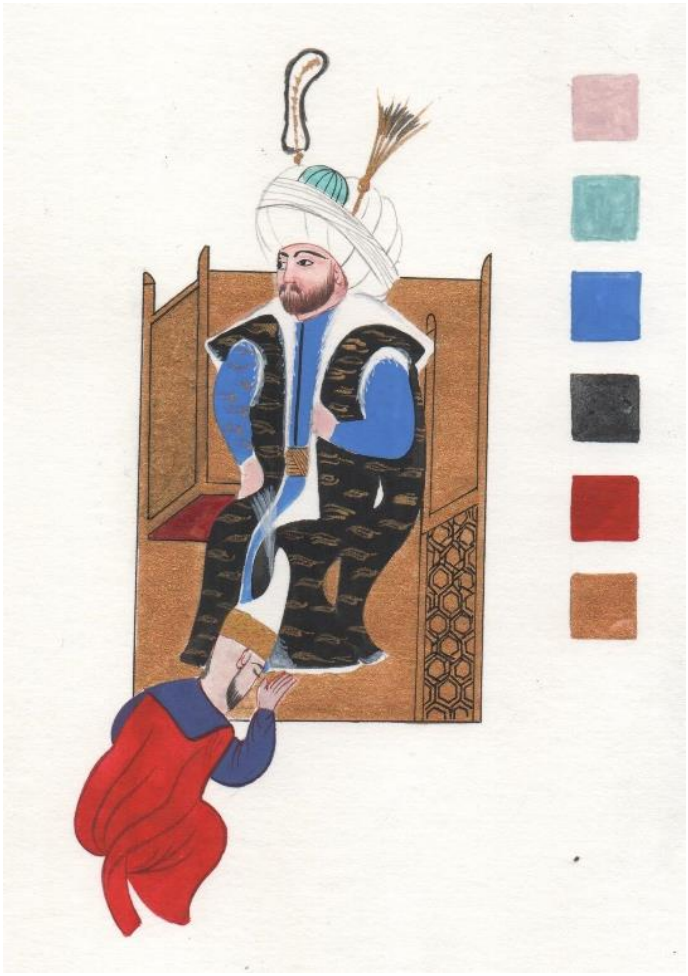


Çizim 151, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları

Kompozisyonda padişah oturur şekilde resmedilmiştir. Padişahın minyatürdeki boyutu yaklaşık olarak 8 cm'dir. Padişahın eteğini öpen figür ise yaklaşık olarak 7 cm boyutundadır. Minyatürde ayakta ellerini kavuşturmuş vaziyette bulunan yeniçerilerin boyutları ise yaklaşık olarak 10 cm dir. Padişahın hizmetinde bulunan, tahtın hemen sağında yer alan üç figürün boyutları ise yaklaşık olarak 6,5 cm'dir. Eserde devlet erkânına mensup olan figürlerin boyutları ise yaklaşık olarak 7 ile 8 cm arasında değişmektedir. (Çizim 151)



Çizim 152, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b) Padişahın, etek öpen figürün ve tahtın ayrıntılı çizimi



Çizim 153, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Padişah ve etek öpen figürün replikası

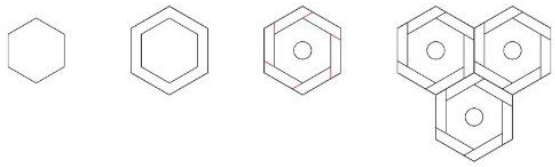
Kompozisyonda padişah başı ve gövdesi sağa dönük, tahta oturur vaziyette betimlenmiştir. Padişahın iç elbisesi mavi renk olup üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler bulunmaktadır. Padişahın yakalı kaftanı siyahtır. (Çizim 153) Kaftanın üzerinde iç elbisesinde olduğu gibi, altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. Kaftanın ön ilikleme kısımları, etek kısımları, yaka ve omuz kısımları beyaz kürklüdür. Padişahın belinde altın renk bir kuşak dikkat çekmektedir. Diğer padişah figürlerinde olduğu gibi nakkaş bu padişah figüründe de şablon kullanım yoluna gitmiştir. Her ne kadar anatomik olarak şablon kullanılmış olsa da Padişahın yüz ifadesi özgündür. Nakkaş figürün göz kısımlarına, burun kıvrımlarına, kulak ve ense kısımlarına, kırmızı renk ile sulandırma tekniği kullanarak tonlamalar yapmış, sakal ve bıyıklarında, tarama tekniği kullanmıştır. Nakkaş bu tekniklerle figürün yüzüne boyut kazandırmıştır. (Resim 82)

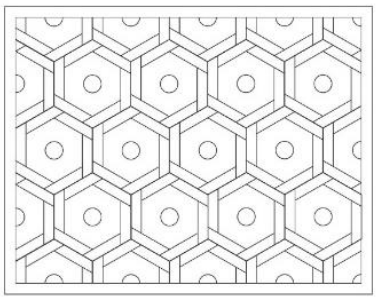


Resim 82, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Padişah portresi

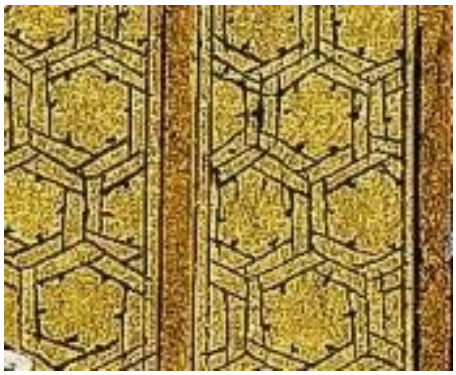
Padişahın başında beyaz renk sarık bulunmaktadır. Bu sarığın tepeliği, açık yeşil renk olup, koyu yeşil ile dilimlere ayrılmıştır. Sarığın üzerinde iki adet altın aparatlara tutturulmuş biri siyah diğeri beyaz tüyler bulunmaktadır. Daha önce anlattığımız analizlerde bu siyah tüyün yas alameti olduğuna değinmiştik. Padişahın eteğini öpen figür, yayabaşı veya solaktır. Bu figürün iç elbisesi mavi renktir. Kolsuz dış elbisesi ise kırmızı renk olup yakası uzun ve mavidir. Figürün elbisesinde herhangi bir işleme bulunmamaktadır. Figür sola bakar şekilde, tahtın önüne eğilmiş, padişahın eteğini öperek, cülûs töreninin olduğunu vurgular niteliktedir. Figürün tüy sorguçlu, beyaz renk olan başlığı dikkat çekmektedir.

Padişahın oturduğu tahtın tamamı altındır. Taht biçim ve yüksekliği ile bir kürsüyü andırmaktadır. Nakkaş tahtın tamamında geometrik süslemelere yer vermiştir. Bu geometrik süslemeler beşgen şeklin birleşmesiyle oluşmuştur. Tahtın oturma kısmında, kırmızı bir örtü dikkat çekmektedir. Nakkaş padişahın oturuş biçimini dikkate alarak, tahtı da yön olarak sağa bakar şekilde betimlemek istemiş, bunun için tahta sağ iç ve sol dış cephe kazandırmıştır. Padişahın ayakları, altından bir yükselti üzerindedir. (Çizim 154-155)

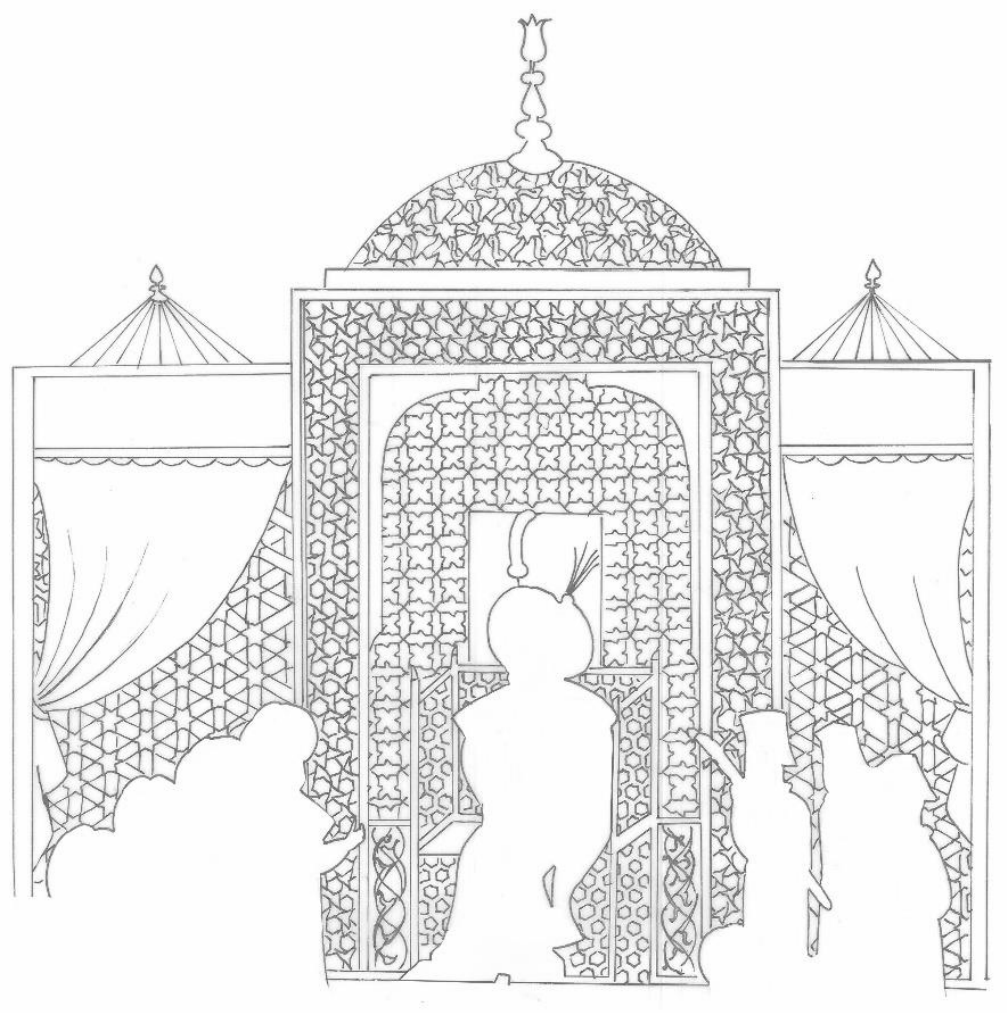




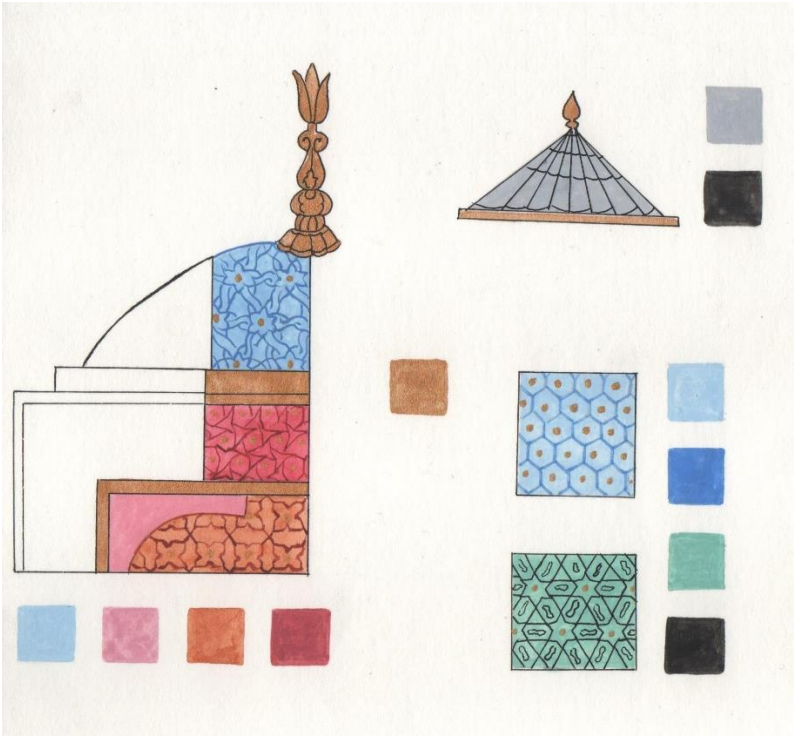
Çizim 154, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Tahtın üzerindeki geometrik süslemelerin ayrıntılı çözümlemesi



Resim 83, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b) Tahtın üzerindeki geometrik süslemeden detay



Çizim 155, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), mimari unsurların ayrıntılı çizimi



Çizim 156, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), mimari unsurlardan detay replikalar

Minyatürdeki olay iç mekânda gerçekleştiği için, kompozisyondaki mimari unsurun çokluğu dikkat çekmektedir. Nakkaş kompozisyonun tam merkezinde, padişahın tahtını içine alan kubbeli mimari bir yapı betimlemiş, bu yapıyı ise sağdan ve soldan, üçgen çatılı farklı mimari unsurlarla desteklemiştir. (Çizim 157-158) Nakkaş ortadaki mimari yapının kubbe zeminini açık lila rengi olarak belirleyip, üzerine koyu lila rengi ile altı köşeli yıldızlardan oluşan, geometrik süslemeler işlemiştir. Kubbenin alemi altın olup, tepeliği lale formunda betimlenmiştir. Kubbe ana yapıdan zemini altın olan uzun bir şerit ile ayrışmaktadır.

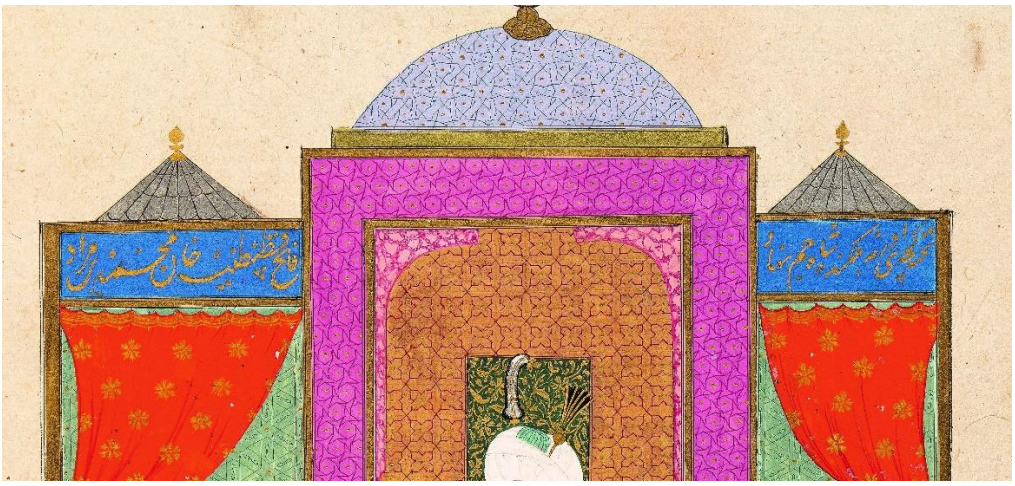
Yapının dış üç köşesi kalın bir bordür halinde olup zemin rengi koyu pembedir. Bu rengin üzerinde ise daha koyu tonda, çok kenar üçgenlerin tek köşelerinin birleşimiyle oluşturulan geometrik motifler bulunmaktadır. Yapının iç kısmının zemin rengi turuncu olup bu rengin daha koyusu ile üzerine geometrik motifler işlenmiştir. Ayrıca yapının içinde, üst kısımda bulunan, kemer şeklinde içe doğru eğilen, mermer görünümlü ayrıntı dikkat çekmektedir. Yapının tam ortasında, tahtın hemen arkasında kalan kısımda ise zemin rengi yeşil, üzerine altınla işlenmiş bitkisel bezemelerin olduğu pano, önemli bir ayrıntı olarak gözümüze çapmaktadır.

Tahtın olduğu kısmın sağında ve solunda görülen kısa bordur biçimindeki ayrıntı mimari unsura hareketlilik kazandırmıştır. Bu ayrıntının zemin rengi mavi olup üzerine altınla işlenmiş rumî zencerekler, esere zenginlik katmıştır. Eserin sağında ve solunda bulunan mimari unsurların çatıları gümüş renginde olup siyah mürekkeple dilimlere ayrılmıştır.

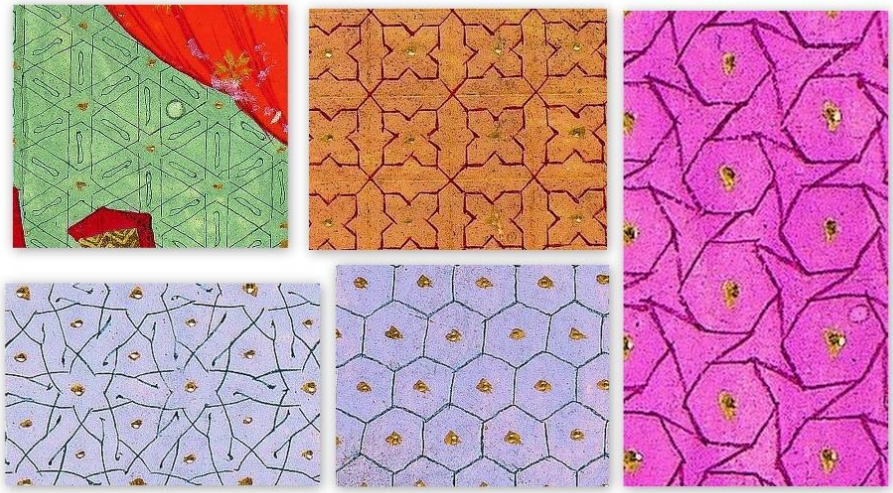
Nakkaş bu mimari unsurların zemin rengini açık yeşil olarak belirlemiş, üzerini ise koyu yeşil ile altı köşeli yıldızlardan oluşturduğu geometrik motiflerle süslemiştir. (Çizim 156)

Bu mimari unsurların üzerinde zemin rengi kırmızı olan perdeler esere simetrik kazandırmıştır. Perdeler altınla işlenmiş çiçek motifleri süslüdür. Perdelerin hemen üzerinde mavi yemin üzerine altın ile işlenmiş ta-lîk yazıda şu ifadeler bulunmaktadır. *"Tahta geçti urum mülkünde şahı Cemnihat, Fatih-i Kostantiniyye han Mehmet bin Murad"*(Resim 86),

Kompozisyonun zemini ise ayrı bir mimari unsur olarak ele almamız gerekmektedir. Zira iç mekân tasviri olduğu için nakkaş zeminde yer döşemeleri betimlemiştir. Zeminin rengi açık lila renginde olup üzerine altıgenlerin birleşmesi ile oluşan geometrik süslemeler işlenmiştir. Altıgenler lacivert renkle belirlenmiş, merkez kısımları ise altın ile belirtilmiştir. (Resim 84-85)



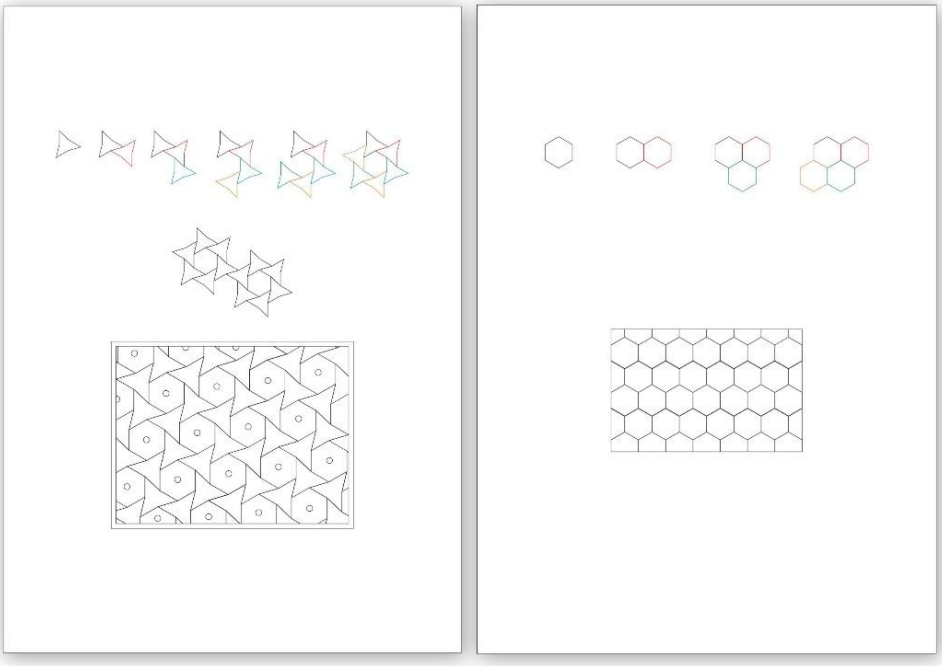
Resim 84, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (vr.. 153b), Minyatürden mimari detay



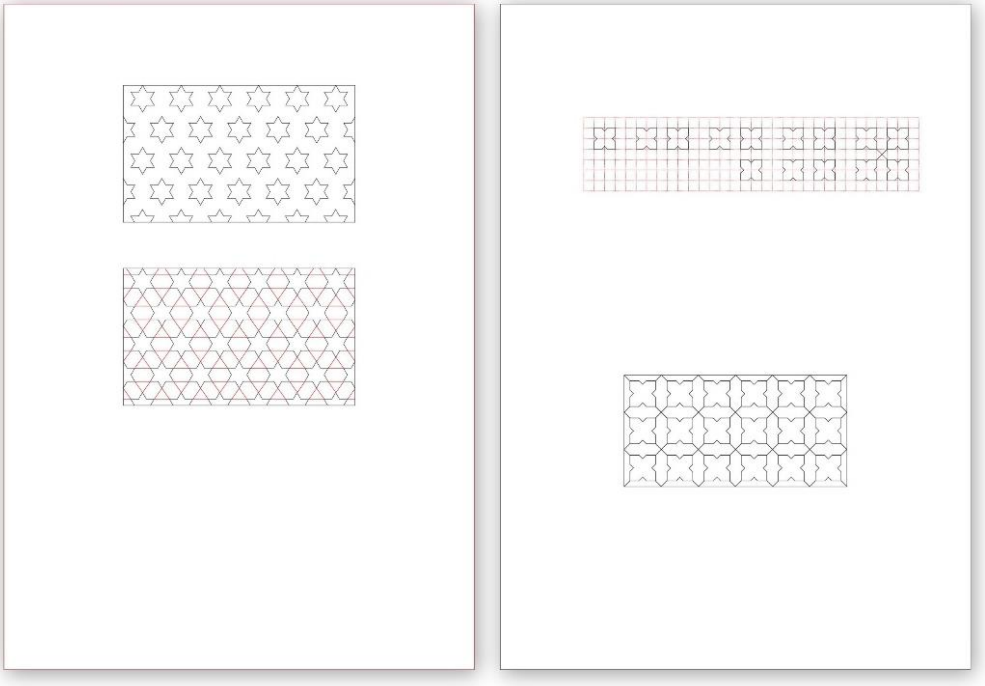
Resim 85, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Mimari unsurlardaki geometrik süslemelerden detay



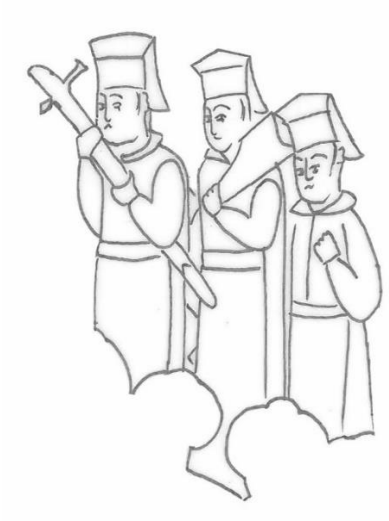
Resim 86 Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Minyatürdeki ta-lîk yazılar



Çizim 157, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümlemeleri



Çizim 158, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Minyatürdeki geometrik motiflerin çözümlemeler



Çizim 159, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Hasodalıların ayrıntılı çizimi



Çizim 160, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Hasodalılardan bir tanesinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

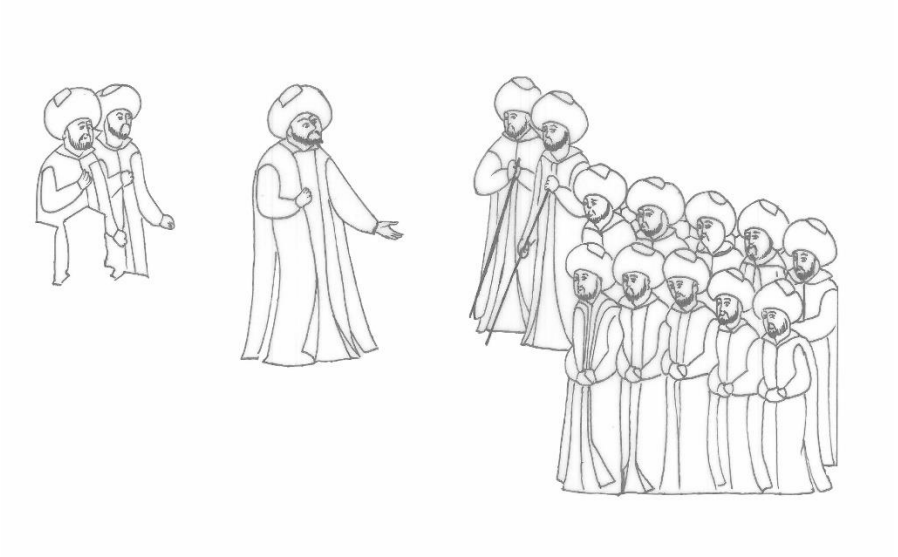
Kompozisyonda tahtın hemen sol kısmında yer alan hasodalılar cülûs konulu minyatürlerde karşımıza çıkan figürlerdir. Bu figürler sıra halinde yan yana betimlenmiştir. (Çizim 160) Soldaki figürün iç entarisi yeşil olup üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler bulunmaktadır. Kolsuz dış elbisesi ise kırmızı renk olup üzerine altınla, hatayi motifleri

işlenmiştir. Figür iki eliyle padişahın beyaz kın içindeki kılıcını taşımaktadır. Ortadaki figürün iç entarisi pembe renk olup üzerinde serbest desenle işlenmiş motifler bulunmaktadır. Kolsuz dış elbisesi ise mavi renk olup üzerinde altın ve lacivert renkle işlenmiş hatayi motifleri görülmektedir. Bu figür ise sol eliyle Padişahın sadağını taşımaktadır.

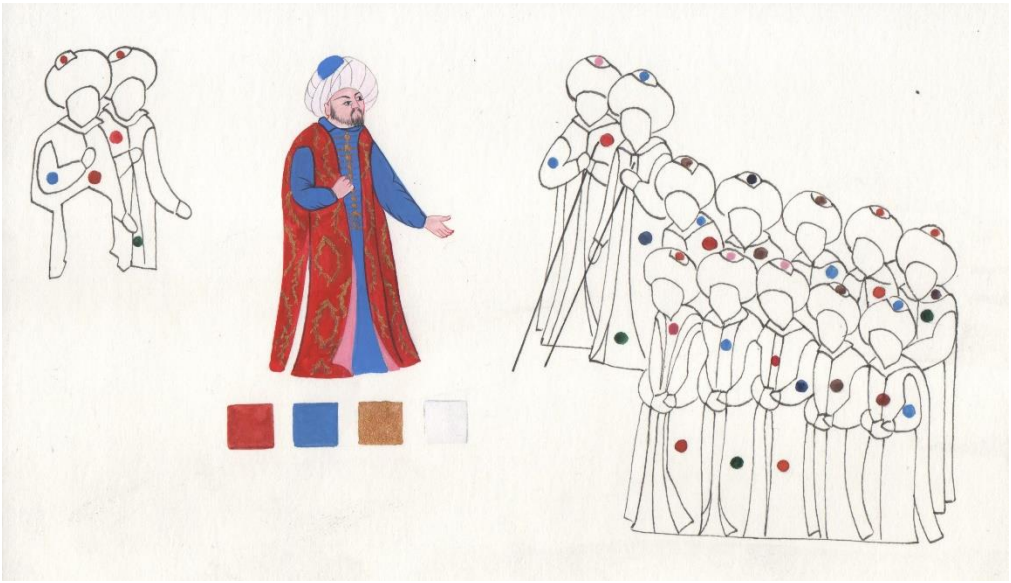
Sol kısımdaki figürün Elbisesi açık mavi renk olup üzerine koyu mavi renk ve altınla hatayi motifleri işlenmiştir. Bu figür sol eli yukarıda, bir şeyi taşır vaziyette betimlenmiş olsa da elinde herhangi bir obje görülmemektedir. Muhtemelen nakkaşın bu detayı unutmuş olabilir. İncelediğimiz diğer eserlerdeki figürlerle karşılaştırdığımızda, bu figürün elinde, alından topuza benzer bir objenin olma ihtimali yüksektir. Her üç figürün başında alt kısımları altın olan kırmızı serpuşlar bulunmaktadır. Bellerinde ise altın kemerler dikkat çekmektedir. (Resim 87)



Resim 87, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Hasodalılar



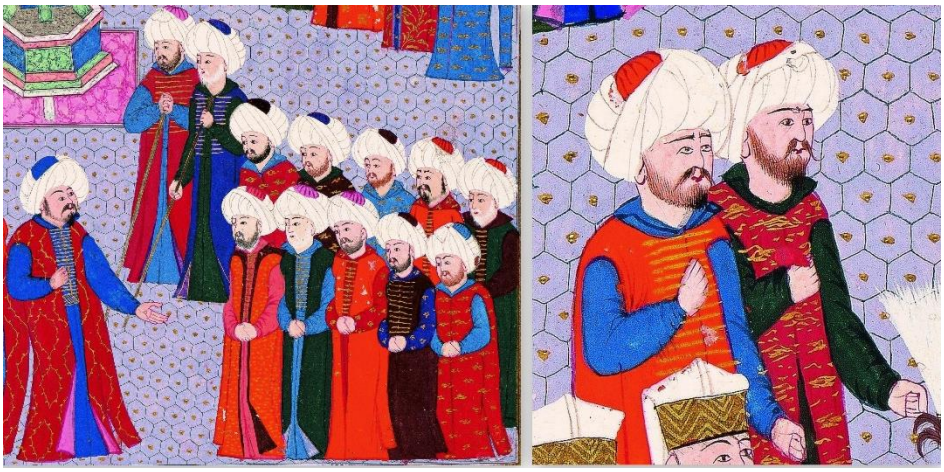
Çizim 161, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), benzer kıyafetle betimlenmiş, figürlerin ayrıntılı çizimi



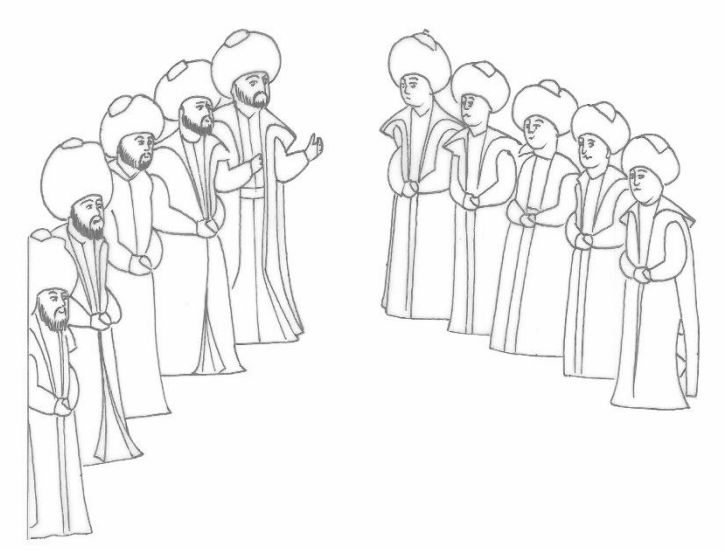
Çizim 162, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), benzer kıyafetlerle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Nakkaş devlet erkânına mensup bu kişilerin kompozisyondaki yerlerini, hiyerarşik durumlarını göz önünde bulundurarak konumlandırmış ve boyutlandırmıştır. Figürlerin kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 7cm'dir. Figürlerden İki sıra halinde, arka arkaya dizilmiş olanlar ellerini kavuşturmuş vaziyetteyken hemen yanlarında duran iki figürün ellerinde ise baston bulunmaktadır. Bu figürden ikisi yeniçerilerin hemen arkasında yer almışken bir tanesi ise yeniçerilerin önlerinde bulunmaktadır. (Çizim162) Nakkaş bu figür konuşur şekilde betimleyerek eseri durağanlıktan kurtarmıştır.

Figürlerin iç entarileri mavi, kırmızı, lacivert, yeşil ve borda, dış elbiseleri ise kırmızı, yeşil, bordo ve lacivert renklerdedir. Bazılarının dış elbiselerinde, altınla işlenmiş serbest desenler görülmektedir. Nakkaş bu figürlerden konuşur halde betimlediği figürün dış elbisesine, dendanlarla oluşturulmuş şemseye benzer motifler işlemiştir. Figürlerin başlarında beyaz sarıklar olup tepelikleri farklı renklerdedir. Bu renkler pembe, lacivert, kırmızı ve bordo renklerdir. Nakkaş figürlerde şablon kullanmış olsa da yüz ifadelerini özgün betimlemiştir. Figürlerin sakal ve bıyıklarında tarama tekniği kullanılmıştır. (Resim 88)



Resim 88, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), benzer kıyafetle resmedilmiş, devler erkânına mensup figürler



Çizim 163, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi



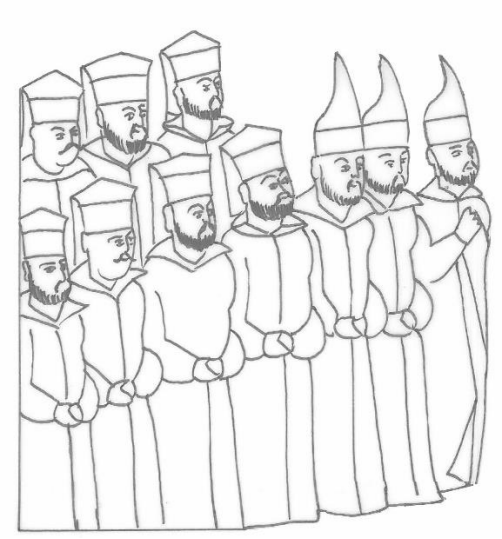
Çizim 164, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), benzer kıyafetle resmedilmiş, figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Bu figürler kompozisyonun sağında ve solunda tek sıra halinde betimlenmişlerdir. Kompozisyon içerisinde sağ kısımdaki figürler, konum olarak padişaha daha yakın resmedilmişlerdir. Bu figürlerin biri hariç tamamı ellerini kavuşturmuş vaziyettedirler. (Çizim164) Nakkaş figürlerin kompozisyon içindeki yerlerini hiyerarşik konumlarına göre belirlemiş ve boyutlandırmıştır. Figürlerin kompozisyondaki oranları, yaklaşık olarak 7 ile 8 cm arasında değişmektedir.

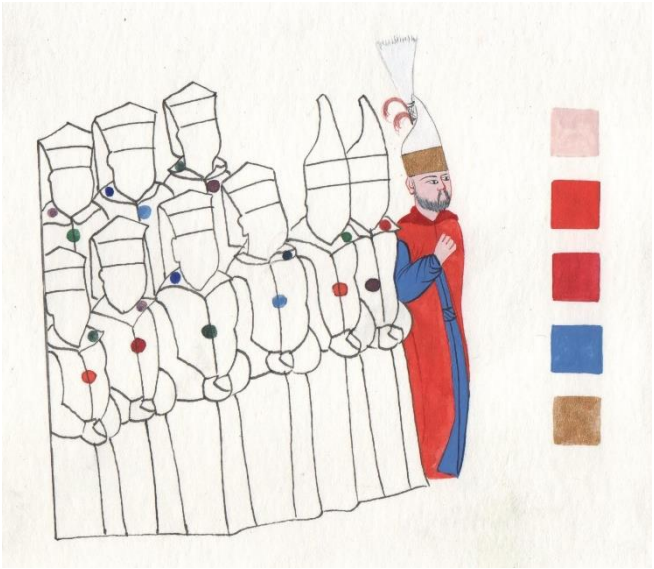
Devlet erkânına mensup olan bu figürlerin iç entarileri kırmızı, mavi, bordo ve sarı renklerdedir. Yakalı kaftanları ise bordo, yeşil, kırmızı, sülyen, mavi, yeşil, açık yeşil ve vişneçürüğü rengindedir. Bu kaftanların üzerlerinde altınla işlenmiş serbest desenler görülmektedir. Kaftanlarının yakaları pembe, açık mavi, kırmızı ve beyaz renklerdedir. Bu figürlerden sağ başta bulunan, tahta en yakın figür elleri hareketli, padişahla konuşur vaziyette resmedilmiştir. Ayrıca bu figürün kaftanın ön ilikleme kısımları ve yakası siyah kürklüdür. Nakkaş figürlerde şablon kullanım yoluna gitmiş olsa da figürlerin yüzlerinde öngün ifadeler kullanmıştır. Figürlerden solda bulunanlar sakalsız sağda bulunanlar ise sakallıdır. Nakkaş sağdaki figürlerin sakal ve bıyıklarını tarama tekniği ile boyutlandırmıştır. (Resim 89)



Resim 89, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b) benzer kıyafetlerle betimlenmiş, devler erkânına mensup figürler



Çizim 165, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), yeniçerilerin ayrıntılı çizimi



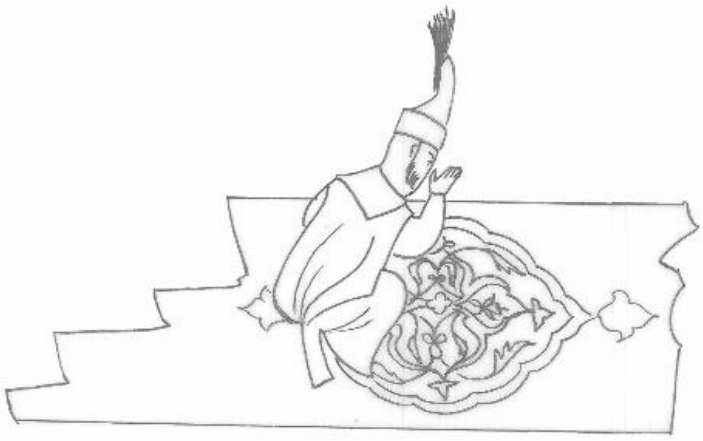
Çizim 166, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b,) yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Yeniçeriler kompozisyonun hemen altında, sağ tarafta, iki sır ahalinde resmedilmişlerdir. Ön sıranın, sol baş tarafında bulunan figür hariç diğer figürler ellerini kavuşturmuş vaziyettedirler. (Çizim 166) Nakkaş bu figürlerde şablon kullanmış olup, yüz ifadelere özgün betimlemelere yer vermiş, sala ve bıyıklarını tarama tekniği kullanarak boyutlandırmıştır. Bu figürlerin elbiseleri yeşil, mavi, sülyen, kırmızı ve kahverengi olup yakaları, kırmızı, kahverengi yeşil ve mavi renklerdedir.

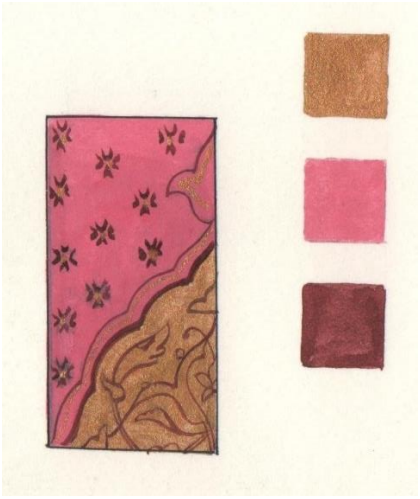
Başlarında alt kısımları altın olan beyaz serpuşları vardır. Bu figürlerden üç tanesinin serpuşlarında, tüy sorguçlar bulunmaktadır. Bu üç figürün diğerlerinden kıdemli olduklarını, sorguçlarından ve beyaz sakallarından anlamaktayız. Ayrıca bu üç figürün sorguçlarına iliştirilmiş siyah tüyler dikkat çekmektedir. Bu siyah tüylerin, yas alametinin işareti olduğuna, bir önceki konularda değinmiştik. Nakkaş bu figürlerde şablon kullanmış olup, yüz ifadelerinde özgün betimlemelere yer vermiştir. Figürlerin kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 8 ile 10 cm arasında değişmektedir. Nakkaş bu figürlerden sadece ikisini, sakalsız olarak betimlemiştir. (Resim 90)



Resim 90, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Eserdeki yeniçeriler



Çizim 167, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Kompozisyondaki halının ayrıntılı çizimi

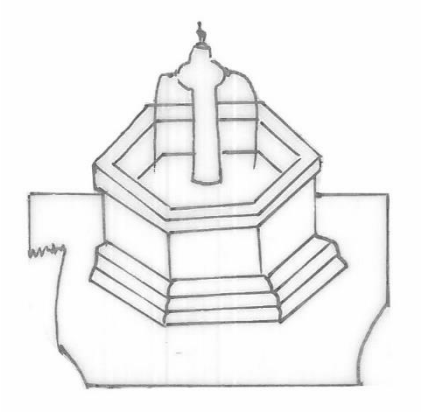


Çizim 168, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Halıdan detay replika

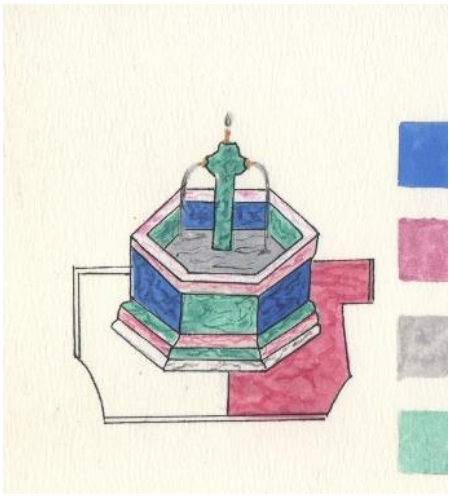
Tahtın altına serili olan halı, kompozisyonda dar ve enine uzun bir şekilde resmedilmiştir. Halının zemin rengi açık pembe renktedir. Halının tam ortasında şemse motifi bulunmaktadır. (Çizim168) Şemse motifin zemini altın olup üzerine kırmızı renk ile rumî desenler işlenmiştir. Bu rumîlerin arasından yapraklar çıkmaktadır. Halının diğer zemininde ise kırmızı renk ile belirli aralıklarla işlenmiş stilize çiçek motifler bulunmaktadır. Nakkaş bu çiçek motiflerin merkezlerine altınla belirginleştirmiştir. (Resim 91)



Resim 91, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Eserdeki halıdan detay

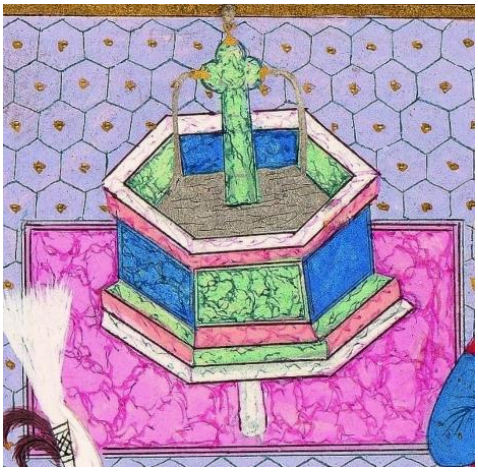


Çizim 169, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Havuzun ayrıntılı çizimi



Çizim 170, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Havuzun detay replikası

Süs havuzu, bazı cülûs konulu minyatürlerde olduğu gibi bu minyatürde de karşımıza çıkmaktadır. Nakkaş süs havuzunu kompozisyonun tam ortasına yerleştirmiştir. Havuz dikdörtgen bir zemin üzerine oturmuş, altıgen formdadır. Dikdörtgen zeminin rengi pembe olup koyu pembe ile dokular girilerek mermer görünümü kazandırılmıştır. Aynı şekilde havuzun ana formuna da mermer görünümü kazandırılmıştır. Havuzun köşeleri mavi, yeşil mermer olup üst ve alt kısımları ise beyaz mermer görünümündedir. Havuzun tam ortasında fıskiye yer almaktadır. Nakkaş fıskiye üzerinde bulunan altın musluklardan su akıtarak, kompozisyona hareket unsuru kazandırmıştır.(Resim 92)



Resim 92, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 153b), Minyatürdeki süs havuzu

3.8. Sultan II. Bâyezıd'ın Cülûsu (1481-1512), *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 178a)

Minyatürün Konusu

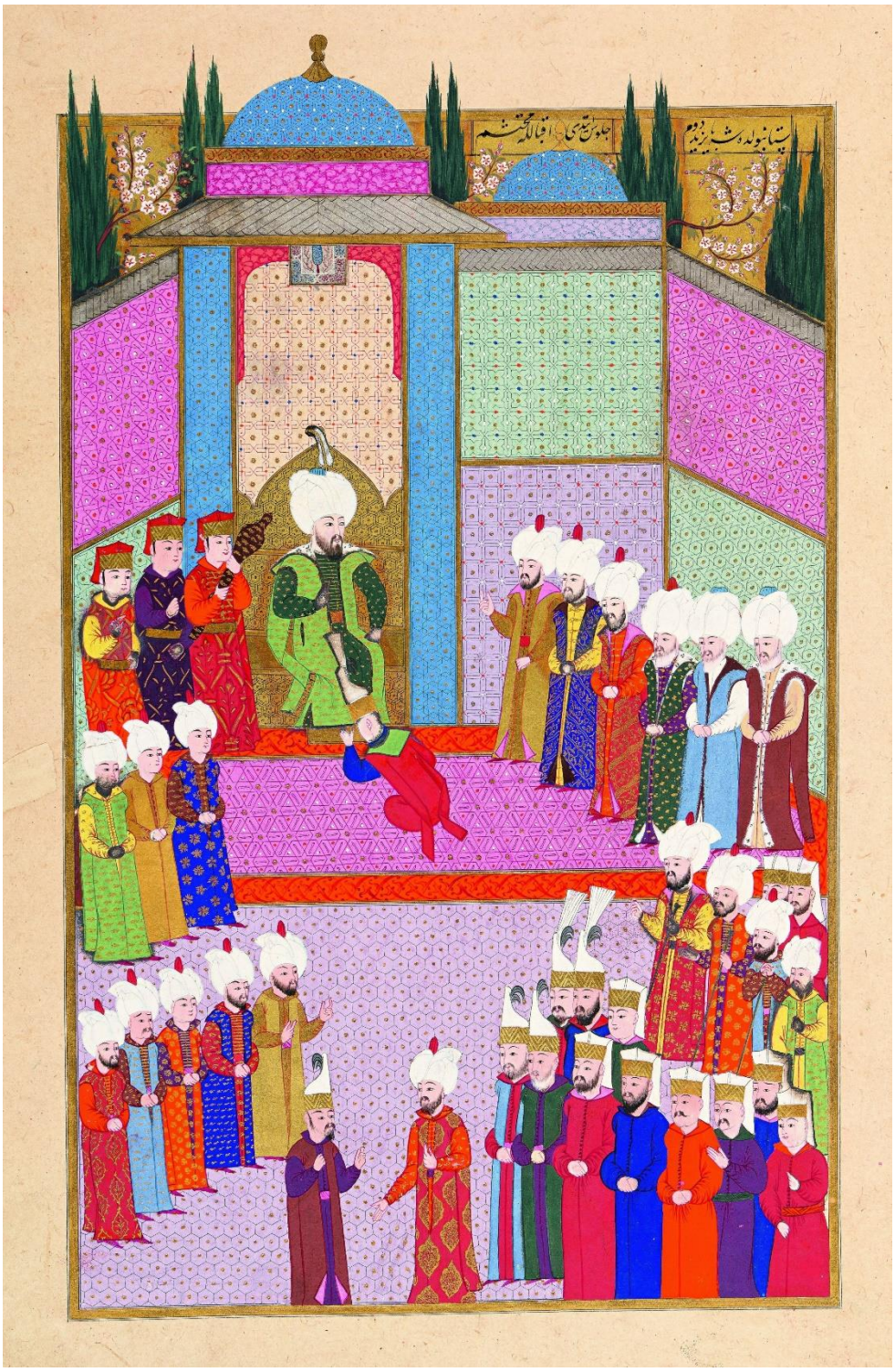
II. Bâyezıd 1447'de Manisa'da doğmuştur. Babası II. Mehmed'dir. (Fatih Sultan Mehmed) Babası tarafından Amasya valiliğine gönderilen II. Bâyezıd, Sultan Fatih'in ölümünden (3 Mayıs 1481) sonra İstanbul'a gelerek 21 Mayıs 1481'de tahta geçmiştir.[85] Eserde Konu açık havada ve bir avlu içerisinde geçmektedir. Eserin kompozisyonunda merkez, sağ üst köşede yer almaktadır. Büyük kubbeli mimari yapı içerisinde yer alan altın taht üzerinde oturan padişah, kompozisyonun ana merkezi olarak belirtilmiştir. Padişah tahtı oldukça görkemli olup geometrik desenlerle süslüdür. Tahtın hemen altında padişahın eteğini öpen figür, cülûs konulu minyatürlerin adeta bir imgesi olarak, bu eserde de karşımız acıkmaktadır. Kompozisyonda bulunan mimari unsurların yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Çeşitli geometrik süslemelerle bezeli bu mimari unsurlar Cülûs töreninin ihtişamını vurgular niteliktedir. (Çizim 180-181) Nakkaş kompozisyonda, doğa katmanı olarak sadece gökyüzünü betimlemiş, gökyüzünü ise altın ile ayrıştırmıştır. Kompozisyonda görülen ağaçlar, eserin üst bitim kısmında, dar bir alanda yer almaktadır. Ağaçların üst kısmında ise siyah mürekkeple yazılmış ta-lîk hat ile yazılmış ifadeler bulunmaktadır. Kompozisyonda bulunan insan figürleri, hiyerarşik konumları göz önünde bulundurarak yerleştirmiş ve boyutlandırmıştır. Tahtın hemen sağında hasodalılar sıra halinde resmedilmiş, devler erkânına mensup figürler ise kompozisyonun farklı yerlerinde, tek sıra halinde betimlenmiştir. Yeniçeri figürleri ise kompozisyonun sol alt kısmında görülmektedir. Bu yeniçerilerin arkasında başka figürler yer almaktadır. Bu figürlerin arasına karışmış iki yeniçeri figürünün, diğer yeniçerilerden ayrı olarak resmedilmesi dikkat çekmektedir. Kompozisyonun orta kısmında, iki figürün karşılıklı konuşmaları, esere hareketlilik kazandırmıştır. Kompozisyonda zemin, yer döşemesi olarak betimlenmiştir. Bu yer döşemeleri altıgenlerin birleşmesi ile oluşturulmuş geometrik motiftir. Nakkaşın zemin renginde açık renk tercih etmesini, figürleri ön plana çıkarma çabasına bağlayabiliriz. Eserdeki tüm unsurlar yatay, dikey ve çapraz düzlemler üzerine oturtularak diyagonal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Kompozisyondaki tüm insan figürleri hiyerarşik durumlarına göre yerleştirilmiş ve boyutlandırılmıştır. Devler erkânına mensup figürlerin üzerindeki kıyafetlerde hatırı sayılır süslemeler olduğu halde, padişah figürünün önüne geçmemektedir. Bunun nedeni, nakkaşın padişah kaftanını baskın bir renk ile öne çıkarmasından kaynaklanmaktadır. Eserde toplam 36 adet insan figürü bulunmaktadır. Minyatürdeki baskın

[85] Vasfi Mahir Kocatürk, *a.g.e.* , s. 107-108

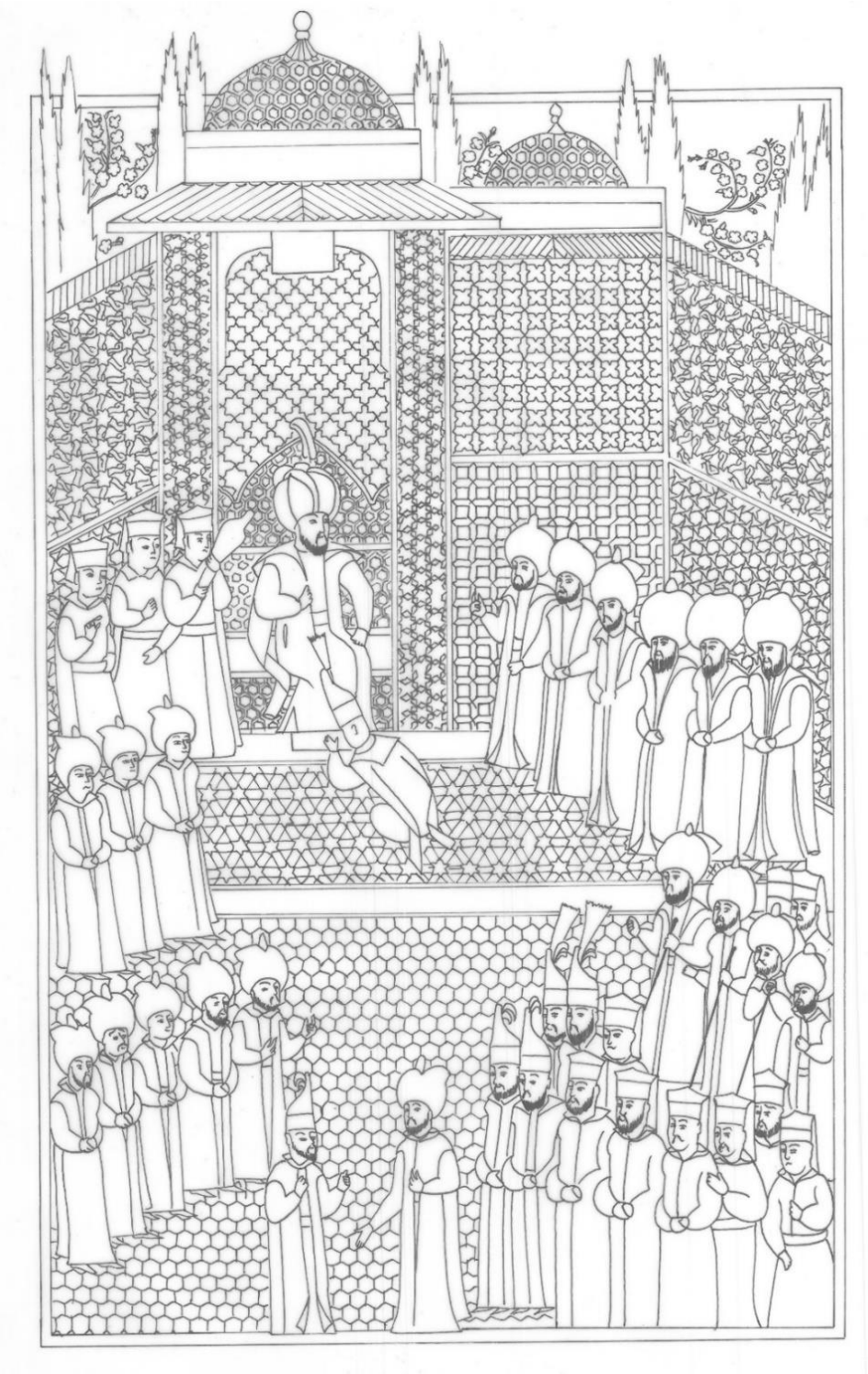
renkler lila, pembe, sülyen, mavi ve açık yeşil olan renklerdir. Nigar Anafarta, bir belgeye dayanarak bu eseri, nakkaş Osman'a atfedilmektedir.[86] (Resim 93)

[86]Nigar Anafarta, *a.g.e,* s. XI.

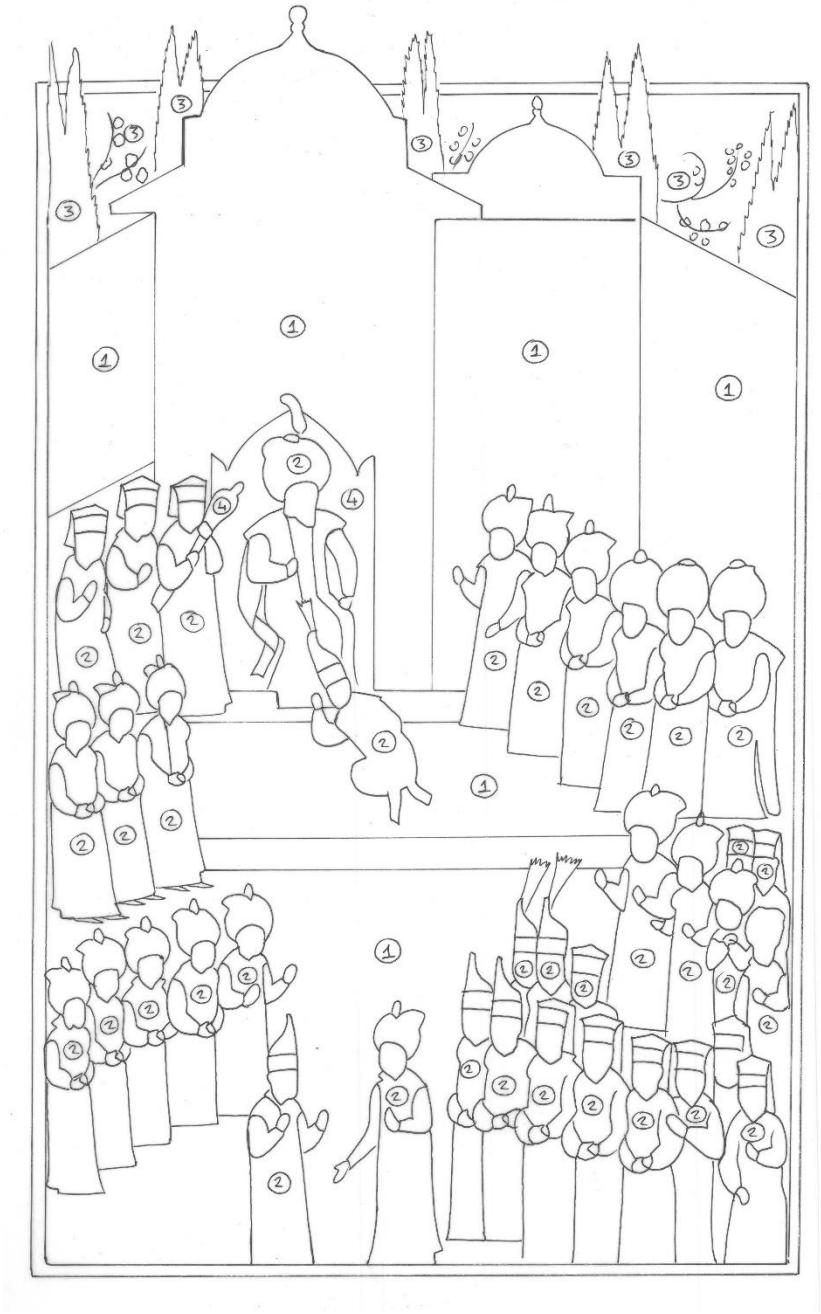


Resim 93, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Sultan II. Bâyezıd'ın Cülûsu

Teknik Analiz

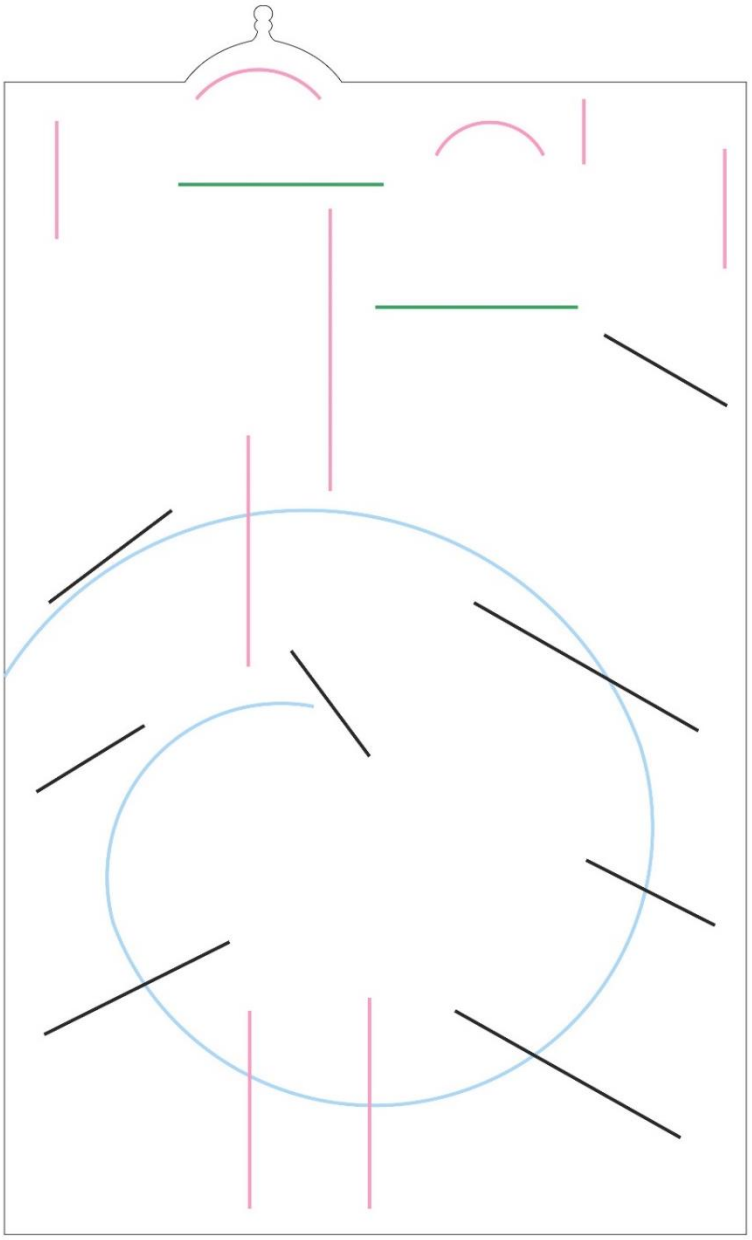


Çizim 171, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Kompozisyonun ayrıntılı çizimi



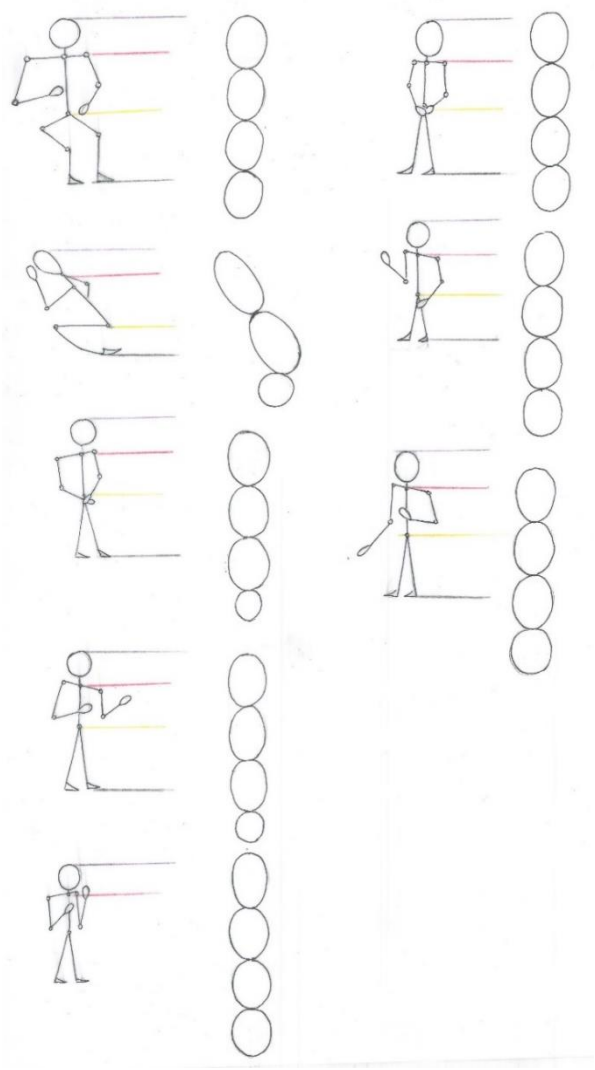
Çizim 172, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı*

1 Mimari Unsurlar, 2 İnsan Figürleri, 3 Doğa Unsurları, 4 Objeler (Çizim 172)



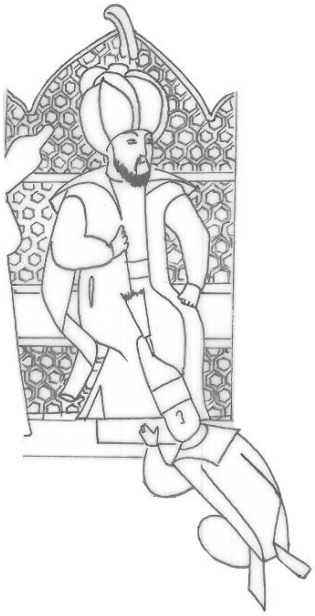
Çizim 173, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *Kompozisyonun düzeni*

Kompozisyonu oluşturan tüm elemanlar helezon, yatay, dikey ve paralel düzlemler üzerine yerleştirilmiştir. (Şekil 173)



Çizim 174, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları*

Kompozisyonda padişah oturur şekilde resmedilmiştir. Padişahın minyatürdeki boyutu yaklaşık olarak 8 cm'dir. Padişahın eteğini öpen figür ise yaklaşık olarak 6,5 cm boyutundadır. Minyatürde ayakta ellerini kavuşturmuş vaziyette bulunan yeniçerilerin boyutları ise yaklaşık olarak 9 cm dir. Padişahın hizmetinde bulunan, tahtın hemen sağında yer alan üç figürün boyutları ise yaklaşık olarak 7,5 cm'dir. Eserde devlet erkânına mensup olan figürlerin boyutları ise yaklaşık olarak 7 ile 8 cm arasında değişmektedir. (Çizim 174)



Çizim 175, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın ayrıntılı çizimi*



Çizim 176, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *Padişah figürü, etek öpen figürün replikası ve tahtan detay replika*

Kompozisyonda Padişah kubbesi olan mimari yapı içine yerleştirilmiş, altın bir taht üzerinde oturmaktadır. Padişahın başı ve vücudu sol tarafa dönüktür. (Çizim 176) Padişah üçte iki oranındaki portre anlayışı ile resmedilmiştir. Sağ eli göğsü hizasında tutmakta, sol elini ise dizine koymuş vaziyettedir. Padişahın iç entarisi koyu yeşil renk olup üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. Belinde renginde kuşak, kırmızı renk ile dilimlere ayrılmıştır. Nakkaş Padişahın kolsuz dış kaftanını açık yeşil renk tercih ederek, Padişah figürünü izleyicisinin dikkatine sunmaktadır. Bu kaftanın üzerinde altınla işlenmiş serbest bulut desenleri dikkat çekmektedir. Kaftanın yakası, omuz altları ve ön birleşim kısımları beyaz kürklüdür. Padişahın başında tepeliği yeşil olan beyaz bir sarık bulunmaktadır.



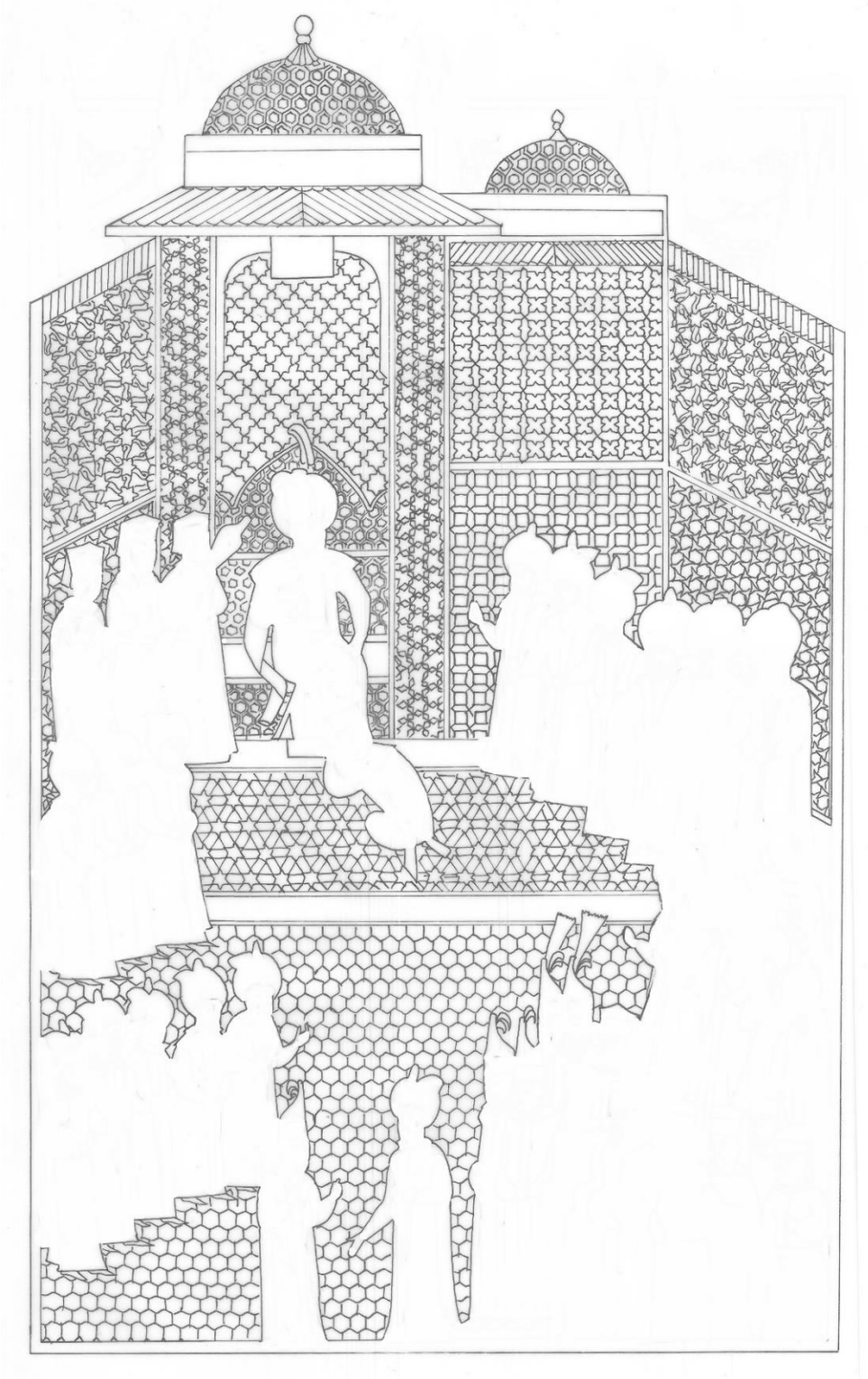
Resim 94, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın genel görünümü

Sarığın tepesinde ise beyaz tüylü, altın bir sorguç betimlenmiştir. Padişah figüründe şablon kullanılmış olsa da yüz ifadesi özgün bir şekilde betimlenmiştir. Nakkaş figürün sakallarını ve bıyıklarını tarama tekniği kullanarak boyutlandırmıştır. Padişahın yüzünü incelediğimizde göz kapaklarına burun kıvrımlarına ve yanaklarına kırmızı renk ile tonlamalar yapılmıştır. Padişahın kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 8 cm'dir. (Resim 95)

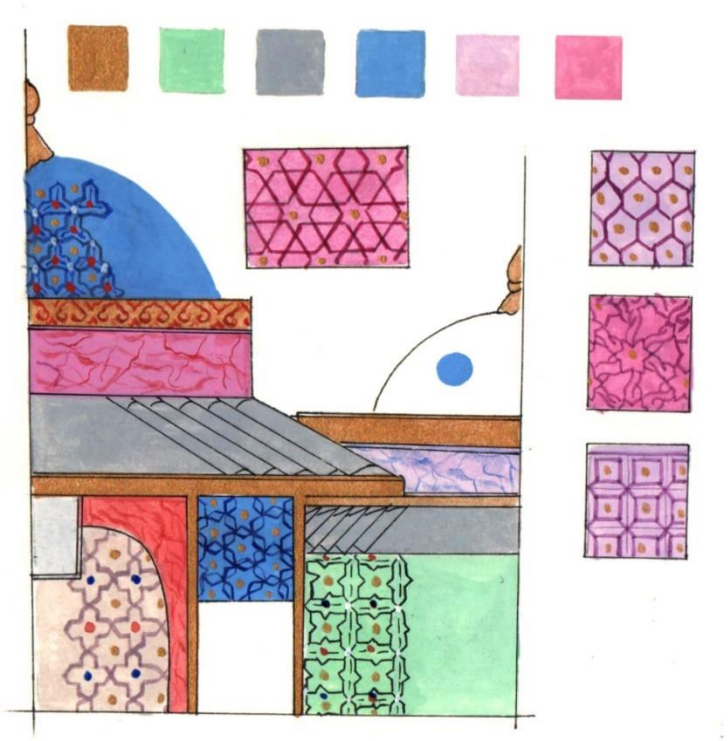
Padişahın oturduğu taht tamamen altından olup üzerinde altıgenlerin oluşturduğu geometrik motifler bulunmaktadır. Tattın taç kısmı üçgene benzer bir şekilde resmedilmiştir. Tahtın hemen altında padişahın eteğini öpen figür cülûs minyatürlerinde, genelde karşımıza çıkan bir figürdür. Bu figürün iç entarisi mavi olup dış elbisesi kırmızıdır. Bu dış elbisenin yakası, Padişahın kaftanının rengiyle aynı renktedir. (Resim 94)



Resim 95, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Padişahın portresi



Çizim 177, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *mimari unsurların ayrıntılı çizimi*



Çizim 178, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *mimari unsurlardan detay replikalar*

Kompozisyonun merkezi konumuna dahil olan, tahtın içinde yer aldığı kubbeli yapı, eserde kapladığı alan itibari ile ön plandadır. (Çizim 177-179-180) Bu yapının kubbesi mavi renk olup üzerinde siyah renk ile işlenmiş, altıgenlerin oluşturduğu geometrik desenler bulunmaktadır. Nakkaş altıgenlerin birleşim noktalarını beyaz ve mavi renk ile belirtirken, merkezlerinde altın noktalar koymuştur. Kubbenin alt bitimi, zemini algın olan bir bordür ile bitmektedir. Bu bordür üzerinde kırmızı renkle işlenmiş dendanlı motifler bulunmaktadır. Bu kısmın altında ise mermer görünümü kazandırılmış ayrı bir parça, mimari unsura kazandırılmıştır.

Mermer görünümlü ayrıtının altında, gümüş renginde bir çatı bulunmaktadır. Bu çatı, siyah mürekkeple dilimlere ayrılmıştır. Yapının ön kısmının sağında ve solunda, zemini mavi renk olan, sütuna benzer eklemeler bulunmaktadır. (Çizim178) Bu eklemelerin üzerinde, altı köşeli yıldızların birleşmesi ile oluşmuş geometrik desenler görülmektedir. Yapının iç kısmı krem rengine yakın bir renk ile belirtilmiştir. Yapı kısmın zemininde de sekiz köşeli yıldızların birleşmesi ile oluşan geometrik desenler mevcuttur. Mimari unsurun iç kısmında, mermer görünümlü kemer dikkat çekmektedir. Kemerin tam ortasında küçük bir pano bulunmaktadır. Bu panonun tam ortasında ise bir servi ağacı vardır. Panonun formu incelendiğinde vitray olabileceği kanaati oluşturmaktadır. İncelediğimiz bu mimari unsurun sol tarafında küçük kubbeli başka bir yapı bulunmaktadır.

Bu yapının kubbesi bir önceki yapının kubbesiyle bire bir aynıdır. Kubbenin altında lila renginde mermer görünümlü ayrıntı dikkat çekmektedir. Bu kısmın altında ise gümüş renkli

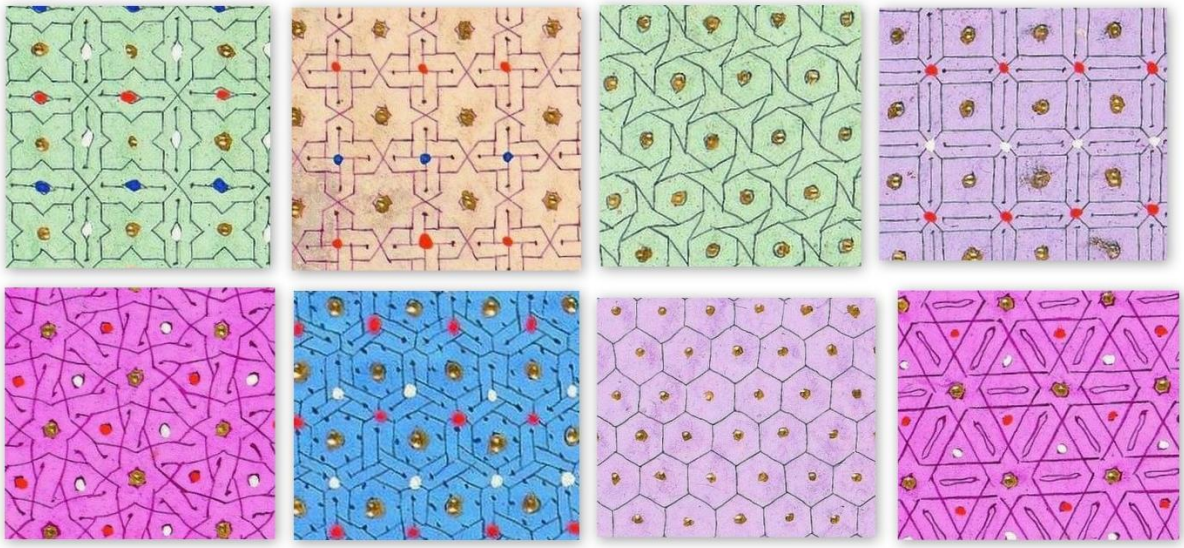
çatı göze çarpmaktadır. Nakkaş yapıyı iki farklı renk ile ortadan ikiye ayırmış olup üst kısmın zeminini açık yeşil, alt kısmın rengini ise lila rengi olarak belirlemiştir. Yeşil zemin üzerinde, yonca yaprağına benzer bir şeklin birleşmesiyle oluşturulmuş, lila zemininin üzerinde ise karelerin birleşmesi ile oluşturulmuş geometrik motifler bulunmaktadır.

Kubbesi olan bu iki mimari unsur, sağda ve solda duvarlarla desteklenmiştir. Duvarların üst kısmı pembe renk olup alt kısmı açık yeşil renkle betimlenmiştir. Bu renkler, altın bir şerit il e birbirinden ayrıştırılmıştır. Pembe zemin üzerinde altıgen yıldızlı geometrik motifler bulunurken, açık yeşil zemin üzerinde ise çok kenar dış bükey üçgenlerin oluşturduğu geometrik motifler bulunmaktadır.

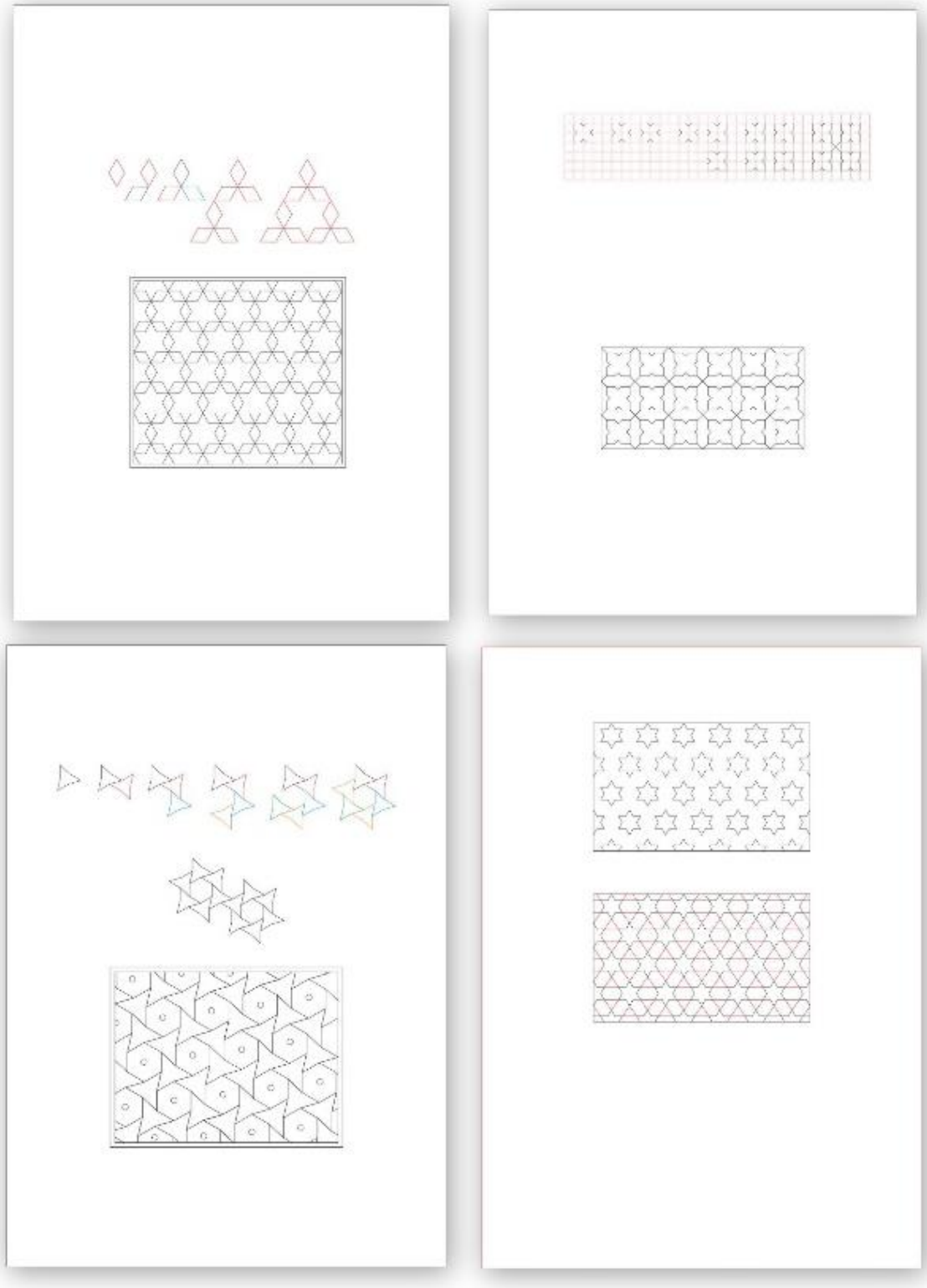
Nakkaş tahtın altında dar ve uzun bir zemin belirlemiştir. Bu zeminin rengi pembe olup üzerinde altı köşeli yıldızlardan oluşturulmuş geometrik motifli yer döşemeleri mevcuttur. Bu zemin ana zeminden, bordürü andıran bir basamak ile ayrışmaktadır. Bu basamak sülyen renginde olup üzerine rumi desenlerden oluşturulmuş zencerek işlenmiştir. Nakkaş kompozisyonun ana zeminini yer döşemeleri ile belirtmiş, döşemeleri ise altıgenden oluşturmuştur. (Resim 96-97)



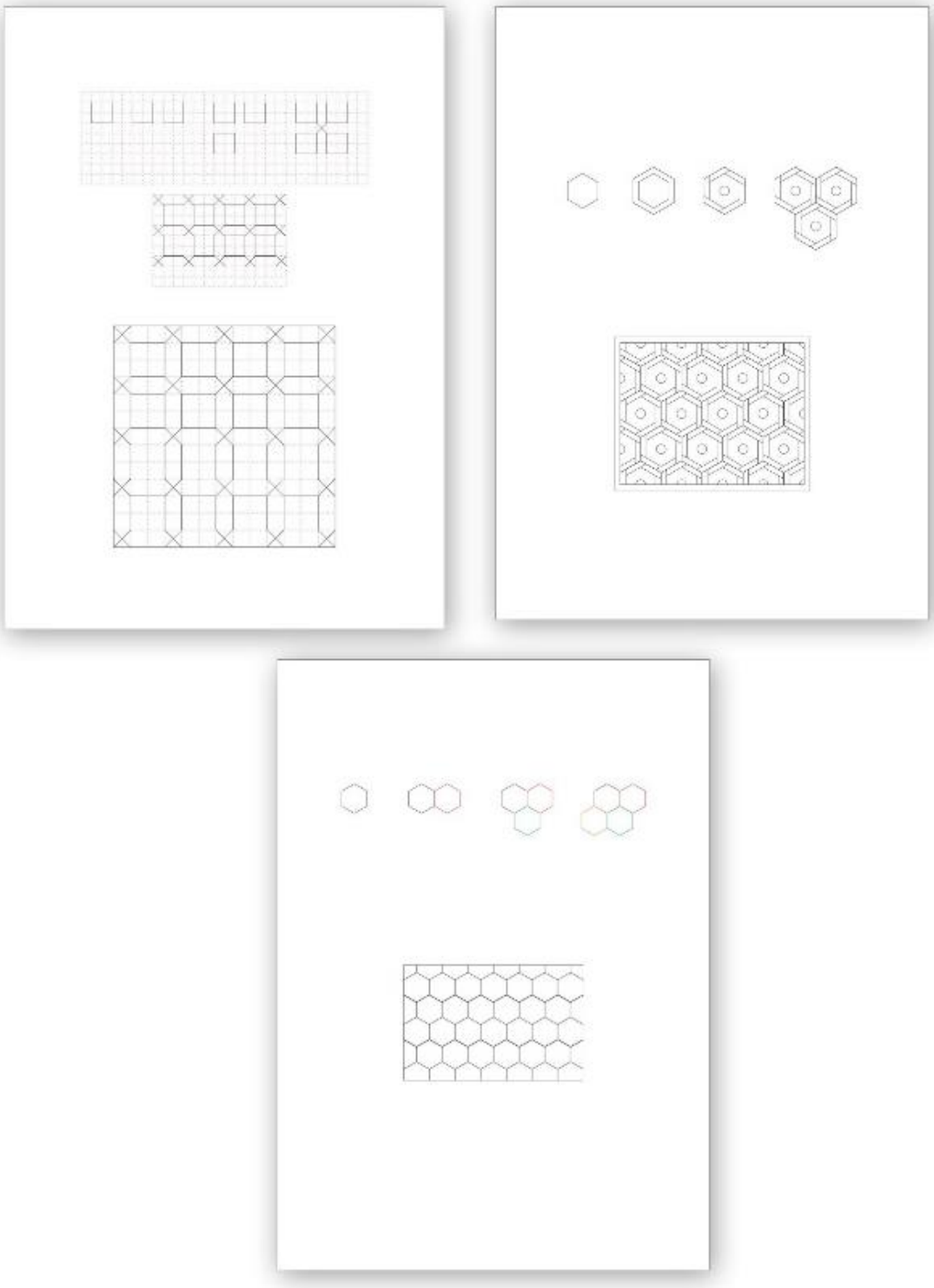
Resim 96, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), mimari unsurlardan detay



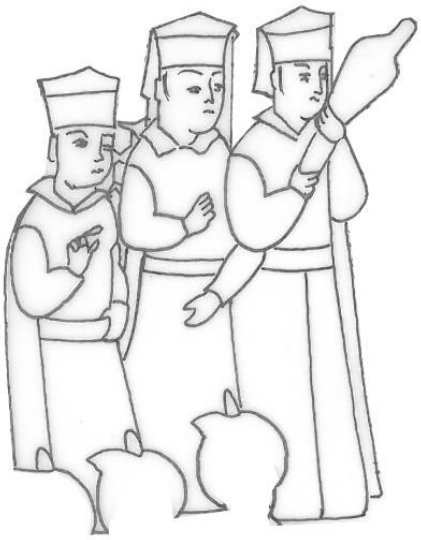
Resim 97, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), geometrik motiflerden detaylar



Çizim 179, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *geometrik motiflerin çözümlemeleri*



Çizim 180, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *geometrik motiflerin çözümlemeleri*



Çizim 181, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), h*asodalıların ayrıntılı çizimi*



Çizim 182, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *hasodalılardan birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı*

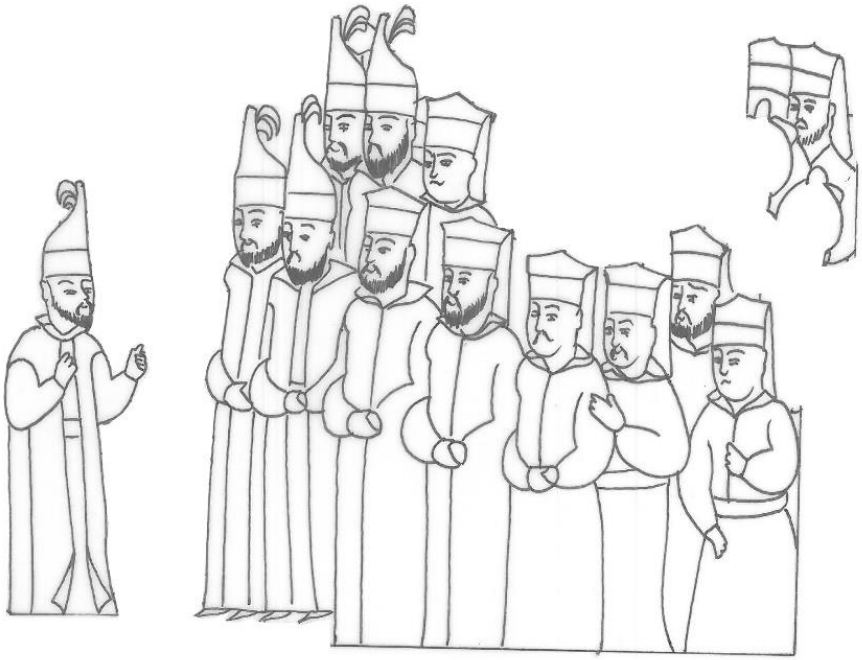
Kompozisyonda hasodalılar tahtın hemen sağ tarafında resmedilmişlerdir. Sıra halinde dizilmiş bu figürlerden soldaki figürün iç entarisi sülyen rengindedir. (Çizim 182) Dış elbisesi ise kırmızı renk olup üzerinde hatai motifler işlenmiştir. Figür her iki eliyle, kılıf içerisinde muhafaza edilen bir obje taşımaktadır. Bu kılıfın rengi koyu kahverengi olup üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler bulunmaktadır. Ortadaki figürün iç entarisi mor renk olup dış elbisesi daha koyu bordo renktedir. Dış elbisesinin üzerinde altınla işlenmiş hatayi motifler vardır. Sağdaki figürün ise iç entarisi ise sarı renktir. Dış elbisesi sülyen renginde olup üzerinde altınla işlenmiş hatayi motifler vardır. Bu iç figüründe başında alt kısmı altın olan kırmızı serpuşları bulunmaktadır. Bu figürlerde şablon kullanılmış fakat yüz ifadelerinde özgün betimlemelere yer verişmiştir. Figürlerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olarak 7,5 cm'dir. Eserin orijinalinde figürlerin ellerinde ve kıyafetlerinde, zaman içerisinde oluşmuş deformasyonlar gözlemlenmektedir. (Resim 98-99)



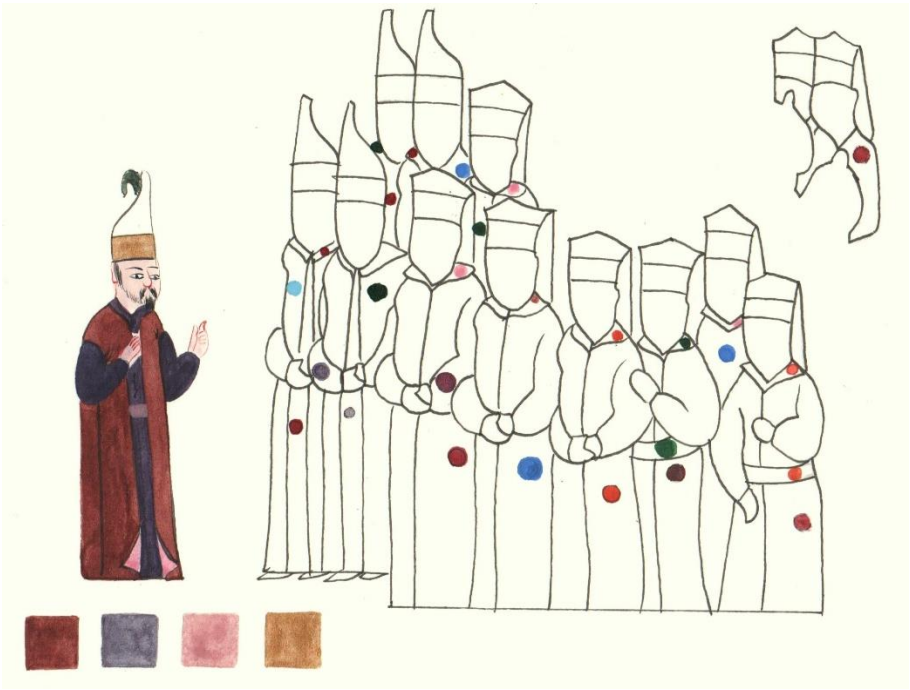
Resim 98, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Hasodalılar



Resim 99, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), figürlerdeki bozulmalar



Çizim 183, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *yeniçerilerin ayrıntılı çizimi*

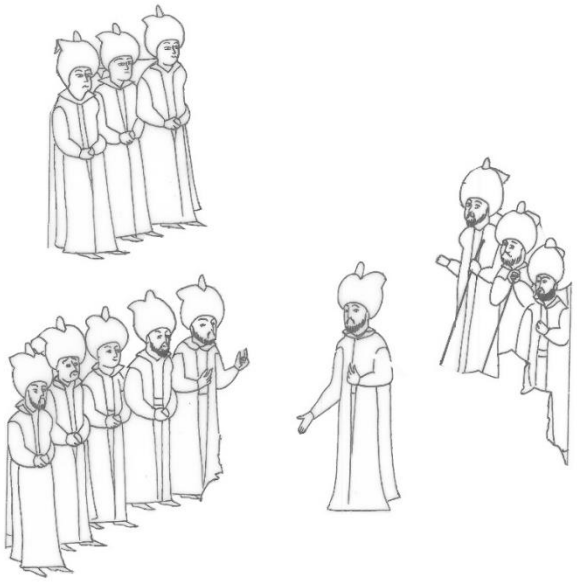


Çizim 184, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı*

Kompozisyonun sol alt köşesinde yer alan bazı yeniçeriler ikili sıra halinde ellerini kavuşturmuş vaziyette resmedilmişlerdir. Bu yeniçerilerin hemen arkasında bulunan devlet erkânı arasında iki yeniçeri ise ayrı olarak resmedilmiştir. Yeniçerilerin önde gelenlerinden olan başka bir yeniçeri ise kompozisyonun ortasında sağ tarafta, bir devlet erkânıyla karşılıklım konuşurken betimlenmiştir. (Çizim 184) Yeniçerilerin iç entarileri kırmızı, mor, pembe, bordo, sülyen ve yeşil renklerdedir. Dış elbiseleri ise kahverengi, açık mavi, yeşil, kırmızı, mavi, sülyen ve mor renklerdedir. Nakkaş bu figürlerde şablon kullanmış olsa da yüz ifadelerinde özgün betimlemelere yer vermiştir. Yeniçerilerin başlarında alt kısmı altınla belirtilmiş beyaz serpuşları vardır. Yeniçerilerden sadece beş tanesinin serpuşunda tüy sorguçlar bulunmaktadır. Bu figürlerin dördü hariç hepsi sakallıdır. Nakkaş figürlerin sakal ve bıyıklarını tarama tekniği kullanarak boyutlandırmıştır. Yeniçerilerin kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 9 cm'dir. (Resim 100)



Resim 100, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Yeniçeriler



Çizim 185, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), benzer *kıyafetle resmedilmiş, figürlerin ayrıntılı çizimi*



Çizim 186, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), *benzer kıyafetle resmedilmiş, figürlerden bir tanesinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı*

Devlet erkânına mensup bu kişiler kompozisyonda hiyerarşik konumlarına göre resmedilmiş ve boyutlandırılmıştır. Yine hiyerarşik konumlarına göre kompozisyondaki yerleri belirtilmiştir. Kompozisyona yatay şekilde yerleştirilmiş bu figürlerin çoğu ellerini kavuşturmuş biçimde resmedilmiştir. İç entarileri sarı, turuncu, bordo, sülyen, mor ve kırmızı renklerdedir. Dış elbiseleri ise yeşil, turuncu, mavi, kırmızı, açık mavi, sülyen, koyu kahve ve sarı renklerle betimlenmiştir. Dış elbiselerinin üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. İncelediğimiz diğer eserlerdeki devlet erkânına mensup figürlerin kıyafetlerinden, oldukça süslü olmaları dikkat çekmektedir. Figürlerin başlarında beyaz sarıklar olup tepelerinde uzun ve kırmızı renkte tepelikler bulunmaktadır. (Resim 101-102)



Resim 101, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Benzer kıyafetlerle resmedilmiş figürler

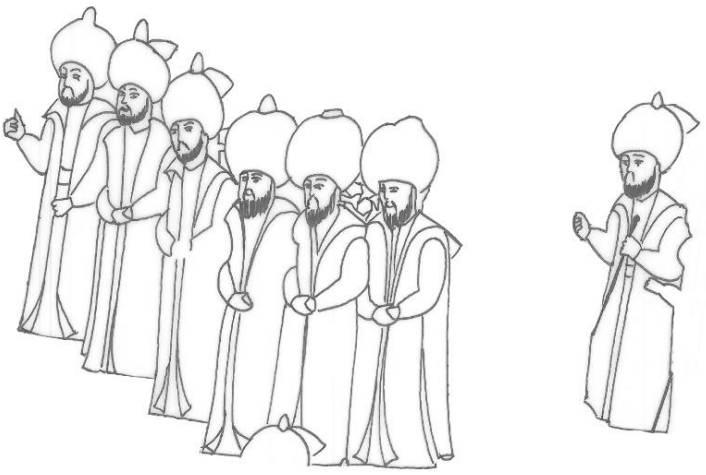
Bu figürlerden en dikkat çekeni ise kompozisyonun orta, alt kısmında, bir yeniçeri ile konuşan figürdür. (Çizim 186) Bu figür zayıf ve uzun boylu olarak betimlenmiştir. Şemse motifli dış elbisesi oldukça gösterişlidir. Konuşur şekilde betimlenen bu figür kompozisyon hareketlilik kazandırmıştır. Nakkaş bu figürlerde şablon kullanmış fakat yüz ifadelerinde özgünlük tercih etmiştir. Figürlerden beş tanesi hariç hepsi sakallı ve bıyıklıdır. Nakkaş sakal ve bıyıkları tarama tekniği kullanarak boyutlandırmıştır. Orijinal eserde bu figürlerin bazılarının yüzlerinde, ellerinde ve kıyafetlerinde renk kararmaları gözlemlenmiştir. (Resim 103) Bu figürlerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olarak 7 ile 8 cm arasında değişmektedir.



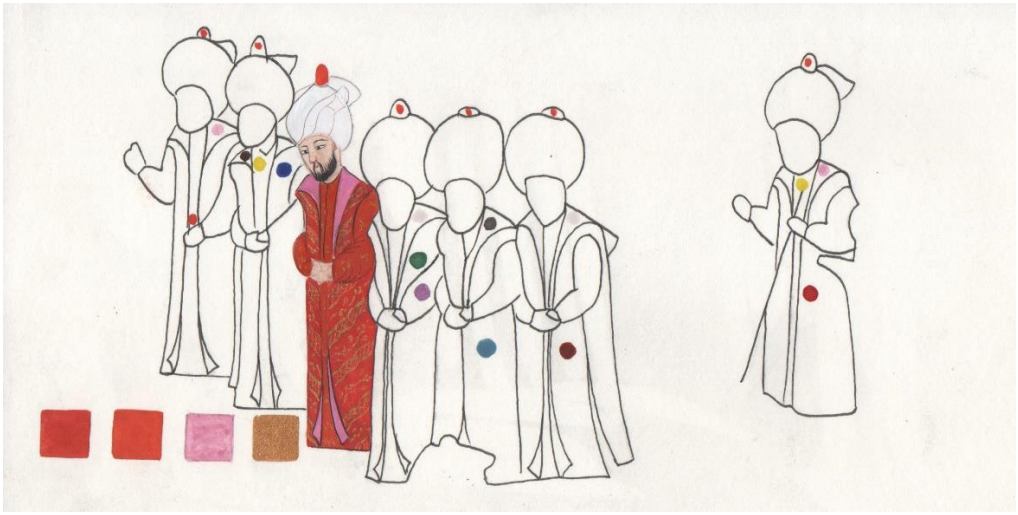
Resim 102, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Figürlerin dış elbiselerinden detaylar



Resim 103, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Eserin orijinalinde bozulan kısımlar



Çizim 187, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), benzer kıyafetle resmedilmiş,figürlerin ayrıntılı çizimi



Çizim 188, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), benzer kıyafetle resmedilmiş, figürlerden bir tanesinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

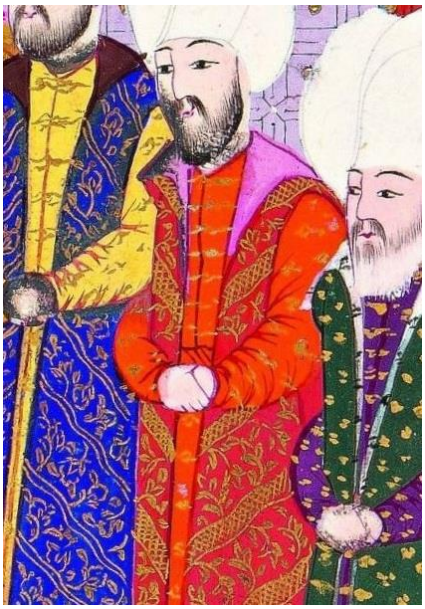
Kompozisyonun sağ üst köşesinde ye alan bu figürler devler erkânına mensup kişilerdir. Bu figürler tahtın hemen sol tarafında yer almaktadır. Tek sıra halinde, biri hariç diğerleri ellerini kavuşturmuş vaziyette resmedilmişlerdir. Sıranın başında bulunan figür Padişah ile konuşur vaziyette betimlenmiş bu durum kompozisyona hareketlilik kazandırmıştır. Nakkaş, figürleri kompozisyon içerisine, hiyerarşik konumlarına göre boyutlandırmış ve konumlandırmıştır. (Çizim 188) Figürlerde şablon kullanılmış olsa da yüz ifadelerinde özgün betimlemelere yer verilmiştir. Sakal ve bıyıkları tarama tekniği kullanılarak boyutlandırılmıştır. Figürlerin iç entarilerinin renkleri hardal, sarı, sülyen, mor, beyaz ve krem renktedir. Dış elbiseleri ise hardal, kırmızı, yeşil, mavi ve mor renklerdedir. Bu figürlerden sadece, ortada bulunan üçünün dış elbiselerinde altınla işlenmiş serbest desenler görülmektedir. Başlarında tepelikleri olan beyaz sarıklar bulunmaktadır. Bu tepeliklerden ikisi mavi diğerleri kırmızıdır. Sıranın solunda bulunan üç tanesinin dış elbiselerinin yakaları, omuz altları ve ön kısımları kürklüdür. Kürklerden birisi siyah ikisi siyah kürklüdür. Bu figürlerin bazılarının ellerinde ve yüzlerinde zaman içerisinde oluşmuş bozulmalar gözlemlenmiştir. Figürlerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olaak 8 cm'dir. (Resim 104-105-106)



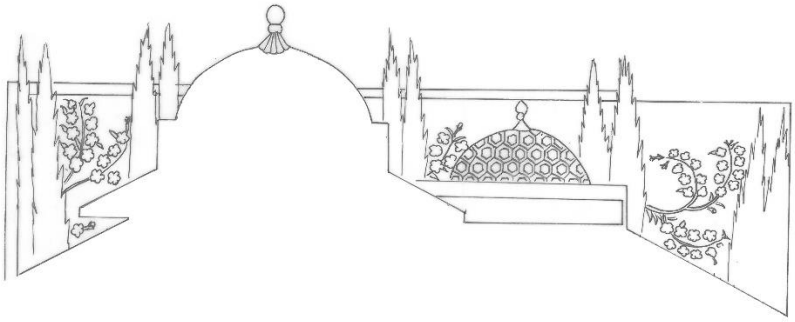
Resim 104, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), benzer kıyafetlerle resmedilmiş, devlet erkânına mensup figürler



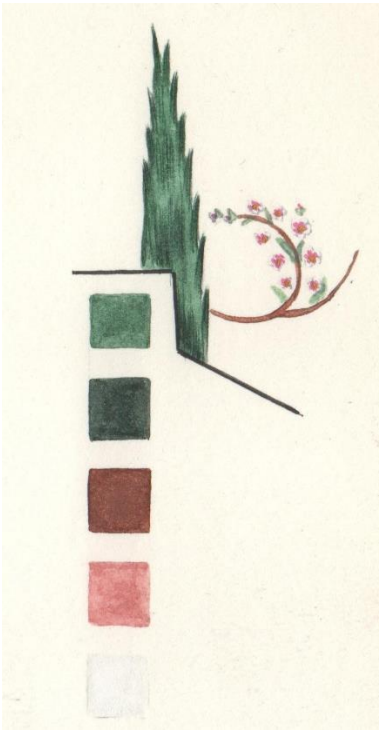
Resim 105, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Figürlerin dış elbiselerinden detaylar



Resim 106, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Eserin orijinalinde bozulmalar

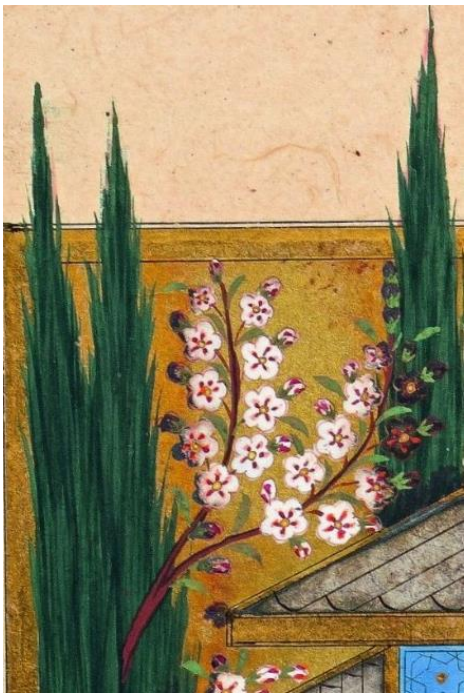


Çizim 189, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Kompozisyondaki ağaçların ayrıntılı çizimi



Çizim 190, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), ağaçlardan detay replikalar

Nakkaş gökyüzünü altın ile belirlemiştir. Bu durum ayrıca kompozisyondaki ağaçların zeminini oluşturtmuştur. Kompozisyondaki servilerin dizilimi esere simetrik kazandırmıştır.(Çizim 189- 190) Bu servilerin zemin rengi açık yeşil olup üzerine koyu yeşil renk ile tarama tekniği kullanılarak boyutlandırılmıştır. Eserde ikili sıralı halde toplam on adet servi bulunmaktadır. Bu servilerin arasında, dallarında beyaz çiçekleri olan ağaçlar doğa unsurunu desteklemektedir. Bu çiçekler beş yapraklı olup pembe renk ile tonlandırılmıştır. Ağaçların yaprakları ise açık yeşildir. Kompozisyondaki ağaçların yer aldığı kısmın hemen üzerinde siyah mürekkeple yazılmış ta'lîk ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerde "Sitanbulda Şah Bâyezıd-î devvum cülûs etti ikbalde muhteşem" yazmaktadır. (Resim 107-108)



Resim 107, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Eserdeki ağaçlardan detay



Resim 108, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 178a), Eserdeki ta-lîk yaz

3.9. Sultan I. Selim'in Cülûsu (1512-1520) *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 201a)

Minyatürün Konusu

Sultan I. Selim 1467'de doğdu. Vali sıfatıyla Trabzon'a gönderildi. Babası II. Bâyezıd'dır.[87] Babasına ve kardeşlerine karşı verdiği taht mücadelesini kazanan I. Selim, 24 nisan 1512'de Topkapı Sarayı'na geldi. Babı hümayun önünde taht kurulmuş, kısa süren bir ayak divanı sonrası Sultan II. Bâyezıd tahtı oğlu I Selim'e bıraktı.[88]

Eserdeki konu dış mekânda, açık havada gerçekleşmektedir. Kompozisyonun merkezi padişah olup, tahtın arkasındaki çadır merkezin bir parçası niteliğindedir. Padişah çadırı (Otağı Hümayun) ve gölgelik (Sayeban) oranları itibari ile kompozisyonda önemli bir yer kaplamaktadır. Minyatürde Padişah altından bir taht üzerinde oturmuş vaziyette betimlenmiştir. Tahtın hemen altında padişahın eteğini öpen figür, bu eserde de karşımıza çıkmaktadır. Kompozisyonda tüm figürler hiyerarşik durumlarına göre konumlanmış ve boyutlandırılmıştır. Şablon sistemiyle tekrarlanan bu figürlerin sadece yüz ifadeleri özgün bir biçimde betimlenmiştir. Yeniçeri figürleri kompozisyonun sağında tek sıra halindeyken, solunda iki sıra halinde resmedilmişlerdir. Kompozisyonun alt, orta kısmında karşılıklı konuşan iki figür, esere hareketlilik hissi kazandırmıştır. Kompozisyonda padişaha en yakın figürler, tahtın sağında bulunan hasodalardır. Kompozisyondaki figürlerin elbiselerinde aşırı süslemeye yer verilmemiş, bu sayede Padişah figürünün ön planda tutulması sağlanmıştır.

Eserde iki doğa katmanı olarak gökyüzü ve zemin bulunmaktadır. Nakkaş gökyüzünü altın ile ayrıştırmış zemini ise açık pembe renk ile betimlemiştir. Gökyüzü katmanında, siyah mürekkeple, ta-lîk hatla yazılmış ifadeler bulunmaktadır. Çadırın ve gölgeliğin arkasında bulunan serviler doğa unsurun birer parçası olarak kompozisyondaki yerini almıştır. Minyatürde, tahtın altında bulunan, oldukça yoğun işlenmiş, dar ve uzun halı dikkat çekmektedir. Kompozisyondaki çadırın ve halının baskın renkleri, izleyiciyi padişah figürüne yönlendirmektedir.

Eserde toplam 38 adet insan figürü bulunmaktadır. Eserdeki tüm unsurlar yatay, dikey ve çapraz düzlemler üzerine oturtularak diyagonal bir kompozisyon oluşturulmuştur. Eserde baskın olan renkler, kırmızı, pembe, yeşil ve mavi renklerdir. Eserin orijinalinde bazı figürlerin ellerinde, yüzlerinde, kıyafetlerinde ve sarıklarında zaman içerisinde oluşmuş

[87] Vasfi Mahir Kocatürk, *a.g.e. , s. 113.*

[88] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.* , s. 129.

bozulmalar görülmektedir. Ayrıca pembe renk olan zeminin bazı yerlerinde, gölgeliğin dış ve iç kısımlarında bozulmalar gözlemlenmiştir. İncelediğimiz diğer minyatürlerde olduğu gibi bu minyatürde havuz unsurunun olmaması dikkat çeken bir ayrıntıdır. Nigar Anafarta, bir belgeye dayanarak bu eseri, nakkaş Mehmed Bursavi'ye atfedilmektedir.[89] (Resim 109)

[89]Nigar Anafarta, *a.g.e,* s. XI.

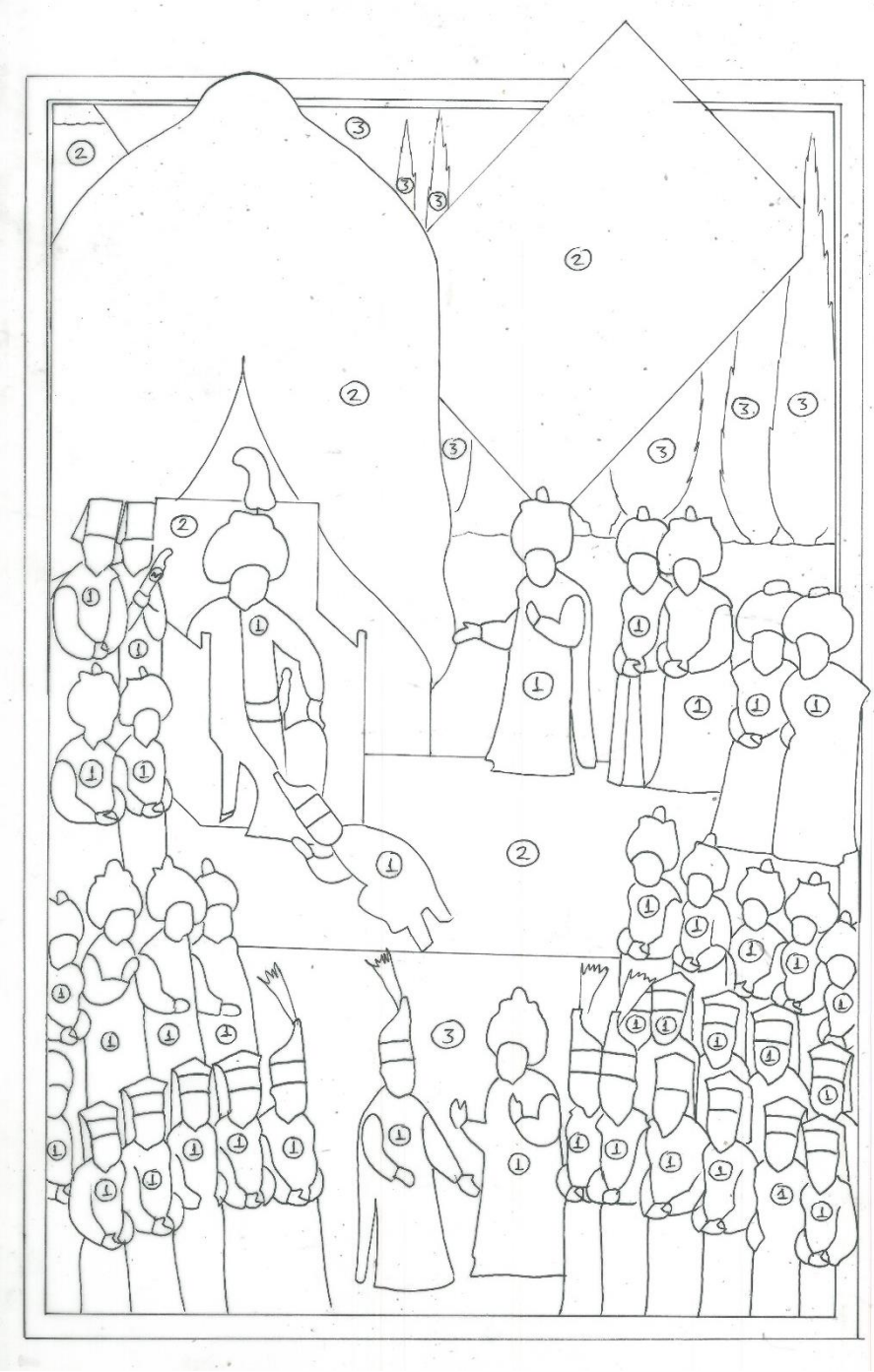


Resim 109, Sultan I. Selim'in Cülûsu Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b),

Teknik Analiz

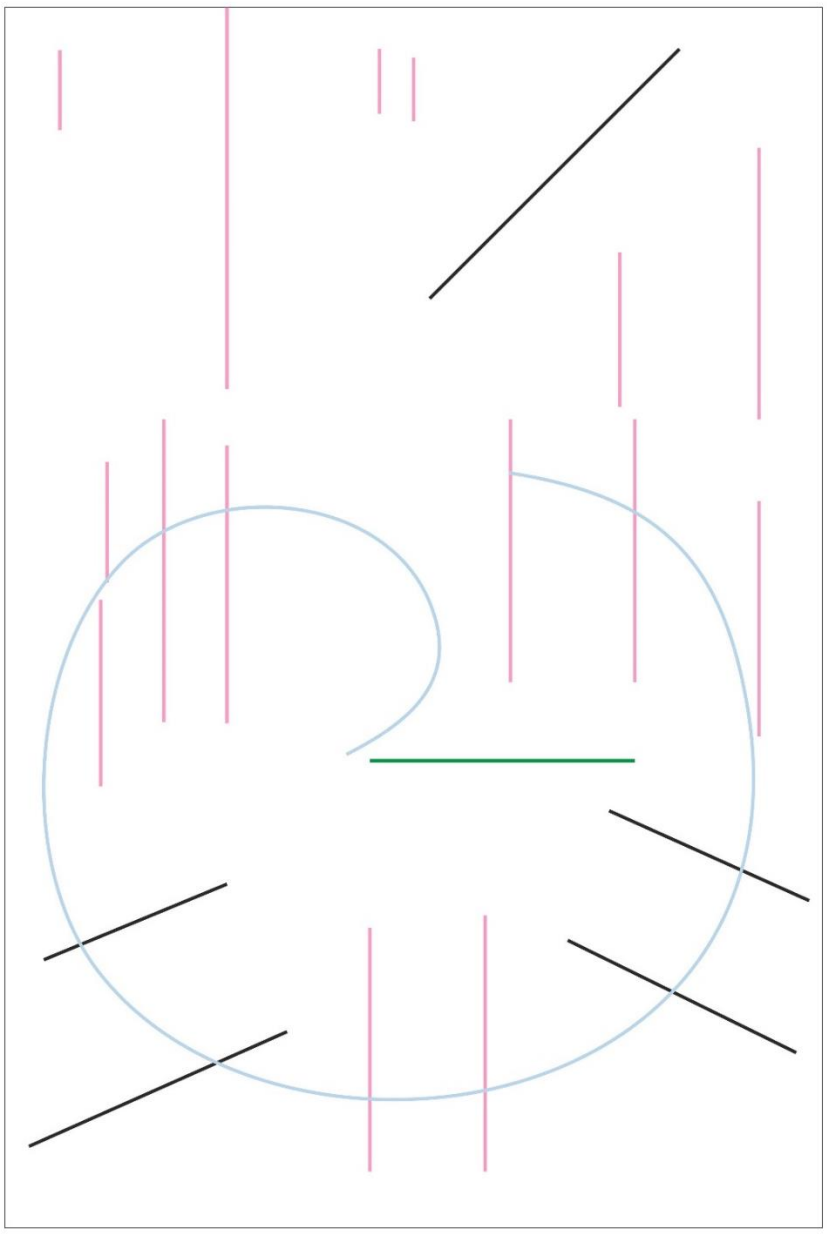


Çizim 191, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Kompozisyonun ayrıntılı çizimi



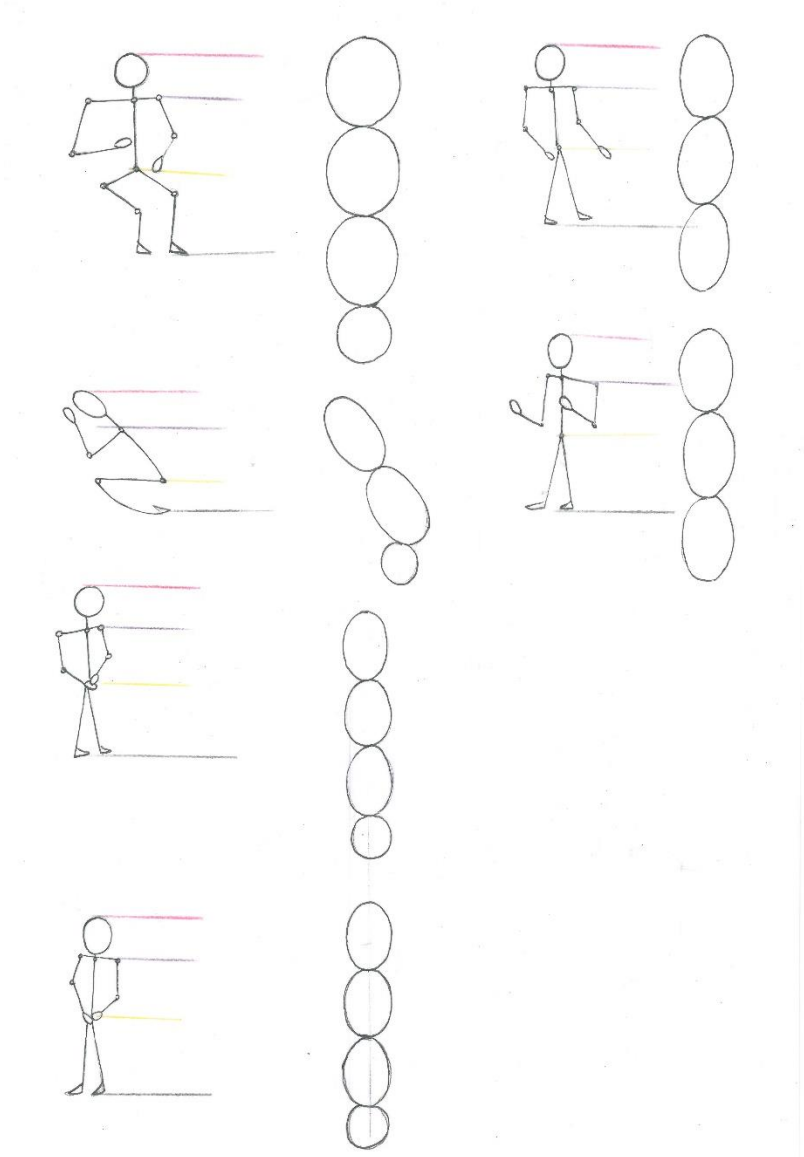
Çizim 192, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Kompozisyondaki unsurların numaralandırılışı

1 İnsan Figürleri, 2 Objeler, 3 Doğa Unsurları, *(Çizim* 192)



Çizim 193, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Kompozisyonun düzeni

Kompozisyonu oluşturan tüm elemanlar helezon, yatay, dikey ve paralel düzlemler üzerine yerleştirilmiştir. (Çizim 193)



Çizim 194, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Kompozisyondaki figürlerin hareket şekilleri ve oranları

Kompozisyonda padişah oturur şekilde resmedilmiştir. Padişahın minyatürdeki boyutu yaklaşık olarak 11,5 cm'dir. Padişahın eteğini öpen figür ise yaklaşık olarak 8 cm boyutundadır. Minyatürde ayakta ellerini kavuşturmuş vaziyette bulunan yeniçerilerin boyutları ise yaklaşık olarak 10 cm dir. Padişahın hizmetinde bulunan, tahtın hemen sağında yer alan üç figürün boyutları ise yaklaşık olarak 9 cm'dir. Eserde devlet erkânına mensup olan figürlerin boyutları ise yaklaşık olarak 8 cm arasında değişmektedir. (Çizim 194)



Çizim 195, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın ayrıntılı çizimi

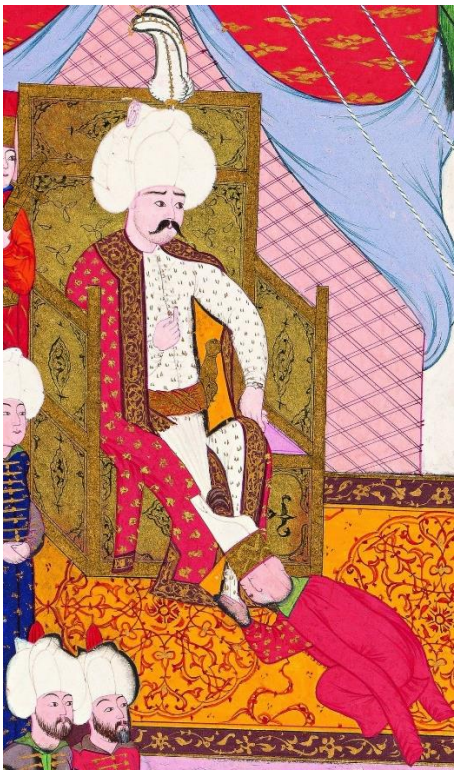


Çizim 196, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Padişah figürü, etek öpen figür ve tahtın replikası

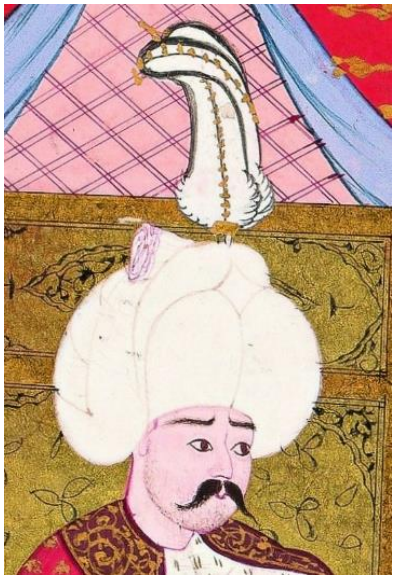
Kompozisyonda padişah, otağı hümayun (Padişah çadırı) önüne kurulmuş, altından bir taht üzerinde oturmuş şekilde betimlenmiştir. Padişah başı ve vücudu ile kompozisyonun sol tarafına dönüktür. Sağ elini göğsünün hizasına kaldırmış, sol elini ise sol dizinin üzerinde tutmaktadır. Bu minyatürde, alışık olmadığımız bir Padişah oturuş biçimi görmekteyiz. Padişah sol dizini hafif yukarı kaldırmış biçimde resmedilmiştir. (Çizim 196) Padişahın iç entarisi beyaz renk olup üzerinde pars beneğine benzer serbest desenler bulunmaktadır. Padişahın kaftanı ise oldukça gösterişlidir. Kaftanının zemin rengi kırmızıdır. Kaftanın yaka ve ön ilikleme kısımlarının rengi ise bordodur. Bordo zemin üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. Kaftanın iç astarı ise turuncu renktir.

Nakkaş padişah figürünü özgün olarak betimlemiştir. Yüz ifadesini incelediğimizde, farklı minyatürlerde benzerini gördüğümüz, I. Selim portreleriyle hemen hemen aynıdır. Nakkaş figürün bıyıklarını ve kaşlarını tarama tekniği ile burun kıvrımlarını, çene, yanak ve ense kısımlarını ise kırmızı renk ile tonlama yaparak boyutlandırmıştır. (Resim 111) Padişahın başında beyaz bir sarık olup üzerinde beyaz tüylü, altından bir sorguç vardır. Beyaz tüyün dış kısımlarının siyah olması, yas alametinin bir sonucudur.

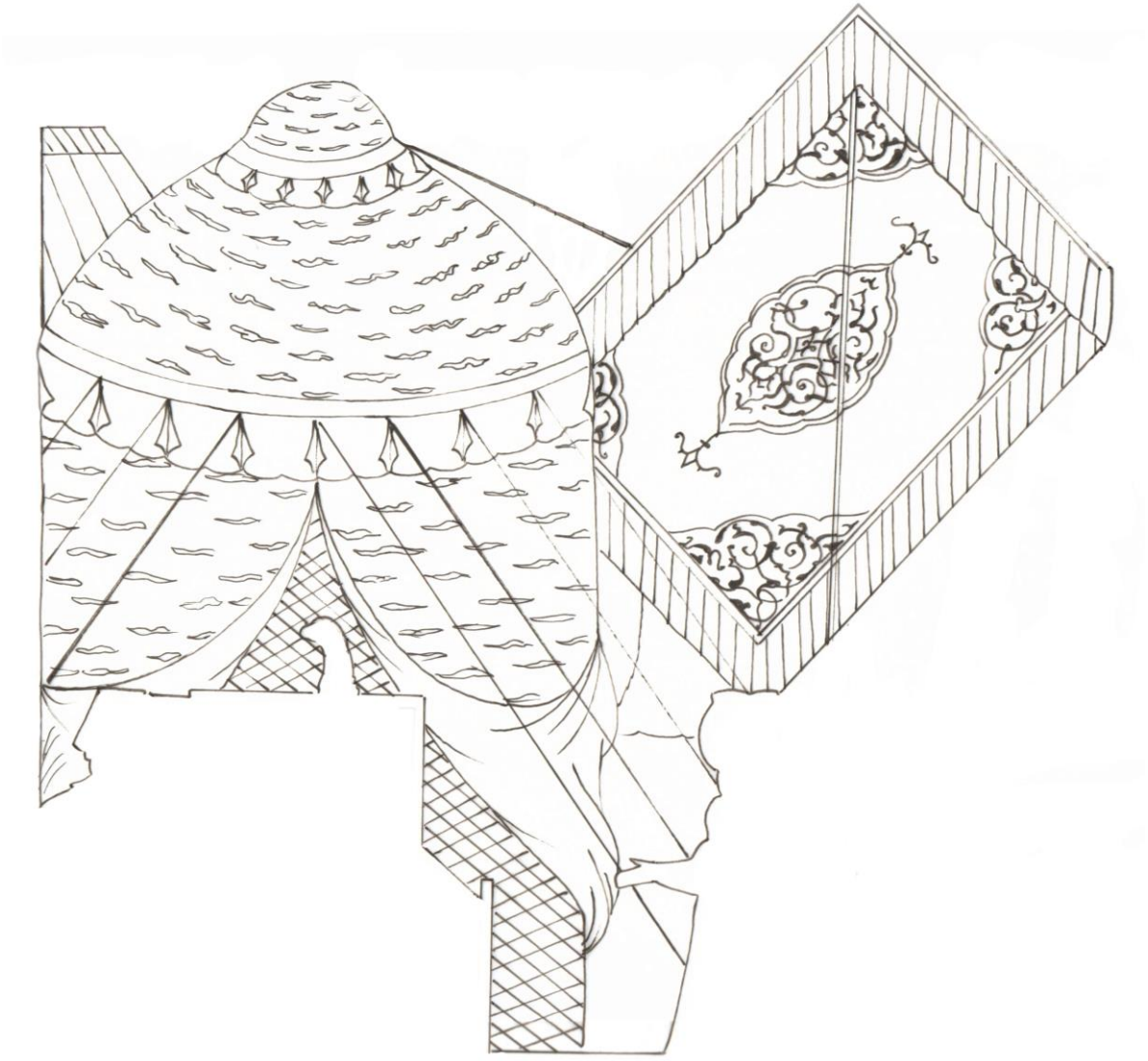
Padişah hiyerarşik büyüklükte resmedilmiş ve boyutlandırılmıştır. Padişah figürünün kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 11,5 cm'dir. Tahtın hemen altında padişahın eteğini öpen figür bulunmaktadır. Cülûs merasiminin adeta bir ifadesi olarak karşımıza çıkan bu figürün iç entarisi ve dış elbisesi kırmızı renktedir. İç elbisesinin üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. Dış elbisesinin yakası ise yeşil renktedir. Bu figürün başında alt kısmı altın olan, tüy sorguçlu başlık bulunmaktadır. Figürün kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 8 cm'dir. Kompozisyonda padişahın tahtı tamamen altın olarak betimlenmiştir. Kürsüyü aldıran taht yüksekçe olup üzerinde siyah renkle işlenmiş şemse ve bitkisel motifler bulunmaktadır. (Resim 110)



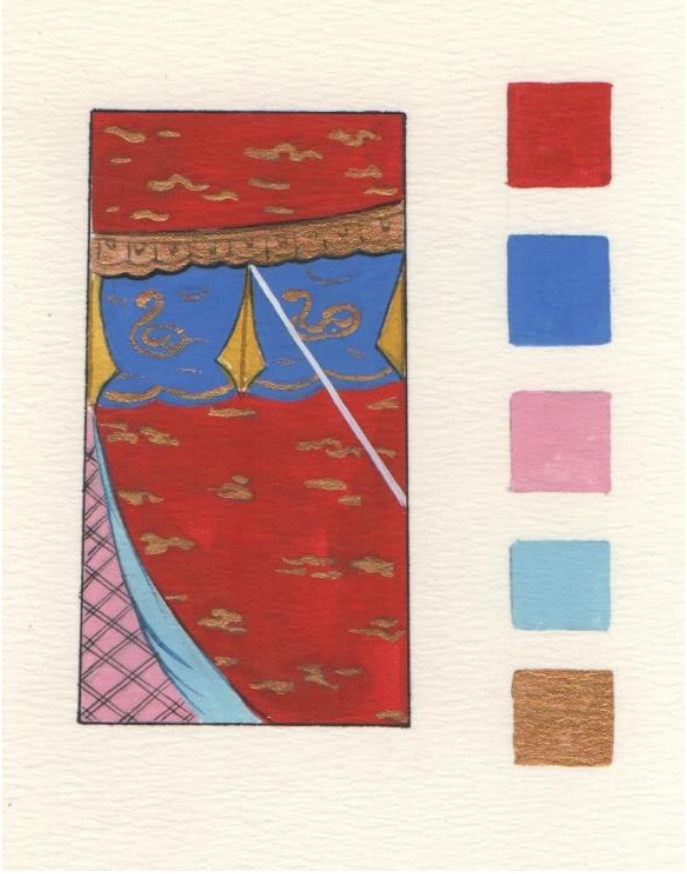
Resim 110, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Padişah, etek öpen figür ve tahtın genel görünümü



Resim 111, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Padişah portresi

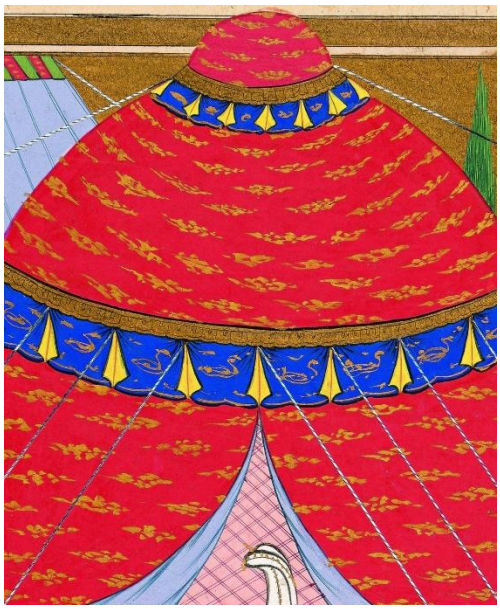


Çizim 197, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Padişah çadırı ve gölgeliğin ayrıntılı çizimi

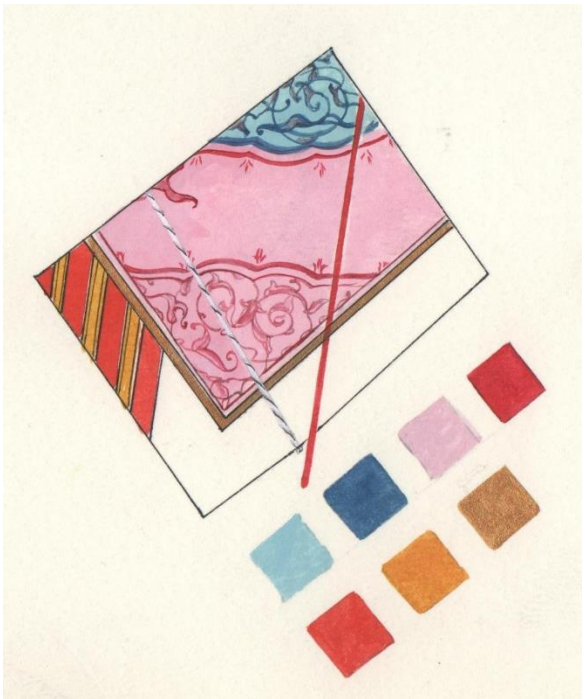


Çizim 198, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Padişah çadırından detay replikalar

Padişah çadırı (Otağı Hümayun) Kompozisyonun sol kısmında yer almaktadır. Oran itibari ile minyatürde önemli bir alan kaplamaktadır. (Çizim 197) Kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 20 cm'dir.Çadırın zemin rengi kırmızı olup astarı açık mavi renktedir. Üzerinde altınla işlenmiş bulut motifleri yer almaktadır. Tepesi kubbe şeklinde olan çadırın üst kısımlarında, şerit şeklinde uzanan, lacivert zeminli şeritler dikkat çekmektedir. Bu şeritlerin üzerinde altınla işlenmiş kuş figürleri bulunmaktadır. Şeritlerin astarı sarı olup, dilimler halinde dışarı taşmaktadır. Nakkaş çadırın iç rengini açık pembe olarak betimleyip üzerine çift çizgili, çapraz şekiller işlemiştir. (Çizim 198, Resim 112)

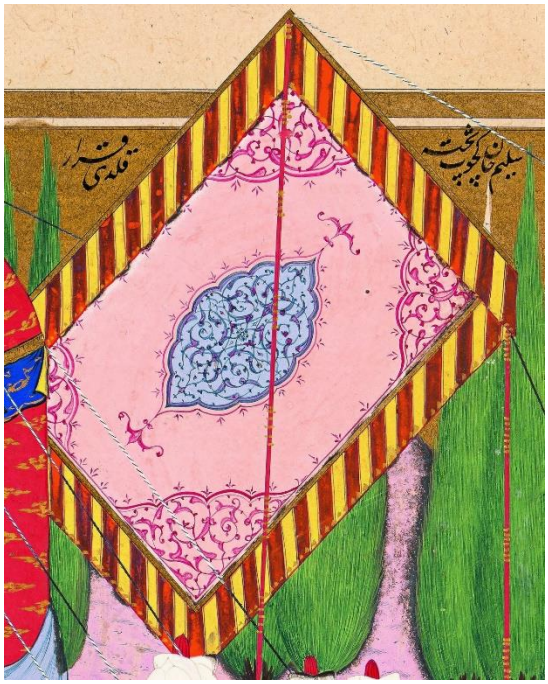


Resim 112, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Padişah çadırından detay

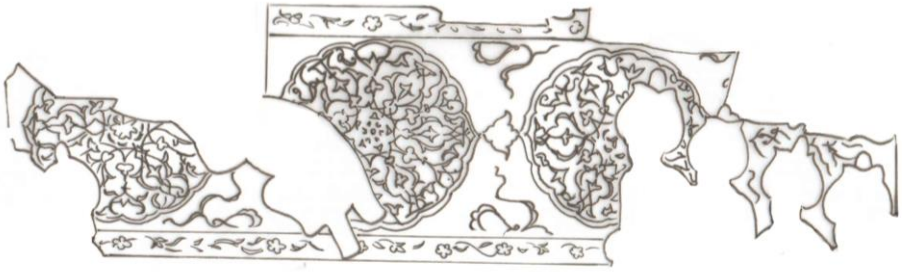


Çizim 199, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), gölgelikten detay replikalar

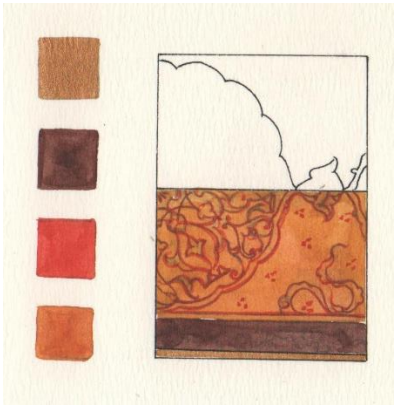
Kompozisyonda, çadırın sol üst kısmında gördüğümüz bu gölgelik (Sayeban) kırmızı renk olan iki çubuğun desteklemesi ile ayakta durmaktadır. Gölgeliğin zemini açık pembe renktir. Zeminin dört köşesine dörtte bir şemse motiflerinden kesitler vardır. Bu şemse motiflerin içine koyu pembe renk ile rumî desenler işlenmiştir. Gölgeliğin tam ortasında zemini açık mavi renk olan bir şemse motifi bulunmaktadır. Nakkaş bu motifin içerisine, mavi renk rumi desenler işlenmiş, rumîlerin içlerini ise borda renk ile zeminden ayrıştırmıştır. Gölgeliğin dış köseleri çapraz şeritli bordürlerle sınırlandırılmıştır. Şeriler kırmızı ve sarı olarak birbirini takip etmektedir. Kompozisyonda baskın renk ile betimlenmiş bu gölgelik cülûs töreninin zenginliğini destekler niteliktedir. (Çizim199, Resim 113)



Resim 113, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), gölgeliğin genel görünümü



Çizim 200, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Minyatürdeki halının ayrıntılı çizimi



Çizim 201, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Halıdan detay replika

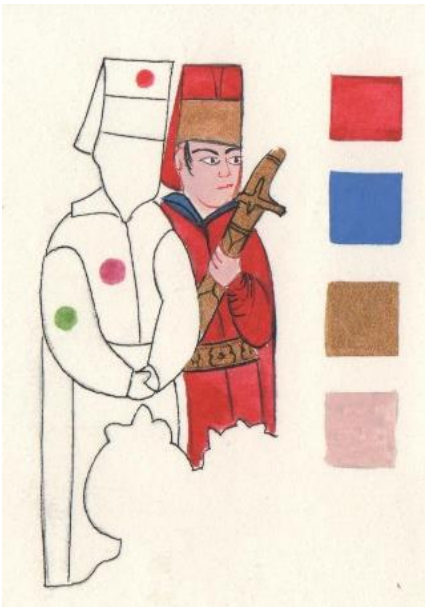
Tahtın hemen altında bulunan halı dar ve uzun olarak betimlenmiştir. Halının zemin rengi turuncu renk olup üzerinde kırmızı renkle işlenmiş bulut ve çintemani desenler bulunmaktadır. Zeminde üç adet, madalyon şeklinde işlenmiş şemse motifleri bulunmaktadır. Nakkaş bu motiflerin içerisine kırmızı renk ile rumî desenler işlemiştir. Halının üst ve alt köşeleri bordur şeklindedir. Bu bordürün zemin rengi ise bordo renktedir. Bordürün üzerinde altınla işlenmiş serbest bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Halı renk olarak kompozisyonda baskın renktedir. Nakkaşın bu rengi seçmesindeki amaç izleyicinin dikkatini padişaha çekme çabasının bir sonucu olabilir. (Çizim 200, Resim 114)



Resim 114, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Minyatürdeki halıdan ayrıntı

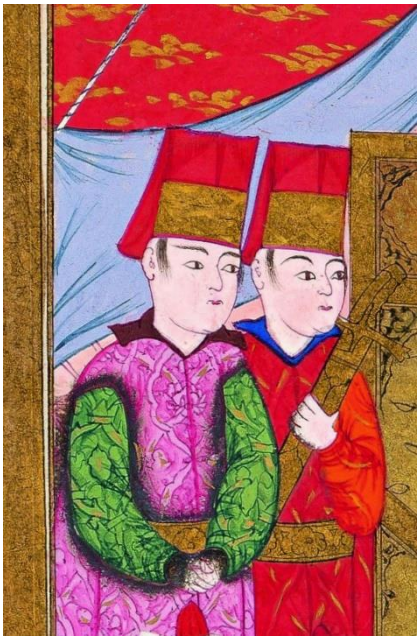


Çizim 202, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Hasodalıların ayrıntılı çizimi

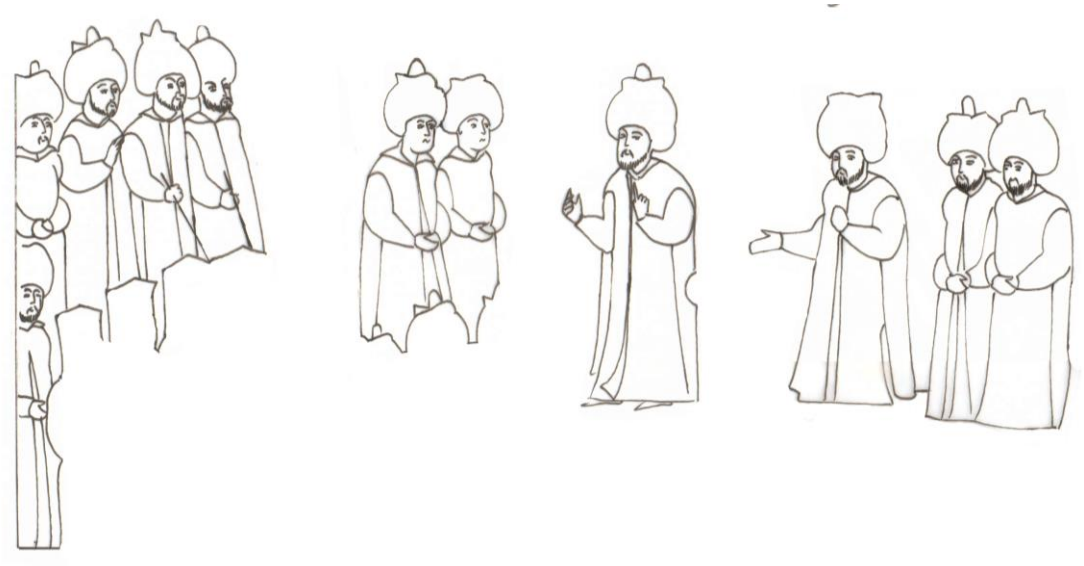


Çizim 203, Hasodalılardan bir tanesinin replikası

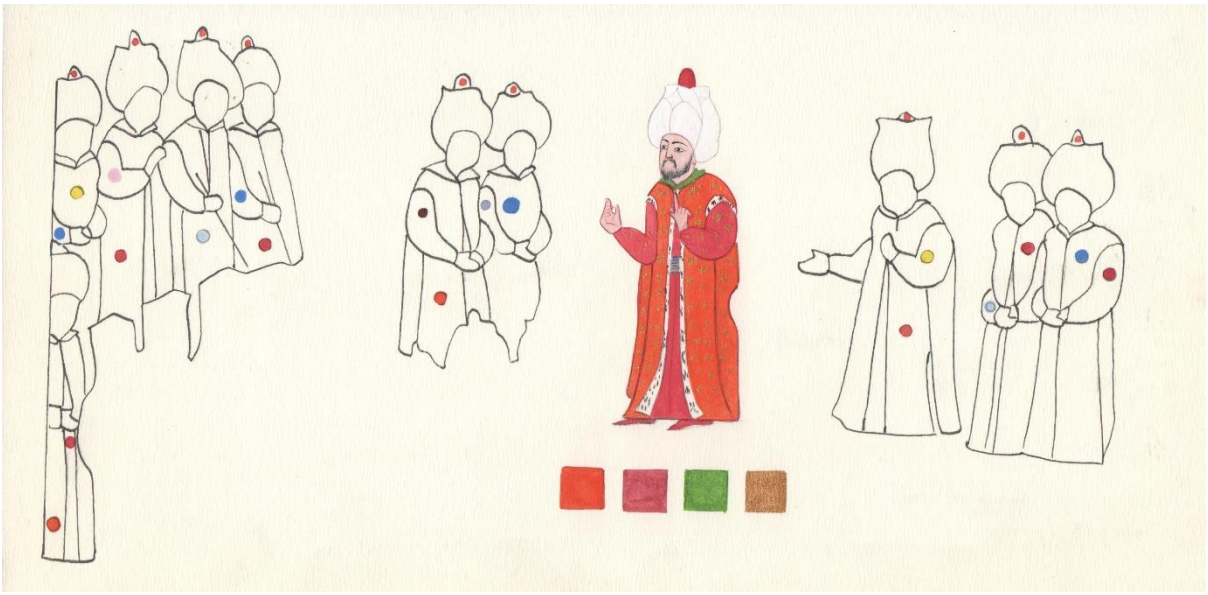
Hasodalılar kompozisyonda, tahtın hemen sağ tarafında, iki kişi olarak betimlenmiştir. Cülûs konulu minyatürlerde sıklıkla gördüğümüz bu figürler her zaman padişaha mesafe olarak en yakın figürler olarak resmedilmişlerdir. Hasodalıların hazır duruşu, cülûs töreninin gerçekleştiğini vurgular niteliktedir. Soldaki figürün iç elbisesi kırmızı renk olup mavi yakalıdır. Elbisesinin üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler bulunmaktadır. Bir eliyle padişahın kılıcını taşımaktadır. Sağdaki figürün iç entarisi yeşil renk dış elbisesi ise pembe renktedir. Elbiselerin üzerinde, kendi tonlarının daha koyusu ile işlenmiş hatai motifler dikkat çekmektedir. Bu figür ellerini kavuşturmuş vaziyette betimlenmiştir. Figürlerde şablon kullanılmış, yüz ifadeleri ise özgün betimlenmiştir. Zülüfleri ve kaşları tarama tekniğiyle boyutlandırılmıştır. Bu figürlerin kompozisyondaki oranları yaklaşık olraka 8,5 cm'dir. Her iki figürün belinde altın kemer, başlarında ise alt kısımları altın olan kırmızı serpuşlar bulunmaktadır. (Çizim 203, Resim115)



Resim 115, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), hasodalılar



Çizim 204, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin, ayrıntılı çizimi



Çizim 205, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerden birinin replikası ve diğerlerinin renk dağılımı

Devlet erkânına mensup olan bu figürler, kompozisyon içinde, hiyerarşik durumları göz ölünde bulundurularak boyutlandırılmış ve konumlandırılmıştır. Nakkaş bu figürlerde şablon kullansa da yüz ifadelerinde özgün betimlemelere yer vermiştir. Bu figürlerden, tahtın hemen sol tarafında bulunan ikisi hariç tamamı sakallı ve bıyıklı resmedilmişlerdir. Nakkaş figürlerin sakal ve bıyıklarını tarama tekniği kullanarak boyutlandırmıştır. Figürlerin kimisi ellerini kavuşturmuş vaziyette, kimisi ise elindeki bastonu tutmaktadır.

Bu figürler arasında, tahtın solunda, Padişah ile konuşur şekilde betimlenen figür ile kompozisyonun alt orta kısmında, bir yeni çeri ile konuşan figür minyatüre hareketlilik kazandırmış ve eseri durağanlıktan kurtarmıştır. Figürlerin iç entarileri sarı, açık mavi, kırmızı, kahverengi, açık pembe ve yeşil renklerde olup bazılarının üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler bulunmaktadır. Bu figürlerin dış elbiseleri ise açık pembe, sülyen, kırmızı, lacivert, sarı ve açık mavi renklerde olup bazılarının üzerinde altınla işlenmiş serbest desenler mevcuttur. (Resim 116)



Resim 116, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Benzer kıyafetle resmedilmiş devler erkânına mensup figürler

Minyatürün orijinalinde bazı figürlerin ellerinde, yüzlerinde, kıyafetlerinde ve sarıklarında, zaman içerisinde oluşmuş bozulmalar bulunmaktadır. Bu bozulmalar genelde renk kararması şeklinde gözlemlenmiştir. Bir figürün dış elbisesi açık pembe renk olmasına rağmen kararmadan dolayı gri renk olarak algılanmaktadır. (Resim 117-118)



Resim 117, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), pembe zeminin kararması



Resim 118, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Minyatürdeki bozulmalar



Çizim 206 Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin ayrıntılı çizimi



Çizim 207 Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), benzer kıyafetle resmedilmiş figürlerin birinin replikası

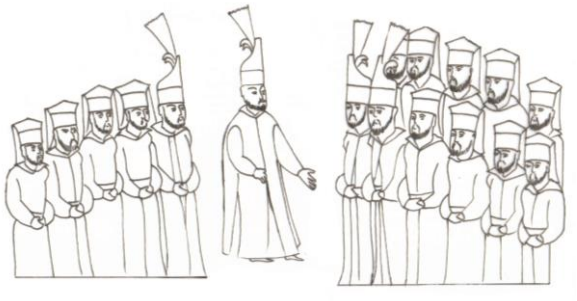
Bu iki figür kompozisyonun solunda yan yana, ellerini kavuşturmuş vaziyette betimlenmişlerdir. Sağdaki figürün iç elbisesi açık mavi renk olup üzerinde yeşil bir kaftan bulunmaktadır. Soldaki figürün ise iç entarisi mavi renk olup üzerinde açık pembe renk kaftan bulunmaktadır. Bu kaftanlar kolsuz olup yakaları, ön ilikleme kısımları ve omuzlarının alt kısımları kahverengi kürklüdür. Her iki figürün başında tepeliği yeşil olan beyaz sarık bulunmaktadır. Nakkaş figürleri şablon olarak resmetmiş fakat yüz ifadelerini özgün betimlemiştir. Sakal ve bıyıklarını tarama tekniği ile boyutlandırmıştır. Her iki figüründe sakalları uzun ve beyazdır. Devler erkânına mensup olan bu figürlerin, kompozisyondaki boyutları yaklaşık olarak 8 cm'dir. Eserin orijinalinde bu figürlerin kıyafetlerinde bozulmalar gözlemlenmiştir. (Resim 119-120)



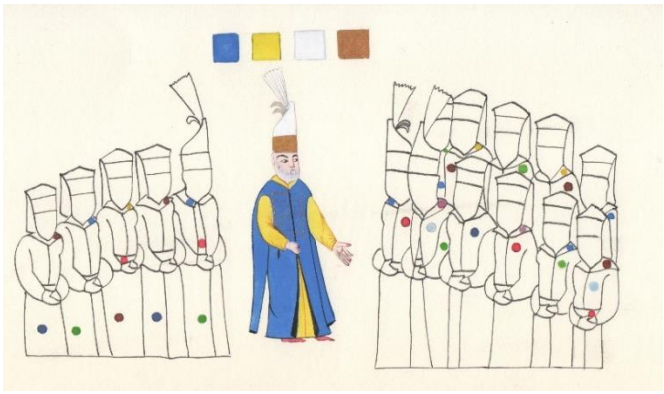
Resim 119 Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), benzer kıyafetle resmedilmiş devlet erkânı



Resim 120, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Minyatürdeki bozulmalar



Çizim 208 Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), yeniçerilerin ayrıntılı çizimi



Çizim 209 Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Yeniçerilerden birinin replikası ve diğerlerininrenk dağılımı

Kompozisyondaki yeniçeriler minyatürün alt kısmında sağda tek sıra, solda ise iki sıra halinde betimlenmişlerdir. Yeniçeriler ellerini kavuşturmuş vaziyettedirler. (Çizim 209) Bazı figürlerin iç entarileri gözükmekte bazılarının ise gözükmemektedir. Gözüken iç entariler kırmızı, mavi ve yeşil renktir. Dış elbiseleri ise mavi, lacivert, açık yeşil, kahverengi ve açık mavi renktir. Bu elbiselerin yakaları kahverengi, mavi, sarı, açık pembe, açık yeşil ve kırmızı renklerdedir. Ön sırada resmedilmiş yeniçerilerin bazılarının belinde kırmızı, mavi, açık mavi ve kahverengi kuşaklar dikkat çekmektedir.

Nakkaş figürlerde şablon kullanmış olsa da yüz ifadelerini özgün betimlemiştir. Figürlerin sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile boyutlandırılmıştır. Figürlerin başlarında, alt kısımları altın olan serpuşlar görülmektedir. Yeniçerilerden sadece dördünün serpuşlarında tüylü sorguçlar bulunmaktadır. Bu figürlerin kompozisyondaki oranı yaklaşık olarak 6 ile 10 cm arasında değişmektedir. Yeniçerilerin lideri olan bir yeniçeri figürü karşısındaki devler erkânıyla konuşur vaziyette resmedilmiş, bu durum kompozisyonda hareketlilik kazandırmıştır. Minyatürün orijinalinde bu figürlerin yüzlerinde, ellerinde, kıyafetlerinde ve başlıklarında, zaman içerisinde oluşmuş bozulmalar gözlemlenmiştir. Bu bozulmalar genel olarak renk kararmalarından oluşmaktadır. (Resim 121-122)



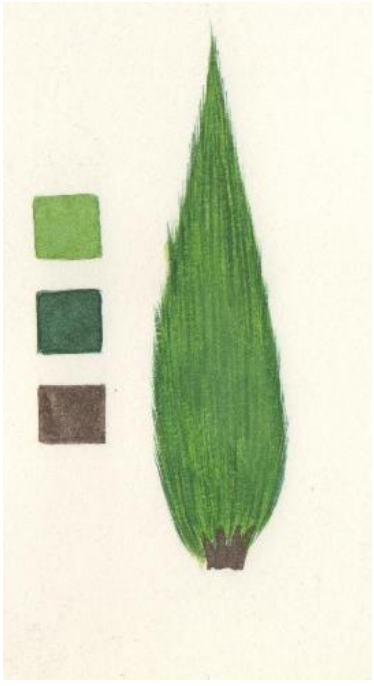
Resim 121, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), yeniçerilerin genel görünümü



Resim 122, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b), Minyatürdeki bozulmalar



Çizim 210, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) Minyatürdeki ağaçların ayrıntılı çizimi



Çizim 211, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) Ağaçlardan birinin replikası

Kompozisyonda gölgeliğin (Sayeban) hemen arkasında bulunan serviler ikili sıra halinde betimlenmiştir. Ağaçların zemin rengi açık yeşil olup üzerine koyu yeşil ile tarama tekniği kullanılarak boyut kazandırılmıştır. Ağaçların dalları ve gövdeleri koyu kahverengindedir. Ağaçların üst bitim kısımlarında, altın zemin üzerin ta'lik hat ile yazılmış ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerde " *Selim Han geçüb kıldı karar*" yazmaktadır. (Resim 123-124)



Resim 123, , Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) Minyatürdeki ta'lik yazılar



Resim 124, Hünernâme I, TSMK, H.1523 (y. 96b) Minyatürdeki ağaçlardan ayrıntı

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin kültür tarihi içerisinde tahta çıkış törenleri (Cülûs) içerik ve şekil bakımından önemlilik arz ederler. Törenlere duyulan merak, bizi cülûs konulu minyatürlerin resimsel ve biçimsel analizi yapmaya sevk etmiştir. Seyyid Lokman tarafından kaleme alınan *Hünernâme* isimli eserin I. cildi Osman Gazi'den başlayıp I. Selim devrine kadar gelen padişahların hünerlerini anlatmaktadır. Çalışmamızın ana teması bu eser içerisinde yer alan, konusu cülûs olan minyatürlerin tasarım çözümlemeleridir. Çalışma cülûs konulu minyatürlerin sanatsal bakış açısıyla analiz edilmesi amacındadır. Bu minyatürler, kompozisyon özellikleri ile beraber, içinde yer alan figürlerin, mimari unsurların ve doğa betimlemelerinin gözlemlenmesi sonucunda analizlerinin yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu çalışmada, incelenen minyatürlerin içinde yer alan unsurların, gerçeğine sadık kalınarak detay replikaları yapılmıştır.

Kaynak araştırmaları, çizim ve minyatür uygulamalarından oluşan atölye çalışmalarından sonra, tez formunda yazılı ve basılı hale getirilen, üç aşamalı olarak gerçekleştirilen bu tezde, Hünernâme I. cilt (TSMK 1523) içinde yer alan cülûs konulu, dokuz adet minyatür tespit edilmiş ve bu minyatürlerin analizi yapılmıştır. İlgili padişahlara ait cülûs konulu minyatürler, Padişahların tahta çıkış önceliğine göre, kronolojik sıraya konularak ele alınmıştır. *Hünernâme* I. ciltte cülûsu konu edilen bu padişahlar, Sultan Osman, Sultan Orhan, Sultan I. Murad, Sultan I. Bâyezıd, Sultan I. Mehmed, Sultan II. Murad, Sultan II. Mehmed, Sultan II. Bâyezıd ve Sultan I. Selim'dir.

Minyatürler kompozisyon olarak birbirine benzer özellikler göstermektedirler. Belirgin olarak diğerlerinden ayrılan tek minyatür, Sultan Osman Gazi'nin cülûsunu konu eden minyatürdür. (Resim 19) Bu minyatürde Padişah dışında oturarak resmedilen bazı insan figürler olması diğer culûs konulu minyatürlerde görmediğimiz önemli bir ayrıntıdır. Bu minyatürde insan figürleri kompozisyona dağınık olarak konumlandırılmıştır. Kompozisyonun merkezi Padişah olmasına karşın, bazı insan figürlerinin kıyafetlerinde baskın renkler kullanılması, dikkatin merkezden ayrılmasına sebep olmaktadır.

İkinci olarak analizini yaptığımız minyatür, Sultan Orhan'ın cülûsunu konu edinen minyatürdür. Bu minyatür *Hünernâme* I. ciltte sıralamada ikinci cülûs konulu minyatür olarak yer almaktadır. Şayet minyatürlerin yapım sırası, yazmadaki sıralamaya göre ele alınmış ise Sultan Orhan'ın cülûsunu konu edinen minyatürün kendisinden sonraki cülûs konulu minyatürlere şablon örneği oluşturduğu söylenebilir. (Resim 44) Bu minyatürdeki

figürler, Sultan Osman'ın cülûs konulu minyatüründe olduğu gibi, dağınık olarak resmedilmemiş, hiyerarşik düzende konumlandırılmış ve boyutlandırılmıştır. Nakkaş Padişah figürünü mimari unsur ve doğa betimlemeleriyle destekleyerek, izleyiciyi tamamen Padişaha yönlendirmeyi amaç edinmiştir. Bazı farklılıklardan dolayı açıklama yapmaya gerek duyduğumuz bu iki minyatürden sonra analizini yaptığımız cülûs konulu minyatürler, benzer kompozisyon anlayışı ile oluşturulmuştur. Padişah figürü her zaman minyatürün merkezinde ele alınmış, hasodalılar tahtın sağında veya solunda betimlenmişlerdir. Minyatürlerin tamamında nakkaş, devlet erkânına mensup figürleri hiyerarşik durumlarını göz önünde bulundurarak konumlandırmış ve boyutlandırmıştır. Analizini yaptığımız cülûs konulu minyatürlerde Padişah figürünün içinde bulunduğu mimari yapı veya çadır ile beraber resmedilmesi, minyatürlerde padişah eteği öpen bir figürün bulunması, has odalıların ve havuzun olması bu minyatürlerin ortak özelliklerindendir. II. Bâyezid ve I. Selim'in cülûsunu konu edinen minyatürlerde havuz unsurunun bulunmaması ayrıca dikkat çeken bir ayrıntıdır. Figürlerin anatomi ve oranlarının birbirine yakınlığı bu figürlerde şablon kullanıldığını desteklemektedir. Şablon kullanılmış olsa da bazı figürler üzerinde değişiklik yapılarak yeniden yorumlanmıştır. Bu yorumlar, figürlerin yönü, hareket şekilleri, kıyafetlerindeki renk farklılıkları ve yüzlerindeki özgün betimlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Her minyatürün zemin renginin açık renk olması, figürlerin ön plana çıkarma amacının bir sonucu olabilir.

Atölye ortamında, farklı nakkaşlar tarafından ortak bir proje ürünü olduğunu düşündüğümüz bu minyatürlerin, tek bir nakkaşın elinden çıkmadığı, minyatürlerdeki üslup farkından anlaşılmaktadır. Figürlerin anatomisi, minyatürdeki genel renk tercihi, yapılan işçilikteki farklılıklar bu düşüncemizi destekler niteliktedir. Figürlerin sakal ve bıyıkları tarama tekniği ile yüzleri ise sulandırma tekniği kullanılarak boyutlandırılmıştır. Bazı figürlerin yüz ifadeleri birbirine benzerken, bazı figürlerin özgün yüz ifadeleri dikkat çekmektedir. Minyatürlerdeki Padişah figürlerinin anatomileri ve portreleri tamamen özgün ifadelerle resmedilmişlerdir. Üçte iki oranındaki portre anlayışı ile resmedilen padişah tasvir zenginliği dikkat çekmektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 1523 envanter numarasında kayıtlı olan *Hünernâme* isimli yazma eserin I. cildinde bulunan cülûs konulu minyatürlerin tasarım çözümlemelerini gerçekleştirmek için, adı geçen müzeden ilgili yazma eserin görselleri talep edilmiştir. Eserlerin her birinin gerçek ebatlarında çıktıları alınarak, atölye ortamında üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. İlk olarak her eser, ayrıntılı bir şekilde eskiz kâğıtlarına çizilerek rölevesi alınmıştır. Daha sonra minyatürde betimlenmiş tüm unsurlar numaralandırılarak ayrıştırılmış insan figürleri, mimari unsurlar, doğa katmanları ve objeler olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Bu işlemden sonra eserin kompozisyon düzeni incelenip, eskize alınmış ve kompozisyonun nasıl oluştuğu geometri biçim ve renklerle belirtilmiştir. Bir sonraki aşamada minyatürde bulunan tüm insan figürlerinin hareket şekilleri ve oranları incelenmiş ve eskize çizilerek belirtilmiştir. Son olarak minyatürlerdeki unsurlardan detay replikalar yapıp tezimize eklenmiştir.

Çalışmamız, Osmanlı minyatür sanatının en güzel örneklerini temsil eden bu minyatürleri incelememize sebep olmuş, döneminin minyatür anlayışını kavramamıza katkı sağlamış, dönemindeki nakkaşların sanat anlayışını, üsluplarını ve tasarımdaki üstün becerilerini görebilmemize vesile olmuştur. Ayrıca çalışmamız, Osmanlı Devlet kültüründe törenlerin önemini ve toplum üzerinde oluşturduğu bir takım etkileri anlamamıza yardımcı olmuş ve Osmanlı devlet hiyerarşisi konusunda araştırmalar yapmamıza katkı sağlamıştır. Yapılan incelemeler, araştırmalar, çizimler ve tespitler ışığında bu çalışma; kendi içinde amacına ulaşarak bu anlamda boşluğu dolduracak araştırmalara öncü olmak ve araştırmanın merkezi olan cülûs konulu minyatürlere katkı oluşturma dileğindedir.

KAYNAKÇA

AHISHALI Recep, *Osmanlı Devlet Teşkilaatında Reisülküttâbblık, Tatav* Yayınları, İstanbul 2001.

ALBAYRAK Hasan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarih Yazımı*, Kitapevi, İstanbul 2012.

ALTINAY Ahmet Refik, *Âlimler ve San'atkârlar,* Haz. ÇABUK Vahit, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2016.

ANAFARTA Nigar, *Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları*, Doğan Kardeş, İstanbul 1969.

AND Metin, *Osmanlı Tasvir Sanatları1: Minyatür,* YKY, İstanbul 2014.

ATASOY Nurhan, "Ünsal Yücel Anısına Sempozyum Bildirileri", Sanat Tarihinde Doğudan Batıya, Sandoz Kültür Yayınları, 1989.

ATASOY Nurhan, *Sûrnâme-i Hümâyûn*, An Imperial Celebration, Koçbank, 1997.

BABİNGER Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev. ÜÇOK Metin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

BAHADIROĞLU Yavuz, *Osmanlı'da Şehzade Katli*, Nesil Yayın Grubu, İstanbul 2014

BAYRAK M. Orhan, *Osmanlı Tarihi Yazarları*, Osmanlı Yayınevi, İstanbul 1982.

BEY Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. Özen İsmail, Meral Yayınevi, İstanbul 1975.

CAN Aykut, *Şehzade Mustafa ve Şehzade Bâyezid Nasıl Öldürüldüler*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2014.

CANIM Rıdvan, *Divan Edebiyatının Kaynakları*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2016.

RİHAYİ Muhammed Emin, *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, İnsan yayınları, İstanbul 1995.

CEMÂLEDDİN Mehmet, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri*, Çev. ARSLAN Mehmet, Akıl Kitapevi, İstanbul 2003.

ÇAĞMAN Filiz, TANINDI Zeren, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları, İstanbul 1979.

ÇALIK Sıddık, *Osmanlı Tarih Yazıcılığının Üzerine Düşünceler*, Cedid Neşriyat, Ankara 2009

ENGİN Vahdettin, ŞİMŞEK Ahmet, *Türküye'de tarih yazımı,* Yeditep Yayınevi, İstanbul 2011.

EROĞLU Haldun, *Osmanlı Devleti'inde Şehzadelik Kurumu,* Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

ERTUĞ Zeynep Tarım, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri,* Kültür BakanlığıYayınları, Ankara 1999.

ERTUĞ Zeynep Tarım, "Hünernâme"*, DİA*, C.18, İstanbul 1998.

ESMAİL M. Ebrahim Mohammad, Kâşifi'nin Gazânnâme-i Rûm Adlı Farsça Eseri ve Türkçe'ye Tercüme ve Tahlili, Mimar Sinan Üni. Soyal Bilimler Ens. Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2006.

İNAL Güner, *Türk Minyatür Sanatı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1995.

İNALCIK Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.

İNCE Yunus, Osmanlı Tarih Yazımında Seçkinlik Paradigması ve Bu Paradigmanın Çözülmesi, Otam 43, Bahar 2018, s. 51-95

KALPAKLI Metin, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.

KÜTÜKOĞLU Bekir, "Lokmân b. Hüseyin", *DİA*, C. 27, İstanbul 2003.

MAHİR Banu, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, Kabalcı, İstanbul 2004.

MUHAMMEDOĞLU Aliyev Salih, "Elkas Mirza"*, DİA*, C.30, İstanbul 1995.

MUHAMMEDOĞLU Aliyev Salih, "Elkas Mirza"*, DİA*, C.30, İstanbul 1995.

ÖZCAN Abdülkadir, *"*Cülûs*", DİA*, C.8, İstanbul 1993.

ÖZÇEKECİ İlhan, ÖZKEÇECİ Şule Bilge, *Türk Sanatında Tezhip,* Yazıgen Yayıncılık, İstanbul 2014

RİYÂHÎ Emin Muhammed, *Divan Edebiyatının Kaynakları*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2016.

TANINDI Zeren, Sultanlar, Şairler ve İmgeler, U.Ü. Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 15, 2008

TANINDI Zeren, *Türk Minyatür Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004.

TEKTAŞ Nazım, *Osmanlı'da Kardeş Katli*, Çatı Kitapları, İstanbul 2004.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı,* Gazi Yayıncılık, İstanbul 1988.

WOODHEAD Christine, *"*Şehnâmeci*", DİA*, C.38, İstanbul 2010.

YILDIRIM İbrahim, *Osmanlı Devleti'inde Elçi Kabulleri)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2018.

DİZİN

A

Ali Çelebi, 42, 71, 98
Aşıkpaşazâde, 3

B

Babıâli, 14
Biat, 14

C

Cengiz Han, 12
Cihannümâ, 12
Cülûs, 1, 13, 15, 16, 58, 159, 214, 251, 259, 271, 275, 276

Ç

Çadır, 16, 38, 97, 243, 272

D

Dârüssaade, 14
Divan Ehli, 14
Divân-I Hümâyun, 10
Dulkadiroğulları, 3

E

Eflatun-Î Şirvani, 5
Eğri Fetihnâmesi, 5
Elkas Mirza, 7, 9, 276
Enbiyanâme, 8

F

Faşça, 12
Fethullah Ârifî, 5, 7, 8, 9
Firdevsi, 4, 5, 6

G

Geometrik Desenler, 70, 78, 138, 141, 142, 225, 226

H

Hasodalı, 16, 33, 187
Hoca Saadettin, 3

İ

İdrîs-İ Bitlisî, 9

K

Kapıcıbaşı, 14
Karamanoğulları, 3
Kemal Paşa Zade, 3
Kılış Kuşanma, 15
Kosova Savaşı, 70

L

Latifi, 4

M

Manzum, 5, 8, 10, 12
Menkıbe, 3
Miloş Obiliç, 70
Mollâ Fenârî, 5
Muhibbî, 6
Muradî, 6
Mustafa Âli, 2, 5

N

Neşrî, 12

O

Oğuznâme, 12
Osmannâme, 8

Ö

Özengi Ağaları, 14

P

Peçevi, 3

R

Reisülküttap, 14
Revâniyye, 5
Ruhî, 12
Rumî, 112, 114, 128, 138, 200, 211, 256, 257

S

Sadrazam, 8, 14
Sadreyn, 14
Seyyid Lokman, 5, 9, 10, 11, 12, 271
Sigetvar, 9
Silahtar, 14
Sokollu Mehmet Paşa, 9
Solakzâde, 2
Sorguç, 24
Sultan I. Bâyezıd, 97, 99, 271
Sultan I. Mehmed, 129, 132, 271
Sultan I. Murad, 70, 72, 97, 271
Sultan I. Selim, 243, 245, 271
Sultan II. Bâyezıd, 214, 216, 243, 271
Sultan II. Mehmed, 187, 189, 271
Sultan II. Murad, 14, 157, 159, 187, 271
Sultan Orhan, 41, 43, 50, 271
Sultan Osman Gazi, 15, 18, 271
Süleymanname, 8

Ş

Şah İsmail, 9
Şah Tahmasb, 9
Şahname, 4
Şâhname-İ Humâyûn, 5
Şahnemehan, 4
Şahruh, 3
Şair, 6, 7
Şehname, 1, 4, 5, 8, 10
Şehzade, 9, 13, 14, 274, 275
Şemse, 12, 24, 33, 38, 50, 112, 114, 128, 165, 175, 181, 211, 251, 256, 257
Şemse, 24, 50, 114, 211, 236
Şeyhülislam, 14, 15
Şimşirlik, 14

T

Tâcü't- Tevârîh, 12
Tâlikzade Mehmet Subhi, 5
Tebriziyye, 5
Teşrifatçı, 14
Tevarih-İ Âli Osman, 3
Topkapı Sarayı, 1, 8, 11, 13, 243, 272, 275

U

Urmiye, 9

V

Vakanüvis, 6
Vekâyi'nâme, 11

Y

Yahşi Fakih, 3
Yas Alameti, 86, 130, 138, 149, 196
Yayabaşı, 41, 187, 196
Yeniçeriler, 62, 180, 210, 234, 266

Z

Zafernâme, 10
Zübbed'ül Tevârih, 10

ESER RAPORU 1

Eserin Adı : Sultan I. Mehmed'in Cülûsu, *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 112b)

Eser Ölçüsü : 29 x 42 cm

Replika : Ferhat Akıl

Konu : *Hünernâme I*, TSMK, H.1523 (y. 112b) Minyatürün replikası

Minyatür Tekniği : Boyama, tarama, noktalama, tahrir

Eser Hakkında Bilgi : Hünernâme I. ciltte yer alan tasarım çözümlemelerini yaptığımız 9 adet cülû konulu minyatür içinden sadece I. Mehmed'in cülûsunu anlatan minyatürün replikasını yaptık. Bu minyatürün replikasını yapmamızın sebebi, I. Mehmed'in, Osmanlı devleti'nin dağılmasına sebep olan fetret devrine son vermesi ve kardeşleri ile giriştiği taht mücadlesini kazanarak, Osmanlı Devleti'ni yeniden birlik altına toplaması gerçeğidir.

Minyatürün digital ortama aktarılmış görselinden çıktı alınarak, eskiz kağıdı üzerine tüm ayrıntıları çizilmiş ve uygulama yapılacak olan kağıda aktarılmıştır. Sonrasında atölye ortamında renkli uygulaması yapılmıştır. (Çizim 212)



çizim 212, Hünernâme I, *TSMK, H.1523 (y. 112b), I. Mehmed'in Cülûsu konulu minyatürün replikası*

ESER RAPORU 2

Eserin Adı : Cülûs

Eser Ölçüsü : 29 x 42 cm

Tasarım : Ferhat Akıl

Konu : Sultan II. Mehmed'in Cülûsu

Minyatür Tekniği : Boyama, altınlama, tarama, noktalama, tahrir

Eser Hakkında Bilgi : Cülûs isimli bu çalışma, Sultan II. Mehmed'in cülûsunu konu edinmektedir. Bu çalışmamızda II. Mehmed'i konu olarak ele almamızın nedeni, Sultan II. Mehmed'in iki defa tahta çıkması ve ikinci cülûsundan sonra İstanbul'u feth ederek dünyada yeni bir çağın başlamasına sebep olmasıdır.

Kompozisyonun zemini dünya haritası şeklindedir. Haritanın tam ortasında, altın taht üzerinde, oturur vaziyette Sultan II. Mehmed tasvir edilmiştir. Dünya haritası II. Mehmed'in cülusuyla yeni bir çağın açıldığını ve orta çağın kapandığını temsil ederken, tahtın hemen önünde padişahın eteğini öpen figür ise cülûs merasimindeki biat seromonisini ifade etmektedir. Çözümlemelerini yaptığımız cülûs konulu minyatürlerden esinlenerek tasarımını gerçekleştirdiğimiz bu eser atölye ortamında çalışılmıştır.. Çalışmanın ilk aşamasında konunun kompozisyonu oluşturuluşmuş ve eskiz kağıdına çizilmiştir. İkinci aşamada ise eskize çizilen kompozisyon el yapımı kağıda aktarılmıştır. Çalışma renkli uygulaması yapılarak tamamlanmıştır. (Çizim 213)



çizim 213, Sultan II. Mehmed'in Cülûsu